

K 3075
3

ბ. ჯაფარიძე

ი ტ ნ ე ბ - ზ ი ლ ი ზ ა ნ ი ა ნ ი ს

ქართული ენისიკლოპედია

(კრიტიკული ტექსტი ლექსიკონისა და სპეციალურების დარგით)

პირველი ნაწილი

(ბეჭდები)

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემი

თბილისი 1927

899 . 962 . 1 . 092 [თქმულია]

23

ბ. ჯაქობია

ითხებ-ზილიზანიანი

ქართული ვერსიები

(პრიციული ცეცხლი ლექსიონისა და საბიუღლის დართვის)

პირველი ნაწილი

(თქმული)

ცაილისის უნივერსიტეტის კამერა

თბილისი 1927

I

(იბეჭდება პედაგოგიური ფაკულტეტის დადგენილებით)

ტფილისი ს. ს. მ. უ. ს. პოლიგრ. ტრესტის 1-ლი სტამბა. პლ. პრ. № 91.

29/XI—26. ტყ. № 267. მთავარლიტი № 1644. დაიბეჭდა 500.

წინასიტყვაობა.

ჩვენ განვიხრახბეთ თეიმურაზ მეფის (I, 1589—1663 წ.) როლიგინაღ თუ ნათარგმნ ნაწარმოებთა სისტემატიური გამოცემა.

ყურადღება გაეაჩერეთ პირველად „იოსებ-ზილიხანიანი“-ზე მხოლოდ იმიტომ, რომ ის ჩვეთვალეთ თეიმურაზის მიერ ნათარგმნ თხზულებათაგან საუკეთესოდ—მასში ყველაზე უფრო მკაფიოდ აისახა ავტორის პოეტური ნიჭი.

დაწვრილებითი გარჩევა ამ ნაწარმოებისა მოთავსებული იქნება გამოცემის მეორე ნაწილში—გამოკვლევაში.

ჩვენს გადაწყვეტილებას—თეიმურაზის „იოსებ-ზილიხანიანი“-ს კრიტიკული ტექსტის გამოცემას—გვერდით ამოუდგა ფრიად მნიშვნელოვანი და საყურადღებო გარემოება: ამ რომანტიული პოემის თარგმანი ჩვენ მოგვეპოება უფრო ადრინდელი, ვიდრე თეიმურაზ I-სა, დაახლოებით მე-16 ს-ის. ეს უკანასკნელი განსხვავდება თეიმურაზისეულიდან როგორც ენით, სტილით, ლექსიკით, ისე, ნაწილობრივ, სფუეტიის დეტალებით. ამან გამოიწვია აუცილებლობა პარალელური ტექსტის გამოცემისა, რათა თვალნათლივ დასანახი გამხდარიყო ლიტერატურული ვემოვნების განვითარების ერთ-ერთი ეტაპი აღორძინების ხანისა ჩვენში. გარდა ამ მოსაზრებისა ძველი ტექსტის გამოცემას აქვს წმინდა ლიტერატურული ინტერესი.

„იოსებ-ზილიხანიანი“ წარმოშობით სპარსული პოემა-რომანია. ამ თემაზე უწერიათ სხვადასხვა დროს სხვადასხვა სპარსელ პოეტებს: ფირდოუსის, ამაყ ბუხარელს, ჯამის, ნაზიმს და მრავალ სხვას მათ შუა და მათ შემდეგ¹. თუმცა ფაბულად გამოყებულია გარკვეული ბიბლიური თქმულება იაკობის მეთერთმეტე ძე—იოსების თავგადასავალის შესახებ, მაგრამ პოეტური ფანტაზია სხვადასხვა ნაირად სახავედა მას და ამიტომაც რედაქციები განსხვავდება ერთი-მეორესაგან. არ არის დადგენილი, თუ რომელი პოეტი (სპარსელი ან თურქი) უთარგმნიათ ან პირველი ვარიანტის (უცნობ) მთარგმნელს, ან თეიმურაზ I ს².

საკითხის გადაწყვეტის გასაადვილებლად აუცილებელია ორივე ვარიანტის ზედმიწევნით გაცნობა.

ჩვენ გადაწყვეტიტთ უცნობი ავტორის მიერ ნათარგმნი ვარიანტი პირველ ვარიანტად გამოვაცხადოთ (ეპოქალური თვალსაზრისით), ხოლო თეიმურაზისეული—მეორედ.

1) თურქულ ლიტერატურაშიაც არის ცდა ფაბულის გამოყენებისა დამოუკიდებლად: ჰამდულაჰ-ჩელები-ხამდი, იახია ბეგ და უკავინი და სხვ.

2) ამ საკითხს დაწვრილებით გამოკვლევაში შევხვებით.

პირველი ვარიანტი წარმოდგენილია unicam ხელნაწერით წ.-კ. გამ. საზ. მუზ. № 1283. ხელნაწერი დაზიანებულია: მას აკლია დასაწყისი (შესავალი), დასასრული და აქა-იქ შუაშიაც; წარმოდგენილი ფურცლებიც არ არის დაუზიანებლად შენახული — რამოდენიმე მათგანი მოხეულია. ხელნაწერს დართული აქვს ტექსტის საილუსტრაციოდ რამოდენიმე ფერადებით შესრულებული სურათი საშუალო საუკუნეების მიწურულ ხანის ხელოვნებისა¹. ხასიათდება ხელნაწერი მე-16 საუკუნისათვის ნიშანდობლივი „ა“-მეტობით.

თეიმურაზისეული ვარიანტი შენახულა ჩვენამდე სხვადასხვა დროის პირებში (დედანი არა გვაქვს), რიცხვით 18-ში. კრიტიკული ტექსტის დადგენისათვის ყოველი მათგანი არ არის სათანადო მნიშვნელობის და ღირსებისა — ზოგი დეფექტიანობის და ზოგი ტექსტის წარყვნილობის გამო². მეორე (თეიმურაზისეულ) ვარიანტის ტექსტის დადგენისათვის ჩვენ გამოვიყენეთ ყველა ხელნაწერები, მაგრამ განსაკუთრებით: A-(№ 59-საისტორიო-საეთნოგრ. საზ. მუზ.), E-(№ 403—წ.-კ. გ. საზ.), G-(№ 1547—წ.-კ. გ. საზ.) და M-(№ 1511—წ.-კ. გ. საზ.).

ტექსტში აღვილად გასარკვევად ჩვენ შემოვიღეთ ხელნაწერებისათვის პირობითი ნიშნები (მეორე ვარიანტისათვის):

- A=№ 59 (საისტ.-საეთნ. საზ. მუზ.).
- B=№ 3693 (წ.-კ. გამ. საზ. მუზ.)
- C=№ 1546 (")
- D=№ 3189 (")
- E=№ 403 (")
- F=№ 3706 (")
- G=№ 1547 (")
- H=№ 1508 (")
- I=№ 879 (")
- J=№ 2969 (საისტ.-საეთნ. საზ.)
- L=№ 2676/ბ (წ. კ. გ. საზ.)
- M=№ 1511 (")
- N=№ 593 (ყოფ. საეკლესიო მუზ.)
- O=№ 2694 (წ.-კ. გ. ს.)
- P=№ 656 (ყოფ. საეკლესიო მუზ.)
- R=№ 2775 (წ.-კ. გ. საზ.)

¹) ბ. შალვა ამირანაშვილმა პირად საუბარში გადმომცა შემდეგი: „როგორც ხედავთ, სურათები დაწებებულია დედნის ცალიერ ფურცლებზე; სურათების ზედა და ქვედა ორნამენტები ყველა ნიშნების მიხედვით მე-16 საუკუნისაა; თვით სურათები კი—მე-15 საუკუნის დასაწყისისა“. (ამ ცნობის მოწოდებისათვის ბ. ამირანაშვილს მადლობას უძღვნე).

თუ ბ. ამირანაშვილის ცნობას დავეყრებით, ირკვევა შემდეგი გარემოება: წარმოდგენილი ხელნაწერი მთარგმნელის დედანი არ უნდა იყოს; ერთ-ერთ გადამწერს უსარგებლნია ძველი ილუსტრაციებით და ახალ ნუსხაში აქა-იქ ჩაუწებებია. ეტყობა, ხელნაწერი, საიდანაც ამოღებულია წარმოდგენილი ილუსტრაციები, თვით დაზიანებული ყოფილა: ზოგი მათგანი ნაკუწნაკუწად დაწებებულია ერთი მეორეს გვერდით.

²) დაწვრილებით გამოკვლევაში.

§=№ 1109 (წ.-კ. გ. ს.)

T=№ 1365 (" ")

ტექსტს ბოლოში დართული აქვს უცხო ან გაუგებარ სიტყვების ახსნა. სიტყვათა ახსნაში შემოკლებულად ხმარებულ სიტყვების მნიშვნელობას:

1. სპ.—სპარსული.
2. არ., არაბ.— არაბული.
3. სომ.— სომხური.
4. ბერ., ბერძ.— ბერძნული.
5. ინდ.— ინდური.
6. ურდ.— ურდული.
7. მონღ.— მონღოლური.
8. თურქ.— თურქული.
9. ს.— ს.— საბა-სულხან ორბელიანის ლექსიკონიდან.

დანარჩენი განმარტებანი თვით ტექსტშია ნაჩვენები.

სიტყვების შემდეგ რომაული ციფრი აღნიშნავს ტექსტის ვარიანტს, არაბული შავი — ხანას, არაბული პეტიტი — ხანის სტრიქონს.

მრავალწერტილი (პირველ ვარიანტში) გამოყენებულია იქ, სადაც ტექსტი დაზიანებულია. პოემა ორივე ვერსიაში დაყოფილია თავებად (ქარებად), მაგრამ ნუსხებში სათვალავი არ უზის: კარი პირველი, კარი მეორე და სხვ. ნუმერაცია თავებისა ჩვენია.

აქვე ვათავსებთ ხელნაწერების მოკლე დახასიათებას¹.

№ 1283 (პირველი ვერსია: წ.-კ. გ. სახ. მუზეუმი):

ხელნაწერი შეიცავს მხოლოდ იოსებ-ზილიხანის ამბავს, ზომით 22×16 სანტ.; ყდა ხის აქვს, გარედან ტყავ-გადაკრული. ხელნაწერი დაზიანებულია: თავში აკლია სამი ფურცელი: ა, ბ, გ, (ე. ი. დაახლოებით 21 ხანა), მე-27 ხანის შემდეგ—ს და თ (14 ხანა), მე-41-ს შემდეგ—იბ და იგ (14 ხანა), მე-194-ს შემდეგ—ლვ და ლზ (14 ხანა), მე-436-ს (ორი სტრიქონის) შემდეგ—მ ფურცელი—ჯგ—პ (56 ხანა), მე-715-ს (ერთი სტრიქონის) შემდეგ—რკა და რკბ (14 ხანა) და მე-736-ს შემდეგ—არ ვიცით, თუ რამდენი. ამრიგად ირკვევა, რომ უკანასკნელ ხანამდე მაინც აკლია შიგა და შიგ 133 ხანა; შენახულ 736 ხანას რომ მიუმატოთ ამოვარდნილი ხანები (133), გამოვა, რომ პოემა-რომანი ყოფილა შემცველი სულ მცირე 869 ხანისა. პოემა წყდება იქ, სადაც დიკდილი და წამკდარი“ ზილიხა პირის-პირ შეხვდება იოსებს. საფიქრებელია, რომ შემდეგ აღწერილი იქნებოდა ზილიხანის თავგადასავალი ცნობად იოსებისა, ურთი-ერთის მიმართ სიყვარულის გამელაგნება და, ბოლოს, დაქორწინება. ამ რიგად თავდაპირველად პოემა დაახლოებით 1000-მდე ხანას შეიცავდა.

გარდა ამოვარდნილი ფურცლებისა, აქა-იქ ფურცლები მოხეულია, სიტყვები წაშლილია. (დაზიანებული ადგილები გამოცემულ ტექსტში აღნიშნულია მრავალ წერტილებით). დაწერილია ლამაზი მხედრული ხელით, ასოები ხშირად

¹) ხელნაწერების დეტალურ აღწერილობას და დახასიათება-გაოჩვენს დაუბრუნდებით მოკლევადიანი.

გადაბმულია ერთი-მეორეზე, რაც კითხვას ოდნავ აძნელებს. ქალაღი ხელნაწერისა უფილიგრანოა, საკმაოდ მაგარი და ზედაპირი გაპრიალებული—ერთის შეხედვით პერგამენტის შთაბეჭდილებას ტოვებს. დამახასიათებელია ამ ხელნაწერისათვის „ანმეტობა“, რაც ნიშანდობლივ თვისებად ითვლება მე-15-16 საუკუნეების ისტორიულ-ლიტერატურულ (განსაკუთრებით დასავლეთ საქართველოს) ძეგლებისათვის.

მოვიყვანთ ნიმუშებს:

ხანა 416.

ღვინო: ვასვათ: ვაზარხოშოთ: რა: შეიქანას: ღამე: ბანელი:
ერთად: მაწოლათა: ფეიქარამა: დაუშარიტოს: ყამას: სანთელი:
მის: ადგომა: თაქვენი: წოლა: უკუნშივა: არარს: ძანელი:
ღ: რა: გათენდეს: მასკ: იამოს: რა: თაქვენ: განახოს: მზისათა: მაწველი:

ხანა 550:

ქალმა: დაწერა: საბარალო: უსატარი: ყამასა: წანარე:
შენივ: ბარალია: ჰე: ლომო: კარზედა: მალე: იარე:
კელი: მოჰკიდე: აზიხასა: დაშინავ: შამოიარე:
ღ: მეგონა: გითქვამას: კელმაწიფე: მოვა: ჰემაზედა: მაწყარო-მარე:

ხანა 680:

ვით: ვაქო: უსთა: ქარები: რადგან: ფარანგები: არისა:
რა: გითახარა: მათი: ამბავი: ან: გარძნეულობით: რარისა:
სახლი: ააგეს: ასეთი: უხლომი: კაცთა: გვარისა:
ღ: ბარუნევადის: გარდაყვიროდის: კამა: მოდის: მუღამ: ზარისა:

გარდა ამისა გადამწერს ბევრ შემთხვევაში სიტყვაში ორი ხმოვნის ნაცვლად მხოლოდ ერთი აქვს წარმოდგენილი; მაგ.:

შეშენა=შეეშენა (16-₃),
დაკაზმინე=დააკაზმინე (56-₂),
რარი=რა არის (63-₃),
რათასნი=რა ათასნი (64-₄),
შექნათ=შეექნათ (79-₂),
მიტანეს=მიიტანეს (86-₁),
გახშირეს=გაახშირეს (86-₄),
ღამახეს=ღაამახეს (105-₁),
გაკეთეს=გააკეთეს (107-₂) და სხვა.

არ ითქმის, რომ გადამწერს ეს განგებ ჩაედინოს, ვინაიდან აქა-იქ სისწორით აქვს დაცული ორი ხმოვანი; უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს შეცდომათა რიგს ეკუთვნის. შეგნებულად გაურბის კი ავტორი ორ თანხმოვანს, მაგ:

ნუ გონიათ=ნუ გგონიათ (2-₁),
 მუნათქვამი=მუნ ნათქვამი (9-₂),
 მომცემა=მომცემმა (45-₂),
 ჩემა= ჩემმა (46-₁),
 კეკიანო=კეკიანნო (82-₃) და სხვ.

ხელნაწერს დართული აქვს 12 ილუსტრაცია-მინიატურა¹, საუუეტისათვის დამახასიათებელი. მინიატურები შესრულებულია ფერადებით (ფერები მშვენიერად არის დაცული); როგორც აღენიშნეთ, ეს მინიატურები ამოღებულია სხვა ნუსხიდან (ან დამზადებულაა პარალელურად, მაგრამ დამოუკიდებელი—სხვის მიერ) და დაწებებულია საგანგებოდ დატოვებულ ცალიერ ადგილებზე. საილუსტრაციოდ განზრახული ფურცლებს თავიდან ჰქონივ ზედა და ქვედა არშია უფრო მდარე ხარისხისა, ვიდრე თვით მინიატურა.

სურათები თვის უქთაერეს ნაწილებში დაცულია, მაგრამ საერთოდ საგრძნობლად დაზიანებულიან; ზოგს ზედა ნაწილი აკლია, ზოგს ქვედა ყურე მარჯენით; საუუეტის შესაფერისი წარწერა (ტექსტიდან) ზოგან არის დაცული (ნაწილობრივ), ზოგან დაზიანებულია. ზოგან კიდევ სულ არ არის წარმოდგენილი.

აი სათაურები:

I—: აქა: ზილიხან: თავს: ირჩობს:

II-ს ქვედა არშია მოხეული აქვს (სანახევროდ), მოჩანს წარწერის მხოლოდ პირველი ასოს ნაკუწი; შემდეგი დროის ვულგარული ხელით მინიატურის ზედა არშიაზე ვილაცას წაუწერია (ქვედა არშიის წარწერა აღუდგენია—საუუეტად აღასტურებს ამას; ჩანს, წარწერის გამკეთებლის დროს სურათი არ იყო დაზიანებული): „აქა ქორწილი აზიზ მეფისა და ზილიხანისა“.

III-ს წარწერა არ აქვს (არც ჰქონია).

IV—: აქა: იოსებ: ორმოდა-მა: ამოიყუანეს[...], (მოხეულია).

V—: [ზი]ლიხან[ან]: ნახა: გასასყიდად: მოიყვანეს:;

VI—(ტექსტის ხელით): აქა: აზიზ. მეფემან: იოსებ: ი [იყიდა] (უცხო ხელით).

VII—: აქა: იოსებ: სას[ა]მსახუროთ: წინ: უთქს: ზილიხან: (მოხეულია).

VIII—: აქა: ბაზიცი: მოკდა: იმისი: თაბუთი: არის.

IX—: აქა: იოსებ: შამოიყუან: ზილიხან: და... (მოხეულია).

X-ს ქვედა არშია მოხეული აქვს, წარწერის კვალი არ დარჩენილა.

XI-ს წარწერა არ აქვს, არც არშიები—თვით სურათს დაუკავებია მთელი გვერდი.

XII-ე თითქმის შუა წელზე გადახეულია, წარწერა არ აქვს.

ილუსტრაციების უკანა გვერდზე მრავალ პირს უფარჯიშნია—ზოგს უსაქმობის გამო, ზოგს კიდევ ლექსები უწერია, მაგრამ ისე უთავბოლოდ არის მინაწერი ან უკვე წაშლილი, რომ რაიმე საგულისხმოს (ტექსტის სადაურობის ან

¹) ე. თაყაიშვილს შეცთომა მოხვლივ: „Рукписъ украшена 11 рисунками“—წერს ის („Опис.“, II, გვ. 268).

გადამწერის ვინაობის დადგენის თვალსაზრისით) ამოკითხვა შეუძლებელია; ეტყობა, რომ ასეთი რამე არც ყოფილა მიწერილი. მაგალითისათვის მოვიყვანო რამოდენიმე ამოკითხულ მინაწერს:

მე-2 მინიატურის უკანა მხარეზე (უცხო ხელით):

ქ: დანიელ წინასწარმეტყველი არა არს
მთქმელი ამისი ვითარმედ სამეოც
სამს შვიდეულს მოვიდეს წმინდა
წმინდათო მისია.

მე-3-ს უკანა მხარე ერთობ აკრელებულია სხვადასხვა ხელით სხვადასხვა შინაარსის წარწერებით, მაგ.:

ა) ქ: დავით სარდალ მოურავს კეთილ სახსოვარო....

ბ) ქველს წერეთელსა.... ოთხასი ორმოცდა ორი,...

გ) ქ: ხოლო განმამათლებელი ჩემი უფალი არს. ჩი სავეო ყ[ოვ]ლითა ზაკულებით[ა] და ყოვლითა მანკიერებითაო შვილო ეშმაკისაო და მტრ....

დ) ქ: ნუ ენდობი დედაკაცსა ბოროტებით სავესეს. და სხვ.

A—№ 59 (საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების მუზ.):

ეს ხელნაწერი კრებულია, რომელშიაც სხვათა შორის მოთავსებულია: „სიბრძნე-სიკრუე“, „ვარდ-ბულბულიანი“, „იოსებ-ზილიხანიანი“ და სხვ. ხელნაწერი მე-19 საუკუნისაა (ქალაქის ფილიგრანი უჩვენებს 1810 წელს); გადაწერილია ვილაც „აზნაური მოსესა ყორანოვის“ მიერ. მთელი კრებული საკმაოდ ლამაზი და სუფთა მხედრული ხელით არის დაწერილი. ჩვენს რომანს უკავია წიგნის უკანასკნელი 85 გვერდი. რომანი დაყოფილია ჩვეულებრივი რედაქციის შესავლად და 15 კარად. ალაგ-ალაგ გადამწერს დაუტოვებია ნახევარ-გვერდი, ალბად, ილჟუსტრაციისათვის, მაგრამ ეს უკანასკნელი შესრულებული არ არის. რომანი სრულად არის წარმოდგენილი—სულ 311 ხანაა.

რომანის სათაური: „მიჯნურთ ამბავი. სპარსულისაგან ქართულად. ნათარგმანები. მეფისა თეიმურაზისაგან. იოსებისა და ზილიხანისა და ლექსადვე მისგან თქმული“. ტექსტი რომანისა დამაკმაყოფილებელია, დამოუკიდებელი კვლევა-ძიებისათვის სანდო (ზოგიერთი მომენტების გამოკლებით), ხოლო ხანდისხან ზედმიწევნით კარგი.

B—№ 3693 (წერა-კითხვის საზოგადოების მუზ.-წიგნსაც.):

ხელნაწერი მე-19 საუკუნისაა, წარმოადგენს კრებულს; ბოლოში დართული აქვს, სხვათა შორის, ასეთი დამახასიათებელი მინაწერი:

„სიტყვას ვიტყვი მეტად მხრიანს, თუ შეესმის ადამიანს,
მოვახსენებ ბრძენსა, ქვიანს, არ ვამხილებ გიე-ბნედიანს:
ვის ღმერთი სწამს ადამიანს, ნუ ჩაჰხედავს ვის-რამიანს—
დაუბნელებს დღესა მზიანს, ჯოჯოხეთში მისცემს ზიანს“.

კრებული გარეგნულად კარგად არის შენახული, მხედრული, ძნელად გასარჩევი ხელით არის გადაწერილი, მხოლოდ გადამწერს ალაგ-ალაგ შეცდომები მოსვლია როგორც ენის, ისე ორთოგრაფიის, ტექსტის მთლიანობის და სისრულის თვალსაზრისით; ასე, მაგალითად, რომანს აკლია შემდეგი ხანები (ეს არ არის ტექნიკური ხასიათის დანაკლისი): მე-69, 84, 110, 111, 112, 113, 114,

115; 116, 117, 270; შიგა-და-შიგ ხანები არეულად არის წარმოდგენილი, მაგალითად: მე-36 ხანას მოსდევს მე-40, 41, 42, შემდეგ იწყება მე-37, 38, 39, შემდეგ მე-43 და მიყოლებით.

სათაური რომანისა შენახულია ასეთი: „იოსებისა და ზილიხანის გამიჯნურება სპარსულისაგან ქართულად გადმოთარგმნილი მეფის თეიმურაზისაგან“.

გადამწერი თავიდან შესდგომია რომანის კარებად დაყოფას, მაგრამ მუხუთეს შემდეგ დავიწყნია (ან იქნება დედანში არ იყო?).

რედაქციას ახასიათებს ნაწილობრივი „ჰაე“-მეტობა; იშვიათი არ არის შემთხვევა, როდესაც არ ეთანხმება სხვა რედაქციებს და იძლევა უსწორო ფორმებს თუ გამოთქმებს; რითმათა წყობაშიაც ხშირად ცდება.

(ნიმუშები იხ. ტექსტში).

C—№ 1546 (წ.-ქ. საზოგად.):

დამოუკიდებელი ხელნაწერი მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრისა (პოლონინაწერიდან ჩანს, რომ 1840 წელსაა გადაწერილი). ხელნაწერი თითქმის უნაკლოა (აკლია მხოლოდ ერთი ხანა—მე-33-ე; მხედრული ხელით არის ნაწერი; კარგად იკითხება; რომანი დაყოფილია კარებად ტრაფარეტის მიხედვით; ისე როგორც სხვაგან, კარების სათაურები წითურით არის დაწერილი; წითურითვეა ხანის დასაწყისის პირველი სიტყვა.

რომანის სათაური: „სპარსულისაგან. ქართულად ნათარგმანგზა დიდის მეფის თეიმურაზისაგან. და ლექსადაც მისგანჲც თქმული“.

რედაქციის მხრივ ხელნაწერი თუმცა სრულია, მაგრამ ოდნავი ვულგარიზმი ეტყობა ზოგიერთ ფორმებს და გამოთქმებს. ჩანს, რომ ერთ-ერთ პროტოტიპად გამოუყენებია D ხელნაწერის ავტორს (იხ. შემდგომ), ან ორივე ერთი წყაროდან სარგებლობდენ.

D—№ 3189 (წ.-ქ. საზ.):

ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს, ლამაზი და გაშლილი მხედრული ხელით გადაწერილს 1857 წელს ლუკა ასათიანოვის მიერ. ჩვენი პოემა-რომანის სათაური წარმოდგენილია ასე: „სპარსულისაგან ქართულად ნათარგმანები დიდის მეფის თეიმურაზისაგან და ლექსადაც მისგანვე თქმული“.

სულ წარმოდგენილია 309 ხანა, ე. ი. აკლია ორი, სახელდობრ—მე-141 და 309.

რომანი აქაც 16 კარად (შესავლითურთ) არის დაყოფილი. მეორე კარში შეცთომას ვპოულობთ: მე-48 ხანას მოსდევს მე-50 და შემდგომ მე-49.

რედაქცია მოსდევს C ხელნაწერისას, თუმცა მეტი შეცთომები აქვს და, შედარებით, ხალხური (მარტივი) ფორმებია მოტანილი.

E = № 403. (წ.-ქ. საზოგად.):

მე-18 საუკუნის ხელნაწერი (კრებული), მშვენიერი მხედრული ხელით ნაწერი, მხოლოდ ნაკლულევანი: კრებულის გარეგნული დაზიანების გამო დაკარგულა რომანის შემდეგი ხანები: მე-165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, ხოლო გადამწერის შეცთომით (ან დედნის ნაკლულევანების გამო) რომანში არ არის მე-69, 125, 134, 135, 136 და 137 ხანები. კრებულში რომანი დაყოფილია თავებად, თუმცა ყოველთვის არ ეთანხმება სხვა ხელნაწერე-

ბის დაყოფას: წარმოდგენილია 16 კარი (შესავლის გარდა); ეს ერთი ზედმეტი კარი ახალ ამბავს არ შეიცავს, ის არის უფრო ქვე-კარი უკანასკნელი კარისა.

სათაური რომანისა: „მიჯნურთა ამბავი სპარსთა ენათაგან ქართულად ნათარგმანები მეფის პატრონის თაიმურაზისაგან იოსებისა და ზილიხანისა ლექსადვე მისგან თქმული“.

რედაქციის მხრივ ერთ-ერთი საუკეთესოთაგანად უნდა ჩაითვალოს, თუმცა ხშირად განკერძოებულად დგას. (ჩვენი მუშაობის დროს ერთ-ერთი სახელმძღვანელო ხელნაწერთაგანი იყო C, G და M ხელნაწერებთან ერთად).

შეიძლება ითქვას (შედარებით), რომ ყველაზე უფრო სანდო ტექსტია წარმოდგენილი.

F = № 3706. (წ.-კ. საზოგ.):

პოემა-რომანი მოთავსებულია მე-19 საუკუნეში შედგენილ კრებულში; გადაწერილია მხედრული ხელით, ლურჯ ქაღალდზე ანდრია მესხიშვილის მიერ. კრებული მშვენივრად არის შენახული და თუ ჩვენი რომანის ტექსტში რაიმე დეფექტია, მიეწერება ან გადამწერს, ან სახელმძღვანელო დედანს; ტექსტი ნაკლულევანი: არ არის წარმოდგენილი მე-48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62 და 63 ხანები; ხსენებულ ადგილას ტექსტი დაზიანებული არ არის, არც ეტყობა, რომ დედანი ყოფილიყოს დეფექტიანი—დანაკლისი უნდა მიეკუთვნოს ანდრია მესხიშვილის საპირო ნუსხის გადამწერს: სამაგიეროდ შემდეგი წყების ორი დანაკლისი—ა) მე-242, 243 და ბ) მე-245, 246 და 247—სავსებით დედნის უშუალო წყაროს ბრალია: ჩვენს გადამწერს გადაუწერია დედნის ნაშთები—ტაეების დასაწყისი და შემდგომ დაუტრავებია ცალიერი ადგილი იმ იმედით, რომ მომავალში თვითონ ან სხვა ვინმე შეავსებდა დანაკლისს. გადამწერი აღნიშნავს კიდევაც კრებულის ბოლოში, რომ ნუსხა, რომლითაც ის სარგებლობდა, დაზიანებული ყოფილა.

რომანი თავებად (კარებად) არის დაყოფილი, კარების სათაურები და ხანების პირველი სიტყვები წითურით არის ნაწერი.

სათაური რომანისა ტიპიურია.

რედაქციის მხრივ უხვიროა: მრავალი შეცთომები მოსვლია გადამწერს; ძალიან ხშირად მისდევს G ხელნაწერის რედაქციას—ეტყობა ორივე გადამწერი ერთი და იმავე დედნით სარგებლობდენ. ამას ამხელს ის გარემოებაც, რომ ორივე ხელნაწერს ერთი და იგივე ხანები აკლია (გირდა იმისა რაც G-ს ტექნიკური დაზიანების გამო დაუკარგავს), ორივეგან ეტყობა აშკარად, რომ დაზიანებული ტექსტით სარგებლობდენ—დაზიანებული ხანების დასაწყისები თითქმის ერთნაირად არის მოტანილი, თუმცა G-ს ავტორს უფრო მეტი გაურჩევი და ამოუკითხავს.

G = № 1547 (წ.-კ. საზოგ.):

მე-19 საუკუნის დაზიანებული ხელნაწერი; გადაწერილია საკმაოდ ლამაზი, ადვილად საკითხავი მხედრული ხელით. კრებულში მოთავსებულია სხვა თხზულებებიც. რომანი დაყოფილია ტრაფარეტულ კარებად, თან ახლავს შესავალიც (ნაკლულევანი—არ არის პირველი ცხრა ხანა). წითური შაბლონურად არის გამოყენებული (ეს ყველა ხელნაწერებშია, გარდა L, J, L, R, T—ამის შესახებ

შემდგომში არ ვილაპარაკებთ). საპირო წყაროს მეოხებით ტექსტს აკლია 2ჰ ხანა, სახელდობრ: მე-48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63; 242, 243, 245, 246 და 247, ხოლო საკუთარი დაზიანებულობის გამო, გარდა ზემოხსენებულის შესავლის ცხრა ხანისა, კიდევ შემდეგნი: მე-254—253, მე-303, 311—სულ კი-69 ხანა.

რედაქცია F-ს ანალოგიურია, თუმცა ამ უკანასკნელს გაცილებით სჯობით ლექსიკის და ფორმების სისწორის მიხედვით. დამახასიათებელია, რომ ხელნაწერი გაურბის მესამე პირის ობიექტური და მეორე პირის სუბიექტური პრეფიქსებს (ჰ, ს)—გარდა ზედმიწევნით აუცილებელ შემთხვევებისა.

რომ არა დეფექტიანობა, სამუშაოდ გამოსაყენებელი ნუსხაა.

H = № 1508 (წ.-კ. საზოგად.):

მე-18 საუკუნის დასასრულის ხელნაწერი, ლამაზი მხედრული ხელით მოსკოვში გადაწერილი გიორგი ავალიშვილის მიერ (აღწერილობა იხ. ლა. ხახანაშვილი: „Очерки“... ტ. III.):

ტექნიკური დაზიანების გამო ნუსხას აკლია ოცი ხანა—მე230—249-ე.

საერთოდ მისდევს F და G-ს რედაქციებს.

I = № 879 (საისტ.-საეთნ. მუხ.):

დამოუკიდებელი, დაზიანებული ხელნაწერი მე-19 საუკუნისა; რომანი წარმოდგენილია ჩვეულებრივი საწერ ქალაღის (18 6) უყდრთ აკინძულ 24 ფურცელზე; დაწერილია გაურჩეველი და გაუმართავი ხელით მხედრულით. დასაწყისში აკლია პირველი ორმოცდახუთი (45) ხანა. ტექსტი მეტად დამახინჯებულად არის წარმოდგენილი—აუარებელი შეცთომებები და არეგ-დარეგვა შიგადა-შიგ.

ამ ხელნაწერით სარგებლობა თითქმის შეუძლებელია—მუშაობის დროს ჩვენ ის მხედველობაში არ გვქონია, როგორც ერთობ საეჭვო წყარო.

სათაური რომანისა: „ანბავი მისრ-ეგვიპტის მეფის სპარსულ ენაზედ ნაწერი, გადმოთარგმნული მეფე თემურაზისაგან უკლებლად“.

J = № 2969 (საისტ.-საეთნოგრ. სახ.):

ნაკლუღევანი, დაზიანებული ფოლიანტები, ლურჯ ქალაღზე, 16 ფურცელი; ქალაღისა და ხელის მიხედვით შეიძლება მე-19 ს. ხელნაწერად ჩიოთვალოს.

იწყება მე-110 ხანით:

„ეშმაკი მათთვის ღუთად არის, შემოქმედი დაუტევა“... „ამბავი“ კარგად არ არის დაყოფილი. ბოლოში აკლია—თავდება მე-288 ხანით:

„მოვიდეს, ჰკადრეს უკლებლად“...

ხელნაწერი გამოუსადეგარია, ვინაიდან დაზიანების და ნაკლუღევანების გარდა ტექსტი წარყენილია.

L = № 2576/ბ (წ.-კ. საზოგ.):

მე-18 საუკუნის დეფექტიანი (გარეგანი და შინაგანი) ხელნაწერი, ჩვეულებრივი მხედრული ხელით გადაწერილი; ამოვარდნილია ერთი ფურცელი ამის გამო აკლია 10 ხანა, სახელდობრ მე-40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48 და 49.

რომანო დაყოფილია კარებად ოდნავი ცვლილებით სხვა ხელნაწერებთან შედარებით.

ხელნაწერი ახალ რამეს თითქმის არაფერში არ იძლევა—პირ-იქით: ხანებში სტრიქონები უფრო არეულია, ვიდრე სხვაგან, და შეცთომებიც მრავალია.

სათაური რომანს ჩვეულებრივი აქვს:

M = № 1511 (წ.-კითხვის საზ.):

მე-19 საუკუნის დიდტიანიანი კრებული, რომლის მე-795 — 858 გვერდ. მოთავსებულია ჩვენი ნაწარმოები; გადაწერილია მშვენიერი მხედრული ხელით. სათაური რომანისა ტრაფარეტულია; თვით რომანი 16 ჩვეულებრივი თავებად არის დაყოფილი. რედაქციის მხრით ხელნაწერი სანდოა, ხშირად მხოლოდ ის იძლევა სწორ ფორმებს (იხ. ტექსტი). ჩვენს მუშაობაში ერთი საფუძველთაგანი იყო. ტექსტი სამწუხაროდ ნაკლულევანია—აკლია სამი ხანა: მე-69, 209 და 310.

როგორც ტექსტის გაცნობიდან დაინახავს მკითხველი, ეტყობა, რომ M და B ხელნაწერები ერთი წყაროდან სარგებლობდნენ; მსგავსება მათ შორის დიდი, მხოლოდ B-ის გადამწერს ვაცილებით მეტი შეცთომები მოსვლია. M-საც ახასიათებს ერთგვარი S_2 და O_2 პრეფიქსების ექსპლოატაცია (მათი ზედმეტად გამოყენების თვალსაზრისით).

N = № 593 (ყოფ. საეკლესიო მუზ.):

ჩვეულებრივი რედაქციის ხელნაწერი, ფრიად წვრილი ხელით გადაწერილი. ტექსტს აკლია ორი ხანა—მე-130 და 131; შეცთომები მრავლად აქვს.

O = № 2694 (წ.-კით.).

მე-19 საუკუნის ხელნაწერი, ჩვეულებრივი რედაქციითა და შეცთომებით ტექსტი ნაკლულევანია: შიგა-და-შიგ აკლია შემდეგი ხანები: მე-69, 177, 209, ხოლო მოთხრობა წყდება მე-212 ხანით; უკანასკნელი ფურცლის მეორე გვერდზე სულ სხვა ნაწარმოები იწყება. ჩანს, გადამწერს (ელისაბედ თარხან-მოურავს) ხელთ ჰქონია ნაკლულევანი ტექსტი¹⁾—სულ აკლია 99 ხანა.

P = № 656 (ყოფ. საეკლესიო მუზ.):

კრებული გადაწერილია მე-19 საუკუნეში უხვირო მხედრული ხელით. ტექსტი ნაკლულევანია: აკლია მე-5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27 და 28 ხანები (ე. ი. 24 ხანა); შემდეგ ბოლო დაუსრულებელია—წყდება ამბავი მე-226 ხანის მეორე სტრიქონით, ე. ი. აკლია 75 ხანა; მაშასადამე სულ საერთოდ აკლია 94 ხანა. გადამწერს ხელთ ჰქონია დაზიანებული ნუსხა, რომელშიაც ამბავი დასრულებული არ ყოფილა, და ვინაიდან თვითონ არ იცოდა, თუ რამდენს შეიცავდა გაგრძელება, დაუტოვებია ერთი ცალიერი ფურცელი.

ხელნაწერის თავისებურობანი: 1) ეგვიპტეს ნაცვლად წერს ან „მისირეთი“-ს, ან „ყარობი“-ს; საფიქრებელია, რომ ალაგ-ალაგ ყარობი ქაიროს ნაცვლად არის ხმარებული; 2) აზიზს უწოდებს „აზიზ მირზა“-ს; 3) არსად არ უხმარია ასო კ.

¹⁾ ექ. თაყაი შვილი შეცთომით უჩვენებს, რომ ტექსტი მთლიანად არის წარმოდგენილი. („Опис.“ II, გვ. 296.).

R = № 2775. (წ.-კითხვ. საზ.):

მე-18 საუკუნის ხელნაწერი, დაზიანებული, არეული ხელით ნაწერი (ზახ ლამაზი, ხან გაუგებარი); დასაწყისში აკლია 10 ხანა,¹⁾ შუაში კიდევ ამდენივე— მე-128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137; (ორივე შემთხვევაში ფურცლებია ამოვარდნილი)—სულ აკლია 20 ხანა.

რედაქცია ჩვეულებრივია. პოემა თავებად დაყოფილი არ არის.

S = № 1109 (წ.-კითხვის):

სამი რვეულისაგან შემდგარი დაზიანებული ხელნაწერი მე-19 საუკუნისა. სათაური პოემისა: „აქ ამბავი იოსებისა და ზილიხანისა ნათარგმნი შეფისა თეიმურაზისაგან და ლექსადვე მისგან თქმული“. ხელნაწერი დეფექტიანია— წარმოდგენილია სულ 67 ხანა. წინასიტყვაობიდან გადამწერს უსარგებლია მხოლოდ პირველი 4 ხანით, დანარჩენი გამოუტოვებია და ისე გადასულა ძირითადი ტექსტის მე-29 ხანაზე; ბევრგან გამოუტოვებული მე-33 ხანა აქ არის; მე-82 ხანიდან მხოლოდ პირველი ორი სტრიქონია დარჩენილი, შემდეგ ახალი რვეულთ იწყება მე-92 ხანით; ამ ხარვეზში გადამწერი არ არის დამნაშავე—ფურცლებია ამოვარდნილი.

თავდება ნაწარმოები ძირითადი ტექსტის მე-101 ხანით; ჩანს, რომ გადამწერს კიდევ გაუგებლებია, მაგრამ ფურცლები დაკარგულა და სხვა რვეული მიუკერებიათ: მე-101 ხანის შემდეგ გადამწერს წითურით დაუწყია ახალი კარი—ეს არის ფურცლის ბოლოში. საერთოდ გადაწერილია უფიცი პირის მიერ—მრავალი შეცთომები აქვს; სულ აკლია 234 ხანა. სამუშაოდ არ ვარგა.

T = № 1365. (წ.-კითხვ. საზ.):

მე-19 საუკუნის ხელნაწერი, აუკინძავი, ძალიან დაზიანებული თავში (6 ფურცელი); გარდა ამისა ის ნაკლულევეანია: გადამწერს შეუწყვეტია მე-226 ხანაზე. გადაწერილია ცუდი ხელით უფიცი ადამიანის მიერ: სიტყვები ხშირად დამახინჯებულია, სტრიქონები არეული და სხვ.

მუშაობისათვის გამოუსადეგარია.

ამით ვამთავრებთ არსებული ხელნაწერების მოკლე მიმოხილვას.

დასასრულ მოვალედ ვთვლით ჩვენს თავს მადლობა მოვახსენოთ ბ. ზ. ივ. ჯავახიშვილს, ა. შანიძეს, კ. კეკელიძეს, ს. ყაუხჩიშვილს და ნ. კამენსკის მრავალი დახმარება და რჩევა-დარიგებებისათვის, ი. ცინცაძეს—უკანასკნელი კორექტურის გადასინჯვისათვის და, განსაკუთრებით, ბ-ნ დ. კარიჭაშვილს, რომელმაც კეთილ ინება და დამხმარე სამუშაო მასალად გადმოგვცა მათ მიერ აღრე გადაწერილი „იოსებ-ზილიხანიანი“-ს პირველი ვერსიის ტექსტი.

გ. ჯაკობია.

¹⁾ ექვთ. თაყაიშვილი შეცთომით აღნიშნავს, რომ 9 ხანა აკლიათ („Очерк II, გვ. 323“).

1. აწ რუსთველო, გეთხოვები, რომე მამცე ნება თქმისა, არ გასწყრე და არ ამიკლო, თხოვნა მე მაქვს ამ ჰოქმისა, რომე გკადრე უკადრომა დაჯრა თქვენის ნასაქმისა, ღ თქვენცა იცით, სხვაეე არგებს, დასნეულდეს რა აქმისა¹.
2. მელექსენო, ნუ გგონიათ² თავი რუსთველის დასადარი, რომე აღძრნეთ უმეცურად, თავსა ირქვათ მისი დარი, ლექსთა ბოლო შემოგაკლდესთ და შაიქნეთ სიტყვა მკდარი³, ღ მას მეუფემ განგებითა წყალობისა დასცა დარი.
3. მოშაირე არა ჰქვიან, რომე თავსა ირქვას ხელი, კაცი მაშინ გამოჩნდების, გაარჩიოს⁴ საქმე ძნელი, არ თუ გაწყდეს შუვაზედა, აღარ გასწვდეს თავს საბელი, ღ რა აღუდდეს გარმ. . . . . დარჩეს ნელი.
4. მელექსეს მართებს . . . . . ბო სიტყვისა ხშირობა, გონება და სიტყ. . . . . რობა, სევდის არ ჩენა, გაძლება, მალვითა ჰქონდეს ტირობა, ღ თუ ესე სრულად არა სკირს, არ ეთქმის არცა ვიროზა.

¹) უნდა ყოფილიყო: „რა აქმისა. ექვთ. თაყაიშვილს ასე აქვს ვადმოღებული: „თქვენცა იცით, სხვაეე არგებს, დასნეულდეს რა აქმისა“. ჩვენის აზრით ეს შეცთობაა ორი საბუთის მიხედვით: 1) რითმისთვის, რასაც ავტორი ზედმიწევნით მისდევს (იმდენად, რომ ხშირად სიტყვის ფორმას გაუგებრად ხდის), „იმსა“ არ გამოდგება—უნდა იყოს „ქმისა“; 2) ხელნაწერში ეს სიტყვა დაზიანებულია, მაგრამ ნაშთიდან ირკვევა ასეთი სურათი: არის „რა“, მას თანვე ახლავს წელში ამოკმული „ქ“, ამ ასოს შემდეგ მოჩანს რაღაც ასოს ნაკუწი (სულ მცირე),—ხოლო სამი ასო „ისა“ ნათლად არის ნახული. ამ მოსაზრებათა გამო ჩვენ დაუშვით, რომ ავტორს (ანუ გადამწერს) „რა აქიმისა“-ში რედუქცია მოუბუნია და რითმის დასაცავად უნებარია „რა აქმისა“. „აქმისა“-ს გენიტივიბა დამაბრკოლებელი არ არის, ვინაიდან კონტექსტი შეგვიძლია ასეც გავიგოთ: ოდეს ექიმის (ვინმე) დასნეულდება, სხვა ჰკურნავს და სხე.

²) ნუ გონიათ. ³) ე. თაყაიშვილს: მდარი. (იხილ. ტ. II, გვ. 268). ⁴) გარჩიოს.

⁵) ირკვევა, რომ დედანს აკლია დასაწყისში სამი ფურცელი: ა, ბ, გ.

იხილეთ—ხილიბანიანის ქართ. ვერსიები.

5. კვლა აშიყს მართებს, მაშიყის რომ ჰქონდეს დიდი კრძალვანი, თვალად სიტურფე დიადი, ტანიცა ჰქონდეს ალვანი, პატივთ არ ჩენა, გაძლება, შეეძლოს რამცა მალვანი ¹,
ღ შორით ბნედა და სურვილი მისის ცეცხლითა ხალვანი.
6. თვალად და ტანად ტურფასა კელ-ფერკიც უნდა ასეთი, ვით ვეფხი შამოწყრომილი, დარბოდეს, ვითამცა შეთი, გულად ლომისა მჩაგრაჲვი, შამხედველთათვიც ასეთი, ღ ცხენოსან-მშვილდოსნობითა ვერავინ სჯობდეს არსეთი..
7. მაშიყსა ² მართებს სინათლე, რომ მზისა ჰქონდეს ცილობა, შეენოდეს თვალთა გარეშე . . . . . რილო[ბა] კოჭამდი სცემდეს . . . . . გრაგნილობა, [ღ] ძვირ-ძვირად რას . . . . . ი ცილობა.

1. აქა პირველი დაწყება ისუფ-ზილიხასი.

8. შენთა კელთ არის, რუსთველო, საბელი ყვევლთა ხელისა, მომცენ ნებანი გამოვთქვა ამბავი ამა ტრელისა, იოსებ შეენიარისა, ზილიხას სანატრელისა, ღ რომე აქვს წვიპა ცრემლისა, შეუშრობელად ცხელისა.
9. ეს ამბავი ადრინდელი ცოტა ვპოვე ³ დანარჩომი, ქართულადა გარდავთარგმნე სპარსულადა მუნ ნათქომი ⁴. აშიყთა და მაშიყთათვინ სასმენელად მოსანდომი, ღ გაიგონეთ, ლექსთა მკითხნო, რას გარდიკდის კაცთა ტომი.
10. აწლა ვახსენებ დღესა მას, თუცა დიადი ხანია. ყმისა სახელი იოსებ, ქალისა ზილიხანია, ერთმან-ერთისა მიჯნურნი არიან შესაგვანია, ღ აწ მათი შეყრა ისმინეთ, თუ როგორ დიდნი რჯანია.
11. აღმოსაელეთის კელმწიფე, როშნევან, იყო ქებული, მეფეთა ზედა მეფობა მას ჰქონდა დამკვიდრებული, შემხედავთ შემაშთობელი ⁵, კვლა მთვარე პირ-გავსებული, ღ ლალად ჯდა იგი უკადრი, იყო არვისგან ვნებული.

1) შეძლოს. რამცა: მალვანი. 2) მაშიყას. 3) ვპოვე. 4) მუნათქვამხ. 5) ე. თ ა ყ ა ი-შვილს შეცთომით წაუკითხავს: შემაშთომელი.

12. შვიდთა ქიშვართა მამული მას ჰქონდა უბ-უშურველსა,
მოვლენილსა და მორკმულსა, მებრძოლთა გასაკვირველსა,
ცხენილამ იშვად გარდაკდის, სრულ ნადირობდის ტყე-ველსა,
ღ მისსა სახელსა სპარსულად უკმობდენ თეიმუს¹⁾ ქველსა.
13. არ გამოსულა მისთანა კელმწიფე სახელიანი,
შვიდნი მეფენი ხარაჯას აძლევედენ დია ყმიანი,
ალაფობდის და იბრძოდის, არვისგან სჭირდა ზიანი,
ღ მებრძოლთა შემწრწუნებელი, ტახტსა ჯდა დოვლათიანი²⁾.
14. ვაჟი არ ჰყვანდა მეფესა, დია კმუნვიდა ამადო,
ქალი ჰყავს მეტად ლამაზი თვალად და კვლავე ტანადო,
მისის პირისა მსხიმილსა იტყოდენ მზისა დარადო,
ღ მაგრა სწუნობდა იგი მზეს, თავს ადარებდა არადო.
15. ქალი არ ჰკადრობს ამასა—თავი მზეს დაადაროსა,
ვისმცა ასმია მის მეტი, რომ ალვამ ტანი აროსა,
ნეტარ მას, ვინმე ეღირსოს, რომე მას შეეყაროსა,
ღ მისის ჰერეტითა გაძლესა, მასთანა დაემყაროსა.
16. მის ქალისა პირის სხივსა³⁾ მზე ეჩაგრა ციმციმითა,
ვარდის ბალი დაეშვენა გიშრის ჩრდილი წამწამითა,
თეთრი ყელი შეეშვენა⁴⁾ მუშკ-სურნელის შავის თმითა,
ღ მისნი მჭერეტნი გაეკვირნა ნაქვითთა და ანდამითა.
17. თუცა ხელქმნილი რუსთველი თინათინს აქებს არ ავსა,
ნესტან-დარეჯან ბროლ-ვარდსა გიშრის მანითა სარავსა,
იგინი ამას ვადაროთ, რა უთხრათ დაუფარავსა!
ღ ხუდება ვინებო არ ძალმიც, ქებითა მოუგვარავსა.

2. აქა კირველად სიზმრად ზმანება იოსებისგან ზილიხანსი.

18. მას ქალსა ტურფა მნათობსა სევდა რამ შამოეყარა,
ლალსა და ბროლსა ნათხეზზე ქარვა, ამარტი შეყარა,
მთით მოსულს წვიმისა დვარსა გიშრის მანები ეყარა,
ღ პატიჯსა რასმე ჩაჭრილსა უწყვეტლად ცრემლი ეღვარა.

1) თეიმუსა. 2) დავლათიანი. 3) მსხივსა. 4) შეშვენა.

19. დღისით და ღამით ტიროდის. ქალს სევდა რამე დაერთო;
მთვარე ღრუბელად შევიდა, პირადვე იგი მოერთო,
ნარგისთა ქუხილისაგან აყიყსა ფერი წაერთო;
ღ მამამან ასრე რა ნახა, კელი აუპყრა: „შენ ერთო“.
20. „ვაჟი არ მამე, ამ სოფელს ვარ საწუთროსა თმენითა,
ესელა მყვანდა, მალხენდა სიტყვითა მრავალ ფერთა,
ვისცალა ჰყვანდა ამისებრ ტკბილ-მოუბარი ღხენითა,
ღ ამას ამ ყოფით უჭკრეტდე, მო, ჩემი ღხინი ვთქვა რითა?“
21. კელთ ყელსა მოეხვივა, უბრძანა¹⁾, თუ: „ჩემო ძეო,
რად არ მეტყვი, რაცა გიმძიმს, რად მაკმუნვებ ანუ მეო?
ვითარ ჰჩაგრავ ამა მზესა, რად იღრუბლი, ამო მზეო,
ღ აბა შენი სიტყვა მჭევრი საქციელი ანუ ზნეო!“
22. უბრძანა²⁾: „რა გჭირს, რა გიმძიმს, რად ზიხარ მცხრალად ჰილალი,
ანუ რად ასრე შესცვალე ლაქვარდის ფერად, ჰე, ლალი!
უკუიყარენ სევდანი, ნუ ზიხარ აგრე ჰელალი,
ღ გაღიმდი, თვალთა ქირიმე, სული ამამელა ჰალალი“.
23. ამისთვის მეფე კმუნვიდა, ხსენება ჰქონდა ახისა,
წამ-წამიარად შავიდის, ქალი მტირალი ნახისა,
მოშლოდეს იგი შევენება, რომ არვის არ ენახისა,
ღ ეს საქმე დია აკმუნვებსთ, სწამლობენ, ვინცა ნახისა.

**3. აჰა მუფისაგან ქალის სენთა კითხვა და ჰაჰითაგან
მიჯნურობისა წამება.**

24. მეფეს ხვეწნა მოეწყინა, ადგა კარად გამოვიდა,
ამას ბრძანებს³⁾: „აჰა, ღმერთო, ჩემსა თავსა რა მოვიდა,
შენგან ტკბილი ნაბოძვარი სულიმც ამ წამ ამოვიდა“.
ღ შიგან დაჯდა სავაზიროს, ვინცა ღირსა, შემოვიდა.
25. მეფემა იკმნა ვეზირნი და მკურნელები სრულია,
მისსა წამალსა ეძებენ, ვის აქვს ცრემლითა წყულურია,
ბრძანა⁴⁾, თუ: „ჩემი ასული ზის მუდამ ფერ-ნაკლულია,
ღ არა, არ ვიცო, რა უმძიმს, უბნობს, რომ ამკლდების სულია.“

1) უბრძანა. 2) უბრძანა. 3) ბრძანებს. 4) ბრძანა.

26. მკურნალთა ჰკადრეს: „მეფეო, ჩვენ მაგას ვერ მივხვდებითო,
ესე სჯობს, რომე მას ჰკითხო, ეგებ იამბოს ენითა,¹
უბრძანე:² «რა გჭირს, რა გიმძიმს, რად ზიხარ ვავლახ-გებითა?»
ღ რა მისჭირდების, გიამბობს, თქვენ მისთვის ნუ სკმუნდებითა“.
27. დიმეშვი იყო უფროსი ვეზირი თავადებისა,
მან მოახსენა: „მეფეო, ქალი ამისთვის ბნდებისა,
ან კარგი კარგად არა ჩანს³, ამ სოფლისაგან დგებისა,
ღ ან მიჯნურია ვისიმე. და ისი ეგონებისა“).
28. „მთვარეს ღრუბელსა რად აფენ, რად არ ხარ მოვანებითა,
შენ იყო თუმცა მზის მდომი, ჩამოვა, მოვა ნებითა,
ღ რაცა რამ გინდა, ყველასა შავიტყობ, ვიცი, გრზნობითა“.

4. აჲა ქალისაგან პასუხად თავის ამგვის მგობა.

29. ქალმა დიდნი დაიძახა სისხლ რეულის ცრემლთა დენით:
«ჰე, გამზდელიო, დასაძრახი როგორა ვთქვა ჩემი ენით?
აწ მესამე წელად მივა, რომ ვიწვები ამა სენით,
ღ მაგრა საქმე ვერ ვამელაუნე, ვიყვი კრძალვით, არ დაჩენით».
30. უბრძანა: „ჩემო გამზდელიო, ამის სამბობლად მცხვენიან,
უცხო რამ ვნახე სიზმარი, მე მისთვის მომწყენიან,
მოყმე რამ ვნახე ასეთი, მისთანა არც ვის სმენიან,
ღ მითხრა, თუ: «შენთვის მოსული თავი საყროლა გზლენიან».
31. „მითხრა: «შენ ფიციე, მაფიციე, შენ ჩემი იყო, მე შენი,
თუ დაიჯერო ეს სიტყვა, პატრონი ხარო შენ ჩვენი,
უცილოდ ღვთის ბრძანებითა გვერც მხლებელი ვარ მე თქვენნი».
ღ მეცა შეფიცვით მას ყმასა ძლიერი ღმერთი დავთქვენი“.
32. „არ ვიცი ზეციერია, ანუ კმელზედა მავალი,
მისთანა არა მინახავს არცა მზე ამამავალი,
ასრე დამჩაგრა შუქითა, ვითა მთვარემა მრავალი,
ღ მითხრა, თუ: «შენთვის მოსრულვარ, შორის გზით მე მამავალი».

1) ეგება: ამბოს: ენითა: 2) უბრძანე. 3) სჩანს.

*) ამის შემდეგ დედანს აკლია ოთხი გვერდი, სადაც მოთავსებული უნდა ყოფილიყო დახლოებით 14 ხანა.

33. რა ეს მანგიმ გაიგონა, სანაწყენოდ ექცა ფერი,
მოახსენა თვალთა მზესა: „მართალია, თუ ნაფერი,
მაგას ვინმეა შეგიტყობდა. რომ სიზმრად აქვს ისი ფერი,
ღ იგ უთუვოდ დევი არი, გჩვენებია ანუ ფერი“.
34. ქალმა უთხრა: „ნუ ყოს ღმერთმა ეშმაკისა დასახული,
გრძნეულობით ვისმც ეჩვენოს კაცსა ისრე მოსახული,
იგი არის კორციელი, კაცი კაცად შესახული,
ღ ღმერთი ფიცოს ეშმაურმა — შენთვის ვარო მოსახული?“
35. კელა მოახსენა გამდელმა: „ეგ სიტყვა რა ვარგულია,
შენ ცუდი რამე გინახავს, ეშმურივ დაკარგულია,
შენდა საცდურად მოსულა წყეული და ნაკრულია,
ღ მაგისთვის ასრე რად ზინარ, შენ აგრე ჭკვა-ნაკლულია?“
36. რა ეს მანგიმ იდასტურა, ტირილითა გამოვიდა,
ლაწვ-ნაკეხი, მკერდ-ნაგლეჯი დედოფალთან შემოვიდა,
მოახსენა: „შამიგნია, ჩვენსა თავსა რა მოვიდა,“
ღ რა ისმინა, აოხრებით ადგა, ქმართან წამოვიდა.
37. მეფესა ჰკადრა: „პატრონო, ასული ქმუნავს ამადო.
სიზმარი რამე უნახავს, ჩვენგან ეწამლვის არადო,
უცხო რამ მოყმე უნახავს, თვალად და კვლავე ტანადო,
ღ მას ჩვენგან რა ეშველების, მოჭვენებია ალაადო!“
38. რა ეს მეფემ გაიგონა, ვაკვირვებით გაუცნობდა,
ადგა, ქალთან წამოვიდა, კვლავე ამას მოუბნობდა:
„არ ნახულსა, არ ნასმენსა, ნეტარ, ვინცა შეიტყობდა?“
ღ კბილთა თითნი დარჩომოდა, სხვასა არას არა ჰკმობდა.

5. აჲა ქალისაგან გიორკად სიზმრად ნახვა მისვე ჟმისა.

39. მუდამ იჯდის მოქრუშვილი, აყოლებდის რეტად თავსა,
რა დაღამდის, არ დაიგის, თავი მიღვის მისვე მკლავსა,
ცოტა რამე დაეძინა მოსარულსა თვალსა შავსა,
ღ წამოიჭრა, დაიძახა: „იგივ ვნახე, ვინცა მკლავსა“.
40. მტედად დიდი დაიძახა, გამოიჭრა ფიცხლავ გარე,
გვერც მხლებელნი მოეხვიენეს, დაიჭირეს იგი მთვარე,
ყველა თავსა ევლებოდენ: „ჭირი შენი შემოგვყარე“.
ღ მამა ყველსა გარდაეჭლო, გარდუკოცნა არე-მარე.

41. გიშრისა ტბითა წყარო სდას, ვარდსა ასოვლებს ნამითა,
ზაფრანის ფერად შეცვალა¹ ლაწვი მეტისა ბანითა²,
ეხვეწებოდენ: „ნუ სჭმუნავ კმუნვითა ამისთანითა,
ღ კიოდის: „ვისცა ღმერთი გწამს, მოღით და მე მამკალთა“³).
42. . . . .
. . . . .
ღ „შენი ეშვი ინაბარე, გული ჩემი მეც მამეო“.
43. უთხრა: „თუ მკითხავ, ვინა ვარ, ვიქნები მისრეთს მეფეო,
უთიოდ იქ ვიპოვები, სადაცა შენ გინეფეო,
თუ ჩემი შეყრა გწადიან, მისრეთსა წაისწრაფეო
ღ ჩვენ ერთმან-ერთსა იქ მიეხვდეთ, ტურფათა შენ კელმწიფეო“.
44. მას ქალსა შავი ჯუბანი და თავსაც შავი ეხვიენეს,
გვერცა დაუჯდა იგი ყმა, ერთმან-ერთს გარდაეხვიენეს,
გაყარა ფერი ქარვისა, ლალი ბროლს გარდაეხვიენეს,
ღ შემფოთვით ქალი აიჭრა, მას აღარავინ ეხვიენეს.
45. გათენდა, ქალმა გამდელსა უბრძანა⁴: „მჭირს რა არა მე,
ჭირის მომცემმა⁵ პატრონმა სევდანი უკუმყარა მე,
წამართვა მისი ნაველი და ლხინი შამომყარა მე,
ღ მიაბზო მისი ამბავი, ამითა გამახარა მე“.
46. „პატრონმა ჩემმა⁶ მამამან სევდანი უკუიყაროს,
აწ აღარა ვარ მე შმაგად, ბორკილი გამომიყაროს,
მობრძანდეს ჩემდა სახსნელად, ვარდზედა ია მყაროს,
ღ ისნივ სამოსნი ჩამაცვას და შავი ტანთა ამყაროს“.
47. რა ეს მანგიმ მოისმინა, ადგა, გარე გამოვარდა,
მეფე იჯდა სავარდოსა, მას წინაშე შემოვარდა:
„ქალმა თქვა, რომ «არა მჭირს რა, კვეიანად და ამო ვარ, და!»
ღ რა ეს მეფემ მოისმინა. ტახტიდამა გარმოვარდა.

1) შესცვალა. 2) ბანითა. 3) უბრძანა. 4) მომცემა. 5) ჩემმა.

6) ამის შემდეგ დედანს აკლია ოთხი გვერდი ანუ დაახლოებით 14 ხანა.

48. „მეფე ვნახეთ გამოქრილი“ — ყველაკაი მისკე რბოდა,
ქალაქშივა კმა დავარდა, სადაცა ვინ დარბაზობდა,
ქვევითი და ცხენოსანი კარისაკე შემორბოდა,
ღ ერთმან-ერთსა ჰკითხევდიან: „ნეტარ მეფე სად მირბოდა?“

49. მეფე ქალთან შემოვიდა, გარდუკოცნა პირეული:
— „აჰა, მადლი შემოქმედსა აღარა ხარ მირეული,
ღმერთმა გიხსნა შენ ტყვე-ქმნილი. ეშმაკისგან მორეული,
ღ მასვე მადლი! — გაგინათა პირი შენი მთვარეული.“

6. აჰა კელაფიფათაგან ძალის ჰკავად მოსვლის ტაოგა, თხროფა.

50. რა ქალსა უკუ-ეყარნეს სევდანი ამას წინანი,
კმა დაუვარდა: „შეშრაო მას მზესა ვარდთა ბანანი,
არვის უნახავს მისთანა, არცა მისნივე გვანანი,
ღ მოვიდეს ყველგნით მოხოვარნი, მისნივე შესაგვანანი.“

51. კმა დაუვარდა მას მზესა ცის კიდევნამღი ვაითქვა:
„ქალი ჰყავს როშნევან მეფეს, მისი სიკეთე რა ვინ თქვა?“
ვინც მოსწვდის, თვითან მოვიდის, ვინც არა, მოციქულით თქვა,
ღ მათ რომ ფეშქაში გზავნიან, მისი ფასიმცა ვით ითქვა!

52. ინდოთ მეფესა ებრძანა: „თუ მამცემს მეფე ქალსაო,
სამის წლის გამოსავალსა მივსცემ მამულის ძალსაო,
ოცსა საპალნეს მძიჟესა თვალ-მარგალიტსა, ლალსაო,
ღ მისგან ხარაჯას დავიდებ ასსა საპალნეს ლარსაო“.

53. ჩინეთის მეფეს ებრძანა: „თვით ვიქ ამისა წერასა:
შენსა ასულსა მიჯნურობს ჩემი ძე, იშლის მღერასა,
საით სად უმიზნებია, უყურეთ ბედის წერასა!
ღ საპატრონოსა დავიდებ, ქალსა კელსა ჰყრი შე რასა?“

54. „სხვა ძე არა მყავს, მეფეო, მართ მარტო ოდენ ესია,
ჩვენ ერთმან-ერთსა დავმოყვრდეთ, ვითა სოფლისა წესია,
ქალი ვაჟს უნდა შეჰყაროთ, ეგ ძველი დანაწესია,
ღ გვიბოძე ჩვენდა სარძლეოდ ეგ მზის არ უარესია“.

55. სხვა წიგნი კიდევ მოართვეს, რა წაიკითხა იგი მან:
„მისი ასული გვიბოძოს როშნევან მეფეთ-მეფემან,
ასთ საქურკლეთა კლიტენი მე მოგცე მუთრიბ მეფემან“.
ღ — „ორმოცი მძიმე საპალნე ყირმიზი ამაღ მეფემან“.

56. რუშთა, შამთა და აბაშთა მოვიდეს მეფეთ ძენია,
დიმეშყის მეფემ უბრძანა: „დააკაზმინე¹ ცხენია,
ლაშქრითა წინ მიეგებე, უძღვენ ურიცხვი ზღვენია,
ღ ქალაქად შამოახსენით² იგი სამნივე მზენია“.
57. სამთა მეფეთ ძეთ ლაშქარი სიბევრით ვერა დავთვალი,
სამნივე აგრე ჰშვენოდეს—ვინცა შეადგას მათ თვალი,
მარგალიტთათვის მოსულან იაგუნდი და ლალ-თვალი,
ღ დიმეშყის ეუბნებოდენ: „ვის მოგვცემ, გვიხზარ მართალი“.

7. აქა მუფისაგან ქალის კოოზა და ბრძანება, ამათგან ვინ ბინდაო.

58. მეფემა ბრძანა: „მომიკმეთ იგი ვარდისა კონანი,
ჰკადრეთ³, თუ: «შენთვის მოსულან მეფე და მეფეთ მონანი,
რომელიც გინდა, შეირთე შენივე მოსაწონანი,
ღ რომელსაც მიხვდე, მას მართებს, მზეო, თავისა წონანი».
59. ადგა, მამასთან წავიდა იგი მზის ამგდებელია.
მისის თვალ-წარბის ჰეშვანი ცეცხლისა მომდებელია⁴,
ბროლისა ყელსა ამშვენებს გრძლად გიშრის საგდებელია,
ღ მისის შვენების მსმენელთთვის⁵ ხარაჯი დამდებელია.
60. რა შამოვიდა მამასთან, პირს შუქი შამოაყენა,
ველარ გამოჩნდა მასთან მზე, უკუნი გარდააყენა,
მკვრეტელთა სულის ამკდელად ინდონი ტბაზე აყენა,
ღ იგიცა ჩაგრა შვენებით, ვინ გაჭრით ვისი აყენა.
61. ბრძანებას მოისმინებდა, ყურსა უპყრობდა მამასა:
„რომელიც გინდა შეირთე“—კელა ეუბნების ამასა,
თავ-ჩამოგდებით ქეშად ჯდა, იგი იტყოდა არასა,
ღ ელოდა⁶, მისიც რა ეთქვა, ვისგნით იქს ვარდი ნამასა.
62. რა მისნი ვერ ცნა ამბავი, ადგა უსახოს ქცევითა,
თვალიდამ ცრემლი გარდღუშეა შიგან სისხლისა რევითა,
მამასა გამოეყარა, წავიდა ალვა რხევითა.
ღ მისთა თვალ-წარბთა შვენება⁷ ანუ პირისა ეთქვა ვითა?
63. ქვე ჩამოვიდა მტირალი დაღრეჯით მონაწყენია.
საწოლს შევიდა მოქერვიშით, არ თავის ამბვის მსმენია,
იტყოდა: „ღმერთო, რა არის⁸ ეგზომი წყრომა თქვენია,
ღ მუნიდამ არვინ მოსულა, ვინ ღრიცა ალვის ხენია“.

¹) დაკაზმინე. ²) შამოახსენით. ³) ჰკადრე. ⁴) მომდებარია. ⁵) მსმენელთვის. ⁶) ელოდ და
⁷) შენება. ⁸) რარის.

64. იტყვის: „ღმერთო, რა შეგცოდნე სხვათგან მეტი მე ეგზომო, ვის უნახავს ის სარჯელი, დანაბადი იყოს ტოპი, ქვეყნის სევდა მამიძახე, იბრძვიან და აქვან ომი, ღ ღრთსა სცემდეს რა ათასნი¹, შეუწრწუნდეს დია გომი“.
65. „ნეტამც დედასა არ ვეშვი, თუ მქონდა ესე ბედია, ასრე მიხდილსა ცნობასა სიკვდილი მიჯობს მე დია, სადითა სად მამიკდუნვე ტალთათვინ აწ აბედია, ღ არვინ გამოჩნდა მუნიდამ, ვისგნით ვარ დანაბნედი“.
66. „შავ გულმა სოფლის მინდობით ნეტარ რა მოისვენაო? მამულეებია სიცოცხლე, ამაღ მაქვს ცრემლთა დენაო, პატრონის მამის საურჩოდ, როგორ ვიხმარო ენაო, ღ თვარემ შერთვანი ქრმისანი მის მეტი როგორ ვთქვენია?“
67. კვლა მამას შამოეთვალა: „ხუ ხარ მათხედა მწყრომელნი, შენდა სათხოვრად მოსულან შამნი, ჰალაბნი, რუმელნი, ჩინელნი გინდა, თუ ინდო, ან მაჩინელნი, რომელნი, ღ სამარყანდნი² და ბალხელნი, რუსნი არიან რომელნი“.
68. მამას ქალმა შეუთვალა საუბარნი არ ავნია:
— „ჩემდა საქმოდ რად მოსულან ჩინელნი და მულთანია?
თუ გაკვია საქონელი, ვალსა მიე ა, თავნია,
ღ თვარე ქმარსა არ შავირთავ, ამ ამბვითა რამც გავნია“.
69. „კელმწიფის მამისა თავსა, რას აქნევ ჩემზე ქრთამსაო, მართალ ხარ, მეფე არა ხარ. ვეოცა იშოვებ ლარსაო, ცუდად მაშვრალნი მოსულან, ვინც ელის ჩემსა თავსაო, ღ თუ მიმცემ მისრეთის მეფეს, თვარ არ შავირთავ ქმარსაო“.
70. რა მეფემა მოისმინა საუბარი ასულისა,
გალიმდა და ეგრე ბრძანა: „დია, ღმერთო, ექნა³ გულისა“.
მოციქულნი აკმობინა, ამ ამბავსა შეუთვალისა:
ღ „ჩემი ქალი ნათხოვნია კელმწიფისა მისრულისა“.
71. სასტუმროდ მოაკაზმინა ბალი, ბაღია და სახლები,
ქვეშე მოჭვინეს მრავალი სტავრანი ახალ-ახლები,
შეამკეს ყვეელის ფერთა გარშამოჰკიდეს ნახლები,
ღ მოიკემს ქალის მთხოვარნი და მათი თანანახლები.

1) რათასნი. 2) სამარყანდი. 3) ექნა.

72. ბრძანა¹, თუ: „მოდით, მეწივეთ და ჩემიც ნახეთ ასული,
აქამდის არვის უნახავს იგი მზე კარსა გასული“.
მოვიდეს ჯარი ლაშქართა, მოდგიან დასთა დასული,
ღ ნადიმზე რაცა მოიღეს თვალ მარგალიტით დასრული.
73. მოიღეს მურასა ტახტი უანგარიშო თვალისა,
მეფეთ ძეთ ცალკე დაუდგეს ერთობილია ლალისა,
ცალ-კერძად ტახტი ღარიბი, ზედა საჯდომი ქალისა,
ღ მამაცა გვერცა მჯდომია შუქ-მდგომი ბროლ-ფიქალისა.
74. მოიღეს უანგარიშო ჯამ ქიქა, ფარჩნი, თასები,
ნადიმად მსხდომთა აივსეს თვითო და თვითო ქასები,
წადგეს მეფეს წინ, დალივეს, ვინც იყო უფრო ხასები,
ღ მუთობითა, მომღერალთაგან კმა არ ისმოდა ნასები.
75. თვით მეფეთ ძეთაც აივსნეს და მიდგეს მეფეს წინარე,
ნახეს ტახტზედა მჯდომარე, თვალნი² მღვიძარე-მძინარე,
ქვეშ-ქვეშად რასმე იჭვრეტდა და პირი ამომცინარე,
ღ ელვა გამოჰკრთის კბილთაგან, ველარ წამართეს წინარე.
76. რა მეფეთ ძეთა მეფეს წინ საესე თასები დალივეს,
ვით მზემა, მთვარე შუქითა, გასრულებული გალივეს,
იმედოვნობდეს მუნადვე: „იგივე გვავესებს, ვინ გვლივეს“.
ღ კეისრის ტახტის პატრონი შეიდა ლექსად არივეს.
77. „მას მზესა ნეტარ რით უქოთ ალვისა მზაგრი ყვანება,
ანუ მისთანა ვინ არის, უსახოთ რამე გვანება,
აღძრომა, გაღიმ-ღიმილი, ციმციმით პირთა ვანება,
ღ მოდით და რჯულზე მოვიქცნეთ, მისი გვეკამს კმელთ თაყვანება“.
78. „ამის მგზავსია მნახავთვინ, მზე არისო არ მისთანა³
ლალი-ბროლი ფეროვნობით შუქ-მიყრილი ახლავს თანა,
კაცს უკრავად დააწყლულებს ქამანდრობით ინდოსთანა,
ღ მასაც სჩაგრავს შეენებითა, ვის იახლის ასმათ თანა“.
79. რა ქალი ნახეს მთხოვართა, შაიქნენ, ვითა ხელია,
ციმციმით თვალნი ვერა დგეს, შეექნათ⁴ ანაჰრელია,
ვარდზედა შამოვლებოდენ ლობედ გიშრისა წნელია.
ღ მშვენვაროს ყელთა ნაკადი ტახტ ქვეშ ეყარა გველია.

1) ბძანა. 2) თალნი. 3) დედანში ვკითხულობთ: ამის. მგზავსია. მნახავთვინ. მაზე. არისო. არ. მისთანა. 4) შექნათ.

80. მის ქალისა მაქებარი ენა უნდა ბევრ-ასეგი,
კმელნი აღძრენ — არვის ძალუც ზეციურთა დას-დასეგი,
დააყუჩნის მისნი მჭვრეტნი, დასცვივოდის კელთ თასეგი,
ღ კბილთა ჰქონდისთ ძოწთა კირვა, თვალნი იყვის მონავსეგი.
81. როშნევან მეფის სიუხვეს ვერვინ გაუვა მკობითა,
მეფეთა ძეთა შეუძღვნა თვალ-მარგალიტი კოდითა,
ცხრა-ცხრა ტაიჭი ყველაი ოქროსა ნაკაზმობითა,
ღ სხვა მოციქულთაც ტაიჭნი ოქროსა საპალნობითა.
82. უბრძანა მამა-შვილობით: „გუნებად, ტყობად ნათელნო,
მღურვასა არ მემართლებით, ედემს ნაზარდო ერთელნო,
ზნე უკლებელნო, ჰკვიანნო¹ ყველთა მებრძოლთა დამთელნო,
ღ თქვენთვის მუახლედც არ მშურდა, უწინ გებრძანათ. აწ ხელნო“!
83. ინდოთ მოციქულს უბრძანა: „მე ქალი გამითხოვნია,
მისრეთის მეფეს თქვენც იცნობთ, იმისთვის მიმითხოვნია,
ჩემი მოყვრობა გინდოდა, რად არ აქამდი მთხოვნია,
ღ უთიოდ გაძრახ გებრძანა, თვარ² იგი არ გითხოვნია“.
84. ჩინელთ მეფესთან შესთვალა: „ვისმინეთ, რაცა გვიბრძანე,
ჩემი მზე სარძლოდ გინდოდა, რად არ აქამდე მიბრძანე?
აწ იგი გამითხოვნია, აზიზი მისარს უბრძანე,
ღ თუ რა ჩვენგნითა გიამოს, სხვა სამსახური გვიბრძანე“³.
85. კვლა მეფეთ ძეთა შეუძღვნა უანგარიშო, ულევნი:
„ამისთვინ, დია, ნუ სკმუნავთ, ნურცა ხართ გულ-ნაკულლევნი,
თქვენ ცოლი არ დაგაკლდების, მთვარენო მთვარეულევნი“,
ღ მოციქულეზი შაბრუნდენ ყველაი ფერ-ნაკულლევნი:
86. მოციქულნი რა მივიდეს, მიიტანეს⁴ ამბავია,
წინ მეფენი ეგებოდეს ჰკითხვედიან: „რამბავია“?
მოახსენესთ: „ჩემი ქალი აზიზს მივე აღრეგია“.
ღ იდასტურეს არ მოცემა, გაახშირეს⁵ ვაგლახ-ვია.

¹) ჰკვიანო. ²) თარ. ³) ამ ხანაში ყველგან: ბძანე. ⁴) მიტანეს. ⁵) გახშირეს.

8. აპა ღიმეშის გაგზავნა აზიოთან და ძალის მიცემის შემთხვა.

87. ღიმეში გზავნა მისრეთსა, შესთვალა: „თქვენცა გსმენია, ქალი მყავს მეტად ლამაზი, ტან-სარო, პირად მშვენია, მისად სათხოვრად მოვიდენ მეფე და მეფეთ ძენია,
ღ შენგამეტსა არვის ჰკადრობს, რომ მოხედენ არსთა მზენია“.
88. „სიზმარი რამე უნახავს უცხო და საკურველია, არ ჰკადრობს სხვათა რძობასა, შენთვინ შექნილა ხელია, მოგცა მეფემ უწილოდ ყოველთა სანატრელია,
ღ იტყვის: „სიცოცხლე უმისოდ მაქვანან დია ძნელია“.
89. „აწ მოგცემ ჩემსა ასულსა, მისრეთის შენ კელმწიფეო მზე არის, მზისაც მჩაგრავი და შუქთა მოიფეო, ბალ-ბაღა დარიგებულსა მო, ვარდი მოუკრიფეო,
ღ ცოცხალი ვინცა ეღირსოს სხვას აპისებრე, მეფეო?“
90. რა მოციქულნი წავიდეს, დალივეს გზანი შორნია, მისრეთსა კაცი გაგზევენეს, ახარეს სახარონია; დღისით და ღამით იარეს, ერთად ქნეს დღენი ორნია:
ღ „როშენვან მეფის ელჩები თქვენს წინა მონარონია“.
91. მოციქულთ წინ მოეგებეს, შეიქნა შემოყრილობა, მეფესა წინა მივიდენ და ჰკადრეს მოციქულობა, აზიხსა დია იამა და შექნა მზიარულობა,
ღ ქული ზეცათა ატყორცნით აქეს დია უწყყრილობა.
92. ბრძანა: „ცოცხალსა ამისებრ სხვას ვისმცა ესხნეს დღენია, მისსა ხვეენასა მოველი, ვინ ჩაგრა შეიდნი მზენია, ითხოვეს ყველგნით მეფეთა, უძღენეს ურიცხვი ზღენია,
ღ არვინ იკადრა უკადრმა აწ ჩემთვინ მოუღბენია“.

9. აპა ღიმეშის ვაგარუნება და აზიოთსაგანც ფაშაჲ-მოციქული.

93. დაწერა: „ღიდო კელმწიფეო, სვემცა თქვენია სვიანად, ჩენი ადგილი ჩრდილიან გაკადე? დია მზიანად, რაც მოვისმინე წყალობა, თქვენგან ვარ იმედიანად,
ღ ვითაც ვიხარე ეზომი მისგნით, რომ მართებს წვიანად“.

1) შექნა. 2) გაკადე.

94. „ჰე. მეფეო, მოვისმინეთ¹ წყალბანი თქვენგან ჩენა, გალანამცა დაგმორჩილდი², რაც გებრძანა, ეგრე ვქენა, მეცა ვიყავ წინას მდომი, ვერ კადრენ³ და ვერცა ვთქვენა, ლ რა ეს მესმა, მოსალხენო, ჭირნი ჩემნი აწ ვით ვთქვენა?“

95. გაუგზავნა კელმწიფესა ფეშქაშები არ აენია, თვალითა და მარგალიტით შემკობილი კარავნია, საკიდვარი უსაზომო, საჭურჭლისა ქარავნია, ლ ასი ქალი დარჩეული ბროლ-ვარდისა სარავნია.

96. მერმელა მისცა დიმეშუის უსაზომო საჩუქვარი: ათი ცხენი შაკაზმული, სხვა ურიცხვი საბოძვარი, ასი ჯორი დატვირთული ყველა თვალით ნაკიდვარი, ლ დიმეშუიცა ესალამა, მადლი ჰკადრა: — „მონა ვარი“.

97. გამოემართნეს, მოვიდეს, დღისით და ღამით რებული, მეფესა კაცი ამთხვივეს მართლის ამბვისა ცნებული, ჰკადრეს: „დიმეშუი მოვიდა, მასთან ელჩია ხლებული,“ ლ მოვიდეს კელმწიფეს წინა შორის გზით მორონებული.

98. მისრული ელჩი მოვიდა, მეფესა კელსა ემთხვია, უბრძანა: „რაცა ამბავი პატრონით იცი, შენ თქვია.“ მონამა ჰკადრა ყველაი: გაკდა ლხინისა შეთქვია: ლ „რაცა გებრძანა, ეგრე ვქნათ⁴ სხვა პასუხიმცა რა ვთქვია?“

10. აჰა მფვისაგან ქალის ჟორწილი და გაჯითვით გაგზავნა.

99. მეფამა ბრძანა: „მომიკმეთ ლაშქარი ჩვენის ჯარისა, ობოლ-ქვრივიცა მოასხით, ქალაქში რანიც არისა.“ მას დღეს რომ გასცა მეფემა, სიუხვით ჰგავსლა, თვარ ისა, ლ მოედანშიგა დაყრილის ყველას აქვს ხვევნა ლარისა.

100. მერმელა ბრძანა: „პურობა მართებს ჩემისა ძალისა, მოდით და ყველა მეწვიეთ, ქორწილი მაქვსო ქალისა.“ ნადიმზე რაცა მოიღეს, იყო ნაჭედი თვალისა, ლ სურა და დოსტაქანები ერთობილია ლალისა.

101. გამხიარულდა კელმწიფე, შაიქნა ზათქი ზარისა: „დღეს გემართებს უკუყრილობა, რომ ენახავთ მჩაგრსა მთვარისა“ მოიღეს მურასა ტახტი, შემკობილია გვარისა, ლ მაზედა დასვეს მნათობი, ვინ მზისა ქიშპი აჰისა.

1) მოვისმინე. 2) დაგმორჩილდა. 3) კადრენ. 4) ვქნათ.

102. ტურფასა ტანსა ჰშვენოდეს¹ მოჩინის-ფერო დიბანო,
შავსა თვალ წარბსა აბძოლებს პირისა მოვანებანი,
ემელეთად მყოფთა არ ძალგვიცს მისი ეთქვათ რამე ქებანი,
ღ მისთა მქვერტელთა შეჰქნოდათ² დიადი გაჭირვებანი.
103. იგი ჯდა დია კრძალეთა, თავი კიდებით ეხარა,
გიშრის ქამანდსა ზიდეთა გორზანი გარდაეხარა,
ბროლისა ყელსა ნაკიდსა კალთაში წოლით ეხარა,
ღ ქვეყნად არ იყო მისთანა, ზეცით მოსული ვინ ხარა?
104. შვიდ ღღემდი იყო პურობა და დიდი შემოყრილობა,
ნადიმად მსხდომთა ლაშქართგან დიადი მხიარულობა,
ზოგთ მისცეს საპალნით თეთრი, ზოგთა ადგილთა მირობა,
ღ მას დღისა საბოძვარისგან აქვს ყველას გაკვირვილობა.
105. მერმე ჯარჩი დააძახეს³: „ვისცა ჰქონდეს საქმე ძნელი,
მოვიდენ და გაურიგო, სამართლისა ვიყო მქნელი,
იგინცა მომისხენით, არ ეშოვნოს საქონელი.“
ღ არვინ მისცა, არვინ დარჩა არ ყმაწვილი შარანდელი.
106. რა ნადიმი გარდაწყვიტეს⁴, მეფე ცოლსა ეუბნების:
„ქალსა ასრე გავათხოვებ, რომ მისებრე არ იქნების.
საქურტლენი დაიარე, კაი ყველა იქ იქნების,
ღ უკეთესნი არ მოილო.— ჩემიმც თავი მოგიკვლების.“
107. ქალის ზიათევს კელი მიჰყევს, სამ ღღე კარში ძლივ გაზიდეს,
რა ყველაი გააკეთეს⁵, მეედანში⁶ კერძ-კერძ მიდეს,
ამას ჰგვანდა⁷ სიბევრითა, რომე კევით ჭვიშას ყრიდეს,
ღ მკიდებელნიც მოეკიდნეს, შვიდ ღღემდისცა ძლივ აჰკიდეს.
108. ასი ზოჯა. ხადუმები, აბაშ, ზანგი, ჰინდებია,
სხვა ყულეები მისდენიცა ფეროვნობით ვარდებია,
ცხენსა დასხნეს პედაურსა, ოქრო პირსა ნადებია,
ღ ას სამოც ჯერ ათასობდა აქლემისა ყათრებია.

1) შვენოდეს. 2) შეჰქნოდა. 3) დაძახეს. 4) გარდასწყვიტეს. 5) გაკეთეს. 6) მეედანში. 7) გვანდა.
იოსებ-ზილიხანიანის ქართული ვერსიები.

109. ასი იყო მის ქალისა და სამოცი მუახლეთა.
ახ, ნეტარძი მისთა მხლებთა, ვაჟ, რა ქნანო უახლეთა!
მის ქალისა პირის მჭვრეტთა, ნეტარძი ჩვენ, თუ ვახლდეთა,
ღ სადაც წაეალს, ნატრა გვმართებს, ფერკთა მტვერთა თუ ვეხლეთა!
110. ას აქლემსა ქეჯავონი ყველა თვალთ მონაქედი,
შივა ჩასხდეს მკეველები, მათგან იყო განაქედი,
ერთმან-ერთსა ეხვეოდეს მამა ქალის მონაქედი,
ღ სხვა ქეჯაო მის მზისათვინ ლარიბითა შენაქედი.
111. ჭკვიანი და გონიარი გაატანა¹ დიმეშუ თანა,
ას ოცობდა თაჲადები ცხენოსნები მასა თანა,
შივილი მეფე მოხარაჯე, იგინიცა გაატანა²,
ღ ველნი ლაშქარს ვერ იტევდეს, გაემართნეს³ მისრისტანა.
112. რა გაიყარნეს, წავიდეს, მეფე ბრძანებდა ამასა:
„ვაჟ, შენის გაყრით, ასულო, ცეცხლი მოუდევ მამასა!“
დედოფალმა და მხლებელთა იტირეს დიდსა ხანასა:
ღ „მგონ ჩვენის მოშორებითა შენცა დაიწყებ ნანასა!“
113. საღ შივიდიან ლაშქარნი, ულუფას მუაგებდიან,
უკვირდისთ მათი სიმრაელე, მურასას კუბოს სჭვრეტდიან;
„ნეტარ, რა არის ესეთი“—ამასა იკვირებდიან.
ღ არვის შეედლო მათ ურჩი, დიმეშუის დია ჰუმობდიან.
114. სამნი მეფენი მარჯვენით და სამნი მარცხნივ დგებოდა,
არაშან მათგან უხუცე, იგი წინ მიუძღვებოდა,
დიმეშუი, დიდი ვეზირი, კუბოსა თანა ჰყვებოდა,
ღ სხვანი ლაშქარი წინ-უკან შორი-შორ შამოჰყვებოდა.
115. აზიშან იყო უფროსი მეფისა სპასალარისა,
იგი უკანა ჰყვებოდა, საღ კუბო არის მთვარისა,
გრგვინვიდა ცა და ქვეყანა—სიმძიმე უკვირს ჯარისა,
ღ ქეჯაოღამა გამოქვრით სული დის მუშუკ-ამბარისა.
116. მრავალნი დღენი იარნეს, მისრეთის მზღვარსა შივიდეს,
მახარობელი გაგზავნეს, ათის დღისსა ვალს მოვიდეს.
მეფემ ცნა, ბრძანა: „ლაშქარი ქალაქის კარსა გავიდეს,
ღ ვინც იყოს უკეთ კაზმული, მისაგებელად წავიდეს“.

¹) გატანა. ²) გატანა. ³) გვმართებს.

117. დიმეშყის კაცი ემთხვია, ლაშქრისა მოსვლა ახარა,
ოცი საპალნე ნაქსოვი მისცა, ატლასი, ქამბა რა
ლაშქარნი მოდგეს სალამად, ვეზირმა თავი დახარა,
ღ მათ ჰკითხა: „ჩემგნითა კაცი პატრონმა თქვენმა ნახ-არა?“
118. — „პატრონი ჩვენი, ვეზირო, აქამდი გამოდგებოდა,
თუმც დაგეშალა დღეს აყრა, იგიცა მოგესწრობოდა“.
მოშალა აყრა ამაზე, ბარგი აბრუნეს, დგებოდა,
ღ ერთს მკარს გარდაკედნ მისრელნი, ერთს მკარად იგი დგებოდა.
119. მისვე ადგილად მკლომელთა დაჩათვარინეს კარავნი,
მას მზესა ცალკერძ დაუდგეს სევენები ფერად არ აენი,
გარსშამოაულეს ზინჯილი, მცველნი აყენეს არ აენი,
ღ ერთ თარსანგამდი გარდაკედეს ლაშქარნი ველთა მფარავნი.
120. კვლა ერთი კაცი ემთხვია ვეზირსა მოხარენია:
„აიგერ მოვაო მეფეცა, თუცა არ მონაწყენია“.
მისრელთ და ქალის ლაშქართა დააკაზმინეს¹ ცხენია,
ღ კელმწიფეს წინ მიეგება ჯარით დიმეშყი ბრძენია.
121. დიმეშყი ცხენით გარდაკდა, მეფეს ემთხვია პირითა,
ორნი ლაშქარნი ერთმან-ერთს ეცნეს ნალარა. სტვირითა,
ზიმილისა და ზათქისგან კმა არ ისმოდა ყურითა,
ღ მზეს შუქნი დაბნელებიან ცხენისა ფერკთა მტვერითა.
122. დიმეშყის მეფემ უბრძანა²: „ვარ შენგან მადრიელია,
აწ თავმან ჩემმა, შენგნითა მაძე დიადი ვალია.
რაც ჩემთვის დაგიცს შენ რჯანი, გარდაუკდელი ძალია“.
ღ მისცა მისივე მარჯათა სადგომით მუნ თვალთა.
123. მან მეფესა თავ-დადებით ხუდება³ რამე მოახსენა:
„მე რამცა ვქენ სამსახური, რომ მიბრძანე⁴, მადლი თქვენა.
ღია, გემართებს თაყვანება პატრონსავით თქვენი ჩვენა,
ღ კამს⁵ მონისგან მონაევობა კელმწიფისა, თუმცა ვქენა“.
124. დაშალეს აყრა მას დღესა, ყველანივე ისრვე იდგესა,
თვით აზიზიცა გარდაკდა, ფერად-ფერადი უდგესა,
სალხინოდ დაჯდა კელმწიფე, ლაშქარი გარშეუდგესა,
ღ — „უცილოდ მეფე გარდაკდა“ — ქალმა და მზღებელთ იგნესა.

1) დაკაზმინეს. 2) უბრძანა. 3) ხუტბა. 4) მიბრძანე. 5) ჰკამს.

11. აქა ზილიხასაგან აზიზის ნახვა და არ იოსებოვა და დაგნადა.

125. ქალმა ცნა, მეფე გარდაკდა, მანგის უბრძანა¹: „დედაო, „აზიზი მისრი ლხინად ზის, ლაშქართ ზვეენასა ხედაო? წადი, მალვითა დაზვერე, რასა იქს ჩემი ბნედაო, ლ ეგება მეცა მიჩვენო, სანამღი ისხდენ, სმედაო“.
126. მოახსენა: „ღია, ღმერთო, წავალ მისად საჭვრეტელად“². რა მივიდა, ვერვინ ნახა კაცი მისად ღამჭერელად, სადგომს გარე შამოევლო, ჩადრი გაჭრა სანახველად, ლ ნახა: უსხდენ მეჩანგენი ჭირთა მისთა უკუმერელად.
127. შამობრუნდა, მოახსენა: „სანაცლომცა შენი მანგი! მივე, ვნახე იგი მოყმე, ლალისებრი ჭქონდა რანგი, თვალს გარეშე ეხვევიან შეენი, ვითამც აბაშ-ზანგი, ლ მწყრალსა ლომსა დაეასახე, ვისმცა ეძლოს მისი ჯანგი?“
128. რა ეს ესმა, შეეხვეწა³: „წამიყვანე, დამანახე, ნურვის ეტყვი წავიყვანო, ხოშიადი შამინახე“⁴. მიიყვანა⁵ მას ადგილსა: „წელან აქათ დეინახე“⁶. ლ შახედა, დაიძახა: „ეს არალი, მე რომ ვნახე!“
129. უშნი ქნა და გამობრუნდა, ქარვის ფერი გარდაეცა, ფერკთა დგომა ველარ გაძლო⁷, წაიქცა და დაცაეცა, სოფელს ამას უძრახვიდა: „ესე ბელი რა მამეცა?!“⁸ ლ მანგის ზურგთა აეკიდა, წამოელო, არა ეცა.
130. ქალი ზურგთა ანაკიდი მოიტანა მანგიმ შინა, ქალი ღია სევედის კელით ცხელსა ცრემლსა აექშინა, ქალი თვალთა სეტყეასა ჰყრის, ვარდთა ზედა დაეშინა, ლ ქალი ნახეს დაბნედილი, გვერც მხლებელთა შეეშინა⁹.
131. მას გარეშამო ეხვიენეს, ასხემდათ ვარდისა წყალსა, თავსა ნახურის რიდებით ჰკოცდიან თვალთა წყალსა¹⁰, ეხვეწებოდენ: „ნუ სტირი, ნუ გაგვკდი ჩვენცა საწყალსა“¹¹. ლ ამას არლარა ჩავსმის, თვალთა ღვრის სისხლსა, რა წყალსა.

¹) უბრძანა. ²) შეეხვეწა. ³) მიყვანა. ⁴) გასძლო. ⁵) შეშინა. ⁶) ჰკოცდიან. ⁷) თვალთა: -
თაწყალსა: -

132. ქალი მოსთქვემდა საბრალოდ, უჩივის ბედის წერასა:
„სოფელო, რას გარმეკიდე, მაძლევ ქარვისა ფერასა,
გამყარე ლხინსა ყველასა, ჩანგ-ჩალანისა უღერასა,
ღ იქი იმ ყოფით მაქცივე, აქ მიმეც ვისთა მზერასა?“
133. „სოფელო, ჩემგან რა გინდა? სიკვდილიც დამიკვეთეო,
გამყარე ტკბილსა მშობელსა, მისრეთი შამიკვეთეო,
აწ აგრეც მამკალ, დამიხსენ, სამარე დამიკვეთეო,
ღ გული და ღვიძლი გამიპევე, შეიწვი, შეიკვეთეო!“
134. „გწადიან ჩემი სიკვდილი, რომ თავი მომაკვლევინო,
ნეტამც დაგეხსნა, სოფელო, ეგრე რა მე მაქნევინო,
ცოცხალი დაფრჩე, რას ვაქნევ, სხვა ქმარი შამართვევინო,
ღ რად არ მეხსენები, არ ვიცი, რა გინდა, რა მაქნევინო?“
135. „არ ვიცი, ნეტარ, რა ვნახე, სიზმრად მეჩვენა ისი მე,
მისრეთის თემი მანიშნა, უცხო ქვეყანა ვისიმე,
აწ ცეცხლი რამე მამიდვა მის უზეშეთსი ვისი მე,
ღ აწ შეყრის ნაცვლად პატიჯნი გულსა მითესა მისი მე“.
136. „სოფელო, შენ რა გაგაძლებს ჩემის სისხლისა ხერეტითა,
გული, გონება წამართვი, დამსვი ჭკვითაცა რეტითა,
სხვათაგან მეტი რა მექნა, რომ დამწვი ცეცხლთა მეტითა?
ღ შავგულო, რა შეგეყარე, ვერ ვნახე კარგი ჭერეტითა!“
137. ტურფა მიწვა საგებელად, თუცა ძილი უნდა არა,
გვერც მზღებელნი მიჭირულნი ყველა ძილად მიეყარა,
ადგა, თოკი სვეტს მოაბა, მერმე ყულად გარდიყარა,
ღ გასარჩობლად გეეზიდნა¹, თავი უნდა გაემწარა.
138. უცხო მოვიდა ფრინველი სახით და ანაგებითა,
უთხრა, თუ: „როგორ მოიკლა თავი შენისა ნებითა?
არა სჯობს ეგე საქნელად, ნუ ხარ თავისა ვნებითა“.
ღ მკარზე შეჯდომით უხსნიდა ნიკარტით არ თო ნებითა¹.
139. ქალს ეუბნების ფრინველი თავით ფერკამდი ჭრელია:
„მან გამომგზავნა, ჰე, მზეო, ვინ ასრე შენი მკულელია,
ბრძანა, თუ: „მისრეთს მელოდე, თუ ჩემს შეყრასა ელია,
ღ აზიზი მისრი შეირთე, არა კაცობის მქნელია“.

1) გეზიდნა. 2) ნიკარტით: ართო: ნებითა:.

140. გლახ ქალმა უთხრა ფრინველსა სიტყვანი უამესია:
 „ორგულობა და სიმუხთლე თქვენია, თურმე, წესია.
 მე ვინ და აზიზი ვინა, ქმარად შევიერთო ესია?
 ზ გწადიანთ ცეცხლი მამიდვათ ამისგანც უცხელესია!“
141. „ფრინველო. აწე მომეშვი, ვივაგლახო და ვიტურო,
 მეც ვიცი, ამად მოსრულხარ, მამკლა და აღარ მატურო,
 აწ აგრეც ნულარ მაცოცხლებ, ჩემის სევდითაც ნუ სტირო,
 ზ ამგვარსა უბედობასა ტირილი უნდა და ვტირო“.
142. „თავი მოვიკლა, დამეხსენ, ვისი ხარ, მისსა მზესაო,
 სიცოცხლისაგან გამძღარვარ, უცილოდ დავლევ დღესაო,
 უმისოდ თავსა რას ვაქნევ, რომ ვსჭვრიტო ამო მზესაო,
 ზ წადი და ჰკადრე: მიეცა პატიჯსა უარესსაო!“
143. რა ფრინველი არ მოეშვა, ქალმა დართო ასრე ნება:
 „მე შევიერთო მისრთა მეფე, რა შაიქნას გათენება,
 მაგრა ჰკადრე ჩემსა მზესა: სხვათა რატომ დამანება?
 ზ შენმცა მრისხვი, მე შენს მეტსა მთვარეს მიეცე მოვანება“.
144. ფრინველმა ცნა, დამორჩილდა, მკარი მკარსა შეატყვეცა,
 მასვე წამსა გამოფრინდა, რომე კარსა არა ეცა.
 ქალს მისნივე შვენებანი მართ უფროსი მოცაეცა,
 ზ რა გათენდა, მოეკაზმა, ელვის ფერი გარდაეცა.
145. დილას შესხდენ დაკაზმულნი, ქალაქისკე წაკაეიდეს,
 ყველა წინა ეგებოდეს, ქეჯაოსა თეთრს აყრიდეს,
 ქეეშ ნაქსოვი გაუფინეს, სამს ფარსანგსა ასრე ვლიდეს,
 ზ სოფელ-ქეეყნად კმა გავარდა: „ყველაყაი მოცაეიდეს“.
146. თვალ-შაემა, წამწამ-გიშელმა ზილიხამ, ტანად სარომა,
 მისებრ შუქისა მფენელმა და ტურფამ საბაღნარომა,
 მისის პირისა ციმციმით ვარდ-იამ დაუმჭენარომა,
 ზ მზის მჩაგრმა, მთვარის ამგდებმა, თავი მისრეცა არომა.
147. სრულნი მისრელნი მოგროვდენ კარზედა, თავნი შეყარეს,
 ხონებით თეთრი ნაჭერი ქალსა ზე გარდაეყარეს,
 შაბაშ-შაბაში გამრავლდა, ვის ჰირი სჭირდა, გაყარეს,
 ზ შეეიდეს, დასხდენ ნადიმად, დარბაისელნი შეყარეს.

1) უარესაო.

148. სამ დღემდი იყო ქორწილი და დიდი გარდასავალი.
გასცა მეფემა თავისი უნგარიშო, უვალი,
მას წელს გლახათა შეუნდო ყოველი გამოსავალი,
ღ უცილოდ მას დღეს დავიწყდა ანქირ-მანქირსა სავალი.
149. კვლავა ბრძანა: „მოიღეთ სრულნი საჭურჭლეთ კლიტენი“.
მეფეთ სამ-სამი კლიტენი მისცა, ნაკაზმი ცხრა ცხენი,
მას გარე მოაღებენა დიმეშყისათეინ სხვა ზღენი,
ღ ხონებით თვალ-მარგალიტი, სხვა საჩუქარი რა ვთქვენ!
150. არაშანს მისცა საკიდვრით თვალ-მარგალიტი ცხრა ჯორი,
შავარდნები და გავაზი, ორმოცი კვლავე სხვა ქორი,
ახიშანს, სპათა სალარსა, ხონ-მარგალიტი ას ორი,
ღ შავარდნები და გავაზი, ქორები ყველას სასწორი.
151. ტახტზედა მჯდომსა ზილიხას ელფურებ შუქი ჰქრთებოდა,
აზიზის გვერცა ჯდომისა ამაყსა ქალსა სწრფებოდა,
ვარდისა ძირსა შაპარვით შავი რამ ზანგი დგებოდა,
ღ მისნი მჭვრეტელნი მისითა სურვილით იკოცებოდა.
152. მჭვრეტელთა ამზრზინებელი წყნარად ჯდა დია კრძალვითა,
მოცრემლიანოს თვალეზსა ჰშვენის¹ გაკრეტა მალვითა,
ლალის და ბროლის ადგილზე ჩრდილი დგას გიშრის სარვითა,
ღ სცვენ ყვევლგნით არე-მარესა, მჭვრეტელთა ჰკოცენ მალვითა.
153. მეორეს დღესა ქორწილში პირმზე არ დაჯდა ერშია,
დარბაისელთა ჯალაბნი შამოეხვიენეს გარშია,
მოახსენებდეს: „პატრონო, რად არა გახვალთ კარშია“?
ღ ვისცა ენახოს იმისებრ ადამ-ევასა გვარშია!
154. უბრძანა: „მე ვერ გამოვალ, წაბრძანდით თქვენვე იქია“.
ვარდი გააპის კბილთაგან, გამოაყენის შუქია,
მისთა მნახველთა ნახული სხვა ველარავინ უქია,
ღ ყვევლთა ყვავილთა დამჭკნობი მისის წამწამთა ბუქია.
155. მას დღესა იყო პურობა, დიადი შემოყრილობა,
ნადიმად მსხდომთა თეადთა შექენს ამისი ცილობა:
„მეფესა რა მოსწყენია, რადა სჭირს ფერ ნაკლულობა“?
ღ უცილოდ იგი ეწყინა, ქალმა არ ნახა პურობა“.

¹) შვენის.

156. გარდაკდა სმა და ნადიმი, ყველაი სახლად წავიდა,
თვით შეფეც ადგა ჭამიდამ, ქალისა სადგომს შევიდა,
მკეველთა ჰკადრეს: „პატრონო, კელმწიფე კარად მოვიდა“.
ღ ოგი წარბ-შერქმით ქუეშად ჯდა, აზიზი ტახტზე ავიდა.
157. მას ლამე ერთად მწოლელისა არც ერთსა ჰქონდა ძილობა,
ყმაძან ლალობა დაუწყო, მზისა ვის ჰქონდა ცილობა,
ვერ მოიკმარა კაცობა, შეექნა¹ ვერ შეცვლილობა,
ღ გულს უნდის. კელი ვერ ჰყარის, როგორ არ მართებს წბილობა?
158. აზიზ ქალსა სად ღირს იყო, სხვათა იყო ანაბარი,
მასთან მადად არ შეძალის კაცობისა დასადარი,
მასვე მართებს მისი შეყრა, რომისთანა არსად არი,
ღ ჭიქა რადგან ფეროვნობდეს, ვინ იტყვის, თუ თვალი არი?
159. ქალი მის ყმისა მგონები ზაფრანის ფერად კდებოდა,
სიცოცხლისაგან გამზლარსა სიკვდილი ენატრებოდა,
სევდის კელითა დამწვარი სევდასვე ემოყვრებოდა,
ღ ამოიხრის ასეთი, რომ სული აღმოჰყვებოდა.
160. საგონებლისა პატრონი იჯდის უშით და კენესითა:
„არ დამაჯერე მას ცეცხლსა, აწ დამწვი უცხელესითა,
ანთებულშიგა ჩაჭრილი, თავს გაუვიდე მე სითა?“
ღ ამას უძრახავს სოფელსა: „სად მამიყვნე მე სითა?“
161. „რად არ გცხვენის, უგემურო, გეძახიან ყველა მქისსა,
მამაშორე ჩემს სამყოფსა, ნატრი შემქენ დედ-მამისა,
აგრეც მამკალ, ნუ მაცოცხლებ—არ მაჩვენებ პირსა მისსა,
ღ ეს სარჯელი ვისც გენახოს, მამკალ, შვილსა ადამისა“.
162. იჯდის მუდამ მოქრუშვილი, ნარგისთაგან ცრემლსა უშობს:
„ნეტარ რა ვქნა², რა მექნების“—კვლა ამისთვინ უფრო შიშობს,
„ვაჟ, თუ მოვკვდე“³, იგი წაკდეს“—ამას სულ-თქვამს, ამას უშობს,
ღ „ასრე სხვა-ლა უბედური დედისაგან ვინლა იშობს?“
163. თანამხლებელნი შებრუნდენ, ქალი იქს წიგნთა წერასა:
„თქვენის ნახვისა მონატრე, ისმინეთ, გიწერ მე რასა,
ჩემისა მოშორვებითა ნუ მოეშლებით მღერასა,
ღ უარეს ჭირში ჩავარდი,—უყურეთ ბედის წერასა!“

¹) შექნა. ²) ვქნა. ³) მოვკვდე.

164. „უფათერაკსა ვერ მორჩების—ათასია, თუნდა ერთი, თქვენ მოგშორდი, აწ სოფელმა გამირისხა უფრო ღმერთი, ნეტამც მანდავ მოგკდომოდი, მე აზიხსა არ შევეერთი, ღ აწ სევდასა წაულივარ, სიცოცხლე მაქვს წამი ერთი“.

12. აპა იოსების აგავის დაწუება და სიჴმარის ნახვა.

165. ზილიხას მისცა უფალმა საქმენი სანატრელია: იოსებ ნახა სიჴმარი უცხო რამ, საკურველია, მათი ერთგანა შეყრანი, ისმინეთ, რა სარჯელია, ღ უცილოდ ღმერთი მოწყალე ყვეელის კაცისა მშველია.
166. იოსებ ნახა სიჴმარი: ტახტი მოვიდა ზეცითა, მთელისა იავუნდისა, ნათალი აჩნდა არ სითა, ანგელოზებსა მოჰქონდა ფრთე ფრთითა შენატკეცითა, ღ მაზედა შესვეს იგი ყმა ბრძანებით ზესთა-ზესითა.
167. მოვიდეს მისად თაყვანად: მთვარე, მზე, კვლა ვარსკულევები, მუშთარი, ზოალ, მარიხი, ასპიროზისა¹ გვარები, მიქელ-გაბრიელ მთაყარნი და სრულნი ზეციერები, ღ ისა, მოსე და აბრამცა და მათი თანადარები.
168. სრულად მკეცი შეიყარნეს და ფრინველი მოფარნავი, მოდგეს მას წინ სათაყვანოდ, მიწაზედა დადგეს თავი, ქვეყნის ზურგით შემნახავი და ზეცისა საზრუნავი, ღ მუნიღამა ყიოდინ: „შენ ხარ ჩენი შემნახავი“.
169. შეკრთა², ძილით წამოიჭრა³: „სადა ვლირსვარ, მოწყალეო!“ თავდადებით მიწაზედა მოუთხრობდა: „მიწყალე-“ო, „მე ცოდვილმა რა გმსახურე, თქვენ რომ ასრე მიბრალოო, ღ ანუ ასრე შემცოდესა უსაზომო რად მწყალეო?“
170. გათენდა, მამას უამბო: „უცხო სიჴმარი ვნახია, მე არა ვლირსვარ ამასა, რაცა შე მოვინახია“ უბრძანა: „შვილო, ნუ იტყვი, გულშია შეინახია, ღ წარმეტყველობა მოგხედების და კელმწიფეთა სახია“.

1) ასპეროზისა. 2) შეკრთა. 3) კამოიჭრა.

171. „ანამცა ვისმე ეს, შვილო, შეატყობინე სხვათაო,
ნურას სულდგმულთა ნუ ეტყვი, არვინა უთხრან ძმათაო“.
თურე მას ყველა ესმოდა, ერთსა ძმას ერქვა წართაო,
ღ მოვიდა, სხვათაც უამბო, ერთობელთ უკულმართაო.

13. აჰა ძმათაგან ღალატით იოსების ოკმოში ჩაზღვბა.

172. რა წართამ უთხრა ნასმენი, დაასკვნეს¹ ესე პირიან:
„ან მოვკლათ², ანუ დავკარგოთ³, უგდოთ ერთი რამ კირია,
თუ მას ცოცხალსა გაუშვებთ, შეიქნას ჩვენზე მირია,
ღ პურსაცა არვის შეგვაჭმევს, ეტყობის ასრე ძვირია“.
173. ესე სიტყვა დაასრულეს წყეულთა და დანაკრულთა:
„იგი სადმე გარდაგებით, დაუკარგოთ ამა რჯულთა“.
ერთმან-ერთი შაუყენეს მოსაცდელად მათ გრძნეულთა:
ღ „უცილოდა იგი უყვარს მამასა და სპათა სრულთა“.
174. მას მოყმესა ეტყოდიან საუბარსა მეტად ტკბილსა:
„ბაღში მივდით სათამაშოდ, ბევრსა ვნახავთ უცხოს ხილსა,
მო, წამოგყევე, ისი გიჯობს, შევექცევით ცუდსა ძილსა,
ღ აწ ურიცხვსა, ბევრსა ვნახავთ მინდორს ყვაილს განაშლისა“.
175. მოატყუვეს იგი მოყმე და აცდინეს⁴ ამახია:
„ მამა ჩემსა მადასტურეთ, გიახლები, თქვენმა მზია“;
მერმე მიდგეს იაკობთან და დასთხოვეს იგი მზია:
ღ „სახსარს წავალთ შესაქცევად, აჰა ცუდად რასა ჭზია?“
176. ქანაანის სიახლოვეს სახსარ ერქვა დიდსა ველსა,
ყვევლსა ფერსა იქ იტყოდენ ყვაილსა და სხვა სურნელსა,
სანადიროს მას გარეშე და ქორისა სადევნელსა,
ღ „იქ წავალთ“-ო, მოახსენეს, „გავგატანდეთ თუმც ნათელსა“.
177. იაკობ თქვა: „აჰა, შვილნო, ჩავარდები, ვიცი, კირსა,
სახსაროსა ბევრსა ნახავთ ლომსა, ვეფხსა, სხვას ნადირსა,
ანამც არა დაუმარცხდეს მანათობსა მზიურ პირსა,
ღ მეცა, ბერსა მამა თქვენსა, შემემატვის კირი კირსა“.

1) დასკვნეს. 2) ან მოვკლათ. 3) დავკარგოთ. 4) დაცდინეს.

178. მათ მოახსენეს: „მამაო, ეგ სიტყვა რა ვარგულია, ჩვენ ათთავ ძმათა გვაქვანან ლომისა მჩაგრი გულია, მკეცი და სხვანი მებრძოლი ჩვენგნითა შენაკრულია, ლ მავას ნუ ბრძანებთ, ვინც იყოს ჩვენთანა სხვა ვარგულია?“
179. რა მამაცა დაიყოლეს, დაუჭერდენ კელით კელსა, აიყვანეს იგი პირმზე, იყენებდენ პირს ნათელსა, გაემართნეს სახსაროსა და არჩევდენ საქმე ძნელსა: ლ „ემელთ ნათელი დაუქარგოთ, დავაგვანოთ ღამე ბნელსა“.
180. მოატყუვეს, წაიყვანეს იგი ალვა, ნორჩი ზდილი, მათსა გულსა დააპირეს მის ტურფისა მართ სიკვდილი, სანობამდი მამა სჭერეტდა, ეუბნიან სიტყვა ტკბილი, ლ მერმე კელი გასამწარო მიჰყვეს, ჰქონდათ არ სირცხვილი.
181. სადამდი მამას ხედიდენ, მას ყმასა კისრით არებდენ, ამოსა ეუბნებოდენ და თავსა შეაყვარებდენ, რა ქალაქს გარე გავიდენ, კელი ჰყვეს, დაამწარებდენ ¹, ლ თავსა სცემდიან ყველანი, აროდეს დაამწარებდენ ².
182. *) ქვევითი წინა წაიგდეს, ამწარებდიან, სცემდიან, თავ-პირი არ უმთელოსა ვარდისა ბალსა ბალ . . . . . სისხლი ჩამოსდის მკერდამდი, ტან . . . . . და თორმეტს ფარსანგსა ასრე . . . . .
183. **) ატირდის და მოეხვივის ხან ერთს . . . . . „რა შეგცოდე, რად მამკლავთო და . . . . . ეტყოდიან: „აწ ეხვეწე საპატ . . . . . და რატომ ახლა არ გიშველის შე . . . . .“
184. ***) თვითოს და თვითოს შესტირის, სა . . . . . „ჰე, ძმანო, უშაველი ვარ, ნუ მამკლავთ ცრემლთა დენითა, ასრე უწყალოდ ნულარ მრჯით, მამკალით, დამეხსენითა“; ლ რომელსაც ძმასა შესტირის, სხვას უთხრის: „თავს დასცხენითა“.
185. ****) მივიდეს უცხოს ადგილსა, გამოჩნდა რამე კლდენია. ეხვეწებოდა: „ნუ მამკლავთ“—იგი მზიებარ მშვენია, არ გაიკითხეს უწყალთა, ნორჩით კრეს ალვის ხენია. [ლ] . . . . . ეს სარჯელი მელექსემ ვერა ვთქვენია.

¹) დამწარებდენ. ²) დაწყნარებდენ.

*) აქ კელნაწერი დაზიანებულია. **) ხანა დაზიანებულია კელნაწერში. ***) პირველი სტრიქონი დაზიანებულია. ****) ბოლო ხანისა დაზიანებულია.

186. *) . . . . . მეტისა გამწარებითა,
. . . . . რი დევთა გრძნობითა,
. . . . . ამ იძახდენ ვაყვავობითა,
[ღ] . . . . . რც ზომდენ სიჯმებითა.
187. . . . . მე დია ავი,
. . . . . ენსავით ჩანან და შავი.
. . . . . უკრეს მაგრა მკლავი,
ღ ფერკებიცა გაუხლათეს, შიგა უკრეს მერმე თავი.
188. განაშიშვლი გზა ეჭირათ და ჩაუშვეს შიგა ქაში,
ჩანაკიდი თოკი უკრეს, რა მივიდა შუვა გზაში.
ანგელოზთა დაიჭირეს, არ ჩაუშვეს შიგა წყალში,
ღ ტახტი უწყვეს ფრთებისაგან, მიეჯარა რა შუვაში.
189. მიქელ-გაბრიელ მოვიდეს ზეციერთ დას-დასებითა,
ტახტი უკეთეს შუაზე ანგელოზების ფრთებითა,
მაზედა დასვეს იგი ყმა მოწყალის ღვთის ბრძანებითა:
ღ „ნუ გეშის მტერთა კელითა, ღმერთი არა გყავს ვნებითა“.
190. უკულმართნი უკუბრუნდენ და წავიდენ მასვე გზასა,
მკეცნი ნახეს, გამოუკდენ, ისარი ჰკრეს ერთსა თხასა,
მისის სისხლში ამორივეს. რაცა სცმოდა მისსა ძმასა,
ღ ტირილით და თავს ცეპრთა მოახსენეს ეს მამასა.
191. სისხლით გასვრილი პერანგი მოიღეს მამის წინარე:
— „ჩვენ ხისა ძირსა საგრილოდ ვიყვენით ყველა მძინარე.
ტირილი გვესმა, ავცვივდით, აღარსად იყო მზის არე,
ღ შორ კალიბ მგელი მოჩანდა¹, მას მიაბრუნდა მწყრომარე“.
192. „მართლად გეტყვით, მამა ჩემო, ამ საქმესა დია ძნელსა,
გაუდევით შესაპყრობად, პირს ეჭირა რბოლალს მგელსა,
რაზომაც არ ვეცადენით, ვერ ვასწართ შეუქმელსა,
ღ ეს პერანგი წამოვიღეთ² ნიშნად, ვდენთ ცრემლსა ცხელსა“.
193. რა ეს ისმინა იაკობ, დაღვარა ცრემლი ცხელია,
კელი აუპყრა: „ჰე, ღმერთო, ვისმინე საქმე ძნელია,
აწ, მეუფეო, შენგნითა ამის შველასა ველია:
ღ მოვიდეს სრულნი პირუტყენი, ლომი, ვეფხი და მგელია!“

*) ესა და მომდევნო (187) ხანა დაზიანებულია.

¹) მოსჩანდა. ²) წამოვიღე.

194. მოდგეს იაკობს წინაშე, მიწაზე დადგეს თავია,
იგი მეტიცა ცრემლითა ზღვას ცურავს, ვითა ნავია.
„ჩვენ ვიყვნეთ შენი შემცოდე უსუფის მონაკლავია“.
195. „მართლად თქვენით, ვინ მოგცათო ეგე ჩვენგან დაკარგული,
ღ თვარე, ღმერთმა მტერი ჩვენი კოცოს, ვითა გვადოთ სული“.
196. „ესე ყული ჩვენი არის გაგუპაროდა ამას წინა,
აწ გვითხარით, სად იპოვეთ, ანუ მოგცათ ეგე ვინა?
მოგიპარავთ, არა სტყულებით, ეგე ვინცა შევარჩინა?#
ღ მათ ვაჭართა მოახსენეს: „გაგვიკითხეთ, შეგვეწინა“
197. ფარუხ იყო დიდ ვაჭარი ქარავანში, კარგა ზდილი,
ჭკვიანი და გონიარი, მოუბარად სიტყვა ტკბილი,
წადგა წინა, მოახსენათ: „არ გვემართლოთ ჩვენ სიკვდილი,
ღ დაგვიწყნარდით, მოგახსენოთ, როგორ ვპოვეთ¹ ალვა ზდილი“.
198. „იამანით გამომდგარნი მივდიოდით² მისრის გზასა,
დაგვიღამდა, ვერ გარდავლეთ, მოვადევით რა ამ მთასა³,
მოვიარეთ წყლის საძებრად, წავადევით დიდსა ქასა,
ღ წყლის საღები რა ჩაუშვით, ეს ამოჰყვა იქით მასა“.
199. „მუნდამ ტოლჩას ამოჰყვა კმელზე ნაზარდი თევზია,
უკუნი სრულად ენათა, უჭყარტილობს პირზია,
ჩვენ ვთქვით¹, თუ: „ანუ მთვარია, ანუ მნათობი, ვინ — «მზია»
ღ თქვენი არ აღის, რად გვართევამთ, რადა ხართ ანუ ძალზია?“
200. შეუძახნეს მათ ვაჭართა: „როგორ?—გინდათ ჩვენზე ძალი?“
მათ მიუგეს: „ნუ ყოს ღმერთმა, დაგვიცს თქვენზე დიდი ვაღი“.
— „ამას ვერსად იპოვებდით, რაზომ გველოთ დღე მრავალი“.
ღ — „აწ წყრომანი არა გმართებსთ, ჩვენ ვსტყუვით და თქვენ მართალი“.

*) შემდგეს გჭირდზე სრულდება სულ სხვა ხანა: ეტყობა, რომ ამოვარდნილია ორი ფურცელი. ე. ი. აკლია დაახლოებით 14 ხანა (დაწერილებით იხილე აღწერილობაში).

¹) ვპოვეთ. ²) მივდიოდით. ³) რა ამ მთასა. ⁴) ვთქვი.

201. ვაჭართ მუნით ანაკიდთა გაემართნეს მისრისტანსა.
ვარდეგება, დააყენა ¹, წართა ერქვა რომე ძმასა:
„თუ მოგვეცემთო კარგსა ფასსა, ჩვენ მოგყიდით ამა ყმასა“.
ღ ვაჭართ შორსა დაიჭირეს: — „რას ვაქნევთო ჩვენ მაგასა?“
202. „ჩვენ რომე ეგე ვიყიდოთ, შემოგვეცილოს სხვაცაო,
ვინ დაგვიჯერებს სყიდვასა, მოწმადა გვეყვანდეს ვინცაო?
ძალად წავვართმენ. ვაჭართა ჯაბნობა იცით თქვენცაო,
ღ ფასიცა ცულად ჩაგვივლის, ბრალი არა ვართ ჩვენცაო?“
203. „მაგის თავზე უბრალონი, რაცა გესაჯეთ, ეგეც კმარა,
თუ წიგნს მოგვეცემთ მაგისთანას, შეგვეცილოს არვინ არა,
ფასსა ² მოგვემთ ჩვენ მაგისთვის, დავტყუვდებით ³ დეარ აღარა“.
ღ წიგნი მისცეს დაბეჭდილი, ძმაცა ყულად მათ აბარა.
204. მერმელა ჰკადრეს: „გვიბრძანეთ, რა არის მისი ფასია?“
მათ უთხრეს: „ყვეელი სავაჭრო თქვენგნითა დანაფასია,
მოგვართვით, რაცა ფასია, ჩვენგნითა რა საფასია!
ღ მისცეს ჩვიდმეტი თანგანი, თუცა არ მისი ფასია.“

14. აქა ძამებთა განასუილი და ვაჭართა ნასუილი იოსებ მისრს გაემართა ⁴.

205. სარჯელად არ ეყოფოდა, რაცა მათ უყვეს ძმასაო,
სასიკვილოდა ჩაადღეს ⁵ უძიროს დიდსა კასაო,
იქილამ იხსნა უფალმა და აპოენინა ⁶ მგზავრსაო,
ღ არცა მაშინა დაეხსნენ, მიჰყიდეს ყულად სხვასაო.
206. გაემართნეს მარჯვე გზასა მსყიდველნი და ქარაენები,
მივიდოდეს მას აღგილსა, სად აზიზსა აქეს ხანები ⁷,
თანა ახლავსთ მზისა შუქი და მთვარისა მოვანები,
ღ უხაროდათ: — „კარგა გავა მზისა შუქთა არა მნები“.
207. მელიქ-ფარუხ, დიდ-ვაჭარი, უხუცესი ქარაენისა,
მისსა სიტყვას მორჩილობდენ. ურჩი ვერვინ ვერა ქნისა,
— „რა მივიდეთ ქალაქშიგა“ — ამა პირსა დაასკვნისა ⁸ —
ღ „გავყიდოთო იგი მოყმე, ვინ შვენებით მზეს აენისა“.

¹) დაყენა. ²) ფასა. ³) დავტყუვდებით. ⁴) გემართა. ⁵) ჩაადღეს. ⁶) პოენინა. ⁷) სანები
⁸) დასკვნისა.

208. ვაჭარნი გზაზე დარჯილნი, სადაცა- გარდაკედებოდენ,
მოდგიან მათად¹ საჭერეტლად, ქვეყანა მაზე კრთებოდენ²,
ანუ ვინც გზაზე ნახვიდის, მას აღარ გაეყრებოდენ,
ღ ქალი, ყმა, ბერი, ბებერი მას ყმასა უკან ჰყვებოდენ.
209. ვინცა გზას შემოეყარის, დაბრუნდიან და ჰყმობდიან,
მას აღარ გაეყრებოდენ, პატრონობითა ჰყმობდიან,
კმა დავარდნითა გაითქვა, ყველაი მისკე რბოდიან,
ღ კუბოსა ჩასვეს, დამალეს, მის ნახვას დაჰჯერობდიან.
210. ზოგნი წინაწინ წავიდეს, ქალაქსა კმას აგდებდიან,
იტყოდენ მისსა სიტურფეს, მსმენელთა აკვირებდიან:
„იამანელსა ვაჭარსა. მელიქ-ფარუხსა“—ჰკმობდიან,
ღ „ქანაანელი ყული ჰყავს, ვინც ნახავს, ყველა ჰყმობდიან“.
211. დავიწყით მისნი ქებანი, ვის არა ჰყვანდა სწორია,
ვის ოთხი ჰქონდა სიტურფე. სრულად კმელეთსა ორია,
მისთანა არ გამოსულა, ანუ გამოვა—ქორია.
ღ მისრეთის ქალაქს შევიდენ, დალიგეს გზანი შორია.
212. რამცაღა ვჰკადროთ მას ქება, რომე მისთანა არ იყო,
ვერცა შეუველ საქებრად, ვერცა ვცან, რისა დარ იყო,
მისნი მჭერეტელნი მისითა ჰერეთითა ვერ დამძღარყო,
ღ მას გასყიდვანი ვინ ჰკადრა, თუ ჰკეასჲ არ შემცდარ- იყო!
213. ქარაფან-ბაშის მოჰყვანდა იგი უებრო ყულია,
ბაზარში ჩამოატარა მუშკ-ამბარისა სულია,
ქულბაქი³ ყველამ აყარა, უკანა სდევენ სრულია,
ღ კვირობენ: „ნეტარ რასა იქს კმელზე ვდემსა რგულია“?

15. აქა ამაღწინ გულშამოყრილი ზილიხა ბაღს წასული, დაბრუნებით
იოსების წახული.

214. ზილიხას ამას წინათა უბგერდის მუდამ-გულია,
სისხლისა³ ცრემლი ჩამოსდის, მისი რჯის სიყვირულია,
ვერცა ჯდის, ვერცა ფერკსა დგის, სტკიოდის ასრე წყლულია.
ღ გულის გულამდი გაზარის, ანიშნებს: „მოვა სულია“.

1) მაღად. 2) ჰკრთებოდენ. 3) ცისხლისა.

215. სევდა სევდაზე დაერთო, უძახის სულს ამოსვლასა:
— „გომს ველარა სძლებ ყოფასა, რად არ იქ გარე გასვლასა?
სანამდი გყვეარ სარჯელად იქ მოსვლასა და ჩასვლასა?
ღ თურე ბედია კაცისა, ახარებს მისსა მოსვლასა“.
216. ზილიხა სევდის კელითა ხშირად იძახდის ამანსა,
გაჰყრის წამწამის ისარსა, მოხრის გიშრისა ქამანსა,
მიწურვილიყო სევდასა, ეძებდენ მისთვინ დარმანსა,
ღ ქვეყნის სევდა და ნავლევი ეხვევის ვარდის ხარმანსა.
217. სისხლი და ცრემლი თვალთაგან სწორად სდის¹ ტურფას სანამსა,
ვარდზე ნაკადი აელო უწყვეტლად ორთა ნანამსა,
ჭირ-მოცემასა წაელო, პატიჯს აძლევდის ამანსა,
ღ სამოთხის კარის მომლოდნე, ჩავარდნილიყო ჯანამსა.
218. გვერცა მხლებელნი ურჩევდენ მას ქალსა, ტანად საროსა,
სევდისა უკუსაყრელად, რომ თავი ბაღსა აროსა,
უწყველლად ცრემლმა ნადენმა ინდონი დააწყნაროსა²,
ღ ქალი ქმართანა წავიდა, ეთხოვა საბაღნაროსა.
219. შეფესა ჰკადრა: „მიბრძანებ, სერანსა წაეალ ბაღშია“,
უბრძანა: „შელამდეს — წადი, აწ ვერ გაივლი ჯარშია“...
შელამდა, მოდგა ქეჯაო მართ დაუთვლელი კარშია,
ღ ვინც უნდა, მოაკმობინა თანამხლებელი გარშია.
220. მოქრუშვით იყო სევდისგან, დაღრეჯით მონაწყენია,
ბრძანა: „მომიკმეთ ყველაი, გვერცა მხლებელი ჩვენია“.
სათანოდ გარდაარჩიჭა, ვინც უფრო თავ-ნაჩენია,
ღ აბუჰაიფ და მანგი, თორმეტი მუახლენია.
221. ასი ხოჯა წაიტანა, მეყორულჩე წინ მავალი,
დარბაისელთ ჯალაბთაგან ხათუნები არ მრავალი,
რა მივიდენ, კარზე მოდგენ ყვევლით ზღვენი შესავალი,
ღ მეორეს დღეს იქივ იყვენენ მთვარე მცხრალი სხვა მრავალი.
222. რა იქიკა ველარ გაძლო³, შემობრუნდა ფიცხლავ გარე,
ნახა ჰალყა მოხვეული, რომ არსითა ჩანდა არე;
— „მედანაში რას შეყრილან“? — ხოჯას უთხრა: — „წა, იარე,
ღ მის ამბვისა მალე მცნობი, ჩემსავ წინა მოიარე“.

1) დის. 2) დაწყნაროსა. 3) გასძლო.

223. რა წავიდა, მონამ ნახა ჰალყად იდგეს ბეგრი სული,
ერთსა ჰკითხა: „რა არისო¹⁾, რად შეყრილხართ ასრე სრული?“
მან თითითა დაანახა²⁾: „აიგერო ალვა რგული,
ღ ღიდ-ვაჭარმა მოიყვანა ქანაანით ესე ყული“.
224. „აწ გასყიდვასა უპირობს იგი უბედო, კრულია,
სულს უნდა გული გაჰყაროს, დაურქმევია ყულია,
მის უნახობას თუ გაძლებს, უთუვოდ ქვა აქვს³⁾ გულია,
ღ უცილოდ იგი წყეული არს ვინმე არა-რგულია“.
225. რა შაიგნო: შემობრუნდა ქალთანავე მონა შავი,
მოახსენა: „აჰა, მზეო, ვნახე ტურფა სანახავი,
მე მისთანა არ მინახავს, თქვენის პირის ვარ მნახავი,
ღ და მისთანა დასახული იყოს, მემც ვარ დასხულავი“.
226. რა მონისგან ესე ესმა, ქეჯაოსა აღმა ზიდა,
დაინახა იგი მოყმე – ალვა ნორჩსა ახლა ზდიდა,
დაიძახა მეტად დიდი, გვერც მხლებელთა გულსა გზნიდა,
ღ საყურებლად აღარ სცალდა, ქეჯაოდამ გარდიზიდა.
227. დაიჯახნა მეტად დიდნი, მერმე დაბნდა იგი მთვარე,
მანგიმ აღარ დააყენა, შემობრუნდა ფიცხლავ გარე,
ხალუმებმა კუბოს მზიდსა შეუძახეს: „მალ იარე“!
ღ მანგი ყივის: „წაეშურეთ, თვარე ესე ვერ ვაწყნარე“.
228. რა სადგომსა მიიყვანეს, ძიაწვინეს დაბნედილი,
რა ზომცავე მორწყევდიან, ვერ ახარეს ალვა ზდილი,
გულსა რამე ამოქნეშდა და მზად ადგა მას სიკედილი,
ღ მას გარემე დასტიროდენ მუახლენი კარგა ზდილი.
229. რა მობრუნდა, მანგიმ უთხრა: „რასა იქო, რას იქცევი?
ლალი, ბროლი, მარგალიტი ქარვად რატომ გარდიქევი?
შენ მაგითა ვერას ირგებ, რაზომცავე ზღვად იქცევი,
ღ მაგას ვინცა არ დაგძრახავს, რომე დღესა შენ იქცევი“.

1) რარისო. 2) დანახა. 3) ქვაქვს.

იოსებ-ზილიხანიანის ქართ. ვერსიები.

230. ქალმა უთხრა: „რასა მეტყვი, არა მესმის მე ბეზარსა, ვის გინახავს იმისთანა გასასყიდი სხვა ბაზარსა? მისის კელით ვახშირებდი აქანამდი ამა ზარსა, ლ იგი ბაზარს გაივაროს, რას კელსა ვჰყრი მე-ლა ზარსა“?
231. შუნადი ყივის ბაზარსა: „ვინცა იყიდის ამასა“? ერთმა თქვა: „საყვეს მოგცემო თვალ-მარგალიტით ხანასა“, მეორემ: — „რაც მამადია საქონლად არბაზანასა“, ლ მესამემ: — „შვილსა ყირმიზსა მაგის სიმძიმის წონასა“.
232. მეოთხე იქით ყიოდა: „მუშკს მოგცემ წონას, ამბარსა“, მეხუთე აქათ უძახის: „თეთრისას მოგცემ ამბარსა“, მეექვსე იტყვის: „რაცა მაქვს, თვალ-მარგალიტი ბაზარსა“, ლ ვისც რა ებადა, ვაჰქონდა სავაჭროდ ყველასა კარსა.
233. მას გარეშემო ეხვივნეს, აძლევდენ ფასს უთვალავსა: ერთი სამოსლის მბეჭელი ბებერი აძლევს ქალავსა: — „მაგის მყიდველში მათვალეთ, იმ ღმერთსა დაუფარავსა“, ლ მისკე შირბოდენ ყველანი, ფასსა აძლევდენ არ ავსა.
234. არვინ ნახა იგი მოყუე. არ მოუნდა სყიდვა მისი, ერთმან-ერთსა ჰკითხვიდიან: „ტომიანო ადამისი? ამას ვინცა თეთრზე შესცვლის, რჯული აქო, ნეტარ, ვისი“? ლ მისნი მჰკვრეტნი დააკვირნა¹⁾, ვით რამინმა ვმირი ვისი.
235. ზილიხამა ცნა: ჰყიდიან ბაზარშივა ტურფას ყულსა. — „ღმერთო, შენის შეწვენითა მე დავასწრა ყვეელსა სულსა“. მოვაჭრეთა დაცრუევებით სული ნდომით მოვა გულსა, ლ ღვების, მეფეს მოახსენებს ნასმენსა და მონახულსა.
236. ქალი ქმართან შემოსული მოახსენებს სიტყვა ნახსა: — „ბაზარს სადმე ავაჭრებენ ყულსა რასმე, თვალ-ლაშასა, აწვე თქვენი ბრძანება ქენ, მომიყვანონ მე დარბაზსა“²⁾. ლ მეფემ ბრძანა: „დია, ღმერთო, მქნელი ვარო“—მას თანაზსა.
237. კვლავე ქალმა მოახსენა: „სიტყვას გაკადრებ დანაყბედსა, ღმერთი არის ჩვენზე წყრომით, ვერა ჰხედავ³⁾ ამა ბედსა? თქვენ არ იცით, თუ არ ცეცხლი სხვა ანთობს⁴⁾ არ აბედსა? ლ იყიდეთ და შვილად გიზღი და ვადიდებ შემოქმედსა“.

1) დაკვირნა. 2) მოიყვანონ მდარბაზსა. 3) ხედავ. 4) ანთობს.

238. მეფემა ბრძანა: „მიკმევით ვაჭართა უზუცესია,
მოვიდეს ჩვენსა წინაშე, მივსცეთ¹ უფროსი ფასია“.
კაცი წავიდა საფიცხოდ, მელიქსა უთხრა ესია:
ღ „კელმწიფე გიკმობს. წამამყევ, ვით ბრძანებისა წესია“.
239. რა წამოვიდა ვაჭარი, უკან ჰყვებოდა რხევითა,
მეფესა წინა მოვიდა, შუქნი აყენა, მზე ვითა,
მთვარე, მზე ამად ნათობენ, მას რომ დასჭერეტენ ქვევითა,
ღ მაგრა სცხვენინან ამაზე, — მასა აღგანან ზევითა.
240. ვაჭარს უბრძანა: „ათასე, როგორ გაჰყიდი, მართალი?“
მან მოახსენა: „მაძლივეს უნგარიშო ლარ-თვალი,
წონით მამცემდენ ყველასა, სიბევრით ვერა დაფთვალი,
ღ აწ რადაც ლირდეს, მიბოძეთ, მიყავით მე სამართალი“.
241. თვალ-მარგალიტი მოიღეს, მეფესა წინა დაყარეს,
ზილიხას ზითვისეული გორის სიმაღლე შეყარეს,
სასწორში ჩასვეს იგი ყმა, ცალკე ლარიზი აყარეს,
ღ თორმეტი მისი სიმძიმე ვაჭარსა წინა დაყარეს.
242. ვაჭარსა მისცეს მას გარე ცხრა ჯორი ტვირთი ლარისა,
ზილიხამ მამიცელთით იყიდა მჩაგრი მთვარისა,
ასრე, რომ მეფისეული მაშიგა არა არისა,
ღ რა გარდღუწვიდა ვაჭარსა: „მიჰგვარეთ², ვისიც არისა“.
243. რა კარშიგა შეიყვანეს, ქალი ნახვით გარდაიქცა,
ყმაცა დადგა გაკვირვებით და პირზედა ფერი ექცა,
მანგი გულსა წყალსა ასხამს, ქალი სულად შემოიქცა,
ღ „ნახვა გკლავს და უნახობა, ნეტამცა ვინ ბევრი ვინ გცა“?
244. იქით მანგი, აქათ აბუ ეტყოდიან: „რად იქ ავსა?,
შორს ყოფნა და ახლო შეყრა შენ იმისი სწორად გკლავსა,
სიხარული ან მოწყენა, ნეტარ, შენი რასა ჰგავსა“³?
ღ მან მიუგო: „შორით მწველი არ ახლოთა უფრო სწავსა?“.
245. „ვისცა გენახოს ამისებრ მჩაგრი ყვეელისა გვარისა,
შუქნი წაუხვამს მზისანი და მორჩილობენ მთვარისა,
ტანად ედემსა ნაზარდი ალვისა ნორჩი არისა,
ღ რამცალა ვჰკადრო ქებანი, მისთანა ან ვინ არისა?“

1) მივცეთ. 2) მიგვარეთ. 3) გავსა.

246. ადგა, კელი კელს მოჰკიდა, შეიყარნეს მზე და მთვარე,
უთხრა: „თვალთა სინათლეო, ტახტსა ზედა გარდიარე,
შუქთა თვალნი ვერ შეუვლენ, ღრუბელს აგრეც მიაბარე,
ღ კიმციმი და შავთა ჯარი ნუ იბძვიან, დააწყნარე“¹.
247. „ნეტარ ესე სიზმარია, ანუ ცხადად მიჩვენებია,
ჩემსა სახლსა მზე მოსულა, ვარსკვლავები ჰმონებია?²
ღმერთსა უნდა მადლი ვჰკადროთ, საქმე მამცა მე ნებია,
ღ ყვევლთათვინ ტკბილად მხედსა მოვანხმაროთ ენებია“.
248. „მადლი მართებს მოწყალესა, რომ შემყარა ჩემსა მზესა,
თვალთ უკუნი შენაყოლი უკუ ჰყარა, ვითა მზესა,
გულო, შენცა ნულარ ბნდები, დეთხოვე“ აწ ლამესა,
ღ შორ, სევდანო, თქვენც გამრიდეთ, ვისგან მახლდით, მისსა მზესა!
249. „თვალნო, უკუნი შეგქნოდათ აწ უნათლესი დღისაო,
გარ დაღვრა ვერას დაგაკლებს, შუქნი გამრობენ მზისაო,
გულო, შენც სევდით იცალე, დრო არის უკუყრისაო,
ღ აწე ჩვენ გვმართებს მახედა ქნა ყვევლთვინ ყამნაზისაო“.
250. „ღმერთსა მადლი, რომე მიხვდი, შავო გულო, საწადელსა,
ინდოთ ჯარნო, მოისვენეთ, ღრუბლით ნუ იქთ აწე ბნელსა,
ამისთანას ვინლა ჰნახავს! ბაზარშიგა სავაჭრელსა?
ღ თავო, ჰკადრე დიდი მადლი, ვინც შეგყარა საყვარელსა“.
251. „მამკალ, თუ ვინმე ჩემს ჭფრო მხიარულია დღესაო,
ქვისა და ქიქის სანაცლოდ შევჰყრივარ ჩემსა მზესაო,
თემ-ქვეყნად მეტსა ტურფასა და ჩემსა კელმწიფესაო,
ღ თუ ღმერთმა ამას შემყარა, რას ვაქნევ საჭურჭლესაო“?
16. აჟა კითხვით იოსებისაგან თავის ბიკით თჳმა და ზილიხას გულთ-შე-
მოჰკრილოგა გუნება შეტჳოგით და აღუ ეკთ გამოსვლა.
252. იოსებ გვერცა დაისვა, ჰკითხევდა მისსა ამბავსა,
უბრძანა: „ვისი შვილი ხარ, ანუ ვინ ჰყილდა შენს თავსა?“
ქალსა ყველასა უამბობს—მისის საკმილით დასწვავსა.
ღ რა მოისმინა ზილიხამ, უბრძანა მისსა გამზღავსა.

1) დაწყნარე. 2) მონებია. 3) დეთხოვე. 4) ნახავს.

253. უბრძანა: „მაშინ მე რომე ხედვით სატანას წვევოი, სიტყვასა ველარ ვაგებდი, ყვევლითა ღონეს მოველი, ანგარიში ქენ: ეს ისი, თუ ამ საქმესა არ ველი?“
ღ დათვალა, ჰკადრა: „პატრონო, იმ ღღესა, თურე, წაელი“.
254. რა იასობ მას უამბო საქმე თავსა გარდასული, ის ღღე იყო, გარდათვალეს, ზილიხას რომ ჰკლევდა წყლული, ასრე უნდა, ზაალ ხელო¹, ერთმან-ერთის სიყვარული.
ღ სადიდამა სად ანიშნა, ნახე, როგორ დასწვა გული?
255. უყურეთ ღმერთის ბრძანებას და მათსა საყვარლობასა! ქანაანს უსუფ² გასაჯეს, მისრეც ზილიხას გრძნობასა, იქ მისის განარჯილობით, აქ ქალის დანატყობასა,
ღ მასა რამცალა ეძრახვის, ასრე მიკდილსა ცნობასა?
256. გაიგონეთ ეს ამბავი, სასმენელად საკურველი: ოდეს უსუფს ულაატეს, საქმე უყვეს ძმებმა ძნელი, აქ ზილიხა შეიცვალა და შეიქნა ხელთა ხელი,
ღ ვერცა ღვის და ვერცა იჯღის, მოსლიოდა ცრემლი ცხელი.
257. სარჯლისა ბადე ირჯების, სისხლი სღის თვალთა ღენითა. ჰკითხვედენ: „რა გჭირს, რა გიმძიშს, რად ზიხარ ასრე წყენითა?“
ღაწვთა ნაკვეხი ჩამოსღის, სიტყვას ვერ აგებს ენითა,
ღ შვიღ ღღემღი იყო ამ ყოფით, მერმე ცოტა რამ ღხენითა.
258. ხან პირქვე დაწვის, ხან გვერღზე, ვერ აემართის ფერკზია, ათრთოლებღის და კენესოღის, ვერა ჯღის ერთსა ნირზია, უკრავად, დაუბღნეჯელად სისხლი ჩამოსღის პირზია,
ღ ესე ვის დამართებია სხვას მიჯნურებსა კმელზია!
259. ზილიხამ ყმასა უამბო საქმენი დასაგვანანი. რა მოისღინა, გაკვირღა³ შეექნა⁴ მაზე ნანანო.
— „მე ვიცი ამა ამბევითა შემრჩების ღაწვთა ბანანი,
ღ ეჯ, რას კირშივა გავები, დამეწყდა ამას წინანი!
260. კვლა ეუბნების ზილიხა სიტყვითა ესოღენითა, თუ როგორ კირნი ენახნეს, თუ როგორ ცრემლთა ღენითა. თავ-ჩამოგღებით ქეშად ჯღა, აღარას უბნობს ენითა,
ღ არცა შახედის პირზია მჩაგრმა მზის შუქთა მღენითა.

1) ასარე: უნდა: ზალ: ხელო: 2) უსუფ. 3) გაკვირღა. 4) შექნა.

17. აქა ბაზიყა ჩჷმული ქალი იოსების ბაგონებით მიჯნუარი.

261. უყურეთ ეტლთა ბრუნვასა, რისა საქმისა მქნელია,
მიჯნურობისა ცეცხლშიგა ჩავერდნა როგორ ძნელია!
ბაზიყას ვინმე უამბო გასარჯო საკვირველია:
ღ — „მისრეთსა ყული იყიდა ზილიხამ საკურველია“.
262. „არვის უნახავს მისთანა, ამბვალაც არა სმენია,
ტომობა ვისი ეკადვრის, სალოცვად ხატი სვენია,
ქებითა მოუგვარუა, ვერ იტყვის კაცთა ენია,
ღ მისის პირისა მნახავი ღმერთს უკვლვად გაუჩენია“.
263. რა ბაზიყამ მოისმინა ქება მისი ეგრეული,
ფერი ქარვად შეიცვალა, ბროლ-ბალახჩად ნარეული,
მიჯნურობამ კელი სტაცა, ვერვინ ატყოს ჭკვა-რეული,
ღ იმედოვნობს: — „მამყიდიან, ელჩი ვგზავნო გვარეული!“
264. მამა არ ჰყვანდა მას ქალსა, არცოდენ დედა, ძმებია,
საკელმწიფოში იგი ჯდა, ზდიდა მისივე ბებია,
რა უთხრეს მისი ქებანი, შეიქნა ხელთა მხლებია:
ღ — „მისრეთსა კაცი გავგზავნოთ, შევთვალოთ საქმეებია“.

18. აქა ბაზიყასაგან მოციქული ზილიხასთან და იოსების თხოვნა.

265. „მიწაცა თქვენი, ბაზიყა, წიგნსა ვსწერ ზილიხასთანა,
თქვენ¹ რომე მოყმე ივაჭრეთ, მსმენია არ მაგისთანა,
მე მამცენ იგი უებრო, კელმწიფედ დავსვა სხვასთანა,
ღ სევდის კელითა ნუ მამკლავ, შემაშრევ ცრემლისა დენა“
266. „მე მოგცე, როგორც გვეაჭროს, უფროსი ორი ზომანი,
მამცენ, ნულარა მატირებ, დამიწყოს ცრემლმა შრობანი,²
მას აქათ რომე მსმენია, თვალთა მდის ცრემლთა ფონანი,
ღ მიგვჭირდა მიჯნურობითა, გვისმინე გასაგონანი“.
267. რა კაცნი მისრეთს მივიდეს, ზილიხას ჰკადრეს ესია,
ბრძანა, თუ: „რა მოუჩმახავს? მეც არ მისთვინა ვკვენესია?“³.
ყოვლის კაცისა მავნები არის სოფლისა წესია,
ღ ესე სხვათამცა ვის მივსცე, ჩემი სიტოცხლე ესია!“

¹) თქვენ. ²) შრომანი. ³) ვკვენესია.

19. აქა ზილიხასაგან გაჴიჴას კასუხი ისკიჴით.

268. ქალმა მას ქალსა შესთვალა სიტყვა სიმჭევრით ნასია:
„შენ ამისთვისა ნუ სჭმუნავ, ნურცა გაცვია ფლასია,
სხვა ძე არა ჰყავს მეფესა საკელმწიფოდა ხასია,
ღ. ჟამად ჩემიცა კელო ჰქონდა, შავს სოფელს სისხლით თასია.“
269. „ცუდად ნუ სჭმუნავ, ხათუნო, ესე რა მოსანდომია,
უთიოდ შენის თავისა ცული გარჯანი გნდომია,
ამის იმედი იწყვიტე, ცულია მოსანდომია,
ღ ვინცაღა გიქებს ამასა, შენი სიკედილი სნდომია“.
270. „აწ, დაო, ამას დაეშვი, გითელი მართალსა პირასა,
ცუდად ნუ სჭმუნავ ამისთვის, ნურცა ვარდები ჭირასა,
სეგდის კელითა ნუ აქნობ, ვარდო, ვარდულსა პირასა,
ღ ესეც არ იყოს, შეირთავ შენსა საფერსა მირასა“.
271. დაწერა წიგნი და მისცა იქით მოსულსა მონასა,
უბრძანა: „წადი, მიართვი უშლელსა ვარდის კონასა,
მართ გარდაწყვეტით იცოდეს, ნუ ელის ამის შონასა“.
ღ მუნით წასულმა მიმართა თავის პატრონის ხონასა.
272. მისვლითა ჰკადრა ამბავი, დია, რომ საწყინარია.
რა ცნა, თუ ვერ უშოვნია, გაკდა ვითამცა მკვდარია,
გაშმაგდა იგი უებრო, ცნობა შეექნა ჩქარია,
ღ ყველაი მოადებინა, რაც ჰქონდა სადებარია.
273. ბრძანა: „ან თავსა მოვიკლავ, ანუ შევირთავ იმასა,
უმისოდ რომ ცოცხალეიყო, რას ვაქნევ ჩემსა რჩომასა?
ასრე გამკადა სურვილმა, იქილამ მაჩნევს წყრომასა,
ღ გული, გონება წამართვა, აღარც სულს ვატყობ დგომასა“.
274. მოსთქვამს მწარესა გულითა, იძახდის დია მკახესა:
— „შე ბედო, შენ უნახველად, რამან გაგაბა მახესა?
დაიტყევ, მისთა მქებელთა ის არვის დაასახესა¹,
ღ ვინ დგების ჩემსა ცოდვაში, არ მაძლევს აღვისა ხესა?“

1) დასახესა

20. აპა ბაზიყასაგან გამართვა მისას თავის ჩიოვით ზილიხასთან.

275. ბრძანა: „რაცა მყავს, მამისხით აქლემი და ცხენ-ჯორია“.
საჭურჭლენი გამოზიდნეს, დადგეს ზედა-ზედ გორია,
მუნადები დააძახა¹⁾: „მისრეთს მივალ, არ ჭორია“.
ღ ღიღებულნი იკითხევდენ: „ნეტარ ესე ნამორია?“
276. თან წაიყვანა მან ქალმა სამსი ცხენოსანია,
„მე ვარ, მე ვარ“—ის მხსენები და დიდროვანი ხანნია²⁾,
მისრეთის გზაზე წავიდეს, იარეს დიდი ხანია,
ღ ქალაქსა მოეჯრებოდენ, დალივეს შორნი გზანია.
277. ქალაქსა არა შევიდა, დადგა სამის დღის სავალსა,
იქილამ კაცი ვაგზავნა, მეფეს უგზავნის მრავალსა
იაგუნდსა და ფეროზსა³⁾, ლალ-მარგალიტსა მრავალსა:
ღ — „თხოვნა მაქვს საკურველისა, შორის გზით მე მომავალსა“
278. მეფესა ჰკადრეს: „მოსულა, ბაზიყა ჰქვიან ქალსაო,
ურიცხვსა გაძლევს ოქროსა, თვალ-მარგალიტსა, ლალსაო,
თქვენ რომე ყული ივაჭრეთ, მისი სურვილი ჰკლავსაო“.
ღ ბრძანა: „მე რომე ვითხოვე, რად არ ირთავდა ქმარსაო?“
279. ბრძანა: „თუ თუარი მდომოდა, ყულსა ვიყიდდი არადო,
სითაცა მობრძანებულა, იქივ წაბძანდეს წყნარადო,
უთიოდ ამად მოსულა, გვეჩვენოს დაუმქნარადო,
ღ ჩვენს ჯარში თუ ვინმე უნდა, არა მშურს მისად ქმარადო“.
280. ადგა და საწოლს შევიდა, ზილიხას ეუბნებოდა:
„მე რომ ბაზიყა მეთხოვნა, მას თურე გაჰკვირვებოდა,
«როგორა, მე უთხოვნივარ!»—ჩემზედა თურე წყრებოდა:
ღ აწე აწივე, შენც ვნახოს, ისი რომ არა მყევბოდა“.
281. რა ცნა ზილიხამ, მოსულა ბაზიყა შორის გზითაო,
მიმგებებლნი ვაგზავნა ურიცხვის საკმელითაო,
აბუჰაიათ და მანგი თავადთა ცოლებითაო:
ღ — „ქალაქად შემოიყვანეთ იგი მზე ციმციმითაო“.
282. აბუ-ჰაიათ, სხვანიცა თავადთა ჯალაბებია
ბაზიყას წინ მიეგებნეს, ნახეს მზის მოვანებია,
მიუძღვეს იქი საკლამლად სასტუმრო-სასახლებია,
ღ გარდაკდენ იქი სასვენოდ ქალი და მისი ბებია.

1) დაძახა. 2) ხანია. 3) გზანი. შორია.

283. ზილიხასთან შემობრუნდენ ქალის წინა-მიმგებელი,
მოახსენეს: „ბაღს გარდაკდა მზისა შუქთა ამგდებელი,
რამცა გკადროთ მისი ქება. ან სიხშირით საგდებელი,
ღ სევდითა და მიჯნურობით ღია არის თავ-მდებელი“.
284. ქალმა უთხრა: „მანგი, წადი, ალვას ჰკადრე ტანი აროს,
უკაცრაოდ ნუ დავრჩებით, ჩვენსა სახლსა მოიაროს.
მზემა შუქთა შესაყრელად ციმციმითა თავი აროს,
ღ ინდოთ ჯარი შესაბმელად მოჰყვეს, თუმცა არ აწყნაროს“.
285. რა მოისმინა ბაზიყამ, ზილიხას დაუძახნია,
თქვა, თუ: „მას ვნახავ უცილოდ, ვისთვი მაქეს მე ვაგლაზნია,
უცილოდ მამცემს აწ მასა, ვინ მაზედ ვამოვსახნია,
ღ იგიცა ვნახო, აზიზსა როგორი შეუნახნია?“.
286. გამოემართა ბაზიყა, ზილიხას სახლსა ეწვივა,
იგი მზე ტახტსა ზედა ჯდა, ადგა და გარდაიწვივა,
დარბაისელთა ჯალაზნი. ვინც იყო, ზემორ იწვივა,
ღ ნადიმი წინ გაიშალა, მემუთობენი აწვივა.
287. ტახტზედა მჯდომსა ზილიხას მდარი ვინ მისცა კმელზეა!
ბაზიყა მუკლთა ეხევის: „მიჩვენე იგი პირმზია!“
ბრძანა, თუ: „შემოიყვანეთ, ვის შუქი ადგა პირზია“.
ღ რა შემოვიდა ბაზიყა, ვერა ჯდა ერთსა ნირზია.
288. მან მზემა თავი შემოყო, კელთა სურაჰი ეჭირა,
გაჩათრულს რასმე ქუდზედა შალი ზე გარდაეჭირა,
ორთა ქიშვართა მამული ბრძოლითა მას დაეჭირა,
ღ ასრე შეყრილდა ინდოთგან ვინ დარჩეს, არ დაეჭირა?“.
289. იგი ყმა თუცა ფერკზე დგა, ზილიხასთანა ჯდებოდა,
შვიდთა ქიშვართა მამულის მეფენი იკოცებოდა,
იოსებც მასა ჰმსახურებს ¹, არ მონავარი დგებოდა,
ღ პატრონსა ვინმელა ჰგვანდა ², თვარ ყმავე ეღარებოდა!
290. მან ქალმა, შორით მოსულმა, რა ნახნა მის ყმის სახენი,
თქვა, თუ: „შენთანა მენახოს, შენ მრისხვი, რანიც ვნახენი,
ანუ სხვას ვისმე გიგვანდეს, ტურფაო, ალვისა ხენი,
ღ ღია, მწაჰს ვინცა გიქება, თუ გედგა ესე სახენი!“

¹) მსახურებს. ²) გვანდა

291. ზილიხას მუკლთა ეხვევის:— „შენ ხარ ამპყრობი კელისა, შენად წყალობად ჰკილია ამ თვალთა ცრემლთა მღვრელისა, ¹, ნუ მამკლავ სევდის კელითა, წამალი მამცენ ხელისა, ლ საჭურჭლეს მოგცემ ულევსა, თხოვნა მაქვ საკვირველისა“.
292. „აწ მამცენ იგი უებრო, ვინ ტანად ალვა ნორჩია, ნუ თუ არ მოგკვდე ², შენითა წყალობით მეცა მოვრჩია. თქვენ გადიდებდე ნიადაგ, არა ვქნა თქვენი ურჩია, ლ ან მამკალ, ან დამარჩინე, ერთი ქენ ამა ორჩია!“.
293. ტურფათ კელმწიფემ მიუგო ტურფასა სიტყვა რასები: „მამ ცუდად მამის კელ[ითა] არ იტყვი: «რატომ, რას ები»? თუმც შენ ქებითა მამცდარხარ, მე სიზმრად მქონდა, ვახ-ვები, ლ სანამღი მეცა მემოსნეს სევდის კელითა ფლასები?“
294. „არ იცი, მიჯნურობითა, დაო, რას ჭირში ჩავარდი, როშნევან მეფის ასული მისრეთსა რადა მოვარდი, ანუ როგორა ვირჯები ბულბულისაგან მე ვარდი? ლ პატრონო, ცუდად გარჯილხარ, შენ თუ ამისთვი მოვარდი!“
295. „მიმართე თქვენსა მამულსა, სითაც მოსულხარ, შეიქეც, შენ თუ სამეფო დააგდე ³, დია ავ გვარად მოიქეც, ქებითა რამე მოლორდი, ანუ ქარვადა რად იქეც? ლ მართ გარდაწყვეტით იცოდე, წადი, ჰკვიანად შეიქეც“.
296. „შენც მრისხვიხარ, თუ გმართებდა თქვენ ამისი ჩემად თხოვა, რად არ გიკვირს როშნევენისგან, ქალი აზიხს მიათხოვა? შენგან ქმარად ნაწუნები, სახლსა შიგა ჩემი ტყოვა? ლ მე მენახა სიზმარშიგა საწადლისა აქა პოვა“.
297. „თქვენც გსმენოდეს, თუ რაზომი მეფე იყო ჩემი მდომი! ჩემთვის სადით სად მოვიდენ ინდონი და აბაშ-რომი? მე ამ თემსა რად მოვარდი მამისაგან განაწყრომი? ლ ნეტამცა, ვინ გაგაგონა, სარჯელი ვქენ ⁴ თუ რაზომი?“
298. „მაქებელს რად დაუჯერე, კელმწიფე იყავ სვიანი? შენ გარჯა არა გმართებდა, თუმც ყოფილიყავ ჰკვიანი, ვის ამარს ⁵ აგდე საჯდომი, მეფობა განგებიანი? ლ აწ, თავმა შენმა, შებრუნდი, არამცა გეცეს ზიანი“.

1) მღრელისა. 2) მოგკვდე. 3) დაგდე. 4) ვქენ. 5) სამარს.

299. „ღმერთი მყავს მოწმად, მეწყალვი, მაგრა მეც მისთვის ვხელდება ვითა სანთელი ვიწვები, აროდეს არა ვნელდება, აწ გარდასწყვიტე იმედი, ამისთვის ნულარ ბნელდება, ღ ამას ვერ მოგცემ, ჩემო დავ, ამითა ვაგიძვირდები“.

300. „შენი არავინ შეიტყოს, თუ ამ ცეცხლითა იღები, სხვათ კელმწიფეთა ესე ცნან, მოსულხარ ამაღ, მეღებო, ესე არა სჯობს, ხათუნო, ანთებულს ცეცხლსა მეღები? ღ შებრუნდი, ჩვენ დავითვისნეთ: მღობიხარ, მეცა გეღები!“

301. „რა მოისმინა მან ქალმა, ადგა, გარიდა ქარშია, თვისსა სადგომსა მივიდა ათროლოებს, ვერხს ვით ქარშია, რაც რამ ებადა, გაზიდა ყველაი მან ბაზარშია, ღ უკვირდა, ვინცა ნახვიდა: „გაღება მინდორს რაშია?“

21. აჟა ბაჟიჟანსაგან ბაბაღღება, საბათონოს დაღღება, საჟონლის ბარღღება.

302. მეღდანშიგა¹ ყიოღა: „ბაზიყა მქეიან ამ ქალსა, იოსებს თავს შემოვავეღებ ამ საქონელსა, ლარ-თვალსა, ვისცა ღმერთი გწამს, აიღეთ, გეტყვი მართალსა ყოველსა, ღ ამას ყველასა სხვას მივსცემ, თავსა დავიოქვამ აბღალსა“.

303. მუნდი ყივის ბაზარში: „უყურეთ ნაბუქარსაო!“ მოღდანშიგა ნაყარსა ყველა ხვეტდიან ლარსაო, თავის მხლებელთა უბრძანა: „მიმართეთ თქვენსა გვარსაო, ღ ჩემიყ ყველასა უამბეთ დარბაისელთა ჯარსაო“.

304. „თუ ჩემსა რასმე იკითხვენ, თავი მოვიკალ ნებითა, სამეფო მივეც ფეშანგსა, ყველაი მას ესევეღითა, მორჩსა უშურვოდ მისცემღეთ და ურჩსა მოცაჟკლეღითა, ღ ობოლ-ქერივს ბევრსა მისცემღეთ, ყველასა დაჟკაზმეღითა!“

305. ვერ გაძღებს² ვერა მიჯნური სევეღისა არ დაჩენასა, მოვეღი, ლექსთა მკითხველნო, თქვენგან ამისა სმენასა, შეაშთობს, კიდეც შეარცხვენს, არ უზამს თუცა ლხენასაჟ, ღ რაზომ გაძღებას ეცადოს, გული არა იქს სმენასა“.

1) მეღდანშიგა. 2) უბძანა. 3) გასძღებს.

306. რა ბაზიყას დაემართა სესე საქმე არ ნანახი,
თუ რამ ჰქონდა, გარდააგო პაპათ-მამათ შენანახი,
ვინცა ნახა, ამას ჰძრახავს¹, საქმე ქნაო არ ნანახი,
ღ რაზე შეცდა², რომ შემოსნა სტავრებითა მონა-გლახი?
307. „ვინ გაუკეთა“—მოსთქვემდა—„მაგ პირსა შენაქნილობა?
ვინ მისცა ტბასა გარეშე ინდოთა შემოყრილობა?
ვინა ქნა მარგალიტთ წყობა³, მაზედა ლალთა ცილობა?
[ღ] ვინ მისცა შაქარს მავდენი პირშია, ნეტარ, ტკბილობა?“
308. „რომელს მხატვარსა⁴ უხატავს, თვალთ, პირისა არენი?
რომელს მებაღეს მოუყავს გიშრითა ჰავაზთ გარენი?
რომელს მარწყველსა მოურწყავს, ტურფათ, ალვის არენი?
[ღ] რომელს უჩაგრავს პირისა ციმციმით მზე და მთვარენი?“
309. „სად უსწაველია, ნეტარ მე, ასეთი რება საროსა?
სად განაზდილა ეგრე რა, მზემ ვარდი არ ამჰქნაროსა?⁵
სად გაგონილა, ენამა შაქარი გაამწაროსა?
[ღ] სად გაკელმწიფდა ასრე ტბა, რომ არეინ არ აწყნაროსა?“
310. „შენმცა მრისხვი, თუ მენახოს შენისთანა სხვა ნაბადი,
შენმცა მრისხვი, დაეძრახო შენთვის გაქრა ანაბადი,
შენმცა მრისხვი, თავს სარჯელი. ტანს უშურო ა ნაბადი,
[ღ] შენმცა მრისხვი, არ ვეწყალო, ვინმცა მნახოს მე ნაბადი“
311. „მამკალ, თუ ვისმე ენახოს ჩემებრი სხვა საწყალები,
მამკალ, თუ ვისმე სდენოდეს ჩემს უფრო თვალთა წყალები.
მამკალ, ცოცხალმა შევიშრო ვარდზედა სისხლ-რე წყალები,
[ღ] მამკალ, რა ვისლა გეწყალები ღვთისაგან შეუწყალები!“
312. „მაჯუნის მსგავსად დავიწყებ კარ და-კარ დაყუდებასა,
ტარიელს დავესახები, ველსა ვიქ ხშირად ბნელსა,
აეთანდლისავით ვარსკვლავთა უამბობ ჩემსა სევდასა,
ღ ტანსა ცხერის ტყავსა დავიკრავ, თავსა დავირქვამ დელსა!“
313. „ჯიმშითის მგზავსად გავიქვრი; ნადირთა შევენახები,
ხოსროსვით ხეწუნას დავიწყებ, შირინსა არ ვეწყალები,
თავსა ამაზე წავაგებ, არა ვჰთქვა: «მამას რას ვებო»,
ღ სისხლსა წერაქვზე გარდვასხამ, ფარჰაღსა დავესახები“

¹) ძრახავს. ²) შესცდა. ³) ვინ: ქანა: მარგალიტთ: წყობა: ⁴) მხატვართა.
⁵) აქნაროსა.

314. თავსა და ტანსა სამოსი ყველაი გარდებეზია¹,
სტავრა-ნაქსოვის ალაგად ნაბადი შემოიხვია,
ზურგზედა ტყავი დაიკრა, თავს არაფერი იხვია,
ღ წელთა ქეშკული შეიბა, მაზედა თოკი იხვია.
315. „სევდა მწვავს, სევდა მაბრუნებს, სევდასა ასრე ჩაფარდი,
აწ რაღას ვაქნევ სოფელსა, წაველ და ველად გაფარდი,
ვაჲ, სამოთხისა მომლოდნე, აწ ჯოჯოხეთსა ჩაფარდი,
ღ ლალი, ბროლი და აყიყი ქარვისა ფერად დაფარდი!“
316. სოფელბ ასრე მოსძულდა, საჭირო სახლი აიგო,
ნავლისა კარი შეაბა, ქვეშ ნაცარ-მტვერი დაიგო,
კელმწიფობისა სანაცლოდ, უყურეთ, თუ რა მოიგო!
ღ გული-გონება წართმული, ვაჲ, წაკდა, სული წაიგო!
317. მას სახლსა მეტად ბნელესა კარიცა ამოუგლისა,
დაჯდა მაშიგა საბნელოდ, კარშიგაც არა ვლიდისა,
კაცსაცა აღარ ეჩვენის, ჰქონდის ხალისი მალვისა,
ღ ტირილითა და ყვირილით ვინც მიდგის, შეწყალისა²:
318. ზილიხამა გაუჩინა იოსების კელით ჯირა,
მიუტანის, და ანახვის³ სარკმლიდამა ვარდის პირა,
მას საწყალსა მისის ნახვით მოემატის უფრო კირა,
ღ გამოართვის, ვერა ჭამის, სევდას ასრე დაეჭირა.
319. მის ქალისა გვერც მხლებელსა ზილიხავე ინახვიდა,
ბებერასა ქალისასა წვევითაცა მრავლ ნახვიდა.
მანგის ხშირ-ხშირ ქალთან გზენის და მოსვლასა შეუთვლვიდა,
ღ არც მოვიდის სანახავად, რა მივიდის, არც ნახვიდა.
320. მან ქალმა გაშმაგებულმა დაყენა ცოტანი ხანანი,
ზაფრანის ფერად შეცვალა⁴ ვარდისა მგზავსნი გევანანი,
ველარ გაუძლო სევდასა, შეიქნა კირთა ნანანი,
ღ უყო არაეის დამ-დობამ მისნივე შესავგანანი!

1) გარდებეზია. 2) შეწყალისა. 3) დანახვის. 4) შესცვალა.

22. აქა მუხთალის სოფლისაგან გაუხარებლის ბაზიყას სიკვდილი.

321. რა სარჯელს ველარ გაუძლო მან მზისა მექიშპარემა,
ამარტის ფერსა დასჯერდა, პირს გარდაიკრა მთვარემა,
უყურეთ სოფლის წყენასა, ტკბილსა აჯობა მწარემა,
[ღ] გარდაკდა მისი სიკოცხლე, მიწასა მიაბარემა!
322. რა მეტის-მეტი მისჭირდა და სულიც ეთხოვებოდა,
ველარ გაუძლო სევდასა, წავიდა, წაცაკედებოდა,
იოსებისა სანაცლოდ სამარე ემოყვრებოდა,
ღ წლამდი ამ ყოფით იკოცხლა და მერმე მოცაკედებოდა.
323. რა მოისმინა ზილიხამ, ბაზიყა შეიცვალაო,
მწარეს ცრემლითა ატირდა, ცოცხალიც შეიცვალაო:
— „ამ სოფელს კაი ვერ ნახა, იოსებს ენაცვალაო,
ღ მისი შემყრელი, ნეტარ მე, ვინ არა შეიცვალაო?“
324. ზილიხას თვალნი ნიადგ ცხელის ცრემლისა მღვრელია,
თქვა, თუ: „მეც ვიცი, ბოლო ჟამს იოსებ ჩემიც მკვლელია,
ვაჟ, ახლოს ყოფავ ასეთო, შორს ყოფა ისრე ძნელია,
ღ შავ გულო, სოფლის კელითა შენ უარესსა ელია“.
325. მანგი გაგზავნა ზილიხამ ბაზიყას დასამარხველად.
— „ნეტარძი, მისთა სიკვდილთა: უსუფ ჰყავს სისხლთა მაზღველად,
არ მიჯობს ამის ჭერეტასა, რომე გავარდე მე ველად,
ღ ან მოვკვდე¹⁾, ან დავიკარგო, არ ვიყო ცრემლთა ფრქვეველად²⁾“
326. ჰაიათ, მანგი მივიდეს ბაზიყას ასადებელად,
დარბაისელთა ჯალაბნი სატირლად, კუბოს მხლებელად,
ქალი მეფემა არ უშვა, თვით მოსულიყო მდებელად.
ღ მუაბა გამოუგზავნა ტურფისა ჩასადებელად.
327. ეკლოანები გაგზავნეს მას წამ გუმბაზის მგებელად.
— „საფლავზე კაცი აყენეთ შვიდ წლამდი გლახათ მძღვეველად,
დულარდუხს გული დაუდვათ, ნუ არის ცრემლთა ფრქვეველად“³⁾
ღ სენაგიც იქივ აუკონ, სოფელს მე მივცემ მრჩენელად“.

1) ან მოვკვდე. 2) ფარქველად. 3) ფარქელად.

328. ქალმა ქალის სულისათვის სრულ დამოსა უქონელი,
ორმოცობდა საკიდვარი, მისთვის გასცა საკიდველი,
მისთა მხლებთა საბრალოთა ტანსა იცვეს დია ბნელჲ,
ღ დაითანტნეს ხან გამოსვლით, ველარა ძლეს მათ სიძნელი.
329. დულარდუხ, მისი ბებია, მნახავთა ეწყალებოდა,
პირზედა სისხლი ჩამოსდის, ცოცხალა, არცა კვდებოდა,
ვით კელაპტარი ნანთები, წვისაგან ჩამოდნებოდა,
ღ მდგომთ მის ქალისა საფლავზე ტირილი არ აკლდებოდა.
330. მისა საფლავზე შემდგარი დასკიკინებდის, ტიროდის,
მოსდის უშრომნი წყარონი, ვარდის ბაღს ღვართ ავსებდის,
ჩამოაქვს გიშრისა ჯარი, გაპყრიდის, დაცავსებდის,
ღ მის ტურთვის ქალის მგონები თავს ამ ყოფასა აძლევდის.
331. მოსთქვამს: „ვაჲ, წაკდა ალვის ხე და მისნი რხევით რებანი,
ლალშივა გამოქვირვითა მარგალიტისა წყებანი,
თვალი და წარბი შშვენვარო, პირისა მოვანებანი,
ღ სიტურფე, სინაზუქენი, სიაღვით მზისა ვნებანი!“
332. ჰეი-ჰაი. რადღ ანათობ, რად არ იქცევი ზეცაო,
ანუ სადა ხარ სიკედილო, რომე არ მამკლავ მეცაო?“
სისხლი ჩამოსდის მკერდამდი, ფერკს ვერ ღვა, ფერი ექცაო,
ღ ველარც მან გაძლო! სოფლისგან. წაიქცა, დაცაეცაო.
333. მისნი მხლებელნი ვინც იყვნენ, დაითანტნენ და წავიდნენ.
ვისცა ვისთანა² ერჩინა, დარბაისელთან მივიდენ,
ზოგნი ეკედრადვე³ დაადგენ, ამ სოფლისაგან გავიდენ,
ღ გარდაწყდა⁴ მათი ამბავი, ბოლო ჟამს ასრე წავიდენ.

23. ამა იოსებისგან შეუხედლოებით ზილიხას აჟა ისმინეთ.

334. აწ ზილიხასი ისმინეთ, თუ როგორ ჩამოდნებოდა.
ლალსა და ბროლსა ნათხეზზე ქარვა-ამარტი ჰყვებოდა,
მიწურვილიყო სევდითა, ხშირ-ხშირად დაცანდებოდა,
ღ ვარდისა ბაღსა სურნელად ყვავილი წაუხდებოდა.

1) გასძლო. 2) ან: ვისაც ვისთანა (დედანშია: ვისაცა ვისთანა). 3) კვდვადვა.
4) გარდასწყდა.

335. სხვა საქმე აღარა ჰქონდა, ჰკაზმევდის ნიადაგ გულსა,
რაც უფრო კარგა მოუცდის, ჩააცვის ვისგან დაგულსა,
მისის ჰვრეტით და სურვილით არ სცდების მას დანა გულსა,
ღ ეტყოდის თავსა: „მე ვხედავ შენთვისა აქ მოკარგულსა“.
336. დღეში ასჯერა გაჰკადის და ასჯერ¹ ტანსა აცვისა,
ვით ხატსა კარგნი ბუდენი, ზედა-ზედ გარდააცვისა,
რა ნახის მან მოკაზმული, უფროვე ცეცხლმა დაწვისა,
ღ მან ყმაბა არა შეხედის, სიტყვა უბრძანის არვისა.
337. რა მოყმე წვის, ქალს ეჭირის სასანთლები თვითო კელსა,
უჯდის თავით გაუწყვეტლად, რა ეძრახვის ასრე ხელსა?
მიეპარის, ვითა ქურდი, მოეხვივის² ფერკსა, კელსა,
ღ მერმე თავსა უძრახვიდა: „რად აღვიძებ საყვარელსა!“
338. რახანც აღგის, ჩააცემდის³ უკეთესთა საროს ტანსა,
ღიბებესა ძვირფასისას, ჩინეთითა მონატანსა,
მოეხვივის აღვის ხესა სანაცლომცა მონა ტანსა,
ღ ეტყოდის, თუ: „რად გვიმაღავ შუქსა, მზისგან წანატანსა“.
339. რა უთხრის, რა უსაყვარლის, რა სიტყვით ჰკადრის გობანი:
ან სამსახური ვითა ვთქვა, ან სიამოვნით ყმობანი,
მაგრა ვერათა დაჰყარის მას საუბრისა თხრობანი,
ღ ამისთვის იჯდის მტირალი, წინ ედგის ცრემლთა გობანი.
340. გვერც უჯდის მისი გამზდელი, ეტყოდის: „სული დაიღე,
ანუ რად ავსებ მაგ ბალსა, ნუ სტირი თავი აიღე,
ქარვა, ამარტი გაყარე, ლალ-ბროლი ისევ მოიღე,
ღ ასრე მოქრუშვით ნუ ზიხარ, მზისა სინათლე წაიღე“.
341. მან უთხრა: „ჩემო გამზდელო, არ იცი, როგორ ვიწვები,
იგი ყმა არა მამხედავს, როგორ არ ვსეტყო ლაწვები⁴?
თუ არ უნდოდი იმასა, სიზმრის კელითა რას ვეზი?
ღ მამატყვევა და დამკარგა, სიკვდილი მმართვეს⁵, არ ვკვდები“.

1) დასჯერ. 2) მეხვივის. 3) ჩააცემდის. 4) ლწვები. 5) მართვეს. 6) ვკვდები.

342. მანგიმ ჰკადრა: „რასა ბრძანებ, ეს სიტყვა რა ვარგულოა? მადლი გმართებს მოწყალისა, კელთ მოგცა შენა მრგელია, თქვენც იცით, არა იხარებს უნედლოდ ალვა რგულია, ღ ან უოჯელად ვისმც ეშოვნოს, რაც კარგი, სავარგულოა?“
343. — „არ იცი, მანგი, იმისთინ, თუ რას კირშივა გავები, ანუ რა რჯანი მიჩვენა, ანუ როგორა დავები? დედის და მამის გაყრითა ან გარდვიკადე რა ვები, ღ ამ სოჯლის ლზინის სანაცვლოდ, ასე ნაველელში ჩავები!“
344. მანგიმ ჰკადრა:—„მაშინ მართებს კაცსა ჰკვანი, რა მისკირდეს, მაგრა შენ რომ არ შეგხედოს. ყმისგან როგორ არ მიკვირდეს?“
ქალმა უთხრა:—„ყმასა ჰკითხე, რად არ უნდი, რაცა მკვირდეს? ღ თუ მნახვიდეს, ესე ითქმის. უნახავად რას გიკვირდეს?“

24. აქა მანგის შედგომა და იოსების ვაჟ ცდენა:

345. მანგიმ რა ცნა, ზილიხასი კუშთობას არ აქეს არ ცნება, გამოვიდა იოსებთან, ამ ამბავსა ეუბნება:
— „შენცა იცი. პატრონისა ურჩი არა არ იქნება?
ღ აწ რაც ვითხრას, მოისმინე, შენთვინ ავი არ იქნება“.
346. „პატრონისა სამსახურსა ყმამცა ვითა დაერიდოს?
პატრონისა საწადელსა მონა ღირსა შეერიდოს?¹
პატრონისა შეხედვასა ვინ ეღირსოს, რომ ერიდოს,
[ღ] პატრონისა საწყინარსა ვინ ცრუვია, არ ერიდოს!“
347. „ზილიხასთანა პატრონი ჰყვანდეს, ნეტარმე, მონასა,
როგორა გაძლოს, არ სჭერიტოს უშლელსა ვარდის კონასა?²
მზისა და მთვარის ციმციმსა იქმოდეს არ მოწონასა,
ღ მას ვინცა არა ჩამოჰყვეს, ქვეყნის ტურფ[ათა]² წონასა!“
348. „აწ მისმინე, მართლად გეტყვი ამ საქმესა, არა ჰორსა:
ნუ ამწარებ შენს პატრონსა, ნურც უდგები ასრე შორსა,
რახანც მიდგე სამსახურად, შეხედვიდე მზისა სწორსა,
ღ ან მოკალ და ან აცოცხლე, ერთი უყავ ამა ორსა“.

1) ტექსტში მთელი სტრიქონი ასე იკითხება: პატრონისა: • საწადელსა: • მონა: • ღირსა: • შეერიდოს: • ჩვენთვის ეს ადგილი გაუგებარია.

2) სიტყვის დაბოლოება ამოფხეკილია. ვინაიდან ამ ადგილას რაღაც დასხმულა, ნაშთი ვამსხავსეთ „ათა“-ს.

349. „ზილიბა იყოს მზის მდომი, მგონ იგიც ჩამოიჭრების,
ზღვით ნიანგს დართოს თუმც ნება, მუნიდამ გამოიჭრების,
ფრინველთ მოფრინავს უბრძანოს, გალიად შამოიჭრების,
ღ მისის ლახვრითა კელმწიფე შეიდნი ქიშვარნი იჭრების“.
350. „შენის სევდითა ზილიხას არ ახლა ცეცხლი სდებია,
თორმეტის წლისა ვერ იყო, მას აქეთ მასრე გზებია,
მამისა სახლსა ამაყსა სიზმრადა შენ გიგზნებია,
ღ სხვაც ბევრი შენის კელითა თავს საყვედური სდებია“.
351. „ვითა შემცოდე, სანამდი მამის კელითა გბისა,
დღისით და ღამით ტიროდა, არ სჭირდის თავის ნებისა,
რა შენ სიზმრადა უნახვი, მას აქათ ასე ბნდებისა,
ღ გებრძანა: «მისრეთს მამაახე, შეყრანი იქ იქნებისა».
352. „აწ ესე გკადრო, სხვა რა ქნა ქალმა, ამ შავმა, დაგულმა:
შეიდთა მეფეთა ითხოვეს, არ ალვა ნება დარგულმა,
სხვაც ბევრი ნახა სარჯელი, შენთვინ აქ გარმოკარგულმა,
ღ დედა და მამა იწყრომა, ვათა მხლებელმა ორგულმა“.
353. „უნდოდა თავი მოეკლა, უცხო მოვიდა ფრინველი,
მან უთხრა ესე ამბავი: «მისრეც მოვალა,¹ თუ მელი,
ნუ ჰკვდები სევდის კელითა², შენი შენკევე მოველი»,
ღ აწ ასრე აქცევე, რალა ქნას, დღის ლევის არის მთხოველი“.
354. „რა იქნების, დაიჯერო სიტყვა მისი ნაუბარი,
შენცა ნახო იგი პირ-მზე, შენზე ტებილად მოუბარი?
შენსა შენვე უპატრონე, ვარდი დაგზვდეს უფურმქნარი,
ღ შეიყარნეთ სასურველნი, ვაზრობ ცუდან ანაბარი“.
355. რა უსუფს ესმა მანგისგან სიტყვანი აშას წინანი,
თვალიდამ ცრემლი გარდუშვა, გარეცხა მითა მინანი,
უბრძანა: — ღმერთი მემოწმის, მეც უმისობას ვინანი,
ღ მაგრა ჩემვნითა არა კამს³ პატრონის ასე ვქენანი“.
356. „მე მისგან თეთრით ნასყიდმა, როგორ ვქნა⁴ საქმე ესია,
ანუ ღმერთს როგორ უტყუვო, ქვეყნად ვქნა არ ნაწესია,
მეორედ მოსვლას ვერიო წარმეტყველებში მე სია⁵,
ღ რაზომც იწვების, სხვასაც სწვავს, კიდევ ძლებს განა კვესია“?

1) მოვალე. 2) ანუ: სევდისა კელით; დედანში: სევადის კელით. 3) ჰკამს. 4) ვქენა.

5) მე ესია.

357. „აწ მე გაეძღებ, სანობამდი შემიძლიან გაძღებანი,
უსიკვდილოდ არყის ძალუც, არმად დავრთო მე ნებანი,
შვილად დამზდის მისრთა მეფე, შემიძლიან მის ვნებანი?
ღ რად არა სწრთენი, თავ მაგიერ, დაიჭიროს მან ცნებანი“?
358. „თუ ღმერთს უნდა ჩვენი შეყრა, ჩემთვის ქალის დანებება,
ბოლოდ მოგვცემს საწადელსა, არად უნდა ამას გრძნება,
თვარე ასრე არშეიკობით, ღმერთმან ნუ ყოს, დავრთო ნება,
ღ კაცი ლხინსა ვერ მოიმკის, არ ქანს თუმცა ჳირთა ძღება“.
359. რა ეს მანგიმ მოისმინა, ადგა, უთხრა ზილხანსა
იოსების ნაუბარი გაასინჯვა მზისა გვანსა;
იგი ფიცხლა აუტირდა, ცხელი ცრემლი ვარდსა ჳბანსა¹,
ღ ღაწვი სრულად დავგლიჯა წამწამს მუნით მონატანსა.
360. მანგიმ უთხრა: „ნულარ სტირი, ადე, შენცა შეეხვეწე²,
თვარე ასრე ტირილთა რა გერგების, არ ეხვეწე,
ზეციერნი დააფიცენ³: «საბრალო ვარ, შემიხვეწე,
ღ ანუ ესე დამიჯერე, ან ნუ დგეხო, გარღიხვეწე“.
361. ქალმა ღიდნი დაიძახა:—„რა მექნების, ნეტარ, მია?
ვაჟ, მამძულდა ეს სოფელი, სიცოხლესა ვიარმია,
როგორ უთხრა მას მოყმესა სააუგო⁴ ეს საქმია“?
ღ მანგიმ ღიდნი შეუძახა:—„მაშ—მოკვედ [და] ეწამია“!
362. კვლავე გამდელსა შესტირა:—„ვერა ვიქ მაგის თხრობასა,
მაჯერე ამავე ტირილსა და მუდამ ვაგლახობასა,
არამც გულს რაბე შევაკლო, მე ვიქ უფროვე ვნებასა“.
ღ მანგიმ შესძახა:—„ნუ უბნობ, მოველი შებრალებასა“.
363. რა გამდელი არ მოეშვა, ქალი ადგა, ვტყვის ყმასა:
— „ნეტარ, ღმერთი რად არა გწამს, რომ გამყარე დედ-მამასა?
რად მომიკმე: «მისრეც მოდი», მიჯერებდი თვარ ამასა,
ღ არ გინდოდი, რად ვედრებდი ფრინველს ჩემსა მორჩენასა“?
364. „შენს გარდამკიდე შევ-გული აღარას ელის ლხენასა,
ტირილთა და ყვირილთ ძალი არ შემრჩა ენასა,
ღლისით და ღამით ვიწვები, არა ვექვ შენგან სმენასა,
ღ ავრეცა მამცენ ეზომი წყალობა, მიმეც სენასა“.

1) ბანსა. 2) შეხვეწე. 3) დაფიცენ. 4) საუგო.

365. „გული საესე მაქვს სევდითა, გონებაც მაზე ჰკილია, სული კბილითა მიჭირავს, ძალი არა მაქვს მე ღია, თვალთა ცრემლსა ნადენსა ველარა უღვამს კილია, ღ წაუხვამს, დაუქცევია, შუვა მორევში ჰყრილია“.
366. „შენც ხედავ ჩემსა ყოფასა, თუ როგორა ვარ ცოცხალი, შიგან ცრემლისა მორევში გიშერი ყრია¹ მაშვრალი, რაზომცა მინდა არ ჩენა, გაძლები მამცა ვინ ძალი, ღ ვისცა სმენია მოყმისგან, ესაჯოს ასრე სხვა ქალი“?
367. რა ეს ესმა იოსებსა; ცხელი ცრემლი გარმოღვარა, ზილიხაცა შეეხვეწა², ვერათ ვერა დააწყნარა, თავსა უთხრა: „მას რად აწყენ, წყენა შენი არა კმარა, ღ ეს არ იცი, მისმა ცრემლმა შენვე უფრო ავაჩქარა“?
368. „სასწაულია შენგნითა, სისხლსა სწვავს რომე წყალები, ნუ სტირი, მე უფრო დამწვი“— მოსწმიდა საკლით თვალეზი, უბრძანა:— „როგორ ნუ ვტირი³; ობოლი არ გებრალეზი, ღ ამას თუ მეფე შაიტყობს, მამკლავს და არ ვეწყალები“.
369. „ამად მაქვს ესე ტირილი და დიდი გასატკივარი, შენგნითა ჩემზე ესეთი მიჯნურობანი ნუ არი, ვერა ვიქ მაგა საქმესა, თუცა არ მართებს უარი, ღ ჩვენ ერთმან-ერთსა მივხედებით, რაც ბრძანე, ვგრე თუ არი“.
370. „როგორცა ძმებმა დამკარგეს მამისა სიყვარულითა, ჩამავდეს ჰასა სარჩობლად ცემითა დანაწყლულითა, მერმე ვაქართა მიმყიდეს, საქმე ქნეს არა რჯულითა, ღ აწ ვიცი, უარეს მიზამ მაგ საქციელით ცრულითა“.
371. „მართლად იტყვი, მიჯნურობა გკირან, არის თუცა ძნელი, მაგრა ღმერთსა შენთვინ მოუც გასაძლებლად ცრემლი ცხელი, აზიზც ამად შემოგყარა, შენზე არის თუცა ნელი, ღ სანობამდი ღმერთმა მოგცეს, მოიჭირვე საწადელი“.
372. ქალმა უთხრა:— „ჰე, მოყმეო, მართალია, რაცა სთქვენი შამოხედვით რა იქნების, პირი თქვენი ჩვენც გვიჩვენი? სხვას არასა არ გენუკვი, ჩემზე იყავ სიტყვა ღრძენი, ღ რად არ აღმა აიხედავ, მოგიხრია ალვის ხენი“?

1) ჰყრია. 2) შეეხვეწა. 3) ნუ ვსტირი.

373. „ალარ გეტყვი. მიჯნური ვარ, ან მინახავს მე სიზმარი, მაგრა შენის ბრძანებითა არ შევირთე მისრეთს ქმარი? თვარე აწმცა გარდამწყდარვართ, მიწაშიგა ვძევარ მკვდარი. ღ რადვან მაშინ მამარჩინე, აწე რატომ არ მაწყნარი“?
374. „აწ შემოგვიღე მე თავსა, შენთვინა მოგვკდე¹ აწა მე, ცეცხლი მწვავს, წყალი ვერა მშრეტს, შენ ასე რითა მაწამე? რად მამიძახენ ინდონი. რა მაქვან, რა შემაწამე?
ღ აწ გაგეცლები, გაგსაჯე და საუბრითა გაწამე“.
375. პასუხი მისცა იოსებ: — „ემა ვარ, ყმობას დამაჯერე, თქვენვე მიხედით, რალა გკადრო, საუბრითა შამაჯერე, გაძლება სჯობს არ გაძლებას, ბრძენთა სიტყვა დაიჯერე“.
ღ ქალი ადგა, მანგის უთხრა: — „ვერათ ვერა შევიჯერე“.
376. ზილიხა უსუფის მგონე უფრო და უფრო ცხელდების, ვითა სანთელი, უწყვეტლად იწვის და არა ნელდების, ღამითა ძილი არ ძინავს, ელის, როს გაუთენდების, ღ სისხლი და ცრემლი ჩამოსდის, არ სწყდების, მითა ხელდების.
377. სადაც მარტო დაინახის, დაუჭერდის კელით კელსა, არ იცოდა, რას იქმოდა, მოეხევიის ხან-ხან ყელსა, იგი პირსა არიდებდა, შეიქმოდა უფრო ხელსა,
ღ — „სიტყვას ჯერვარ, შახედვასა რადლა, მადენ ცრემლსა ცხელსა“?
378. რაცა დღენი გაუგია ღმერთსა. მოვლენ ერთსა წელსა, იგი სხვას და სხვას ჩააცვამს² მას მოყმესა, მისსა მკვლელსა, ხვეწნითა და მუღარითა თავს აძულებს საყვარელსა,
ღ არ უწამლებს, არც შეხედავს, არც კმას გასცემს მისსა ხელსა.
379. მანგიმ ჰკადრა — „რად არ მეტყვი, რადლა სკმუნავ, სიცოცხლეო? აჰა, მადლი კელთა მოგცა ღმერთმა, თვალთა სინათლეო, შენთა ტკბილთა ამოდ ყოფას სიმწარითა რად დალეო, ღ სევდის კელით, თუ გწყურია, თვალთა ცრემლსა რად დალეო“?
380. „გული რად გაქვს დანაქმუნი, თვალი ზღვისა მონარევი, ანუ შავთა რად ამოსწყვეტ³, იღრჩობიან ანარევი, შენი მკვლელი მოყმედა გყავს⁴, რად ხარ მისგან მონარევი?
ღ აწე რამე მოვიგონე, უთუო და ჰქვა-ნარევი“.

1) მოგვკდე. 2) ჩააცვამს. 3) ამოსწყვეტ. 4) ყავს.

25. აქა თათბირი მანძისა.

381. — „შენმა მზემა, არა გმართებს ამისათვის ვაგლახ-ვება,
თუ შენ ღართო მზესა ნება, ვფიცავ, მართებს მოვანება,
ავრე გვმართებს ამას იქით, რადგან თავი არ განება,
ღ უთიოდა თქვენგან სცხვენის, მკეველთ უთხრათ ღართონ ნება“.
382. ქალმა უთხრა:— „ეგ თათბირი, დია, კარგა მოიგონე,
აწე რასაც გამოარჩევ, დია ღმერთო, გაგიგონე,
მკეველთ უთხარ, დამოჩილდენ¹, საკეკედა არ ვიგონე,
ღ სხვა რა უყო, ვინც მოაცდენს, თავი ჩემი მას ვამონე!“
383. უბრძანა: „წადით, მკეველნო, კარგადა დაეკაზმენით,
ღილის ნადიმსა ვაპირებ, ყველანი იქ ემზადენით,
რაცა მოგიწოდეს საღვინოდ, ყველა-რამ დაამზადენით²,
ღ მანგისა დაუჯერებდეთ, ურჩი არამკა ჰკადრენით“.
384. მას ქალსა, კმელთა მნათობსა, ჰქონდა ტურფა რამ ბაღნარი,
შიგა დგას ფერად-ფერადი ყვავილი, სულად ამბნარი,
ნარინჯ-თურინჯი და ბია, სხალ-ვაშლი არი ან ნარი,
ღ გვარ-გვარად შემოჰყვებოდა მას გარეშამო ხეუნარი.
385. რა ვინ შევიდის მას ბაღსა, რომ არა მოსწონებოდა,
სრა სარაჯითა მოთული, ფავარა მალა ხტებოდა,
მას გარეშამო ალვის ხე ყვეელგანა შამოჰყვებოდა,
ღ სირინო, თუთი, მენა ბაღ-ბაღჩას ემოყვებოდა.
386. მოკლამად სარკით მორთული და დანაშლილის კარგითა,
იითა, იასამნითა, ვარდითა, ფერად ვარგითა,
სუმბულითა და სოსნითა, სურნელთა დანანარგითა,—
ღ შემკობილია ყოველად სულითა არ უვარგითა.
387. მაღალ-მაღალი ჭანდარი, სარო-ტან შენაჭედელითა,
ერთჰან-ერთისა ხვევითა ქვეშე ადგილი ჩრდილითა,
ღიმო ბაღისა ხლებითა, სხვას უთვალავის ხილითა,
ღ პატრონის ბაგის მზაძეად ბროწეულია შლილითა.
388. მისგე ტანისა მგვანენი ურიცხვი ხურმის ხენია,
მისნივე მგზავსნი ასხია, სიტკბოთა ვისი ენია,
ზეცილამ მზეს არ უშეებენ, ქვეშ დგანან მავრა მხენია,
ღ ფარვანას სანთლად მიაჩნდის, ბულბული მაზე მლხენია.

1) დამოჩილდე. 2) დამზადენით.

389. კვლა ამისთანას ბაღნარსა ახლავს ტურფა რამ ჰაეზები,
მას გარეშამო ეხვიენეს ალვანი ტანად ნაზები.
თავსა, ბოლოს და შუაზე სახლები მოდარბაზები,
ღ კარგთ მოკმეს ფრინველებისგან მოდის კმა მართ ლამაზები!

390. ბაღს შუა ქალის საჯდომი ტახტი მურასად ნაგები,
თვალ-მარგალიტი ურიცხვი მაზედა გარდანაგები,
მაზედ ეფინის ნიადაგ საჯდომი, ქვეშე საგები,
ღ ვით გითხრა ბაღი ან ტახტი, ან პატრონისა სხვა ქები!

391. სახლს გარე შამონაქედით ოქროს ყაფასით მოერთო,
ფრინველთა ღალღალისგან მსმინელოვის ყური წაერთო,
სურნელს სულითა ჰაეზები ვარდისა წყლითა შაერთო,
ღ კმელეთ მნათობთა თავადად ღმერთს მისთვის კელი ჩაერთო.

392. ზირზემინი და ბადვირი უცხო და უცხო სხვა გვარი,
ჰგავს ¹, რომ შეხვიდე მაშიგა, არის სამოთხის სადარი,
მაზედა იყო ნაქედი თვალ-მარგალიტი სხვაგვარი,
ღ მათსა სიკეთეს უკარგავს ზილისა შუვა მჯდომარი.

26. აჰა იოსების ზამოქვანა და სასდენლად მუახლეთ ზეჰენება.

393. მთვარე კირჩხიბზე გავიდა, ვარსკვლავნი გარე დგებოდენ,
სხვანი გარეშე ეხვიენეს, მრავალნი მკვრელად სადებოდენ,
მუშთარი მასთან გავზავნეს, ვისის შუქითა ცხრებოდენ,
ღ რა გარუპირდეს მთვარეს მზე, იგიცა გარიცხებოდენ.

394. რა შამოვიდა იგი ყმა, მკვრეტელთა ამზრუნელია,
შემოჰყვა შავნი ლაშქარნი, მებრძოლთა სულის მკდელია,
ესრის და ეჰამანდრების, ნადირთ სისხლს გააქვს ² ველია,
ღ არ ასცილდების ნასროლი, ამად მრავლდების ხელია.

395. შაქნეს სმა-ჰამა, ნადიმი, მზიარულება ძალისა,
რა გითხრა ყმისა სიკეთე, ანუ სიტურფე ქალისა,
ერთმან ერთზედა იზიდვენ ლაშქარი ორთავ თვალისა,
ღ გაღიმ-ღიმოლსა ეშვიენებს ზე-ქვეშე ბაგე ლალისა!

¹) გავს. ²) გაქვს.

396. პირდაპირ იდგა იგი ყმა, თავ¹ ჩამოგდებით იხედავს²,
არცა ვის სიტყვას უბრძანებს, არცა ვის აღმა ახედავს³,
გარდმოვლით ბრძანებს ზილიხა:—„რა დაუკარგავს, რას ხედავს⁴?“
ღ მან თავსა არა შეიდგა, არც ოდენ მისკე მიხედავს⁵.
397. ვით ვაქო მათნი ნადიმი, უნახავია თვალისა!
ან იოსების სიტურფე, როგორ მქნელია ძალისა!
ებძოდა, გაუწყრებოდა მონად მსახური ქალისა,
ღ ვის მოგწონს ეზომ თავის ხრა, დაუხსნელობა ლალისა!
398. გამზდელი იყმო მან ქალმა, ყურსა მას ეუბნებოდა:
—„მკევალთა უთხარ, ელიზლონ, ეგება ჩამოჰკეებოდა“.
აბუსა კელი მოჰკიდა:—„ადე“—ო, თვითა დგებოდა,
ღ საწოლს შევიდა, სარკმლითა უპვრეტს, თუ რა მოჰხდებოდა.
399. რა გავიდა, მანგიმ უთხრა საუბარი მკეველთ ესი.
არ ეწყინათ მათ მნათობთა, არც მართებდათ თუცა კენესი,
გაძრახ შორსა დაიჭირეს:—„როგორა ვქნათ არ ნაწესი?“
ღ მერმე თქვეს:—„თუ არ გვეხსნებით, ბრძანება“ ვქნათ⁷ ჩვენცა ესი“.
400. ტახტზედა დასვეს იგი ყმა, გამართეს ლხინი კარგია,
— „პატრონი შორს გაგვიცლია, კელთ დაგვრჩა იგი ვარგია“,
ყმას გარეშამო მოადგეს მკევალნი არ უვაოგია,
ღ იგი მზე კრძალვითა იხედავს, ემატა პირსა რანგია.
401. ყმას გარეშამო ეხვიენეს ურიცხვი ტურთა ქალები,
ტან-სარო, პირ-მარგალიტი, ფეროვნობითა ლალები,
მათ ვარდთა ძირას ჰშვენოდის⁸ ქურდულად მჯდომი ხალები,
ღ მას მზესა ანიშნებდიან —: „მოტყუედი, გიშლის თვალები“.
402. მოთამაშე და მკურელები მას წინა მოუსხდებოდენ,
სხვანი ტურფანი მას გარე კელ დაჭირვითა დგებოდენ,
მოყმესა ულიმლიმებდენ და ქვეშ ქვეშ ეციენებოდენ,
ღ ერთმან-ერთისა მალვითა დაყოლას ენიშნებოდენ.

1) თვ. 2) იხედვს. 3) ახედვს. 4) ხედვს. 5) მიხედვს. 6) ბძანება. 7) ვქნათ. 8) შვენოდის.

403. ლომთა და გმირთა მზაგერელსა დაპტრფიალობდენ, სჭერეტდიან, წარბისა წვერსა უბრიდენ, მელნის თვალთ გარდღუშეებდიან, თვითო და თვითო ყამზითა სხვა რიგად ანიშნებდიან, ზ ქირიშმათა და ჰაშვითა მას ყმასა გულსა სწვიდიან.
404. ვარდი, ბულბული, ყვაილნი, ხენი იძახდენ ამასა:
„კარგს ბაღსა კარგნი შეყრილან, კარგსაცა იქმენ ჭამასა!“
ვექობ, არვინა ჯდომილა, თვარ პაველ¹ ამისთანასა,
ღ არცა ესეთნი შეყრილა შედემოსა ხსონასა.
405. ფეიქარ ერქვა მათ ქალში — ქვემოთ კალიბად დგებოდა, მას თუმცა მზისთვინ ებრძანა², მგონ იგიც ჩავოჰყვებოდა. იოსებ მალევით გახედა, უცხო რამ სული ჰყვებოდა, ზ რა ცნა, თუ შამაშხედაო, ლაში უტრუჟა, სწყერებოდა.
406. თვალით და წარბით იბძოდა, ისარსა ისრის მწარესა:
— „შენცა გინდა და მეცაო, ნეტარ, ვინ გიშლის მთვარესა?
ჩემთანას ველარ იშოვებ ქვეყნადა შენ მოყვარესა,
ღ ესე სჯოპს, რომე იახლო ამ ჩემსა არე-მარესა“.
407. ყმამ უთხრა: — „აჰა, ტურფანო სახით და ანაგებიითა, თქვენთანა არა მინახავს, მით გეუბნები ქებითა, თქვენ თუ მთვარესა უბრძანოთ³, დაგყვების მოვა ნებითა, ზ პატრონის ჩემის მხლებელი მაგას ვერა ვიქ ნებითა“.
408. ყმამ პირი უკუ იბრუნა, უბრძანა⁴ მზისა პირსაო:
— „ფეიქარ, შენსა ხვეენასა ცოცხალი არვინ ღირსაო,
შენ ჩემზე მოგილხენია, ეგე მე ვინ მალირსაო?
ღ ჩემისა ავ-ნაქმარობით შენ ვერ ჩაგადებ ქირსაო“.
409. იგი ყმა არვის ჩამოჰყვა, ადგა გავიდა კარშია, ქალთან შევიდენ იგინიც, ჰკაღრეს: — „წავიდა ჯარშია, არავის დართო მან ნება აჰთენსა ტურფანს ქალშია, ზ ოღონ ეს უთხრა ფეიქარს: — «ერჩევი ამა გვარშია!»
410. ადგა, მას ქალს გარდღუკონა, ყმას რომ ექო არე მარე.
— „თურე ბედი შენი მჯობსო, თვარე მეც ვარ შენი მღარე,
მოხვიდოდე, რა გათენდეს, ჯერომ ვიყო მე მძინარე,
ღ თვალთ ნათელსა მემატების, რა შენ განხო ყველთ წინარე“.

1) პაველ. 2) ებრძანა. 3) უბრძანოთ. 4) უბრძანა.

411. მერმელა ჰკადრეს პატრონსა, იგი ყმა როგორ მჯდარიყო, თვით მკვევალთაცა რა ექნა, რომ ისი არ მომცდარიყო, ანუ ნადიმზე რა ეთქვა, ანუ როგორა მდგარიყო, ღ ადგომის დროსა ეს ბრძანა¹: „ფეაქარ რისთან არ იყო?“.
412. ბრძანა, თუ: „როგორ მექნების იმ უწყალოსა კელითა, თუ იგი ასრე მომეპყრას, ჩემი დარჩომა ეთქვა რითა? არცა მახარებს ჰვრეტითა და არცა საუბარიითა, ღ აწე არ ვიცი, რა მექნის ამ სიცოცხლითა არმითა!“
413. ზილიხა სევდის კელითა ვარდისა ბაღსა აზრობდა, რომე ენახა მას ყმასა, ამისთვინ ვერას აზრობდა, მოღრიკა იგი ალვის ხე, აქამდი ტანად რა ზრობდა, ღ იკმნა ჰაიათ და მანგი, მისსა საქმესა ბეზრობდა.
414. — „მო, საქმე რამე ვარჩიოთ, მან ყმამა მნახოს მე რითა. შემაზროს ცრემლთა დენანი, მალჩინოს მისის მზერიითა, თუ ამ საქმესა ვერა ვიქთ, მოურჩე ჰირსა ვერითა, ღ თათბირად ამას მაჯერეთ, ჯერ ყმამა მნახოს მე რითა!“

27. აჰა თათბირი გჰუ-ჰაიათისა.

415. აბუმ ჰკადრა:— „მოგახსენო მე თათბირი დანაყბედი: რომე მაშინ ფეიქარსა ყმამ უბრძანა სიტყვა რბელი, აწე მივსცეთ იგი. პირ-მზე, თუცა არის მისი ბედი, ღ ერთადა მწოლელთ² ბნელშია შავაპაროთ ცეცხლს აბედი“.
416. „ღვინო ვასვათ, ვაზარხოშოთ. რა შეიქნას ღამე ბნელი, ერთად მწოლთა ფეიქარმა დაუშრიტოს ყმას სანეთლი, მის ადგომა, თქვენი წოლა უკუნშიგა არ არს ძნელი, ღ რა გათენდეს, მასც იამოს, რა თქვენ განახოს მზისთა მწველი“.
417. ქალმა უთხრა:— „აჰა, აბუ, თუც არ ბრძანებ ჩემთვის ძვირსა, დია, ღმერთო. დაგყვებოდი, დავასკენიდი მავა პირსა, მაგრა, ვიცი, მავ საქმითა ჩავარდები უფრო ჰირსა, ღ ამისგანცა შევსძულდები, მონემატვის ტირი ტირსა“.
418. ამ თათბირსა არა სჰირდა, მაგრა ქალი არ რთავს³ ნებას, ამად, რომე მისი მკვლელი სხეასა რატომ გარდაებას? ისივ ძლება აძლებინებს, არ სულდგმულსა დართავს ნებას, ღ მიჯნურთა ესე სასმელი მოედების ცეცხლებრ დებას.

¹) ბძანა. ²) ანუ: ერთად მწოლელთა; დედანში: ერთად :: მწოლელთ :: ³) თავს.

28. პაპ მანგის თათბირად ჯღოჯა¹.

419. მანგიმ ჰკადრა:—„მოვიგონე დია რამე უკეთესი!
აწ უთიოდ შენ მოგხედების“ ამ საქმითა მოყმე ესი,
დაგინელდა, ნულარ სკმუნავ, ეგე ცეცხლი არ ნაკვესი,
ღ ამისაგან სხვა თათბირი, მამკალ, ვინც თქვას უკეთესი“.
420. „აწ ამას ვარჩევ, გაზდილო: სახლი ავაგოთ ასეთი,
კელოვანები შეეჰყაროთ, მოვასხათ სრულნი მისრეთი,
თუ ბრძანებ, მე ვახატვინებ თქვენსა და მისი სურეთთ,
ღ მაშიგა იკმე, რა განახოს, შეიქნას ვითამცა, შეთი“.
421. „რა შამოვიდეს იგი ყმა, ტან-სარო, პირად მზიანი,
ვექვი, რა განახოს, მოტყუედეს, შენთანა მალრიბიანი,
თქვენ ცუდად ნულარ სკმუნდები, ნურცა ხარ ფერ-ბაკმიანი,
ღ ძნელის საქმისა მრჩეველი, პატრონო, გყევარ ჰკვიანი“.
422. „რა შემოვა იგი მოყმე, ქვეყნის ნათლად შენაქნილი,
გნახოს მისი შესაფერი ალვა ნორჩი განაზდილი,
არისტოტლად გარდაიქცეს, მოსცდეს, უნდა არა ცილი,
ღ თვით პილატონს არ ატყუებებს ვარდი შენებრ განაშლილი?“
423. „შენ პატრონი ხარ მნათობთა, შენგანა ნათობს არენი,
შენ დააყენე² ტბაზედა ინდოთა მებაღნარენი,
შენ მარგალიტი წყობილი ლალს მიეც, მიაბარენი,
ღ შენ ნათლად დღესა ეყოფი, არა ხარ მზისა დარენი!“
424. უბრძანა:— „ჩემო გამდელო, ეგე თათბირი შეკეთა,
უთიოდ მაგა საქმითა მე თვალთა ცრემლი შეკვეთა,
ადგილიც კარგი მოსაზრე სასახლედ, საცა უკეთა,
ღ აზიზსა ვეტყვი, მამისხას, ვინც გება იცის უკეთა“.
425. გარედამა შემოვიდა მეფე ქალთან სალამოსა,
ზილიხაცა მიეგება, სიტყვას ჰკადრებს საამოსა³,
სხვას ხუმრობას გაუორივა:—„სახლი მიგე საამოსა“⁴
ღ მან უბრძანა⁵:—„შენ ჩვენგნითა, ნეტამც, რამე გიამოსა!“
426. რა მეფეცა დამორჩილდა, ადგა, უთხრა მისსა მზდელსა:
—„წაველ, ყველა მოვახსენე მას ჩვენგნითა უყვარელსა,
მიბრძანა, თუ: «არ დაგიშლი, რადგან გწადის, ამ საქნელსა»⁶
ღ ადე, კარგა გააკეთე⁷, სარკრად ჰყევხარ მისრეულსა“.

¹) თათბირი. ²) დაჯდომა. ³) მოგხედები. ⁴) შენ დაყენე. ⁵) საამოსა. ⁶) სარმოსა ⁷) მან უბრძანა. ⁸) გაკეთე.

427. მერმე თვით მანგი წავიდა, სრულნი მისრელნი შეყარა,
მისცა ყველასა ულვევი, მარმარის ქვანი მოყარა,
რაცა მოუნდა საშენო, მას წინა ფიცხლავ შეყარა,
ღ მხატვართა, მკელოვანებსა თეთრი სიმძიპით უყარა.
428. აუგეს ტურფა რამ სახლი, უცხო რამ ანაგებითა,
სრულ ზედა თავი გარდუჭედეს ბროლისა მოფიცრულითა,
ცალ-კერძ კედელი უხატეს, ცალ-კერძად მოჩვენებითა,
ღ ქვეშეც ეგრევე¹ მომართეს ზედათა დამხედლობითა.
429. შვიდი სახლი ერთმან-ერთზე ყველა ასრე გარდუხატეს,
რა მეშვიდეს კელი მიჰყვეს, ყველგან ქალი გარდახატეს,
მერმე იგი, ვინცა ჰკლევდა, მასთანავე დაუხატეს,
ღ ხატი ხატთან დაასვენეს, გარ-შეკაზმით მოუხატეს.
430. ამას ჰგავსო², რომე ნახო, სამოთხია კმელთა ზეო,
ანუ აქა შემოყრილან ვარსკვლავები, მთვარე, მზეო,
ყველა საყმოდ შემოსულა. სტრფიალობენ ტურფას ზეო,
ღ თუ სრულ ღმერთმა არ გაწირა, ქალსა ნახავს ამაზეო.
431. რა სახლები გაუთავდა, ქალმა მორთო დია კარგა,
ფარდაგები ჩამოჰკიდა, ოქსინონი, რაც უფარგა,
სურნელიცა მრავლად იყო, რაცა ოდენ სულად ვარგა,
ღ კარნიც თვითან გამობეჭდა, შინა არვინ არა დარგა.
432. ნეტარძი ბედსა ესეთსა და სილამაზით მკვეხესა,
რომ მოუსაზროს კაკაბმა, ქორი გააბას³ მახესა,
ბადესა დასცდეს, არ ეცეს, აუხტეს მალალსა ხესა,
ღ მწყაზარი არის, არ უნდა ბავლი, ამისთვინ ახესა!
433. რა სახლები გაუთავდა სილამაზის მონაბარსა,
სრულ სურნელით აავსებდა⁴ და მოჰყრიდა ქვეშ ამაბარსა,
მერმე კაცი გაუგზავნა საკმობელად დილამაზარსა —
ღ იხვი უნდა გამოუკდეს დასაჭერად, ნახე, ბარსა!
434. თუცა მას ქალსა არ აკლდეს სიტურფე, შვენიარობა,
მაგრა აწ უფრო ემატა მზის ციმციმითა კმარობა,
აქამდის თუცა არ უნდის მოკაზმა, არცა ხარობა,
ღ მოირთო ყვევლთა ფერთა პირი და ტანთა სარობა.

1) იგრევე. 2) გავსო. 3) გაბას. 4) ავასებდა.

435. ახალის მთვარის არ სადარს¹ არე-მარე გარდუეჯიზმა,
რაცა ლვართა მორჩომოდა, შავთა ჯარი დაარაზმა²,
ადგა, მას სახლს გეემართა³, შინა ხანი არა დაზმა.
ღ შავთა თმათა ჩანაკილთა ქვეშე მიწა ქნიან კაზმა.
436. რალა ვაქო, მოკაზმითა რომ არ იყო მისი დარი,
შავთა ჯარი შაშვენოდეს მთასა მდგომი მუნა მთვარი,*
.....
.....
437. კმა დაუვარდა მას ქალსა, სრულე მისრეთსა მივარდა:
«მისი ყმა შეჰყვარებია, თავს საყვედურად დევარდა,
სიკვილი უჯობს ამ ყოფას, რამ სირცხვილშია ჩაევარდა»,
ღ დიდსა, წვრილთან და მცირესთან ყვევლგან ეს სიტყვა გაევარდა.
438. რა დაემართა ზილიხას საქმენი დასაზრახია,
იჯდის მუდამე ტირილით და გაეხშირის ახია;
ყველარ მას გააგებდენ⁴, ვინცა მისრეთსა ნახია:
ღ «არა სცხვინიან, ნეტარმე, უყვარს მას მისი გლახია?»
439. დარბაისელთა ჯალაბნი ყველა მას გააგებდიან⁵,
დიდი და წვრილი მისრელნი—«ბოზია»—უძრახველიან,
„ვაჟ, რა უქნია მას შმაგსა“?—ამასა იკვირებელიან,
ღ სადაც ვინ ვისთან მივიდის, მისსა საქმესა ჰგმობდიან.
440. „დიდის კელმწიფის ცოლია, ბიჭი რამ შეჰყვარებია,
ასრე რომ, თუ ვერა ნახოს, აქვს სადმე ვაგლახ-ვებია,
პირის წყალი და ნამუსი, ყველაი გასცუდებია,
ღ მრავალსა ავსა სხვასა იქს აბუ-ჰაით მხლებია“.
441. „საკურველი დამართვია. ქალო, საქმე მასა ქალსა,
იგი მოყმე არ უყურებს, არც შეადგაშს, თურე, თვალსა.
ესე სადმე არ ეხსნების, უზამს, თურე, დიდსა ძალსა.
ღ მხლები სადმე წიხლითა სცემს და მოუდეს ცეცხლთა აღსა“.
442. „არც, თურე, პირსა შეხედავს, არც არას ეტყვის სიტყვასა,
რა უყიდა, მას აქათ ასრე საკმლითა დასწევასა“,
რას ეტყვის, არ დაუჯერებს, ამა სარჯლითა ქალს ჰკლავსა,
ღ აწე რატომღა ცოცხალა, რად არ მოიკლავს ავს თავსა?“

1) სადარასა. 2) დარაზმა. 3) გემართა. 4) გაგებდენ. 5) გაგებდიან. 6) დასწევსა.

*) ამის შემდეგ დედანს აკლია 16 გვერდი. ე. ი. დაახლოებით 56 ხანა.

443. „ერთი ესეც არ გვიკვირდეს, კაცს ისი რომ არ უნდესა, მგონ, ზეცითა მზე ჩამოჰყევს, თუ მას ტურფასა უნდესა, მამაცმა იგი იშოვოს, ნეტარ, სხვა რალა უნდესა?
ღ რატომ არ მოკლა მეფემა, არ გვიკვირს. რად შეუნდესა?“
444. „მისნი თვალნი და წამწამნი და მისნი რხევით წავლანი, ედემიდამა მოსული, არ კმელზე მყოფი ალვანი, სიტყვისა სიტკბოდ სიქვერე, მოუბრობისა კრძალვანი,
ღ გალიმ-ლიმი და არ ჩენა მაგრალიტო ძოწთა მალვანი“.
445. „საქციელი და სიწყინარე, სილმობიარით ჰკვიანი, ლალთ გახსნა, მარგალიტო ჩენა და საუბრითა წყლიანი, მისის ტანისა სინაქეთე და პირი ამო, მზიანი,—
ღ ვისმე არ უნდეს, ნეტარმე, კოჭამდი გიშრის თმიანი!“

**29. პაპ ქალისაგან ძრახვის სმენა და იოსების ჩვენებით
თავის მართლობა.**

446. ქალს ესმა ესე ამბავი, ნაძრახი სრულთა მისრისა, აივსო ცხელის ცრემლითა, გარ-უშვებს თვალი გიშრისა, გარმოღვარა და ატირდა, თან წამწამს ატანს ისრისა,
ღ არ გამთელდების ნაკრავი წყლული მისისა ისრისა.
447. ზილისამ რა ცნა ესეთი ამბავი საწყინარია—
„კმა დაგივარდა მისრეთსა, რომ ჰკლევდა მისი ქმარია, დარბაისელთა ჯალაბთა ყვევლთ შენად გაუკმარია,
ღ ამად გიდრახვენ დედანი, რანიც მისრეთსა არია“,—
448. ბრძანა:—„ღმერთო, ესე მიკვირს, თქვენ რა ბედი მე მამია?
რომ შემასწარ ამ საქმესა, ამ სარჯლით ვინ აწამია?
არ მაჯერეთ სხვათ პატივსა, სიცოცხლეცა ვიარმია,
ღ აწ მამკალ და სოფელს დამხსენ, ეს აგრეცა მამამია!“
449. „არ დამაჯერე მას ერთსა, აწ უხეშთესსა? ჩამაგდე, მამას და დედას გამყარე, უცხოს თემს რასნე მამაგდე, აჭაცა ეს მამივლინე, ანთებულს ცეცხლში ჩამაგდე,
ღ აწ აგრეც მამკალ, სუფევით ამ სოფლისაგან გამაგდე!“
450. „მე ვინ და მიჯნურობა ვინ? შემყარე ესე სენია, აწამცა ვზივარ მამასთან, ელხინობ და მამილხენია, მე რომე ჭირში ჩავარდი, არცა ვის ამბვად სმენია,
ღ სიზმრითა ავსა ყოფაში ჩავარდი, ამად მწყენია“.

1) ეს აგრეცა მამია. 2) უხეშთესა.

451. „აწ ვერას ვარჩევ მე მასა, რაცა სიზმარადა მსმენია,
არც ვინ პირსა მგმობს, რომ უთხრა, აწ აგრე შემირცხვენია,
ასე ნაძრახსა სიცოცხლეს, თუ მოკვდე¹, მოსალხენია,
ღ თურე, ვინც კირსა ვარდების, სიკვდილის ჰოვნაც ძნელია“.
452. ზღვას ერთვის თვალთა ნატირი, იძახდის:— „სული მკდებისა“,
გვერც უჯდის მისი გამზღელი, სწვრთნის, თუ რა იქნებისა.
აღამის ტომთა თავზედა სხვაც ბევრი გარდაჰკდებისა,
ღ მაგრა ვისაც ჰქვაცა აქენან, გასძლებს და არ მოკვდებისა.

30. აჰა თათბირი მანგისა.

453. — „აწ ამას ვარჩევ, გაზდილო, ტირილსა ესე მჯობია,
ვაწიოთ სრულთა მისრელთა ერთობილთ ჯალაბებია,
მათ წინა თავი ვიმართლოთ, უჩვენოთ, ყვევლთა მჯობია,
ღ საქნელი საქმე ეს არი. ნუ გიდგა ცრემლთა გობია“.
454. — „მეკეთა ესე თათბირი და შენი ნაეზირევი,
თავსა რას ვარგებ მაგითა, ვიღინო რომა მორევი,
თვით მათაც ჩემი რა იცის, თვალთ რად მდის სისხლთა ნარევი,
ღ კაცი გაგზავნოთ, მოვიკმოთ ეგე იქნების არ ევი“.
455. კაცი გაგზავნეს, აწვივეს, სადაც ვინ მათი ყმანია,
შესთვალეს: „ყვევლი მოვიდეს— დიდებული და ხანია,
ვინც დაგვაკლდების, უთიოდ შერჩების ცული ნანია,
ღ კელს აუმართვენ მამულზე, ისმინონ ჩენი თქმანია!“.
456. „კოლის-შვილით და თავითა გვეწივეთ, დიდებულებო,
თვარ ვინაც შემოგვაკლდებით, წაკდენას თავს აბრალეზო,
სჯობს ბრძანებასა² არ ასცდეთ, გვეწიოთ თქვენ, წეულებო,
ღ აწ გაგიჩნდების ყველასა ჩვენზედა თქვენ, ერთგულებო“.
457. რა ბრძანება³ მოისმინეს, ყველა მას წამს შეიყარნეს,
მცირეთა და არ მცირეთა ჯალაბები კარზე არნეს,
ურჩი ვერვინ-ვერავინ ქნა, ვერცა ურჩი იუბნარნეს,
ღ ყველამ მათნი ჯალაბები ზილიხასა მიაბარნეს.
458. ზილიხასი შავნი თვალნი და წამწამიც ისარული,
ჩამოსდის და არ აწყნარებს ცხელი ცრემლი სისხლ-რეული,
ნახნა ერთად შენაყრილი სრულ ჯალაბი მისრეული,
ღ უყო ქამა საკურველი, ბრძანება ქნა ესრეული:

¹) თუ მოკვდე. ²) ბძანებისა. ³) ბძანება.

459. — „დარბაისელთა ჯალაბნო, ტურფანო, სახელიანნო,
სიტყვა მქვერნო და ლამაზნო, ტან-სარო, პირად მზიანნო,
თვალ-შავნო, წამწამ-გიშერნო, ბაღსა დაშლილნო იანო,
ღ თქვენ რომე ჩემთვის გიძრახავთ, სრულ-ერთობილნო, ქკვიანნო!“
460. „გებრძანათ:— მისრთ დედოფალი დღეს ასრე შერცხვენილია, —
არ სტყუვით, ყველა ასრე მჭირს, ამად ვარ ასრე წბილია,
წყარო მდის დაუწყვედელი, ღმერთიცა გამრისხველია,
ღ სევდასა რასმე ჩაჭრილვარ, სადა მაქვს მე სიკვდილია!“
461. ლექსთა მკითხველნო, ისმინეთ, თუ მას რა კირი დაერთო:
ლაღად ჯდა იგი უკადრი, მზისათვინ შუქი წაერთო,
მთვარეს და ვარსკულავზედა სიტურფით ბაჟი აერთო,
ღ აწ ასრე ცრემლთა მღვრელია, რომ ზღვაცა მასა შეერთო.
462. — „აწ მიბრძანებთ. მოვიყვანო იგი ალვა ნორჩი ზდილი,
ვისთვინ გაგვე კადნიარად, მოვინდომე მე სიკვდილი,
ვისის კელით შევირცხვინე და შავიქენ ნთქვენთან წბილი,
ღ ვეჭვი, ნახოთ, გამამართლოთ, თუ რამ მექნას საქმე ცდილი!“
463. მათ მოახსენეს: — „ტურფაო, გიშერნიც აწამ-წამენით,
სხვა პასუხიმცა რა გკადროთ, ან რამცა შევიწამენით?
ჩვენ მთქმელნი არ ვართ მაგისი, თქვენ ცუდად დაცა-გვწამენით,
ღ თუ ვნახავთ, მწვევე მოვილხენთ, სხვა რამცა შევიწამენით?“
464. რა ქალმა ცნა. დამორჩილდენ, — „მოვიყვანო ამათ თანა“, —
ყველას წინა ხილი უწყო და დაუდვა თვითო დანა,
ბრძანა: — „რა ხანც შემოვიდეს იგი ალვის ნორჩის თანა,
ღ ჩვენი იყოს იგი მკვლელი, ვინც არა კრას ხილი“ — ბრძანა¹⁾.
465. მერმე ვაგზავნა გამზდელი მის ყმისა მოსაყვანებლად,
მივიდა, ჰკადრებს: — „გიბრძანა²⁾ მათ წინა შესაყვანებლად“
არ მოუსმინა კმობანი, არც ოდენ დაჰყვა თავენებლად,
ღ ბრძანა, თუ: — „ჩემგან რა უნდა, სად მიკმობს მისაყვანებლად?“
466. იგი პირ-მზე არ მამოჰყვა, მოუსმინა სიტყვა არა,
ბრძანა: — „მისგნით რაც მინახავს, ჩემთვის კირად ისიც კმარა,
თუ ჩემს ელის იქ შეყვანას, ცუდად რასმე მოკამცდარა,
ღ ღმერთმა ნუ ყოს დღესა იქით, მოუსმინო იმას მზრა“.

¹⁾ ბძანა. ²⁾ გიბძანა.

467. „წა, ასრე ჰკადრე შენს პატრონს, ჩემს შესვლას ნუღარ ელია, ნურც მეუბნებით დღეს იქით, არ თქვენ ხართ ჩემი მკვლელია, თუ ამ გვარადა იქცევი, ბევრს უარესსა ველია,
 ლ დამეშვით, ღვთის მაც, ნუ გინდათ ჩემზედა მუდამ ბნელია“!
468. შამობრუნდა, მანგიმ ჰკადრა: — „სიტყვა(ც არა მოისმინა, ბრძანა: «მე სადმე უყვარვარ, მე ვინ ვარ და იგი ვინა, მახსონს დღენი მას წინაცა, რაზომ ცრემლი დამადინა».
 ლ ქალმა ცნა, თუ არ მოვიდა, თვით წავიდა მასა წინა.
469. აღგა და თვითან წავიდა მის უებროსა ტანითა, მისის პირისა ცემციმი იყო არვისა გვანითა, მივიდა. ჰკადრა პასუხი მას უსახოსა ენითა:
 ლ — „რად არ მოხველი, თვალთა მზეს, პასუხი რამცა სთქვენითა“?
470. რა სიტყვითა არ ჩამოჰყვა, მოუყარა მუკლი წინა, ცრემლმა ცხელმა გარმოღვრილმა ბროლ-ბალახი გაუშინა:
 — „შენ ასეთი უწყლოდ მქცევი, ღმერთსა რითა შეუეშინა,
 ლ ანამც მოსვლა არ იჯეროს, ამად დია შეეშინა“¹.
471. ბევრ ფერად საქციელითა ტკბილ ენანი მოუყარა, უშნი ქნა და აუტირდა, ცხელი ცრემლი გარმოღვარა, ვერათ ვერა წაიყვანა, ქალსა ხვეწნა შეეზარა²,
 ლ მთით მოსულსა წვიმის ღვარსა სრულ გიშერი გაეყარა.
472. კვლავ საბრალოდ აუტირდა, თვალთათ ცრემლი ვარდზე ყარა, მელნის ტბათა დუღილისგან გიშრის ჯარი გაეყარა, ფერკთა ზედა მოეხვივა, პირით მტვერსა შეეყარა³,
 ლ ლალი, ბროლი, მარგალიტი მიწაზედა დაეყარა.
473. — „მომისმინე, ჰე, მოყმეო, ამას ვეტყვი მე მართალსა: ყვევლი სული მე მიძრახავს დღეს მისრეთის დედოფალსა, აწ წამომყევი, ნუ მატირებ, რომელს ესავ მას უფალსა“.
 ლ რა ეს უთხრა, დაჰმორჩილდა⁴, საკელს აელეებს ტურფას თვალსა.
474. იგი მოყმე დაჰმორჩილდა⁵, — „წამოვალ“-ო—დაპართო ნება, კელით კელსა მოეკიდა, დაუჭირა ნებით ნება, მთვარე, მზენი შეიყარნეს, ორთავი აქს შუქთ ვანება.
 ლ საკურკლეთა კარი გახსნა, შინ ქნა მისი შეყვანება.

1) შეშინა. 2) შეზარა. 3) შეყარა. 4) დამორჩილდა. 5) დამორჩილდა, იოსებ-ზილიხანის კართ. ვერსიები.

475. მას ყმასა ტანსა შემოსა ატლასა შავი მჯობილი,
თვლით და მარგალიტითა სრულე ვარეშე მკობილი.
მაზედა ტურფა სარტყელი,—რა ვაქო მათი წყობილი!
ღ ნეტარ, მისთანა ყოფილა შვენებით ვინცა შობილი?
476. წელთა ნარინჯი შეარტყეს, მაზედა შალი აბანი,
თავსაცა მწვანე დოღბანდი, ოქრო-ქსოვილი ზიბანი,
ტაშტი, წუმწუშა კელთ მისცა ტურფათა კელთა საბანი,
ღ რაც მას დღეს ყმასა ჩააცევს¹, რითა ვთქვა² მათი მკობანი!
477. თავსაც მურასა ჯიღანი, წელთაც ნაჭერი ხანჯარი,
რაცა რამ ყმასა შეჰმოსეს³, სრულ-ერთობილი ზარდარი,
—„შენ ხარ ტურფათა კელმწიფე, მანათობელთა არ დარი,
ღ თვალად და ტანად ასეთი კელ-ფერკადა ჰყავ სადარი“.
478. მან ქალმა თვითთა ჩეიცვა სოსანი რამე ჯუბანი,
მაზედა ოქრო-ქსოვილი მოკლე ტყავ-კაბა-ღიბანი,
სხვა არა ქნა რა მოკაზმა, თვალთ უყო სურმა სობანი,
ღ კელთა ჯოხი რამ ეჭირა, მოდიან ტურფა რებანი.
479. ქალი ვაყსა წინ მიუძღვის, მოყმესა და დია მენესა,
სამოთხისა ბალს ნაზარდსა, იქიურსვე სინათლესა,
რად არ სრცხვენინან, ამოვა, სადაც ის არი მომზესა?
ღ არ ჯერხართ, ისიც ანათობს, არ ამოვიდეს რა დღესა.
480. იგი კარზე დააყენა⁴, თვით შევიდა ზილიხანი,
ჯოხსა ზედა დაეყულა მათსა წინა მზისა გვანი,
ბრძანა:—„მეტყვით, შემოვიყვან, აქ არიო არვისთანი“,
ღ შეუძახნა:—„შემოდი“-ო,—„დაგვანახვე ალვის ტანი!“
481. თავი შამოყო მან ყმამა კარზე შუქისა ფენითა,
ზილიხა კელსა იქნედა:—„ხილი დაჭერიო, ქენითა“.
ყველაი დარჩა აბლუჩით, ვერასა ჰკმობენ ენითა,
ღ ქალი უყვირით:—„რასა იქო, თქვენც სიტყვა რამე თქვენნიდა!“.
482. ყველას თვალნი მაზედ დარჩა, თვისი კელნი დაცაიკრეს,
ხილი კელთად დასცვივოდათ, ზოგთა თითი ძირად იკრეს,
ვითა შმაგნი შეიცვალნენ, ძრახვით ამ სუნს ჩაცაიკრეს,
ღ ზილიხამაც კარი დახშო⁵, შმაგი გარე არეინ იკრეს!

¹) ჩააცევს. ²) ვთქვა. ³) შემოსეს. ⁴) დაყენა. ⁵) დახტო.

483. მას დღე იქი არვინ ჩანდა დიაცებში მოუბარე,
ქალი დია მხიარულობს, პირი ჰქონდა შემცინარე,
მეორესა დღემდი იყვნენ, ვითა მკვდარი, მოსამარე,
ღ რა მობრუნდეს, იქ ვერ ნახეს იგი პირ-მზე, არა მთვარე.
484. რა ცოტად ჰკვასა მოვიდენ. ერთმან-ერთი ნახეს ჭრილი,
ზოგთა თითი ბეჭდიანი ძირითავე გარდაჭრილი,
ზოგთა შეცვლით თავნი თვისნი ჰაეზად წყალში ჩანაჭრილი,
ღ ზილიხასა ჰკადრებდიან: „რად მოგვეცო დანა ჭრილი?“
485. დედოფალსა მოახსენეს: — „რა გიქნიათ ჩენნი მკვლელი,
ჩვენსა სისხლსა ვინ იძებნის, ან ვიშოთ¹ მაზე მშველი?
ვინც არ მოკვდეს ამ სენითა, რას აქნევს, რომ დარჩეს ხელი?
ღ ახლა მეტობს მიჯნურობა, ზღაპარია თურე ძველი“.
486. შეხვეწენ²: — „ბრძანება ქენ, მოსვლით ქირი უკუგყაროს,
ანუ გვიხსნას ამ სენითა, ანუ უფრო შემოგყაროს,
ქმრები ჩენნი სასაძულო მისის ნახვით ჩვენ გაგყაროს,
ღ ვინც ამაზე შენ გამტყუენოს³, ღეთის რისხვასა შეეყაროს“.
487. ქალმა უთხრა: — „მანგი, ადგ, მზესა ჰკადრე, თავი აროს,
წყლულ ნაქმარი დაამთელე⁴, ვინცა სადმე დაგემყაროს“.
ბრძანებაცა⁵ მოისმინა, პატრონისკე მოიაროს,
ღ შამოსვლითა დაანახა⁶ — მზისა შუქთ არ მშვენიაროს.
488. ზილიხა ადგა, მოჰკდიდა მას ყმასა თავსა ნახვევსა,
ხვედის და ყველას კელეზზე ზედა დაჭრილსა ახვევსა,
არ დარჩა მას დღეს თვის მეტი, რომ დაჭრილს არ დაახვევსა⁷,
ღ მას ყმასა ქუდი დახურა, ზედა შალს გარდაახვევსა.
489. ქალს ჰკადრეს: — „ამის მიჯნურსა ვაჭრა კამს. ველად გავარდეს,
ან თავი კლდესა გარდიგდოს, ანუ ზღვაშივა ჩავარდეს,
ლეშნი ქვესკნელსა დაყაროს, სულითა ზეცას ავარდეს,
ღ კელი შესწევდეს, მივიდეს, სადაც ეს იყოს, მივარდეს“.
490. მერმე ყმას უთხრეს: — „ვინ ღირსა, ცოცხალმა შენ გიშოვნოსა?
ვინცა შენზედა ირჯების, თავს ცუდად არა აენოსა,
ვინც გნახავს, ქმარსა რას აქნევს, ქვეყნად ჰყვეს ცოლს უშენოსა,
ღ შენსა ხვევნასა ვინ ღირსა, თავს რა გინდ არა აენოსა!“

¹) ვიშოთ. ²) შეხვეწენ. ³) ან: ვინც მაზე შენ გაგამტყუენოს. ⁴) შეყაროს. ⁵) დამთელე.
⁶) ბრძანებაცა. ⁷) დაანახა. ⁸) დახვევსა.

491. კვლავე-ლა ჰკადრეს ზილიხას: — „შენმც გვორისხიხარ, აჰა, მზეო, თუ ესია კორციელი შენაქნილი კაცთ კმელზეო, ზეცილამა ჩამოსულა ქვეყნის ნათლად, არის მზეო, ლ ჩვენ გვიკვირს, ამას მიჯნურობ, რადლა ხარ ცნება-ნირზეო?“
492. ზილიხამ ჰკადრა: — „მნათობნო, უშლელნო ვარდის კონანო, მაშე მე რატომ მძრახვიდით, ტურფანო, მზისა გვანანო? მის ერთის წამის ნახვითა ასეთნო, ამისთანანო, ლ რად არ გცხვენიანთ, საბყარნო, დაჭრილნო მათა თანანო?“
493. „აწ ჩემიც ყველამ ისმინეთ, თუ როგორ ჰირი მინახავს, ანუ როგორა გარჯილვარ, ან ესე როგორ მინახავს, სიზმრად მითხრა, თუ: «მისრეთსა მიპოვნი», — მე მამინახავს, ლ მოტყუებითა შევირთე, თვარ პატრონს თქვენსა ვინ ნახავს?“
494. მისიც ყველაი უამბო საქმენი ამასწინანი, თუ როგორ ჰირნი ენახნეს. თუ როგორ ცრემლთა დენანი, ანუ მამასა რა ექნა, ან როგორ სკლოდეს ზენანი, — ლ — „რაცა მე მისგნით მინახავს, ვერ იტყვის კაცთა ენანი“.
495. კვლავე ქალმა სიტყვა დაძრა, ტკბილ-ქართულად მოუბარი: — „რაც ჩემთვინა დაგეძრახათ, ანუ გეთქვათ საუბარი, აწე გმართებსთ დაინანოთ თქვენ თქვენივე ნაუბარი, ლ მის ერთისა ნახვისაგან სიტყვა ვერვის გაუბარი“.
496. მერმე ისრევ გაახშირეს¹⁾ სმა-ჰამა და ნადიმები, ყველას მისცა უსაზომო თეთრი, ოქრო, სხვა სტავრები, მესამესა დღემდი იყენენ ქალთან მისრთა ჯალაბები, ლ მერმე ზოგნი დაიფანტნეს, ზოგნი დარჩენ ხათუნები.

31. აჰა მისკთ ცოლთა თათბირი იოსების შუშკად ზილიხასნი.

497. მოახსენეს: „დედოფალო, უმართლე ხარ, რაცა ჰქენი, რაზომც ბრუნავს ეს სოფელი, არ ნახულა დანაყენი, ამისებრე არ უნახავს კმელზე ტურფა და ნაშენი, ლ თათბირი რამ მოვიგონოთ, რაცა სჯობდეს მარგე თქვენი“.
498. „თათბირი რამე ჩვენ გკადროთ, პატრონო, პირად მზიანო, აწ ასრე ჯდომას ესე სჯობს, მისებრე კარგო ყმიანო, რად არ ეცდები მის საქმეს, ტანად ალვისა ხიანო? ლ ჩვენ ესე გამოვარჩივეთ, თქვენ რასა ბრძანებთ²⁾, კკვიანო?“.

¹⁾ გახშირეს. ²⁾ ბძანებთ.

499. „ცოტას ხანსა მეციხოვნეთ გაუგზავნეთ ის ზინდანა,
რა სარჯელსა ვერა გასძლებს, თავსა რამცა მოუგვანა,
მოციქულით შეუდგით და უბრძანეთ¹ ამოყვანა,
ღ შენმა მზემა, სხვა თათბირი არ იქნების ამისთანა“.
500. „მაშ უთიოდ ჩამოგყვების, არად უნდა ამას ცილი,
მეტის მეტი მისჭირდების, შეიქნების ვითა ცვილი,
შენ დაგვირდი ცოტას ხანსა, რომე გვენდეს დასაქნილი,
ღ თავის ჭკვითა თავს რას უზამს, ნახეთ კაცი საქმე ქნილი!“.
501. კვლავე უთხრეს:— „დაგვიჯერე, მართლად გადრებთ² ჩვენ ამასა,
რა იქნების, რომ დასტუქსო და ვაგზავნო ზინდანასა?
რა სარჯელი მისჭირდების, თვით დაიწყებს შენანასა,
ღ ცოტას ხანსა უმისობა გაძელ, აგლე საკანასა“.
502. „მერმე მანგი შეუყენეთ, მისის პირით ეუბნარე:
«თუ დამყვები, ეს არიო, თვარე უფრო ვაგამწარე»
სარჯელითა მინაჭირი, ჩამოგყვების იგი მთვარე,
ღ მერმე იხსენ ციხისაგან, შენვე დაგრჩეს³ შენი მდარე“.
503. ქალმა გახსნა ბადახჩანი მარგალიტთა გამოჩენით,
უბრძანა⁴, თუ:— «[ხათუნებო]⁵, მამეწონა, რაცა სთქვენით,
მე-სიტყვანი უმეტურნი როგორ უთხრა აზიზს ენით,
ღ როგორ გაეძლო⁶ უძისობა, უფრო დამწვაეს ცრემლი ღენით“!
504. „ველარ გაძლოს⁷ მან ტყვეობა და დაიცეს გულსა დანა,
მე აქ ცუდად რაღას მარგებს ცრემლის კელით ღაწვითა ბანა?
თქვენ რა ვაგვა, რა ვაკლდების, მე რომ შემრჩეს ასრე ნანა?
ღ ისი სჯობს⁸, თუ რაიმე თქვას, კაცი იყოს შესაგვანა“.
505. მათ შეყრილთა როსკიბებთა საქმე უყვეს ზილიხანსა,
ადგეს, კელი სალოცავსა ზედ დაადგეს⁹ მათსა გვანსა:
— «ესემც ღმერთი გვიგმია“-ო — შეჭფიცედენ ტურფის თანსა —
ღ „თუ ამ საქმით შენ უთუვოდ არ იწყებტლე ბალთა ბანსა“.
506. რა ქალიცა დაიყოლეს, ადგეს, უთხრეს იოსებსა:
— „ზილიხანსა ასრე რად სწვავე, რად არ ასხამ დასავსებსა?
არ გეწყალების, ნეტარ, ისი, თვალთ ნიადავ რომ ავსებსა?
ღ გარდაუშვებს, ვარდსა დასეტყვს და გიშელთა დაავსებსა¹⁰“.

1) უბრძანეთ. 2) კადრებთ. 3) დაჭრჩეს. 4) უბრძანა. 5) ტექსტი დაზიანებულია; აღდგენილია ჩვენ მიერ ვარაუდით. 6) როგორ. 7) ველარ. 8) ისი ჯობს. 9) დადგეს. 10) დაავსებსა.

507. „ზილიხას შენის სევდითა სავსე აქვს გიშლის ტყიანი,
მოშლია მისი სინათლე. მოციმციმული, მზიანი,
არა აქვს თავის თავ კელთა. შეცვლილა ასრე ჭკვიანი.
ღ არც არას ჩვენდა გვიბრძანებს, რად მოგიშლია წყლიანი?“
508. „ზილიხას თვითო წამწამი ხარაჯი არის მისრისა,
რად არ გეწყალვის, უწყალო, დღეში ას-ასსა ისრისაჲ
არ გამთელდების წამლითა, შენი ჰკლავს ნაკრი ისრისა,
ღ ჩამოსდის სისხლი ცრემლისა, მოაქვს ლაშქარი გიშრისა“.
509. „აწ ისმინე ჩვენი სიტყვა, თუ არ გინდა შენტვის ჭირი,
კაცსა კაცად შენაქნილსა არა მართებს ჩვენზე ძვირი,
ქვეყნის ტურფათ დამჩაგრაფი ზეციერმა შექნა პირი.
ღ რად არ გინდა შესაყრელად, რამან შეგქნა ასე ვირი?“
510. „ვირმა რა იცის, სიტკბილე როგორი არის შაქრისა?
ბზე უნდა, ქუნჯი, რუბათი, არზუ არა აქვს ჩათრისა,
ანუ სხვა რამცა გაეწყოს, საპალნე უნდა სარქრისა,
ღ მახთითა ჩხვლეტა ხშირ-ხშირად, არა ცხენსავით დაქრისა“.
511. „ნეტარმე, ვისცა ელირსოს ზილიხასთანას ხვევენანი,
უშმაგო ვინცა მოშორდეს, არა ქნას მისი დევნანი,
შენისა ასრე ქცევითა, ვიციტ, გექნების ვავ-ნანი,
ღ რად არ გცხვენიან ქალისგან ყმასა ეზომი წვევენანი?“
512. „თუ მას ეტყვი: «პატრონი ხარ, არ ეგების ჩვენგან ეგე»,
რად სიზმარში ასწავლიდი: «წადი, მისრეთს გარდაეგე?»
ანუ უყავ სამართალი, ან წააგე. ან წაეგე,
ღ რადგან იგი არა გინდა, ჩვენგნით ვინცა გინდა, ეგე!“
513. „ჩვენთანა ტურფა, ლამაზი ერთად უნახავს არვისა,
შენტვის შეყრილვართ ყველანი. შექენია ფერი ქარვისა,
ზოგთა გვაქვს კელი დაქრილი, ზოგთა ნატრეწი სარვისა,
ღ ქმარ-შვილი ყველას მოგვძულდა, შენგან გვაქვს ნატრა სარვისა“.
514. „მოჲ, სიტყვანი მოგვისმინე, შენ მოოჩი და ჩვენ გვაწყუნარე,
ვარსკვლევებიც ნათლად არი, იმალოდეს რადგან მთვარე,
ეზომ ტურფა შენაყრილში რომელიცა¹ გინდა, არე,
ღ სხვას ყვავილთა კელი ჰყარე, რადგან ვარდი დაამქნარე“.

1) რომენიცა. 2) დამქნარე.

515. რაზომცა სიტყვა მიუგეს მჭევრი და ლამაზმანები,
 არავის მისცა პასუხი და არცა ვისა¹ მანები,
 ატირდა მწარეს ცრემლითა და მუატანა მანები,
 ზ გაბრუნდა, კარსა გავიდა მზეებარ² შუქთა ვანები.
516. რა გავლო კარი მან ყმამა, ღმერთსა შესტირდა ამასა:
 — „ეგრე რამე მამივლინე, რომ ღამხსნა ამით ხანასა,
 თვარ ასრე გძნეულობითა გამაბმენ დიდსა ნანასა,
 ზ მე მიჯობს ამათთან ყოფას, ჩამაგღონ რომ ზინდანასა“.
517. მასვე წამსვე აუსრულდა, რაცა სთხოვა მან უფალსა.
 შამობრუნდეს ხათუნები, მოახსენეს დედოფალსა:
 — „იგი მოყმე ვაზინდანოთ, ესე გიჯობს ყვეელსა ფალსა,
 ზ ცუდად ვნახედვ შავთა ჯარსა ცხელსა ცრემლში განათალსა!“
518. „აწე გიჯობს მოგვისმინო, რაცა გკადრეთ³ თქვენცა აგრე,
 ცოტა ხანსა იგი მოყმე ციხეშიგა დაამაგრე⁴,
 თვარე ასრე ვერას ირგებ, რაზომც უფრო დაიდაგრე,
 ზ მოისმინე კაცთა სიტყვა, რაც არ გიჯობს, ნუ იქ აგრე“.
519. აწ ნახეთ, ქალმა რა უყო მოცდენით მზისა თანასა,
 დაჰყვა მათ გრძნეულთ როსკიბთა: — „გაგზაენი მას ზინდანასა“,
 თვალითა ცრემლსა აგუბებს, იქს ვარდთა გარდაბანასა,
 ზ თქვა, თუ: — „მეფესა ვასმინო, რახანც მოვიდეს ხანასა“.
520. მათი სიტყვა მოისმინა წყლიანმა და სიტყვა-კრძალმა,
 დამორჩილდა, — „აგრე ვიქ“⁵. ო, თავს რა უყო, ნახეთ, ქალმა!
 — „მას საკანში ჩავაგდებო, ვინ გიშელი ჩაგრა თვალმა“!
 ზ გაუბედა, რაც უძნელე მის მოყმისთვის საქმე ძნელმა.
521. მეფე საწოლს შამოვიდა, გვერცს დაუჯდა ქალსა თანა,
 იგი დახვდა მოქრუშვილი, ცრემლთა ექნა ვარდთა ბანა,
 კარგთა თვალთა გაეყარა უშავესი გიშლის მანა,
 ზ სრულად ლალი ბადახშნელმა ფერი ქარვას დაადარნა⁵.
522. ხუმბრობითა ლოყას უწკებს: — „რად ხაო ასრე მონაწყენი?
 რა გჭირს, ანუ რა გაკლია, რად იქრუშვი ესე თქვენი?
 შენი ასრე სიკმუნვარე ჩემი არი დია სენი,
 ზ აწ მიაბმე ეს ამბავი, რად გაქვანან ცრემლთა დენი?“

1) და არც ვისა. 2) მაზებარ. 3) კადრეთ. 4) დამაგრე. 5) დადარნა.

523. მან საბრალოდ შემოსტირა, ცხელმა ცრემლმა ვარდი ნამა,
მისმა ასრე დაღრეჯამა აზიზს ყოფა გაუწამა:
— „მითხარ, რა გჭირს, რა გემძიძვის. შავმა ყარა რად წამწამა,
ღ ლალსა ბროლმა მიკდილობით ქარვაობა რად დასწამა?“
524. კვლა მოახსენა:— „მეფეო, თქვენც იცით ესე საქმენი,
უგვაროს მე იმ ყმისაგან ჩემი ლხინიცა ავთქვენი¹,
გაიგებს² ჩემსა საქმესა სრულ საკელმწიფო აწ თქვენი,
ღ მინდა აწ იგი გაგზავნო საპატიმრუა სა ჩვენი“.
525. მან უთხრა:— „ამას წინათაც მაგისი ვიყავ მღომელი“;
უბრძანა კაცსა: „მიკმევით, ციხის თავია რომელი“.
მოვიდა, მისცეს იგი ყმა, ქალი რომელს³ ჰყავს მწყრომელი,
ღ უბრძანა: ⁴ „წადით, ჩაავდეთ⁵, სად კულა არის რომელი⁶“.
526. „ჯერ ბაზარში დაატარეთ⁷, დაიძახეთ ეს ამბავი:
«ვინ პატრონსა არშიკობდეს, იგიაო მოსაკლავი,
აწე მიგვყავს ციხეშიგა, ტყვეობითა იკლას თავი,
ღ სანობამდი ცოცხალია, ველარ ნახოს თავზე ზავი!»
527. რა კელთ მისცეს მეციხოვნეს ჩასავდებლად კულის ძირსა,
კელ-შაკრულსა მიითრევედენ, ამ სარჯლითა მართ ვით ტირსა,
ქალაქშიგა ატარებდენ, კელ-შაკრული უჯდათ ვირსა,
ღ სრულად მისონი შეყრილიყვენენ, უჭკრეტდიან მისსა პირსა.
528. ვინცა ნახევდის, ფიცვედის: „არ აღის ესე მქნელია,
ამისგან არა გამოვა საქმენი ასრე ძნელია,
ანგელოზია, არა იქს, რაც ცრუეთა კაცთა კელია,
ამა პირისა პატრონსა უძს გული უნათელია“.
529. შუგა ბაზარში აყენეს, მუნადი ყივის ამასა:
— „ვინც უორგულებს პატრონსა, ბოლოდ დაიწყებს ნანასა,
ამ სარჯელით და პატიჯით მოგვცემენ ჩვენ ზინდანასა,
ღ სანამდი სულსა დალევდეს, იჯდების მისდენს ზანასა!“
530. რა ზილიხამ ველარ ნახა იგი ალვა ნორჩი ზდილი,
ცრემლის ცხელით აუტირდა, ღმერთსა სთხოვა მან სიკედილი,
იოსების ვერ ჰვრეტითა უფროვე სწვაეს მას საკმილი,
ღ კელმწიფეთამც მკვლეელი არი, ვინცა ვინ ქნას დიატთ თქმილი!

¹) ავთქვენი. ²) გაგებას. ³) რომენს. ⁴) უბრძანა. ⁵) ჩავდეთ. ⁶) ბრომელი (ბ სანახევროდ წაშლილია). ⁷) დატარეთ.

531. — „მოგდორდი დიაკთ კელით, აწე მდის თვალთა წყალები,
— მოლით, გამზღელნო, მაქვავეთ, რად ვისლა შეგეწყალები,
რადგან იოსებს მე უყავ საქმენი შეუწყალები,
ღ თავის გამოღმა უღმრთო ვარ, თქვენ რადლა შეგეწყალები?“
532. ზილიხასა თვალთა ცრემლსა ინდოთ ჯარი გეყვარა¹,
ჩამოჰქონდა ღვარისაგან, ვარდთა ზედა დაეყარა,
იოსების მოშორებით სევდას უფრო შეეყარა²,
ღ გული სულსა აღარ ახლავს, ცნობა, ჰკვანი გაეყარა.
533. ზილიხას ჰქონდა უმისოდ სულის წვით გულსა დაღები,
ზილიხას თვალთა ნაღენი ცრემლი სისხლითა ნაღები,
ზილიხას ჰკვა და გონება სევდას აქვ თან წანაღები,
[ღ] ზილიხას ასრე მიკდილსა, ვაჲ, სულიც აქვან ნაღები.
534. რა იოსებ ვეღარ ნახა, ქალი ჯერა აწ ამბავსა,
ვერც ადგის და ვერცა იჯდის, სარჯელიცა ასრე სწვავსა.
რაზომ უნდის, ვერ მალევედის. გარდიძახის: — „იგი მკლავსა!
ღ შეყრა მკლავს და უმისობა, მე რას ვაქნევ ამა თავსა?“
535. არცა პირი დაიბანის, არც ჩახედის მიჰრიტანსა,
არცა მართავს, პირქვე ეგდის, მას უებროს, საროს-ტანსა,
არცა თვალთა მოაწყურებს, ზღუასა ღვრის და ჯარს ატანსა,
[ღ] არცა აძლევს გონებასა, წაუღია სულ სატანსა.
536. რა ზილიხა დაძაბუნდა, თავსა ეტყვის: — „რას იქ, გულო?
რად არ კვდები, რადლა ღგებარ, შენ სევდისგან მორეულო?
ერთის შენის ნასყიდისგან ასრე გაჰკე, ამო სულო,
ღ კელთა გყვანდა, რად დაჰკარგე, მოშორებით დადაგულო?“
537. „მოგშორდი, ვაჲ, საყვარელო, ჰკვიითა ამისთანითა,
უშენობა და შორს ყოფა, რით გაიძღების ხანითა?
ვაჲ, კარგი თავი დაგკარგე³, ვაჲ, კარგი აღვა ტანითა,
ღ ნახვასა არა ჯერვიყავ მე დასაკლავი დანითა!“
538. „უშმაგო ვინცა მომენდოს, მოყვარე მოგკალ ნებითა,
დაგატყოვე და დაგკარგე დიაკთა დაჯერებითა,
მე აქა ვზივარ ცოცხალი, შენ საკანს, ჩემგან გდებითა,
ღ დღეში ასჯერა ვნახედი, აქ იყოს მოვანებითა!“

1) გეყარა. 2) შეყარა. 3) დაგკარგე.

539. მას ქალსა თვალთათ ცრემლი სდის, სისხლითა ზღვისა ერევის,
ნილოს-წყალი და ჯეონი არ იგიც მასა ერევის,
ინდონი ნავსა ახლიან, ჯერ ხანად ვერ მოერევის,
ღ ზოგნი ლაშქარნი გაყრილი იხვრჩების, რაც გაერევის.
540. პირს იხოკს ვარდთა გლეჯითა, მუკლზედა იცემს ნებითა:
— „სული და კორცი გავყარე¹ დიაცებისა გრძნებითა,
ვაჟ, რა ვქენ² ესე საქმენი, ვისმც ექნას კაცთა შვეებითა,
ღ თვალთა სინათლე გავჰყარე და დავჯე მტერთა ნებითა!“
541. „ვინც გაიგონოს დიაცთა თუნდაცა სიტყვა ხასები,
ნუმც ასცილდების ამ დღესა, მე რომ მაქვს ლაწვთა ხავსები“,
წამართვეს კელთათ შარბათი, მომცეს სხნაკითა თასები,
ღ სტავრა-ნაქსოვი გამკადეს დი მამანდომეს ფლასები!“
542. „მოვშორდი ტებილსა მშობელსა, საწამლოდ აქა მოვარდი,
რა საშველელი ვიშოვე, დავრჩი და აღარ გავარდი.
ჩემსა ბრძანებას⁴ ისმენდა, სამსახური ვდვი, მოვარდი,
ღ იმას საკანში ვიგონებ, მე აქ ცოცხალი დავარდი!“
543. ზე დასტიროდის, წინ ედვის მისგან ნაგლეჯი პერანგი:
— „მოვშორდი შენსა პატრონსა. ვის შენვე გიგავს, ჰე, რანგი,
ვაჟ, უმისობას ვერ გავძლებ³, მოდით, ჩამქოლეთ მე, მანგი!
ღ გაყრილი რადლა ცოცხალვარ, სად გარე-მოსცვენ ზე ზანგი?“
544. ქალმა მზდელსა შამოსტირა:— „შენ ყოფილხარ ყვევლთვინ ღონე,
ადე, მიცან მის ყმისა რამ, ამისჯანცა ნუ მალონე,
თვარე აწვე მოგიკვდები, სხვამცა რალა მოვიღონე,
ღ მო, გაბედე მის ამბვისა საცნობელად წვეღონე“.
545. „შენ ყვევლისა მიბრძანებდი⁷ სასწაულით ცაცა ვიცი,
დაჭირვებით ჩვენი მხსნელი შენ ყოფილხარ, მეც არ ვიცი?
აწე ახლა გაგიჩნდების ჩვენი მადლი, შენცა იცი,
ღ ამისჯანცა დაჭირვებით მოგვეხმარე, რაცა იცი!“
546. მოახსენა:— „აჰა, მზეო, ვინ აღვის ხენი იტანე⁸,
დია, ღმერთო, ამას ღამე მე ამბავი მოვიტანე,
წავალ, ვეტყვი მეციხოვნეს, ყემისთვის ნუზლი მოვიტანე,
ღ მე იგი ვარ, ვინ სასყილლად ბაზრად კიფი მოვიტანე“.

1) გავჰყარე. 2) ვქენ. 3) ხავსები. 4) ბძანებას. 5) გავსძლებ. 6) წვეღონე. 7) მიბრძანებდი.
8) ვინ: აღვისა: ხენი: იტანე.

547. მან მიუგო: — „ასრე ხელსა რასა მკითხავ, ჰე, გამზღედლო,
შეარჩივე, რაც მიჯობდეს, მიყავ, ჩემო დამრჩენელო!“
მოახსენა: — „გავარჩივე წასვლა, ჩემო სასურველო,
ღ საქმე კარგი მოვიგონე, ეგებ შენცა განახველო“
548. „აწე წიგნი ღამიწერე, მეციხოვნეთ მივსცე კელსა,
რომე ესე დედოფალმა მომცა: «ნუ ზის მოყმე ბნელსა,
ნურცა ბეჭდავთ, მოუფონეთ, სახლსა დასვით განათელსა,
[ღ] ნუ მაგასა სხვაში ვაპრეე¹, ნურც სარჯელსა უზამთ ძნელსა».
549. ესე წიგნი დაუწერა, ქმრის ბეჭედი დასვა მასა²,
მის მხლებელთა არ გაენდო, არცაოდენ უთხრა სხვასა:
— „მეციხოვნე ნუ დაუჭერს ამ ბებერსა ყმის ნახვასა“.
ღ რაცა ჰკამდა, დავედრა³, გაემართა მანგი გზასა.
550. ქალმა დაწერა საბრალო უსტარი ყმასა წინაოე:
„შენიე ბრალია, ჰე, ლომო, კარხედა მალე იარე,
კელი მოჭიდე აზიხსა და შინავ შამოიარე,
ღ მეგონა, გითქვამს, კელმწიფე მოვა ჩემზედა მწყრომარე“.
551. „შეგშინდი, ორთავ დაგვკოსო, ვითა დიატა წესია,
ანამცა შენა მოეკალ, ჰკვდა ვარჩივე ესია,
თუ შე რამ დამიმარცხდების, მისთვინა უარესია,
ღ ქალს მოჰკვლენ, ყმას არ უშეებენ, შენც იცი, დანაწესია“.
552. „შენ არ შეგეძლო მორჩენა, მოვეკალ თუმცა მეფესა,
ესეე გირჩივე სიკვდილსა, მზეო, შუქ-მოიეფესა,
თვარე მოგკლავდენ, ჰე, ლომო, სისხლსა გადენდენ მჩქეფესა,
ღ თქვენ რომე მორჩი წამებას სკან, ჩემზე რა იყეფესა!“
553. „ყმაო, შენც იცი. მისრეთსა შეგნით ვარ შერცხვენილია,
თვალთავან ზღვასა ნადენსა სისხლად ერევის ნილია,
შენ უფრო ბევრი აშავე, შობელი მყარე ტბილია,
ღ თვარე, ვინც შენზე იტყუეებს, სანიადაგოდ წბილია“.
554. ესე წიგნი დაუბეჭდა, მანგის თანა გაატანა⁴,
რაც სანუზლო შეჭფერვიდა, ბებერს გამოცაატანა,
ერთი ვირი დაუტვირთა, კელთა მისცა, წაზინდანა,
ღ ზედა შეჯდა, გაემართა, მარტო მივა, არვისთანა.

1) ვარეე. 2) მას. 3) დავედრა. 4) გატანა.

555. რა მივიდა ციხისთავთან, წიგნი მალლა დაიჭირა,
 ბრძანა: „მიდი, მოიკმევით, ვის უჭირავ იგი ვირა“;
 უსტარიცა გამოართვეს, ახლოს მიდგა, ნახა მირა,
 ჭ ბებერს ჰკითხა, მოახსენა, წიგნს ემთხვევა, დასდგა პირა.
556. წიგნის სიტყვას დამორჩილდენ, წაიყვანეს ყმასა თანა,
 როგორაცა დიაცმა თქვა, მოუფინეს ერთი ხანა,
 მაში დასვეს უბეჭდული, გვერცს მოუსვეს იგი ნანა,
 ჭ მოეხვევა მანგი ფერკთა, ტირს და აქვან ლაწვთა ბანა.
557. დიდხან იყო მოჭდობილი, მერმე ადგა, აემართა,
 ჰკითხა: — „ჩემის მოშორებით შენსა ზდილსა რა ემართა?
 რად არ ჰკადრებთ, მოიჭირვოს, გაიგონოს თქვენი წვართა?
 ჭ კაცი ერთხელ თუ მოკვდების, გააცოცხლებს¹ ვინღა მკვდართა?“
558. მერმე მანგიმ ამოიღო წიგი მისგან მოგზაენილი,
 გამოართვა, წაიკითხა, აღძრა მაზე სიტყვა ტკბილი,
 ატირდა და ასრე ბრძანა: — „ჩემგნითა სჭირს ეს სირცხვილი,
 ჭ ვაჟმე, ღმერთო, სანობამდი ვიყო მასთან ასრე წბილი?“
559. მანგიმ ჰკადრა: — „მესწრაფების, რა გაქვს, ლომო, დასაბარი,
 შეებრუნდები, მინდა ვნახო ცოცხალია, არე მკვდარი,
 ასრე არის უშენობით, ვით უსულო, სასამარი,
 ჭ იგი კლევს და იგი ავსებს, აქვს შენს ტანსა ნამოსარი.“
560. — „აწ საყვარელო, მოგიწერ, სანატრელი ხარ ნახვითა,
 ოდეს მეღირსოს ცოცხალსა შეგყროდე ღვთისა სახვითა,
 ვილხენდე შენის ჰვრეტითა, აქამდი მე უნახვითა,
 ჭ გავძლოთ ორთავე სარჯელი, რას გვარგებს ჰაი ახვითა?“
561. „შენ კელმწიფე ხარ ტურფათა, შენი ლაშქარი შავნია,
 მუნიდამ მესრი ისარსა, არ ამცილდების, მავნია,
 ინდოთა მებძვის ლაშქარი, ტბანიცა ჩემთვინ ავნია,
 ჭ სჯობს არ ჩენა და გაძლება, მოთმენისათვინ მკლავნია“.
562. „თუცა არ ვიჩენ, ჰე, მზეო, მეცა შენთვინა ვხელდები,
 სანთელს-ვით ვიწვი, დავდნები, აროდეს არა ვნელდები,
 მაგრამ არ აღის ბრძანება ღვთისა, ამისთვის ვძნელდები,
 ჭ უგანებლოდა ვერას ვიქ, რაზომ ცრემლითა ბნელდები“.

¹) გააცოცხლებს.

563. ეს უსტარი გაათვა¹, მანგის მისცა:— „ჰკადრე მზესა, სევდას თავსა ნუ ანებებს, თუ უყვარვარ² ჩემსა მზესა, ერთმან ერთსა უფრო ვჰყარავთ, რომელიცა დავლევთ დღესა“³.
ღ არამც წასცდეს, მოახსენოს ჩემი რამე კელმწიფესა“.
564. მანგი ყმასა გაეყარა, გაემართა მძსვე გზასა, რა მივიდა, ამოიღო წიგნი მისცა ზილიხასა. თვალთ დაიდვა, გარდასუსტდა: თვით უწერავ იმა ყმასა!
ღ რა მობრუნდა, დაუწყნარდა, აწ ამბავსა ჰკითხავს სხვასა:
565. — „ვინ გაჰკვდის, ან ვინ ჩააცვამს⁴ ალვისა მზარსა ტანასა, ვინ უზის თავით ძილამდი, ეტყოდეს მას აფსანასა, ვინ შემოუტანს წუმწუმას, ელოდდეს პირის ბანასა,
[ღ]⁵ ვინ გაძლებს⁶ მისი მნახავი, ვერ სჰჭერიტოს ვარდთ უბანასა?“.
566. „ამ წიგნსა, მისგნით ნაწერსა, ვინ მისცა ეზომ ტკბილობა? ჩემთვინა ასრე წყალობა სწოთნა უქნია და ცილობა, გაძლება სჯობსო არ ძლებას, ნუ დრიკე ალვის ზდილობა, ღ უღმრთოთა არ კამს ჩვენზედა ერთმან-ერთისა კრილობა!“
567. „გაჲ, ახლოს ყოფა ვერ გაემელ“, აწ სიშორესა ვინანი, თუმცა ვნახვიდე სიზმრადაც, ჰირნი ვივიწყო წინანი, თვარე რას მარგებს ტირილი, რაზომცა ვრეცხენ მინანი,
ღ მო, მანგი, ასრე რა მიყავ, მიჩვენო იგი რკინანი“.
568. „მან ღმერთმა დაუფარავმა შენ გაჩინა-და და მეცა, თუ არ მიჩვენებ, მოკვდები,⁷ გულს ასრე სევდა მომეცა, ხეციდამ მეხი მოვიდა, ვერ დავერიდე, დამეცა,
ღ უცილოდ შენცა დაიწვი, არ დამშრეტ ასრე რა მეცა“.
569. დალონდა მისი გამზდელი, ვერასა ჰკმობდა ენითა, იგი საწყალი ასრე ტირს, ზღვა არის თუმცა ღენითა, გაუწყრა მანგი ტუქსეთა:— „რად გვარცხენი ასრე ქენითა?
ღ ადღ, არა მშურს, თუ წაჰკვდე ავ-საქციელით შენითა“.
570. მის ბებრისა დასახული ქალად ჰკმობდა მზისა პირსა, მეუფესა აღიდებდენ: «არ ჩავსცივიდეთ ამით ჰირსა», მოიყვანეს და დატვირთეს, წინა-უქან შესხდეს ვირსა,
ღ მას შმაგობა ვით ეძრახვის, რადგან ვინმე ასრე ტირსა!

¹) გაათვა. ²) თუყვარვარ. ³) ჩააცვამს. ⁴) ეს „და“ სხვა ხელით არის შემდეგ მიზაწერი. ⁵) ვინ გასძლებს. ⁶) გავსძელ. ⁷) მოკვდები.

571. თვალთავან ცრემლსა ნადენსა ვერ უდგამს გიშრის მანები.
შიდის, ვარდზედა ესობის, სისხლსა ღვრის, ვითა დანები,
ვინც ასრე გაკდეს, რამცა ქნას მან საქმე თავისა ნები,
ღა მოშლოდა ყვევლი სურნელი ბალ-ბალჩას ლამაზმანები.
572. რა მოვიდეს სიახლოვეს, მეციხოვნეთ ნახეს ვირი,
დაუძახეს:— „წინ წამოდევ, გიბრძანებსო ჩენი მირი“;
ვირი ქალსა კელთა მისცა, თვითან მიღვა, ვითა გმირი,
ღ მათ უხუმრეს:— „ჩვენთვინ მოგყავს ქალი, ვიცით, არ ხარ ძვირი!“
573. — „მის დაგდებას შეუხარდი, ვერ ვიგონე ამის მეტი,
ღმერთმა არა მამივლინა მოყმე ჩემად ქალის მეტი,
მარტო სადგომს ვერ დავეადე, ეშმაურმა არ ქნას რეტი,
ღ ამად მამყვა აქა, თვარე სირცხვილი აქს მეტის-მეტი“.
574. თვითცა ადგა ციხისთავი, კელი მისცა ბებერს კელთა,
ორნიც ერთად გაემართნეს და შავიდენ სატურფელთა,
ნახეს იგი ნატირები, სისხლს იტანს და უშვებს ცრემლთა,
ღ მანგი ყოვის:— „ქალო, ვირი მოიყვანე სასურველთა!“.
575. მოჰკადა და მოუტანა, თუ რამ იყო მისი ტვირთვი,
ბებერმა თქვა:— „პატრონისა ნახვით შენცა სული ირთვი,
მის მუახლედ მოგიყვანე, ფერკათა მტვერი სურმად ირთვი,
ღ ადგე, თავსა შემოველე, სანაცლომც ხარ მაგის ჭირთვი“.
576. ადგა, ყველა დაუჯერა, მერმე მიჯდა მისე ადგილსა,
ქალი ღმერთსა ეხვეწების და თავისას სთხოვს სიკვდილსა.
ბებერს უთხრეს:— „შამოიხსნას ჩადრი, იწვის რად სირცხვილსა?
ღ მოახსენა:— „როგორ იხსნას, პატრონი ხარ, თქვენგან სწბილსა!“
577. გაღიმდეს და კვლავე ჰკითხეს:— „მამ მოგყვანდა, ნეტარ, რისთვი“?
მოახსენა:— „წელანც გკადრე, არა მყვანდა მოყმე¹ მისთვი,
მარტოს შინა ვერ ვაგდებდი, მოვიტანე აწ ამისთვი,
ღ შეილია და უკანა მდევს, შინ დამეგლო არა ვისთვი“.
- 578*. ადგეს, ისინი წავიდეს, ქალნი დარჩეს და ყმა. . . . .
იტყოდენ: „ასრე ტანადი, ნეტარ, გინახავთ . . . . .
საქციელშიგა ეტყობის, შევენება აქვ. . . . .
ღ ბრალი არ აღის, ამას ჰყავს ს. . . . .

1) მოყმე.

*) დედანში ტექსტი დაზიანებულია (ფურცლის ნაწილი მოხვეულია).

- 579.* მერმე მიჯლენ იოსებთან.
გალიმდა და მოახსენა: — „ნახეთ
შენზე აღძრენ სათამამო.
ღ მან მიუგო: — „თქვენ არ იცით, ჩვენ სხვაზედ ვართ არ უბარი“.
580. მთვარე მზესა შეეყრების¹, ვარსკვლავები განქარდების,
მაგრა მივა რა ადგილსა², ცხრომა მთვარე არ ეგმების,
თვითც იციან, ვინ დააცხრობს³, იგივია, მით იესების,
ღ რაზომ იწვის, მად არ ნავლობს, არ მისვნითვე დაიესების.
581. |ნეტამცა სხვათა მიჯნურთა ჰქონდეს მისდენი წყალობა,
. . . . . ბის ნიადაგ, ვისვნითა მას აქვ ლალობა,
: . . . . . გაესებს, აქეს ამდენართი ბრალობა,
. . . . . ვრად მაქესო მცხრალობა.
582. . . . . სთქვი სიტყვა მძენთავან საქები,
. . . . . შენვნითა დავები,
. . . . . ლზე თქვენთანა სახები,
. . . . . ური გიდგა სახლები.
583. . . . . ასცილდების ახ-ვასა,
ღვთის ბრძანებაზე⁴ ჰკილია საბრუნავითა ნახავსაქ,
შეყრა არ ძალუცს ამგვარად, გალევს და საესედ სახვასა,
ღ სხვა აღარ უნდა მას ჯერა, თუ ისრე შეინახვასა.
584. კელავე ჰკადრა: — „როგორ მოხველ, მესწრაფების, ბრძანეთ⁵ თქვენი“.
მოახსენა: — „სანადიროს წასულიყო მეფე ჩვენი,
ბრძანა: «ნუხლი წამოიღონ, იქა დავყო“ სამი დღენი»,
ღ ჩვენ აქათა⁷ გამოვსდევით, რა ითხოვა მეფემ ცხენი“.
585. უბრძანა, თუ: — „ნულარ სდგებართ, ადგე, წადით, ღვთისა ძალსა“!
ერთმან-ერთსა მოეხვეინეს, ქალი ყმასა, ყმაცა ქალსა,
მის გაყრასა ვერ იომენდა, მზდელი ზიდავს, „ადე“-ბრალსა,
ღ მანვის ჰვედრებს: — „აღარ მოგყვეს, მოიტანდე რა საგძალსა“.
586. ვიოსა შესხდენ, გაემართნენ, ქალი იდენს თვალთ ზღვასა,
წაიქცა და აღარ ადგა ის უგვარო შუა გზასა.
ჩამოვარდა, კელი იღძო, ჩაუვარდა მანგი ქასა,
ღ იქიღამა ამოზახის: — „წადი, უბნობ სხვასლა რასა?“

*) დახიანებული ტექსტია აქ და 581. 582 და 583 ხანებში.
1) შეყრების. 2) რადგილსა 3) დაცხრობს. 4) ბძანებაზე. 5) ბძანეთ. 6) დავყო. 7) აქათ.

587. — „რა შექნების, კელს ვერ ვიტან, ეს უგვაროც არა დგების,
 შუალამე გარდასულა, მეშინიან, გათენდების,
 მას მოჰკვლენ და მე მარჩობენ, ჳირნახული წაგვიხდების,
 ღ შამოსძახა: ანულარ სდგეხარ, ვნახოთ ლეთისაგან რა მოჰკვდების! »
588. შეწუხებული ზილიხა მივა გზას მარტოს თავითა,
 თვალ-ცრემლიანი, მტირალი, შეუშრობელი შავითა,
 ერთს ფარსანგს ძლივ მიაწივა ამ ყოფით დამაშვრავითა,
 ღ ასრე არ რჯილა დარეჯან, მარტო რომ იყვის ნავითა.
589. საწოლს შევიდა მაშვრალი, სასთულსა ზედ აწვებოდა,
 მისნი მხლებელნი მოსცივიდენ, გარე შემოადგებოდა,
 თავს ხვითქი გარდასცემოდა, უშს იქმოდა და ბნდებოდა,
 ღ უკვრდათ მისთა გვერც მხლებთა, მანგი რომ არა ჰყვებოდა.
590. ვინცა ჰკითხედა ამბავსა, რადგან თვით არა ბრძანოსა¹,
 ბრძანა, თუ: — „აბუ მიკმევით, თუ წასვლა მოაბანოსო“.
 შავიდა იგი მასთანა, ვინ ალვა რწყევითა ბანოსა,
 ღ ჰაიათ ჰკითხავს: — „რა იქნა მანგი ტურფათა ბანოსა?“
591. გაღიმდა და ასე ბრძანა²: — „საქმეს გეტყვი საკურველსა:
 ვირმა ორნივ გარმოგეყარა, მანგი ვარდა დიდსა კვრელსა,
 იქილამე ამომზახის: «რას იქ, მამგერი თუ მეშველსა,
 ღ ეგებ სადგომს მიაწიო, საქმესა იქს თუცა ძნელსა».
592. „კელი და ფერკი ნატკივნი, მეც ვეგდე ჰასა ზევითა,
 რახანცა ავდეგ შიშითა, ვთრთოდი³, ვით ალვა რხევითა,
 აღარცა აღვა უგვარო, კელნი მეტკივნეს წვევითა⁴,
 ღ ასე მიკდილი ქვევითი, არ გიკვირს, მოველ მე ვითა?“
593. „სალამოს მინდა წავიდე, ვინ წავიტანო მხლებელი?
 უსუსური ხარ და მძიმე შენი არ ალი საქნელი“.
 გამოარჩივა სამი სხვა, კელთ მისცა თვითო საბელი,
 ღ წავიდეს მისად საშველად, შეიქნა რა ღამე ბნელი.
594. მოვიდეს, ნახეს, ჰაზედა მანგი დაუხვდათ ცოცხალი,
 თოკი ჩაუშვეს ზედადამ, მაზე მოება საწყალი,
 ერთსაც ზედათა მოაბეს, მას მოეჭიდნენ სამ ქალი,
 ღ ამოიყვანეს იქილამ, ველარ იძროდა საბრალი.

¹) ბძანოსა. ²) ბძანა. ³) ვჭრთოდი. ⁴) ზევითა.

595. ერთმან-ერთი მოიკითხეს, წამოვიდეს მერმე შინა,
მანგი, ნახა, თვით ვერ მოვა, ზილიხასა შეეშინა¹,
მკვევლთ ცვლითა ზურგთ იკიდეს, ძლივ აწვივეს სარჯლით შინა,
ღ მიიყვანეს² ქალის სადგომს, ზედან ტახტსა დააწვინა³.

32. აქა კელმფივის სიზმარის ნახვა და სხვათაგან ვერ ახსნა იო-
სების მითისაგან ღვთის ბრძანებით.⁴

596. რა მეფე სხვაგან წავიდის, გზა გავლის ქალმა მალვისა,
თვარ იჯდის მუდამ წყენილი, ლალმა დაიტყვის ქარვისა,
აწ უარესი სხვა იქნა სახრელი მისვე აღვისა,
ღ მეფემა ნახა სიხმარი, ნახული კაცთა არვისა.

597. ჰოჲ, მსმენელნო, გაიგონეთ ღვთის წყალობა. კაცსა ზე რა,
ზილიხანის სიყვარულმა ქირის მეტი უყო ვერა,
მისგან არის ავი, კარგი, კვიანიმცა კაცი ჯერა,
ღ ქყეყნიერზე საქმე ეგლო, საპატიმროს დაებერა.

598. იოსების მწყალობელმა აზიზს სიხმრად აჩვენა რა,
ამად, რომე მისი ამხსნე იმის მეტი ჰყვანდა არა,
ამ საქმითა ამოუშვა, აზიზობას დააჯერა⁵,
ღ მწედ იცნობდეს ყვეელი შინე, დაემართოს ავი არა.

599. შვილნი ძროხანი მსუქანი, სიდიდით ვითა დევები,
მინდორი ამწვანებული, ტყეები⁶
მათ ესე სრულად დაქამეს, შვილი მოვიდა მკლეებრ.
ღ იგინი ამათ დაყლაბეს, არ ჰქონდათ დიდი მამერლები.

600. გათენდა, მეფემა ბრძანა: „უცხო სიხმარი ვნახია“;
მოიკმო მუნაჯიმები, მათ უყო კანანახია:
— „ამას შეიტყობს უთქმელად, ვინ მერამლეთა სახია“!
ღ მათ მოახსენეს: — „შვიდ ღღემლი ვეცალე, წიგნსა ვნახია“.

601. მოიკმო მეშვიდეს ღღესა იგი წამყრელი მოლები.
ჰკითხა: — „რა ჰქენით, შეიტყევე ჩვენგნითა მონახულები?“
მათ მოახსენეს: — „მეფეო, ვართ ამაზედა კრულები,
ღ არა, არ ვიცით რა ნახეთ, ყოფილა ან რა რჯულები“.

602. ეს ამბავი შეყრილობით მეფემ ჰკითხა თავადებსა,
ციხისთავმა გაიგონა, მოახსენა ვეზირებსა:
— „ის მოყმე რომ მბაბრია, კარგა ახსნის სიხმარებსა,
ღ წავალ. ვჰკითხავ აწ იმასა, თუ კელმწიფე მიბრძანებსა“.

1) შეშინა. 2) მიიყვანეს. 3) დაწვინა. 4) ბრძანებით. 5) დაჯერა. 6) ტყეები.

7) ნაქვხვევები: (ტექსტი წარყვნილია). 8) მიბრძანებსა.

იოსებ-ზილიხანიანის ქართული ვერსიები.

603. მოახსენეს კელმწიფესა ციხისთვისა ნაუბარი:
— „მას მოყმესა ღია აქებს, თქვენგნით რომ ა პატიმარი,
ორნი კაცნი გითხოვნიათ ღიღსა ხანსა იქ ნაბარი,
ღ მათ უკითხავს, მართლად უთქვამს, სხვა არა გვყავ მისი მღარი“.
604. „ერთს უთხრა: «კელმწიფე მოგკლავს», მეორეს—ღიღი წყალობა,
მოუყვანიათ თქვენს წინა, შექნილა ისე მწყრალობა“.
ბრძანა, თუ:—„ჰაჲ-ჰაჲ. მეც ვიცნობ, სჭირს ჩვენგან ღიღი ძალობა,
ღ წაიღეს, ჰკითხოს, თუ იგნებს, მიქნია შენაწყალობა“.
605. ციხისთავი გამოგზავნეს, წამოვიდა მასვე წამსა,
„აქ ამბავი მოგვიტანე“—ღავედრეს¹—„ამავ წამსა“!
რა მოვიდა, ახარებდა კელმწიფისგან ამ ამბავსა:
ღ—„მოგარჩინე მეფესთანა, რაცა გკითხო, თუ სცნობ მასა“.
606. მოახსენა:—„თუ რამ ვიცი, ღია, ღმერთო. გკადრო ენით“.
უთხრა:—„მეფეს რამ უნახავს სიზმრად, არის ცრემლთა ღენით,
ბრძანა: «ვიცა მას შემიტყობს, მე არა ვთქვა² სიტყვა ჩენით»,
ღ რაზომ კარზე აცალუნეს, ვერ-ვინა თქვა ეს სიბრძენით“.
607. „მე მოვახსენე თავადთა ყოველი შენი საქმენი,
ან სიზმარს როგორ ახსნიდი. ან სასწაული რა ჰქენი,
მერმე მათ ჰკადრეს მეფესა, ამბავი რაცალა ესთქვენი:
ღ მიბრძანა³: «წალი, მიკითხე, აწ ასე ჩემი არ თქმენი».
608. მოახსენა:—„ამ ღამ მაცლი, გათენებას გკადრებ⁴ ენით“.
უბრძანა, თუ:—„ღია, ღმერთო. როგორც გინდა, ვგრე ვქენით⁵“.
წავიდა და მალვით შესტირს მეუფესა ცრემლთა ღენით:
ღ—„მამცენ ტყობა და შევიტყო მე სიზმარი ესე ჩენით“.
609. რა ცხელის ცრემლით შესტირა, მეუფემ მისცა ნებანი,
ციხისთავთანა მივიდა. შეიქნა რა თენებანი,
მან მახსენა:—„უტყობთა უქნია ღია კრებანი“,
ღ უამბო, რაც იქნებოდა ხარება, ანუ ენებანი.
610. რა ისმინა, ცხენსა შეჯდა, გაემართა მეფეს თანა,
ჩამოკლა და შინ შევიდა, საღ კელმწიფის ხალვათ ხანა,
რა აზიზმა დაინახა წინ მოიკმო, მეზინდანა,
ღ დაჩოქებით მოახსენა: „ყმამან თქვაო, ეს ეზმანა“.

¹) ღავედრეს. ²) ვთქვა. ³) მიბრძანა. ⁴) კადრებ. ⁵) ვქენით.

611. „შვიდ ძროხისა სიმსუქნობა—შვიდ წლამდია მოსავალი,
მწვანის ნახეა კარგი იყოს, რაცა სთესო, შასავალი,
მკლევებისგან მათი ყლაპვა, იყოს ისრევ წასავალი,
ღ ხის წაქცევა ტყეთა შიგა—მტერთ კელმწიფეთ ლიონ სალი“.
612. რა მეფემა მოუსმინა საუბარი ციხის მირსა,
იამა და მის ყმისაგან შეტუობასა დია ჰკვირსა,
ბრძანა:—„ყველას დაუკარით ქოს-ნალარა, ტაბლაკ-სტვირსა,
ღ ლაშქრითა და დიდებითა წადი, ახსენ იგი კირსა“.
613. „ჩვენ ვიყვენით მახე უწყლად, თვარ წინ იყო პატივ-ჩენა,
ღმერთმა მისად სასამართლოდ სამს თვის ყმაწვილს მისცა ენა,
არ ეიჯერეთ ჩვენ ურჯულთა, ქვეყნად გვიყო გარდაშენა,
ღ რა ვაყვედროთ პატივ-ცემა, ღმერთმა მახე მოიღმრთენა“.
614. გაუგზავნა ცხენ-აბჯარი, გვირგვინი და კმალი მისი,
მიეგებნენ დიდებულნი, ვეზირი ჰყავს, ანუ თვისთ.
— „წადით, აქა მოიყვანეთ!, ვინ სწორია არავისი“.
ღ წამოვიდეს, აღამართეს შორდრეკილი ალვა ისი.
615. მოვიდეს, ამოიყვანეს იგი მზე მანათობელი,
აბანოშიგა აბანეს ის მარგალიტთა მწყობელი;
გამოიყვანეს, მოკახმეს შენებით თემის მკობელი,
ღ ვის მისცემს ასრე შენებას სხვას ყოვლად წმიდის მშობელი?!
616. თავსა გვირგვინი დახურეს, წელთა კელმწიფის კრმალია,
ზედ შესვეს მერანს-ტაიქსა სადგმითა მუნა თვალია,
გამოემართა, დალივეს ადვილად გზა სავალია,
ღ ქოს-ტაბლაკ-ნალარის ცემით ქალაქად მონავალია.
617. გამრავლდა ქოსი, ტაბლაკთა ცემა ვინც დააწყნაროსა?!
თვით შეჯდა დიდი კელმწიფე, წინ მიეგება საროსა.
რა ნახა, ცხენით გარდიჭრა ფეკს მოქვლით ალვა ხაროსა,
ღ აზიდა, მეფემ არ უშვა, რომ მიწას დაემყაროსა.
618. კელი მოჰკიდა, საწოლსა წავიდენ ორნიე ქვევითა,
საყვარლობდენ და ლალობდენ, არებდენ ალვას რხევითა,
შევიდა, გარდაიწვივა, ტახტზედა დასვა ზევითა,
ღ რაც ჰკითხა, მან მოახსენა სიტყვა-უებარ³ ქცევითა.

1) მოყვანეთ. 2) დაწყნაროსა. 3) უებარ.

619. უბრძანა:— „რა ვცან¹ შენგნითა ჩემის სიზმრისა ახსნანი, შევიტყვევ, რომე სდომია სოფელსა ჩემი დახსნანი, თურე უნდოდა მეუფეს შენი არ ბეკვდა. ახსნანი, ღ აწ მითხარ, რა მოეგვრების, ექნების ან რით დახსნანი?“
620. მან მოახსენა:— „მეფეო. ჩვენ გემართებს ასრე ვქენები: ამ შვილსა წელსა იქნების აქა ღიადი შენები, თვითოს და თვითოს სოფლისა შეეყაროთ², თუ თქვენ ბრძანები³, ღ სათქვენოდ მოვაკნევინოთ, ვის მიწა ჰქონდეს მკნენები“.
621. „ქალაქის, სოფლის რუსთავი მოვიკმოთ თქვენსა. წინარე, რა მოუნდების გლახაკთა წელ-და-წელ თვითოს შინარე, მივსცეთ მიწა და პირუტყვი, რაც ერგებოდებს წილარე, ღ რაც მოუფიდეც, აბარონ, ვინ ჰყავს უფროსი მჩინარე.“
622. „მან შეუნახოს წლის-წლამდი, მისცეს იმისი სარჩომი, ნუ აძღვეს მისგან უფსოსსა, კვლავე სდომია რაც ზომი, გაყიდოს ან ვინ იყიდოს, თავი მოჰკვეთე ნაშრომი, ღ ყველაი კარგად დარჩების, არ ამოწყდების⁴ კაცთ ტომი“.
623. „თვარ, კელმწიფეო, ასეთი იქნების შიმშილობანი, მამამ შვილს აღარ უყუროს, აღარც ძმათა ქნან ძმობანი. თემი, ქვეყანა აოკრდეს, გარდაწყდეს⁵ პატრონ-ყმობანი, ღ ერთმან-ერთს ჰამა დაუწყონ, გათავდეს პირი-ტყობანი“.
624. კელმწიფემ უთხრა:— „შენა ხარ ჩემის სახლისა ხუცესი, საპატრონო და მამული, როგორცა სჯობდეს, აწესი, ერთგულს არჩენდე, ორგულსა მოჰკლევდე, როგორცა წესი, ღ დიდებულნო და თავადნო, ჩემ შვილად გამოვსახ ესი“!
625. კელი მოჰკიდა, ტახტზედა დასვა თავისა კელითა, თვით თაყვანი სცა, მერმე თქვა:— „ლაშქარნო, ვისლა ელითა?“ ემთხვივეს, ჰკადრეს:— „მეფეო, ბრძნადამც ხარ დღითა გძელითა, ღ ამ შეენიარის პირისგან კრულია, ვინც აეს ელითა“.
626. „იციოდეთ, ვინც პირად ვარგა, გულადცა უკეთესია, კარგსა არ შესცვლის ავადა, ეს მეუფისა წესია, არ სწორად დასწავს აბედსა დიდი და ცოტა კვესია? ღ რაზომ შესცვალოს სოფელმა, ის მოვა, რაცა სთესია“.

1) რა ვცან. 2) შეეყაროთ. 3) ბძანები. 4) ამოსწყდების. 5) გარდასწყდეს.

627. რა აზიზმა უსუფე შვილად დალოცა და ტახტსა დასცა,
სოფლისაგან ჭირი ერთო, ემატების ყვევლს დღე მას სვა
უფრო ძნელ და ზილიხაცა იკმო, თავის თავით დასცა.
⊕ კელ-შეწყობით მოეკიდნენ, ბამბა-წურვით წყალი ასცა.
628. შვილი მისი, უსუფე, იკმო და ანდერძსა უბრძანებსა¹:
— „საპატრონო შენ დაგიგდეთ, შენცა იყავ ჩვენს ნებასა,
ჩემთა მხლებთა კიდევ გკოდონ, არამც იყო მათ ვნებასა,
⊕ ზილიხასი რა გაბარო, პირველ იყო დანებასა!“
629. „საპატრონოს ეკელმწიფე, ძალსა ნურვის დამართვია,
ჩემი სული არვინ წყიოს—«უსამართლო შენ დასცივია!»
უსუფე ჰკადრა:— „რატომ ბრძანებ, ჩვენ ლახვარი გულსა გვსვია,
⊕ ღმერთმა ნუ ყოს თქვენს უკანა ცოცხალი რჩეს, ვინღ მავია?“
630. ამ საუბარსა შიგ იყენენ. კივილი ისმა დედათცა.
ლაშქართა იგზინეს უცილოდ—აზიზი შეიცვალაცა,
მოსცივდენ მას წამს ტირილით:— „თავს დაგვეცმია ზედა ცა!“
⊕ საყვლო გარდაიხივეს, ერდგული სულად დეცა.
631. ზილიხა მოსთქემს საბრალოდ, თმა გაშლით მოუხვევია,
უსუფეცა ჭირის-უფლად ზის, თავ-ცემით იტყვის: — „ვაჟ, ვია!
ვის გვიგდე ჩვენ ობოლ-ქერივი. პატრონი ჩვენი ან ვია?“
⊕ ეკვდავი უწყევს ასეთი, ცოცხალთვინც არარ ავია.
632. საკაცე კარგა მორთული კელმწიფეთ საკარისია,
ზედა სტავრები აფინეს, რაც უფრო ძვირ-ნაფასია,
ქვეშ დიდებულნი შეუსხდენ, ვინ პატრონია, ვისია,
⊕ ზილიხა თმანი გაშლილი და მუახლენი მისია.
633. თანა ჰყეებოდენ ყველანი თავ-ცემა გარდაცემითა
უსუფესა კელსა სტაცებდენ: — „ოქვენ თავი ნუ ირჯენითა“
იგი მიწასა აბარეს, წესი ქნეს ღვთის ბრძანებითა².
⊕ იოსებ კელმწიფედ დაჯდა კელმწიფის დავედრებითა.
634. ჭირი ღზინად შეიცვალა იოსების პატრონობით,
ეს სოფელი ასრე მქნია: საქმეს ახედნენ ნობა-ნობით.
არას არის თავის მღები, რაზომცა ვართ მაზე გმობითა,
⊕ უყურეთ, თუ ზილიხასა რა უჩნუბა მისის ნლობითა!

1) უბრძანებსა. 2) ვინღ მავია. 3) ბრძანებითა.

635. აწ გაიგონეთ, ზილიხას სიცოცხლე როგორ ძნელია,
აზიზიც სოფლად წავიდა, დალივა დღენი გძელია.
ყმას დაუმკვიდრდა მეფობა, ვათავდა ერთი წელია,
ღ შეე-ქალი სოფლის კელითა აწ უფრო ხელთა ხელია.

636. შავმა სოფელმა მისდღეჩი არ მოასვენა არც ისი,
არ ეხსნების და არ უშვებს, გაჰკიდებია ქალს ისი,
თვალთაც აღარ უჩვენა. სიყვარული აქეს მას ვისი.
ღ გაიბოთ, რაცა გარდაჰკდა, თუ მოისმინოთ აწ მისი.

637. დღისით და ღამით მოთქემდის ¹, სისხლი სდის ცრემლთა დენითა.
— „ვაჟ, ჭირნო ჩემნო ეზომნო, ნეტარ ვინ ვიტყვის ენითა!
მამძულვებია სიცოცხლე, გული აღარ არს ღზენითა.
ღ რა მიყავ. როგორ გამსაჯე და დამსვი ვისთა თმენითა?“

638. „ვაჟ, სოფლის კელით შეე-გულო, სატანით ვარდი სატანსა“!
ჩამოსდის სისხლი და ცრემლი, გიშლისა ჯარსა ატანსა,
მიწურვილიყო სიკვდილსა და ხრიდა ალვისა ტანსა,
ღ იოსებ მოციქულები გზავნა და ამბავს ატანსა.

33. აჰა იოსების მოციქული ზილიხასთან და წაუშლთავან შეცვლა

639. შესთვალა: „აჰა, მანათობო, მანათობელო მზევითა,
ტანად ალვისა მჩავგრელო, არც სადარებო რხევითა,
შენ ჩემთვინ მოგსურვებია, არ იცი ჩემი—მე ვითა,
ღ გიჯობს, რომ რჯულზე მოიქცე: ნუ ზიხარ მიკდილ ცნევითა!“

640. „შენ კერპებსა თუ დაამტვრევ, შამოგიყრი ღომი მზესა,
თვარე ასრე მიკდილობით ცუდად დავლევთ ორივ დღესა,
სასწაული მას ვინ მისცა. კაცთ შექნილი მკვდარსვით ძესა.
ღ მოიქცე, და ღმერთს ეხვეწე: ჩემი შეყრა თუ გინდესა“.

641. ეს ამბავი დააბარა ¹, შეუგზავნა ხათუნები ².
რა ქალთანა შემოვიდენ ის როსკიპი დიაცები.
მათს სალოცავს კელი დასდევს, დაიფიცეს ძლიარები:
ღ— „იგ უთიოდ არ შეგირთავს. მოვისმინეთ აგრე ლები“.

642. „ბრძანა: აგრე რა შავსთვალთ, რჯულზედ მოიქცეს ისია,
რა გამოვართვა კერპები, მერმე შევპთვალთ: ესია:
კელმწიფე მოკვდა, მამული მე დამრჩა, ჩემი წესიაა;
ღ სადედუფლოსა უძახის, რაცა სად უკეთესია“.

¹) მოსთქემდის. ²) დაბარა. ³) ხათუნები.

643. „არ გამოგართვას, რას აქნევ მამულღ, უკვიესები.
თუ არ შავიყრის, რას აქნევ, რომ ჰქონდეს უხეშოესები?
თქვა: «მე რამ მისგან მახსონდეს ციხეში ჯდომა, კენესები.
ღ ჯერ რჯული დავაგდებინო, მერმე სხვა უარესები».
644. უბრძანა ¹— „გამომირჩივეთ, რა შეუთვალო მე მასა,
თქვენ ხართო მოციქულები, თქვენ დახლომიხართ სმენასა“.
მათ მოახსენეს შეტირვით: — „შენსა ვიქო ჩვენ შეწვენასა:
ღ შენცა პასუხი შესთვალე, რაც ჰკამდეს ცრემლოა დენასა“.
645. შეუთვალა: „აჰა, ლონო, გმირთა მჯობო ფალავანო,
ცხენოსნად და მშვილდოსნობით, არც მოზურთლად ვისმე გვანო,
შვენიარად სანახაო, მთვარის მჩაგრო. მონავანო.
ღ რაც გებრძანა, დაგმორჩილდი, შენ უსწორო გულოვანო“.
646. „რაცა გებრძანათ, დაგყევით, ვინ კელმწიფე ხარ მისრისა,
რადგან ჩამოგყევ, უბრძანე, ნულარ გვამწარებს გიშრისა,
ტბასაცა ესმის, აყენებს ჩვენად არ კრავად ისრისა,
ღ არ გამოთლდების წამლითა ნაკარი მათის ისრისა“.
647. უყურეთ, თუ რას იქმონენ ქვით გამომძვრალი გველები!
ახლა მეფესთან მივიდენ, სხვა მიიტანეს? ენები,
კელმწიფეს ჰკადრეს ამბავი, ღია რამ საკურველები,
ღ წინ მიჩოქებითა ჰკადერენ ესე მისგნითა თქმულები:
648. „ბრძანა, თუ: «რა მოუჩმხავს ჩემგან დასჟულსა მირასა,
კელმწიფობასა ჰპატრონობს, მპატიჯობს რჯულთა წირასა?
რომელიც» მინდა, შევიროთავ ამთენსა კარგსა გმირასა,
ღ აწყა სრულ გარდავასხოვებ, უხეშოეს უზამ კირასა».
649. «აქამდი იმას არ უნდი, არცა მე მინდა აწ ისი,
საჯდომი ტახტი ჩემია, ცულად ჰპატრონობს რას ისი?
არ დასდებს თავის ნებითა, საქმენი უყო არვისი,
და კარგი მყავს მამა პატრონი, თქვენც იცით, როგორა ზისი».
650. იოსებ ბრძანა: „არ ჰკამდა მას ქალსა ასრე ქადება
წყრომას რას მემართლებოდა, არ დამართო. თუმცა მე ნება,
არა ქნა ღვთისა ბრძანება, აწ მიხედეს უფრო წამება“.
ღ შესთვალა: „ჩემსა საზღვაოში ნუ დგებარ, არ ქენ ბრძანება“

1) უბრძანა. 2) მიიტანეს. 3) რომენიც. 4) ჰქენ.

651. მათ როსკიპთ კიდევ უამბევს ზილიხას ეს ამბნარია:
„ჩვენ წინა პირველვე გკადრეთ¹, ეს ახლა დანაბარია,
რჯულით უნდოდა ეცდინე, ეშმათვინ მიებარია.
ღ შენზედა კარგა შეიგზნო კელმწიფის დანაბარია“.
652. ზილიხაბა მოისმინა ყმისაგანა, თუ—მიწყრება—
ატირდა და ასრე ბრძანა²: —„ბოლოდ ჭირსვე დამანება.
ჭირნახული დამივიწყა, რაცა შექნა მისი ნება,
ღ უგვაროსა კაცთ წესია: კარგთა ვიწყვა, ავთ სსონება“.
653. „ჩემგან რა ახსოვს მას ავი; თვარ აბე დიდი ვალია?³
სალარო ჩემი არ ასწვდა, სყიდვაში ვიღე ვალია,
პატრონობაცა ჩემგან აქვს. მე მითხოვს: წადი, გვალი!
ღ ჩვენ ყვეელის ავთა ვიწყევართ. აწ ეს ვთქვი⁴—ენა მძვალა!“
654. რა ეოთხელ კმა დაუვარდა ალვასა—ტანად კარგია.
ვინ ჯერხართ, რაზომ ვიფიცო. სხვათაგან არ უვარგია,
აწ რადგან სევდას ქალის გულს დაუცს პირველად ბარგია,
ღ მას ველარარა აოკრებს, რაზომ ზღვამ რეცხოს, რა რგია..
655. კელმწიფე მოკვდა, საფლავეზე წლამდი ქალს ჰქონდა წამება,
რაზომ იოსებ შესთვალის, არა ქნის კერპთა ვანება.
მეფეცა გაწყრა. რა ქალმა არ მოისმინა ბრძანება,
ღ შესთვალა: „ნუ გვეჩვენების, არ უნდა ღვთისა რა ნება“.
656. ლექსთა მგონო, გაიგონეთ აწ ამბავი მის მთვარისა,
რა მესობა არ გაუშვა უსულოსი, ვით მკვდარისა.
ღმერთმა ასრე დაავიწყა⁵. ყმამ არ იცის თუ არისა,
ღ რომ აღარა მოაგონა. მანათობი მზე დარისა.
657. აწ ვამბო ქალის ამბავი, რაც ძალი მქონდეს ენასა,
ან, ლექსთა მკითხნო, თქვენგნითა ვეჭოდე მისსა სმენასა:
რა გარდუვარდა იმედი, აღარ ელოდა ლხენასა,
ღ გავარდა კარსა საწყალი, ცრემლს მისცა ძალი დენასა.
658. სხვა დავიწყო აწ ამბავი ქალისაგან ნასაქმისა,
მყეფობაზე თავს გამოვსციდი, თვარე ძალი არ მაქვს თქმისა,
რით შევიძლო, როგორა ვქნა⁶ საქმე მისი, რაცა ქნისა,
ღ ვარდთა ძვირით, შავთა დენით არა ოდეს არ იხსნისა.

¹) კადრეთ. ²) ბძანა. ³) ვაჰსთქვი. ⁴) დავიწყა. ⁵) ვაჰქანა.

659. შავმა, შავ-ბედმა ჩაიკვა სურმის ხის ქერქი ნაყარო, თხისურსვით მოაქსოვინა მიზგნითა ტანსა საყარო, ძვირფასად ტანთა სარჯელი ალვიდამ ყველა გაყარო, ჭ ინეჩების, ვინლა უშველის, ტბათ ჯარი გამონაყარო.
660. მოთქვემდის¹ შწარეს ცრემლითა დაუწყვეტელად ენითა: „ვაჲ, საყვარელო. მოგშორდი, სევდავ, მაბრუნებს შენითა, დაგვიწყდა ჩემზე წყალობა, ფიცითა რაცა კთქვენითა², ჭ სოფელსა რალას კელსა ვჰყრი, შენ ხარ ჩვენზედ არ სმენითა!“
661. „ვაჲ, სოფელო, ვინ გამივლენს შენის კელით მოჩივარსა, ინლოთ ჯარი გაგვეყარა. აღარა დგა მის სამხლეარსა. მოი. შენვე მოისმინე, რა უქნია ცრემლთა ღვარსა! ჭ არეზშიგა ჩანაჭრილვარ, ზღვას ვერევი, ვირევ მტკვარსა!“
662. „სოფელო, ნეტამც, მე და შენ გვიყოს ვინ სამართალია? არ მამასვენე ჩემს დღეჩი. მიყავ უზომო ძალია, ვინც მნახავს, შევეწყალები, ასრე მდის თვალთა წყალია, ჭ ღმერთიმცა გრისხავს, არა სთქვა, ნახე ჩემს უფრო ბრალია?“
663. რაცა კელთ მოხვდის, თავს იკრის შავმა სოფლისა დაგულმა, დედის და მამის გაყრილმა და ასრე³ გარმოკარგულმა, იოსებისა სანაცლოდ სულ გაწირულმა, დაგულმა, ჭ ყვევლის სურნელთა მხაგრაფი სული დაკარგა⁴ ჩასულმა.
664. ქალმა მზისა უნათლესა გაიქარვა პირი ლალი, წამწამიცა შავის თვალთ ცრემლმა შექნეს გარმოლალი. ნარგისიცა მოიშალა. აღარ შერჩა რა ჯალალი. ჭ ვაჲ, რა მთვარე მოეშალა, ვაესილი დაჩა პილალი.
665. აწ ქალის საქმე ვითა ვთქვა, რასა იქს შამოწყრომილი, თვალთავან წყაროს ნადენსა მოურთავ ვარდზედა მილი, დღისით დარბოდა შეცვლილი. ღამით არ ჰქონდა მას ძილც, ჭ იჭერდენ, არსით უშეგბდენ მკეველნი, მისთვი დაჭრილი.
666. ერთგნით მანგის, ერთგნით აბუს დევექირის⁵ იგი მთვარე, არ უშობდენ პირ-საბლნეჯად. დარბოდიან მასთან გარე, ტირილით და თავს ცემითა დაიარის კარ-და-კარე. ჭ იძახოდის: — „ვის ღმერთი გწამს, სიკვდილითა შემიწყნარე!“

1) მოსთქვემდის. 2) ვსთქვენითა. 3) დასრე. 4) დაქარგა. 5) დევექირის.

667. რა დაღამდის, არ შავიდის, დაწვის იქვე შუა გზასა,
მანგი, შავი ჰაიათი გვერცს უსხდიან, სწვრთნიდენ მასა,
ოგი ასრე მიკდილია, მათი სიტყვა ესმის რასა!
ღ — „ნეტარ, იმით რა ერგების, ჩვენ გვეკოცოს და თავს იკლავსა?“
668. გვერცს უსხდიან მკეველები, არ ეძინისთ ნობათითა,
ოგი ყოლე არ მილულდის, იძახდის, თუ: „მამკალითა“!
გვერცს მხლებელნი დასტიროდეს: „დავაწყნაროთ, ღმერთო, რითა“
ღ მოი, ჩვენცა ამოგვეწყვიდენ; დაგვხსნა, ეგებ, ამას მითა!“
669. უძილობამ მოუშალა პირი მზისა არას გვანი,
ალარ სწნევდის, გაეშალის კოჭამდისი მცემი თმანი.
ღმერთი მოწმობს, არ ვიგონო, მიწას ხვეტდის ზულფის გვანი,
ღ მოხრილ იყო ალვის მჩაგრი, ვაჲ წაკდაო საროს ტანი!
670. ვინც ახარის: — „ახლა ვნახეთ, მეფემ აქათ გაიარა“ —
მისციის თეთრი, ანუ ოქრო, ან ნაქსოვი, ანუ ხარა,
თვითცა თავსა შამოველის, ეს ამბავი ვინც ახარა.
ღ რაცა ჰქონდა, ასრე გასცა, პირი იჭკნო, ტანი ხარა.
671. ვინ მიხედებოდა ამასა, ზილიხამ ტანი ხაროსა,
ბოსტანი სრულად გაახმოს¹ და ვარდი დაამკნაროსა²,
ქვეყნის ტურფათა ხარაჯა აწ ვისლა მიაბაროსა,
ღ რომელსა მისცენ მნათობთა ბაჟი შენტანას საროსა?
672. გზაზე იჯდის და ეკირის ტურფა მკეველთა კელითა,
ხის ქერქის ტანის სამასით. კოჭამდრ შილის გველითა.
გარდაყვიროდის: „ჰა-ჰაჲ-ჰა“ — ამ საქციელის ხელითა,
ღ დღისით და ღამით უწყალოს სისხლი სდის ცრემლთა ცხელითა.
673. მის ქალისა თან-მხლებელთა შავი ეცვის ყველას ტანსა,
სადაც უნდის, ვერ ირბენდის. კელთ იჭერდენ მზისა გვანსა.
ეს სარჯელი მათ მკეველთა ველარ გაძლეს ცოტას ხანსა,
ღ ზოგი მოკვდა, ზოგთ უშეებდა. ახატობის წიგნს ატანსა.
674. დარჩა მანგი და ჰაიათ, ქალი ცრემლ-შეუშრომელი.
ფეიქარც შერჩა მკეველთგან, ყმასა მოსწონდის რომელი,
სხვანი ყველანი გაუშვა ტკობით. არ იყო მწყრომელი.
ღ გაკდა ამ გვარად საწყალი, ვარდთა შეიქნა ძრომელი.

¹) გახმოს. ²) დამკნაროსა.

675. ვინცა რამ უთხრის ამბავი მის ყნისა, საროს ტანისა, ოქრო, თეთრი და სხვა თვალი მისცის და გაატანისა¹, ატირდის მწარეს კრემლითა, გიშელნი ღვარს ატანისა, ღმრთელობა, ყმა და ქალ-ბერი მას ამბავს მოუტანისა.
676. ვით ზარნოშოზე ფრინველნი, მაზედა შეიყრებოდენ. დარბოდის იგი შეთსავეთ, მას გარე შამოჰყვებოდენ. კელთ ეჭირისთ და იზიდავს. ვინც ახლდის. იგიც წყრებოდენ, ღმრთელობა და ღმრთელობა, მოდგიან, სოფელი მაზე კრფებოდენ.
677. სწრთენიდის² მანგი და ჰაიათ: — „ნეტარ, რას ირგებ მბგითა? რა გეშეველებს, არ ვიცით, მუდამ წვითა და დაგვითა, სჯობს ერთი სახლი აიგო გზაზე, ლერწმითა ნაგითა, ღმრთელობა და ღმრთელობა არ იყო. შიგ იჯდე მუდამ დაგითა“.
678. „დიდის კელმწიფის ქალი ხარ, მისრეთის დედოფალია. ცისკიდევნამდი განთქმულა შენის შეგნების ძალია, რაზომც ქიშვართა გითხოვეს. არ კადვრით შენი ბრალია, ღმრთელობა ამ ყოფაში ჩაგარდი. მათცა მოუღდე ალია“.
679. „ყველგან გაითქვა აწ შენი, რომ იგი ასრე გავარდა, მტერთ ახარებ და მოყვარეთ რჯი. აგრე კმანი დავარდა: «ერთის ნასყიდის ყულისა კელთ ამ ყოფას ჩაგარდა. ღმრთელობა და ღმრთელობა» საბაღნარონი, რა ნარგისი და რა ვარდა».
680. „ორნივე⁴ ასრე დაჰკარგე გული, გონება და სული, რაც გეკონდა³, ყველა გარდაგე საქურქლენი და სხვა სრულრჯამი, ჭიქა და სურაჰი, თვალ-მარგალიტით დასრული, ღმრთელობა გზაზედა სახლი აიგე, დაჯე და დათმე სრა სრული“.
681. „ასრე გავარდნას ის გიჯობს, რომ იჯდე ყველთვიან მასაო, მისსა ამბავსა ჰკითხედე ამავალ-ჩამავალსაო, ან სადმე ისიც მოივლის, დახედები შენცა გზასაო, ღმრთელობა იჯდები დღისით გზაზედა და ღმრთელობა შეხვალ სახლსაო“.
682. მან უთხრა: — „რას მეუბნებბთ, რა მეტმის ასრე ხელასა! მისგანცა უფრო ჩაეჭირი საქმესა დია ძნელასა, ამაზედ მწერთნითო — ნუ გასცემ მისად სანაცლოდ ყველასა. ღმრთელობა რას ვაქნე თავსა ცოცხალსა, თუ ვიშოვნიდე მკვლელასა!“

1) გატანისა. 2) სწრთენიდი. 3) დაქკნო. 4) ორნივე. 5) ქონდა.

683. „ვინა, რას მეტყვით, რას მეუბნებით, დამეხსენით მე ასეთსა, იცით, რომე შემოძლიან გავიგონება თქვენი. შეთსა? რა ჩემესმის, რას მაწვრთნიან, ნეტარ: მკვდარსა ვით სურეთსა“.
ღ ასრე ვაკდენ მისიკ ძლევით, გლახა თხოვლობს არ მისრეთსა.
684. ასრე შართებს მოკმარება პატრონისა, ნახეთ. ყმასა: რა წვრთანაცა ვერ ასმინა შევმან მანგიმ ზილიხასა, ესე ღონე მოუგონა, სახლსა უგებს შუფა გზასა,
ღ რომე დაჯდეს იმაშიგა, არ შეთობდეს ასრე სხვასა.
685. მანგი წავიდა საგებლად: ქალი ჰაიათს აბარა, მოასხა, ვინ უკეთ იცის, კელოვანები შეყარა, თეთრი და თვალ-მარგალიტი: ნაქსოვი მათ წინ დაყარა.
ღ მათ ჰკითხეს: — გვითხარ, ხათუნო, როგორი გინდა, რა გვარა?“
686. უთხრა: — „ღერწამი მორთევით, იძახდეს. ვითა სტვირია, ბრუნედედს 'საბრუნავითა, არ დააყენოს' პირია, მაშიგა დაჯდეს საწყალი, შაწყოს' მანცა ტირია,
ღ ეს ასრე მინდა მომირთოთ, თუცა საქნელად ჭირია“.
687. კელი მიჰყვეს კელოვანთა, აწ ვითა ვთქვა¹⁾ მისი გება. ყარღოვებსა თავ-ბოლო სჭრეს და დაუწყვეს მერმე წყობა, ვით ბორბალი, ასრე მორთვეს, რომე ჰქონდა სრულ ბრუნება.
ღ ვერც ითქმის და ვერც იქების, ვერც მიხვდების კაცთ გონება.
688. კლარცივი ჩათხარეს ორმოსვით, მაზედა იგი აყენეს, ლოლურსვით მორთვეს სენაკი, საბრუნავითა აყენეს, ქვევითა კარი შეთხარეს, საძრომსვით გამოაყენეს,
ღ შავ-ბედი ქალი სადგომზე დაყენებულსვით აყენეს.
689. ვით ვაქო უსთაქარები. რადგან ფრანგები არისა, რა ვითხრა მათი ამბავი. ან გრძნეულობით რაიისა, სახლი აავეს ისეთი. უხდომი კაცთა გვარისა,
ღ ბრუნევის, გარდაყვიროდის, ვმა მორდის მუღამ ზარისა.
690. მისცა მანგიმ თავის წონა ოქრო ყველას კელოვანსა, უსთაქრები ადიდებდენ ბოძებითა გულოვანსა, მერმე ქალსა მოახსენეს, აწ ნაყოფად მზისა გვანსა,
ღ წამოვიდა, იქი დაჯდა, აწ უყურეთ მონავანსა!

1) დაყენოს. 2) შაწყოს. 3) ვაპთქვა.

691. ყვევლს პარასკევსა ქალაქნი სანახვად იქ მოვიდინან,
შამოხვეობით სახლს ნახვენ, გებასა იკვირებდინან,
სახლი ზარს იტყვის: ქალი ტირს, მკვრეტელნი მისთვინ ვებდინან,
ღ ბორბლის ბრუნვას, წყალის ჩქევას წისჭეილსა უმგზავებდინან.
692. ლერწამი წყალს ღვრის, ქალი ტირს, ცრემლი ცრემლშვგა ერევის,
ჩქევს და გარმოღვრის ზედადამ. ზღვის ღელვას ამად ერევის,
რომელიც¹ დაღვრის, ზარს იტყვის, სხვა აივსების, ერევის,
ღ სოფელსა დასახებია მზე სავსე, მთვარე იღვრის.
693. თუ რამ ჰქონდა, გარდააგო გლახაზედა ტურთამ ქალმა,
ქარვის ფერსა დაასახა, უბანლობით პირი ლალმა,
იგი ყველამ შეიძულვა, მაგრა თვალი არა წყალმა.
ღ ამბავიცა არვინ უთხრა, თავი ლივა რა სავძალმა.

34. აჰა მანგინა და აბუჰაიათის სიკვდილით ქალის გაჰრა.

694. ეს სარჯელი არ ეყო და დაემართა, ნახეთ, ქალსა,
მათ უჩვევთ ყოფა ველარ ძღეს, ჩაცვივდეს დია ძალასა.
ჰაიით და მანგი მოკვდა, რომ ერჩივნის ორსავე თვალსა,
ღ რა იგინი დაეკაცნეს, რალა არჩენს ამ საწყალსა!
695. ან ვინლა არ მოეშვების. რომ თავი არ იმწაროსა,
ამისი მისი მკედელი, ნეტარ, რამ დააწყნაროსა?²
უბატრონოდ და უმცველად ვინ მოსცავს საბაღნაროსა,
ღ ვაჟ, ვინლა ეტყვის: „ნუ სტირი, ნუ მოსდრეკ ალვა საროსა?“³
696. მან ქალმა გაშმავებულმა რა ნახა საქმე ეს ძნელი,
მისგნით ნაქმარი სარჯელი, რაზომ ვთქვა⁴ უფროცა ძნელი;
ეს ყოფაც მისთვინ შეშურდა, სოფელმა სხვა ჰყო სარჯელი,
ღ მასცა შეაცდენს ეს სევდა, რომ იყოს არისტოტელი⁵!
697. ეს სარჯელი⁶ გარდევადოს, კაცთა ტომი სხვა ვინ არი?
რომწენენის მეფის ქალი იყოს ასრე შეუწყნარო,
საფლავის მიხრელი ვერ უშოვნოს, რომ დამარხოს მისი მკედალი,
ღ ვის ღმერთი გწამს, შეიბრალეთ ამ საქმისა გარდამკედარი!
698. სამ ღღემდინა ასრე ეგდო, ვერ იშოვნა მესამარე,
ფეიქარსა ქალმა უთხრა:— „წა, გლახანი დაიარე,
უთხარ: «ჩვენო ამხანაგნო, გვეჭირების, მოგვეკმარე,
ღ შეხვეწებით მკედარსა ვმარხავთ»—ვინც წამოგყვის, მალ იარე!“⁷

1) რომენიც. 2) დაწყნაროსა. 3) ვთქვა. 4) არისტოტელი. 5) ესარჯელი.

- ქალი მოთქვემდა ¹ საბრალოდ: — „ვაჟ, რა ექნა ² სოფლის მზერითა,
ვერ გარღვიკადე, რაცა ქნა აბუმა ჩემზე, ვერიოთა,
ქმარი და შვილი ვაუშვა, სხვა რა ქნა, ვთქვამცა ³ მე რითა,
ღ ისიც მომიკვდა, მე დავრჩი სიცოცხლით ამ ოკერიოთა“.
700. „არ მამასვენა სოფელმა ტირილით, ცრემლთა დენითა,
მანგი-ლა მყვანდა, მალხენდა ტკბილ-მოუბარის ენითა,
აწ იგიც ასრე წამართვი, მე დავრჩი რისა ლხენითა,
ღ ვაჟ, კარგი ყოფა დავკარგე ⁴, ვაჟ, ვარდი ვისთა თმენითა!“
701. მერმე ფეიქარ მოვიდა გლახითა ოდენ სამითა,
მათ შეხევეწა ⁵ ზილისა ტირილით, ცრემლთა ბანიოთა,
ესენი დაამარხენა ⁶. მას სახლში გება შავითა,
ღ მათ შუა იჯდის, ტიროდის დღისით და კვლავე ღამითა.
702. შავთა თვალთა ველარ გაძღეს გაუწყველად ცრემლთა დენა,
შამოაკლდა მათ ნათელი, წაუვიდა ყურთა სმენა,
აწე უფრო დაემართა მას ტურფასა ლხინთა თმენა,
ღ რომე ალვა მოედრიკა და დაიწყო მანცა ჩენა.
703. სისხლთა და ცრემლთა დენისგან ღაწვი სულ დახავსებოდა,
ასრე მიკდილსა სიცოცხლეს სიკვდილიც ენატრებოდა,
სული კბილამდი მოვიდის, უძახდის, არა ჰკდებოდა,
ღ სხვათა ყველათა გაყარეს, სევდაი არ ეყრებოდა.
704. წავიდის და მოუტანის ფეიქარმა მას საჭმელი,
შეხევეწის ⁷, გარმოღვარის მას წინაშე ცრემლი ცხელი:
— „რადგან ჩემზე მოუგდია ღმერთსა, შენი რაც საქნელი,
ღ დამიჯერე, იამე რა, ნუ ხარ ასრე ხელთა ხელი“.
705. მან უთხრა. თუ: — „აჰა, დო. დისაგანცა უფრო დესო,
მე მოვკვდე ⁸ და შენცა გიხსნა, მეღირსების ეს ოდესო?
სოფელს დამხსენ“ — ეხვეწოდეს — „რომელსაცა ესევდესო,
ღ არ მშურსა და არ ამოვა, რაზომ ვყვირი“. სული კვდესო“.
706. იჯდის გზაზედ, გაუწყვეტლად ღიძახოდის მიწყვი ვასა,
ვინც გაივლის, აუტირდის და ჰკითხვედის მასვე ყმასა,
თავზე ადგის — არ გალაკონ ცხენის ტერფით — ქალი მასა,
ღ რა დაღამდის, აიკიდის, წაიყვანის, სადაც დგასა.

1) მოსთაქვემდა 2) წავექნა. 3) ვაპთქვამცა. 4) დავკარგე. 5) შეხევეწა. 6) დამარხენა.
7) შეხევეწის. 8) მოვკვდე. 9) ვაწყვირი.

707. ახლა ქალი ეუბნების მისსა მხლებსა შეშაწყალსა:
— „შენცა ხედავ, არა მესმის, ავახილებ ვერცა თვალსა,
ნახე, ვინცა გაივლიდეს. მიკითხვედეს¹ მე საბრალსა,
ღ ავლილსა და ჩამოვლილსა შევპტირებდე მას უწყალსა“.
708. სითაც მეფე გაივლიდის, და გადიან მას ადგილსა,
ყმაწვილებმა დაინახეს, ნოეხვიენეს მას გარჯილსა,
ჩაპყვიროდენ:— „გამოიელის უსუფ აქათ, მისგნით ხრილსა“,
ღ მევევლს წინა კვერცხი ეღვის, უთხრის:— „მიეც მაგ ყმაწვილსა.“
709. რა ყმაწვილთა გარ ნახიან, თავ სიცილით არ უშვებდენ,
— „უსუფ აქათ გამოიელის“ — ამ სიტყვითა ატყუებდენ,
შატყუებით მივიდიან, კვერცხებსაცა დასტაცებდენ,
ღ საწყალს ბერ-ბრმას ამ საქმითა ყვევლსა დღესა აღონებდენ.
710. მეფემც სანდიხან იქით ეღვის, ყმაწვილთა სიტყვა უჯღების,
მშვენეარე ქალი არ უნდის, აწ ბებრად გზაზე უჯღების,
ფეიქარს ეტყვის:— „რა მოვა?“, ვეზირნიც ცხენსა უჯღების,
ღ — „მგონივარ, სიტყვა რამ გჰკადრო, გასაკითხედ მოედების“.
711. მევევლს უთხრის:— „კელით შემძარ, მოეჯაროს რა მეფეო“.
მან შეძრის და შამოსძახის:— „ჰე, ახალო კელწიფეო,
უძღურსა და უქონელზე. აბა, უენი სიეფეო!“
ღ მან პასუხი არა გასცის, არც უთხრის, თუ:— „ვინ ჰყეფე“-ო?
712. რა გავლიდის, კიდევ ყვირის, ვერა ცნის, თუ გაიარა,
მისმან მხლებმა კელით შეძრის:— „აღარ ალი აწ აქ, არა,
ამეკიდე, იარე“-ო, ატირდა და ცრემლი ღვარა:
ღ — „რად არ მამკლავ. მეუფეო, რაცა მსაჯე. არა კმარა?“
713. იჯდის, ტიროდის, რაც ძალი აქვს, ემას აწვდენდის ღერწამსა:
— „სოფელო, რა თავი ვიცან, არ მამასვენე ერთ წამსა,
სითაცა წვერი აუღის ისრად ვიშლისა წამწამსა,
ღ მოვიდის, გულსა დამეცის, არ მამასვენა არ წამსა“.
714. „აწე აგრეც მამარჩინე, მამასვენე სიკვდილითა,
რადგან ასრე გამოკადე საქმე, მიხსენ სიცოცხლითა,
ამდენს რჯასა ისევ მიჯობს, სული მკადო სურვილითა“.
ღ ამაზედა შამოცვიედენ ყმაწვილები სირბილითა.

1) მიკითხვედ.

715. „აიგერო შეფე მრვა, აღე მალე, გარ იარე“ *

716.

„თვალთა სინათლე უბოძე, ვძლე იოსების მზერითა.
ან მამკალ, დამხსენ სოფელსა, ამ უბედოსა წერითა;
ღ ვიწრო სამარე რადა გშურს, არ მამცემ — მე ვარ ჯერითა“.

717.

ქალ-ყოფილი ღმერთსა შესტირს:— „რა ბედი მაქვს ასრე კრული?
თუმც აქამდი კერპს ვესევედი, არც თქვენ იყავ ჩემზე მშველი,
ან მამკალ და ან მაცოცხლე, ან მიჩვენე საყვარელი,
ღ რაც წამართვი, ისრევ მამეც სილამაზე ან ხათელი“.

718.

„მე სიცოცხლე აღარ მიღდა, თუმც სიკვდილსა ვიშოვნინდე,
ნეტამც სოფელს ჩამოვეხსნა, ბაზიყასვით მეც წავინდე,
ასრე რჯასა ის არ მიჯობს, რომე ერთხელ მოცამკვლიდე?
ღ პატიჯითა თუ კაცი კვდეს, მე რატომე არ მავინდე?“

719.

„რას მაქნევიანებს, ნეტარმე. სოფელი უფრო თმენასა?
თვალთა ნათელი წამართვა, მაშრო, ვიკმოდო დენასა,
ორმოცის წლისა ვთავადები, აწ რალას ველი ლხენასა?
ღ სხვა რაცა მქონდა, წაწართვა, დავრჩი სევდასა¹ დენასა“.

720.

„სხვათ ყველას მჩაგრი, სოფელო, დამაჩაგვრინე არ შენა?
არ ჩემსა ტანსა ნატრიდენ, სარო, ჭანდარი რხევენა?
შაქარს სად ჰქონდის ეზომი სიტკბილე, დავძრი რა ენა,
ღ უიოსებოდ ვინ თმინა, რომ მაქნევიანე მე თმენა?“

721.

„აწ ვიხვეწები: ან მამკალ, ანუ მიჩვენო ისი მე,
ვის ასრე გამწარებულსა სევდა მაბრუნებს მისი მე,
ამ ყოფით გაძლოს, გინახავს, ასე გამხდარი ვისი მე!
ღ ასრე მიკილივარ, არ ვკვდები², ტომი ვარ ადამისი მე!“

722.

ამას მოთქვამდა³, ტიროდა დღივ და ღამ გზაზე მთოველი:
— „ჰე, მეუფეო მოწყალევე, ყოფილხარ მუდამ ცხოველი,
ან მამკლა, ანუ მიშველო, ამ წყალობასა მოველი,
ღ რაცა ჩემს სარჯელს ჰფერობდეს⁴, მაღად წყალობად მოველი“.

*) ტექსტი დაზიანებულია; აკლია ორი ფურცელი: რკა და რკბ ე. ი. დაახლოებით 14 ხანა.

¹) სევდას. ²) ვკვდები. ³) მოსთქვამდა. ⁴) ფერობდეს.

723. ამაზედა შემოვიდა მის წინაშე მხარებელი:
— „აიგერ მოვა მისრთ მეფე, შენი ასრე მწამებელი,
გამოვიდა, გზაზე დადგა კერპებისა მწვალებელი“!
ღ ატირდა და შემოსძახა:— „კელმწიფე ხარ საქებელი“!
724. ქალმა, გზაზე დანადგებმა, ძალი მისცა მიწყივ ვასა,
ღმერთმა უყო რა წყალობა, მოისმენდეთ ამ ამბავსა,
იგი ტირს და ცრემლსა აფრქვევს, მოემატა უფრო წვასა.
ღ — „რად არ მიწყვეტს ერთის განსა, ნეტარძი მე, ვინცა მკლავსა?“

35. აჰა უცნობლოდ იოსებისაგან განსაძითხავად ზილიხას კომბა.

725. რა მეფემ გამოიარა, ყურ ესმა საწყლად მობზანი,
ბრძანა: ¹— „ამ დროთა მოყრილვარ, ამ ხვეწნის არ მაქვ ტუბანი,
არცა მსმენია, ღმერთს წინა, ასრე ვის ჰქონდეს კომბანი“!
ღ კაცი გაგზავნა:— „ის ვინ ტირს, მისი ქენ მოყვანებანი“.
726. რა მეფესთან მოიყვანეს, ცხენის ყელსა მოეკიდა,
კელმწიფემაც აღარ წინ ვლო, მასვე წამსა თავს აზიდა,
უთხრა:— „სადგომს მოიყვანე, ჯილაბდარი რომ უძღვიდა,
ღ ვნახოთ, ამას ვინ რა სცოდა, ასრე რომე იჩივლიდა“.
727. მათსა ჟამსა ასრე იყვის: საჩივარი ჰქონდის ვისა,
უნდა ცხენსა კელი აღვან, რომე იყოს კელმწიფისა,
მიიყვანონ ² მას წინაშე, იყოს მქნელი სამართლისა.
ღ ახლა ამად გაუკვირდა:— „ეს ბებერი რას ჩივისა“?
728. კელმწიფე შინ არ მივიდა, გარდაკდა საბაღნაროსა,
ჯილაბდარი დგას შორ კალიბ, რომ სთხოვონ, რაც ებაროსა,
რა დაინახა ბებერი, ბრძანა, თუ:— „ჩემს წინ აროსა,
ღ ვნახოთ, მას ძალი ვინ უყო ასრე მიკდილსა, მკენაროსა“?
729. რა მეფეს წინ მოიყვანეს, დასვეს, ფერკზე ვერ დგებოდა,
წელ-ამოსული, თავ-დრეკით კელმწიფეს წინა ჯდებოდა,
ბრძანა ³— „მას ვინ რა შესცოდა, დღეს არის-ხვალე კვდებოდა!
ღ გვიამბე, ვის გაურჯიხარ, ან ვისგნით რამე გვნებოდა?“

730.*

ღ ანუ ასრე რ . . . . . ტ . . . . .

1) ბძანა. 2) მიყვანონ. 3) ბძნა.

*) ტექსტი დაზიანებულია.

731.* კვლავ აღიმდა, მოახსენა მან ბებერ . . . . .
 — „მე ისი ვარ, ვინ შენთვისა რჩომა მივე
 ეს სოფელი მოიძულა, თქვენ გაუწ
 ლ ასრე გავჰკე არ გეწყალვი, ველარ მიც . . . . .

732. რა იოსებ მოისმინა, ზილიხა[სა]¹ აუტირდა,
 მისი ასრე მიყდილობა და წაკდომა გაუკვირდა,
 ყმამ სახელი შეუძახა, ცაიქცა და აცატირდა,
 ლ დაბნდა, ველარ მოაქცივეს, საქმე ასრე გაუჭირდა.

733. წამოხტა დიდი კელმწიფე, წყალს ასხამს ქალსა ბნედილსა,
 მეორეს დღემდი უსულო ეგდო, მოურჩა სიკედილსა,
 . . . . .
 . . . . .

734.* . . . . . ისა,
 . . . . . ჰზე მცემი საგდებლისა,
 . . . . . ობანი ან და მისა:

735. [რა-უყავ] . . . . . და მთვარის არე—მარენი,
 [რა უყავ] . . . . . ანუ მხლებელნი არენი,
 რა უყავ ტანი ალვისა, დამჩაგრი არ თუ მდ[არ]ენი,
 [ლ] რა უყავ ენა შაქრისა, რად შეჰქენ ასრე მწარენი?“

736. „ნეტარ, სად არის ის პირი, რომ მზესა ატყვის კლებანი?
 ნეტარ, რა იქნა ინდონი, აღარ აქე ტბაზე კრებანი?
 ნეტარ, რად შალა ალვამა მისნი რხვევითა რებანი?
 [ლ] ნეტარ, ხარაჯა ვის მისცეს, ვის დართვეს ტურფათ ნებანი?“

**
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

1) ზილიხა.
 *) ტექსტი დაზიანებულია. **) ამის შემდეგ დედანი ნაკლულევანია.

II

1. მიჯნურთ ამბავი იოსებისა და ჯილიხანისა.

[შესავალი] ¹.

1. არსებით ვიტყვი ცნობილად, საშებით ერთ-უფლებულად, ბუნებით განუყოფელად, ღვთაებით შეერთებულად, განვსწვალავ გვაპოვნებასა, არ ვიტყვი მიახლებულად, **ღ** იგი გვზრდის, გვფარავს ყოველთა მის მიერ ქმნილთა კრებულად.
2. პირველ მას ვაქებ, რომელმან თვით ჩვენ შეგვიმოსა სრულებით ², ნათელმან უსხეულომან კორცნი ივასხნა ბუნებით, თავის უფლად გვეყენა მონანი, მისითა შთამოსულებით, **ღ** კამს, თუ ზე ვაქენდეს გონება სარწმუნოებით, სრულებით.
3. უნდა მცირედი მცირედთა ³ სიტყვა წარმოეთქვა თხრობილი, ვით ⁴ ვეტრფიალე სიბრძნესა, ამაღ არვისგან კმობილი, ძოწ-მარგალიტი, გიშერი აწ ნახეთ ჩემგან მკობილი ⁵, **ღ** ბოლოდ სცნათ ყოვლთა ⁶ — არა ვარ მოშაირეთა ძმობილი.
4. მე თვით ვწერ, ვიტყვი, რომელსა მეფედ მიკმობენ ⁷ მონები, სიტყვა შეგმზადო ⁸ შაირთა, მართ ვითა ვარდის კონები, ბრძენთაგან შესაწყნარები, ცნობილთა მოსაწონები, **ღ** მაგრა ექმნების მიჯნურთა ლახვარი გასაწონები.

1) პოემა დაყოფილია კარებად, მაგრამ სათვალავი არ უხის: კარი პირველი, მეორე და სხვ. ამ შესავალს კი აქა-იქ აწერია: კარი პირველი. ვინაიდან ეს ნაწილი არსებითად შესავალია და არა თვით ამბავი, ჩვენ მას „შესავალი“ უწოდეთ, შემდეგი ამბებს კი დაუსვით უბრალოდ სათვალავი: 1, 2, 3, ...

2) A-ში: ჩვენ შეგვიმოსა სრულებით; B-ში: რომელმან ჩვენ შეგვიმოსა სრულებით.

3) B-ში: უნდა მცირედი მცირედსა ამაღ არვისგან თხრობილი; C-ში: უნდოთ მცირედთა მცირედი; D-ში: უნდა მცირედთა მცირედი; E-ში: უნდა მცირედთა მცირედი; F-ში: უნდა მცირედთა მცირედი; G-ში: უნდა მცირედთა მცირედი.

4) A, C, D, E, F, და H-ში ასეა გადმოცემული: თვით ვეტრფიალე სიბრძნესა...; ჩვენ ვარჩიეთ B რედაქცია, ვინაიდან ის განისაზღვრება ტაეპის დასაწყისით — „უნდა.“

5) C-ში იკითხება: ჩემგან თხრობილი; D და E-ში: ჩემგან კმობილი; ჩვენი რედაქცია შენახული აქვს A, B, E და H ხელნაწერებს.

6) ასეა შენახული B, E, F და H-ში, ხოლო A, C და D-ში არეულად: ბოლოდ ყოვლთა არა ვარ (C), ან —; ბოლოდ სცნათ ყოვლთა არავარ (A), ან —; ბოლოთ ყოველთა არა ვარ (D).

7) B-ში: მიცნობენ.

8) ასეა ყველგან. ვარდა B-ა, სადაც ვკითხულობთ: შევამყო.

5. მრავალთა კელჰყვეს სიბრძნესა, მოგვესმა ამას წინასა¹,
ვიეთნი წერდეს ზენასა, სულისა მოსასმენასა,
ზოგთა თქვეს, აქეს, შეაწყეს ბროლ-ვარდ-გიშერი მინასა.
ღ ჩემთა სიტყვათა ყვავილნი მათმან წერილმან მინასა.
6. გუბი ზე-მითისა² წყაროსა, უშმაგომ ვითა აროსა³,
მაგრა მივბაძო აჩრდილად, არა ვიდუმნო აროსა⁴?
სულთა ბახჩასა სურვილსა ვზრდიდე, მართ ვითა საროსა,
ღ ვინ კელჰყოს ძნელსა საქმესა, კამს თავი გაიმწაროსა.
7. კამდა მეკმივნა სიტყვანი, უხრწნელად დანამყარები,
სწავლა სამლოთოთა წერილთა, სულისა ვამამყარები.
მათ სულიერთა კრებულთა არ დარჩათ დანამცდარები,
ღ მივირდი, ველარ ვიპოვე ცულ-მაშვრალთანა მარები⁵.
8. მუნ ვერა ვპოვე სათქმელი — აწ მომიძულა ზენამა⁶,
გული მიუძღვენ კელჰყვთა, ვინებე⁷ ვარდი მენამა,
ფერი შემატეს ბაგეთა ჩემთა სისხლთაგან სმენამა⁸,
ღ აწ ყურნი უნდა აწვივნეს ტკბილ-მოუბარმან ენამა.
9. ვიწყო პირველთა მიჯნურთა ამბავი მოსასმენისად⁹,
ან ვით შეერთეს მხეტთანა, ან ვისთვის რბოდეს ხელისად,
ზოგნი ქვე დაშვრეს კორცთათვის¹⁰, ზოგთა სრბა იწყეს ზენისად,
ღ ზოგთა სდიოდეს თვალთაგან ცრემლნი რუდ მონადენისად.

¹) აქა-იქ—: ამაღ წინასა (A, E).

²) A—: გუბი ზეთისა წყაროსა; H—: გუბიზე მითისა წყაროსა.

³) ასეა C და D-ში; A, E H—: ვითმე აროსა; B—: ვინმე აროსა; F—: უშმაგოთ ვით
მეაროსა.

⁴) A, E, H—: არ (ა) ვდუმენ აროსა; B-ში კი მთელი სტრიქონი თავისებურია—: მაგ-
რამ მას ვბაძი ჩქარულად, ამაღ არვისგან აროსა.

⁵) ამ ხანას B ასე კითხულობს—:

„კამდა მესმინა სიტყვები უხრწნელად დანამყარები,
სწავლა სამლოთოთა წერილთა, სულისა დანამყარები,
მათ სურიელთა კრებულთა არ დასცდა და ნამყარები,
და მივარდი, მე ველარ ვპოვე ცულ-მაშვრალთანა მარები.“

⁶) E—: მუნა ვერ ვპოვე სათქმელად, აწ მომიძულოს ქვენამა; დაახლოებით ასევე იკით-
ხება სხვაგანაც.

⁷) A, C, D, F—: მინდა, რომ.

⁸) ასეა ყველგან, გარდა B-სა, სადაც სწერია—: ფერი შემატეს ბაგეთა ჩემთა სისხლთა-
გან დენ(ა)მა. ჩვენი რედაქცია ჩვენ ასე გვესმის: ჩემი სისხლის სმისგან კელჰყვთა ბაგეებს-
ფერი შემატათ.

⁹) B, E—: მონასმენისად.

¹⁰) B—: ზოგნი ქვე დაშვრეს მხეტთათვის; C—: ზოგნი დაშვრეს.

10. ტარიელს იცნობთ ყოველნი, სარიდანის ძეს მხნესა-და,
მას უებროსა მოყმესა, ტანად ალვისა ხესა-და,
ვით ეტრფილა ინდოეთს ნესტან-დარეჯანს მხესა-და,
ღ დაკარგა გულსა საკმილი, კვლავ უფრო დაეკვესა-და!
11. ძებნა, ვერ პოვა, გაიჭრა-ხელი ნადირთა ერევა,
ვეფხსა ემსგავსის სიტურფე, დაბნდის და ცნობა ერევა,
ქვაბნი მისტაცნა სამყოფლად, დენი მოსწყვიდნა¹, ერევა,
ღ ათ წელ მუნ იყო ხელ-ქმნილი, გულსა ლახვარი ერევა.
12. ავთანდილ, პირ-მზე არაბი, მასთანვე თანა ქებულა,
მეფისა როსტევეანისგან 'გაზრდილი, ძედ წოდებულა,
თინათინისთვის ხელ-ქმნილა, ვისგან² მზე დაწუნებულა,
ღ წყლული მოქენე წამლისა, სხვათა კურნებად რებულა³.
13. დღე ერთ ჯდა მოყმე საწოლსა, მონა შემოდგა ლაღისა:
— „გიკმოო მზემან მზეთამან, ხლებასა თვისსა გაღირსა!⁴
ნახა, უბრძანა:— „შენგან მწადს ძებნა მის გლახ საღაღისა“,
ღ პოვო, მოხვიდე, მე მოგცე ფლობა სამოთხის ბაღისა⁵.
14. რა ესმა მისგან ავთანდილს სიტყვანი იმედებული,
ღმერთსა შესწირა მადლობა — მზემან თქვა გულსა დებული!
წავიდა ფიცხლავ საძებრად, ქვაბს პოვა ასმათ დებული,
ღ მან " უთხრა წვრილად, რაც სჭირდა ტარიას ცეცხლი დებული.
15. წაეა ავთანდილ საძებრად მუნ, სადა პირ-მზე ტყვე სითა.
ფატმან უამბო:— „ქაჯეთს ზის იგი მზე სულთა კენესითა,
მთვარე მოსტაცეს ვეშაპსა მკლავითა მით უმხნესითა“.
ღ მზე არ ამკედრდა ეტლზედა⁶, ვირემ არ მიხვდა წესითა.

1) A, F, E:— მოსწყვიტნა.

2) E:— მისგან.

3) B, E და F ხელნაწერები მთელ ხანას „ებული“-რითმით აწარმოებენ.

4) ეს ადგილი არეულია ხელნაწერებში: A—: გიკმო მზეთამან უმზემ, შუქთა ხლებასა გაღირსა⁶; B—: მოგიკმო მზემან მთვარე, თვის შუქთა ხლებად ლამისა; C და D—: გიკმო მზეთა და შუქთამან, ხლებასა თვისსა გაღირსა, და სხვ.

5) ასეა A, C და F ხელნაწერებში; E კითხულობს—:მის გულსა დაღისა; H—:მის გულსა ლაღისა.

6) გარდა B და E ხელნაწერებისა ყველგან ვკითხულობთ—: მუნ; ეს აშკარა შეცდომაა გადამწერებისა: რადგანაც გამოკვებულზე იყო ლაპარაკი, გადაუწყვეტიათ, რომ ასმათი მუნ (იქ) უამბობდა ყოველივეს. რომ ეს ასე იყოს, არ იქნებოდა თხრობის სუბიექტი. ამიტომ უკანა-სკნელი სტრიქონი ჩვენ ასე უნდა გავიგოთ: მან (ასმათმა) უამბო ავთანდილს ტარიელის გასაპირი.

7) მხოლოდ E ხელნაწერში ვკითხულობთ: მზე არ ამკედრდა ლომზედან.

16. ძებნა, უბოგა მზე ლომსა, თვით მიხვდა ვეფხი მთვარესა¹,
ვარდნი ნამთეენი გაიფრჩქენეს, რა დაენერგეს ბარესა²,
ბოლოდვე გავლეს საწუთრო, სოფლის საქმენი არესა,
ღ იგ უსახონი ქალ-ყმანი მიწასა მიაბარესა.
17. ესენი შოთამ რუსთველმან³ შეამკო არსთა მკობითა,
თვით მინდობილმან სიბრძნისა, მერე თამარის კობითა,
იტყვის:— „ვპოვეო ამბავი პირველ სპარსთაგან მობითა“⁴.
ღ შეათხზნა ბროლსა გიშერი, ძოწსა სადაფი წყობითა⁵
18. გამოაცხადებს ნათქვამი მის, რუსთველისა, ქებასა,
დასაბამითგან შაირთა მთქმელნი თვით სად ვინ ებასა!
რად კამს დუმილი⁶ მუსიკთა, ენა რიტორად ებასა,
ღ თუმცა ხელობდა⁷ მის გამო, კელყოფდა მათსა ქებასა!
19. სწვევდა⁸ საკმილი უშრეტი პირ-მზისა თამარ მეფისა⁹,
ვითა ფოლადი¹⁰, მალნიტსა¹¹, თვალნი საჭკრეტლად ეფისა,
მაგრამ მან¹² მზემან ნათელი მიჯნურთ¹³ არ უიეფისა,¹⁴
ღ არად შესწონდა¹⁵ ზახილი ვარდსა¹⁶ ბუბლულთა ყეფისა.
20. მეფეს ენება¹⁷ სპარსული თქმად ქართულისა ენითა¹⁸,
— „ლექსად თქმა მწადს“—ო ებრძანა ლაღმან ბრძნად შექთა ფენითა,
ნიკი აღუთქვა უზომო, მოაჯე ვარ მოქენითა,
ღ მიჯნური მიჯნურთ საქებრად¹⁹ დაჯდა გლახ ცრემლთა დენითა.

1) ასეა A, B, F ხელნაწერებში; დანარჩენებში კი არეულად და შემცთარად: C, D, F და G-ში— ვით მიხვდა ვეფხი მახესა; H—: ვით მიხვდა ვეფხი მთვარესა; და სხვ. ცხადია, რომ C, D, F და G ხელნაწერების გადაძწერით დავიწყნიათ, რომ თინათინი მთვარეა და ავთანდილი კი ვეფხი, და ურჩევით ტრაფარეტული გაგება: ვეფხი გაება მახეშიო...

2) B-ში: ვარდი ნამთა გაფურჩხეს.

3) ყველა ხელნაწერი ამ რედაქციას იცავს, გადრა B-ისა, სადაც ვკითხულობთ—: ესენი თვითგან რუსთველმან.

4) აქაც B განზე დგას—: სპარსთაგან ცნობითა.

5) B—: შეთხზვა ბროლ-გიშერ-ლალ-მინა ძოწსა სადაფი წყობითა.

6) მხოლოდ E-ში ვკითხულობთ —: რად კამს დუმბილი მუსიკთა..., რაც კონტექსტისათვის სრულიად მიზანშეუწონელია, (თუ აქ გადმოცემულია სპარსული დუმბულაკ-ნაღარა).

7) C—: თუმცა ხლებოდა.

8) C—: წვევდა.

9) C—: მეფასა.

10) A, D, F, G—ვითა ფოლადნი.

11) G—: მალნიტსა.

12) A—: მაგრამ შენ.

13) A, C, D, F—: მიჯნურთა.

14) A, D, F, H—: არ უფერისა.

15) A—:რად შესწყენდა; F—:რად შესწონდა; H—:რად შესწონოდა.

16) B, E—:ვარდზე; C—:ვარდთა.

17) „ენება“-ს ვკითხულობთ მარტო ორ ხელნაწერში—B და E,—სხვაგან —: ებრძანა.

18) შესაბამისა B-ში დაცული რედაქცია—: მეფეს ენება ქართული თქმა სპარსული ისა ენითა. 19) D, E—:საქებლად; C—:საქებლათ.

21. სურვილისაგან ტყვე-ქმნილი შეიპყრა¹ ვისმა რამინა,
 დაშრტის² საკმილი ორთავე, რა ვარდმა ნახის³ რა მინა,
 მე თუ ძალმედვას, მათ მზეთა⁴ თვით ქების მეტი რა მინა?
 ლ ცრემლი მდის მათთვის სისხლისა, ფერად მართ ვითა რა მინა.

22. მარავს ჯდა შაპი მოაბად, სიდიდით⁵ შეუღარები,
 ვისის დედ-მამა ამიანს⁶ იყენეს ჯიმშედის გვარები,
 მიუკლა⁷, მამა მოუკლა, ქნა საქმე შეუგვარები,
 ლ ტყვედ წაიყვანეს უნებლიე⁸, მზეს არ ჰშვენოდა დარები.

23. კუბოსა ჩასვეს⁹, დაჰფარეს¹⁰, ვით ღრუბლით მზისა დარია¹¹,
 კუბოსა თავი მოხადა—განგებით ადგა ქარია,
 შაპი¹² მოაბადს ძმა ჰყვანდა, მას ვერა სჯობდა ტარია,
 ლ ანახდალ¹³ ნახა ნათელი, დაბნდა, სურვილმა დარია¹⁴.

24. აწ ვითხრა ცული კელობა შაჰან-შაჰ¹⁵ მოაბადისა,
 არა ესმინა ნათქვამი მეეტლეთ¹⁶ მოაბადისა,
 ძალად შეიპყრა, მოჰყვანდა, ვით თევზი, მოაბადისა¹⁷,
 ლ ვისმან¹⁷ სანაცვლოდ შეიპყრის სურვილი მოაბადისა.

25. მთვარე შეიპყრა ვეშაჰმა—ეგონა¹⁸ მომხვდა¹⁹ შევბაო,
 ვისამ²⁰ დაუსწრა სანაცვლოდ, შეკრა—ძიხა ჰყვა გრძნებაო,
 ვერა ჰამა მისგან ნაყოფი, ბედმან სხვას²¹ მიანებაო,
 ლ იგი უებრო რამინს ჰხვდა²², შაჰან-შაჰს²³—ცეცხლთა დებაო.

1) E—: შეიპყრის.

2) M—: დაშრტის.

3) ასეა C, D, E, F, G, H, და L-ხელნაწერებში, ხოლო B, M და O-ში—: ნახა.

4) B, M და O-ში—: მათ ზედა.

5) E—: სიდიდით.

6) E—: ვისის დედამან ჰამიანს; D—ვისის დედ-მამას ამიანს; C—ვისი დედ-მამა ამიანს.

7) M და O—მოუკლა.

8) C, D, F, G, L, H—: უნებლად.

9) M—: ჩაჰსვეს.

10) C, D, F, G, O—: დაფარეს.

11) C—: ვით ღრუბლის მზისა დარია; D, F, G—: ვით ღრუბლის მზისა დარია.

12) B—: შაპი მოაბადს განგებით ძმა ჰყავს. მას ვერ სჯობს ტარია; C, D, L—: შაჰი;

B, F, G, H—: შაი.

13) C—: ანახდალ. E—: ანახრდალ.

14) B—: შანშე; G, F, J—: შანშა; H—: შანშა.

15) B—: მეტადრე; L—: მეეტლედ.

16) C, D—: მოვა ბადისა.

17) D—: მისმან; M—: ვისა; G, C, E—: მისმა; O—: ვის; I—: ვისდა.

18) A, C, D, F, L, G, H—: მგონია.

19) A, E, M, O, H—: მამხვდა.

20) ასეა G და E-ში; C, D—: ვირემ; E—: ვისმან; M, O, L და H—: ვისმა.

21) M—: სხვა.

22) ასეა მხოლოდ B და M-ში, სხვაგან კი—: ხვდა.

23) B—: შანშეს (!)

*) სტრიქონთა ასეთი დალაგება მხოლოდ B-შია; სხვაგან: 1, 3, 2 და 4. ჩვენ ვარჩინთ B-ს დალაგება, რადგან უფრო ლაცულია ლოლიკური თანდათანობა და გადასვლა.

26. მოგლო უოველი ქვეყანა ამა ამბავმან¹ მზისამან,
 ბრძანა აბუსარ² ვეზირმან,³ ხალიფამ ბალდადისამან,
 იტყვის:— „დამივსო საკილი ამბავმან⁴ ვის-რამისამან⁵,
 ლ აწ განმიმარტოს⁶ ენამან ფაფხურ ბრძნად მოუბრისამან“⁷.
27. ფაფხურ გამოჩნდა⁸ ბასრელი მაქებრად რამინ-ვისისად⁹,
 ამბავად¹⁰ აღწერა¹¹ შეწყობით¹², ტკბილად, ართურე¹³ მქისისად,
 ყურნი დავალდენ¹⁴ მსმენელთა, გულნი განათლდეს დღისისად,
 ლ ბალდადს ნათქვამი ამბავი¹⁵, ნახეთ, გასმიათ ვისისად¹⁶!
28. ხალიფას შესძღვნა¹⁷ ვეზირმან¹⁸ თვით არმალანად სეფენი,
 მასმცა შეუწმდა¹⁹ სიტყანი კმა-ტკბილად დანამყეფენი,
 ყოვლგნით შემოკრბეს მიჯნურნი ცრემლთა²⁰ სისხლისა მჩქეფენი,
 ლ უქეს ყოველთა²¹ უკლებლად სიტყვათა სიიეფენი²².

1. ამბავი იოსებისა და ზილიხანისა²³.

29. მიჯნურთ ამბავი²⁴ შემოკრბა ამ წიგნსა ჩემგან თქმულებსა²⁵,
 უსუფ-ზილიხანც ვასენოთ, ნურცა მათ ვატყენთ გულებსა²⁶,
 შეუთხზნათ ლექსთა ყვავილი, ვერ ენახათ²⁷ დანასულებსა,
 ლ ქართულად ვიტყვი ყოველსა²⁸ ამბავსა მე სპარსულებსა²⁹.

1) L, M—: ჰამბავმან; C—:ამბავმა; A—:ამბისა.

2) E—: აბუნასრ.

3) E, L, H—: ვაზირმან.

4) L, M—: ჰამბავმან.

5) C, D, G—: მისრა მისამან; B—:მისრეთისამან (!).

6) ასეა A, C, D, E, F, G ხელნაწერებში; H, L—: განმიმარტოს, B, M, O—: განმიმარტოს.

7) G, C, D, F—: მოუბარისმან.

8) C—: გამოჩნდა; O—:გაგამოჩნდა.

9) B-ში ასე იკითხება—: ფაფხურ გამოჩნდა მაქებრად ბასრელ რამინი ვისისად.

10) A—: ანბავთ; B, C, D, E, G, H, F, L—:ამბავად; O—:ამბავად.

11) M—: ეწერა.

12) A, C, D, F, G, H, L—: შეტყობით.

13) A, F, H, L—:არა თუ. C—:არა; D, G—:თუ არა; B, M, O—:არ თურმე.

14) ასეა მხოლოდ E-ში; B, M—: დავარდეს; სხვაგან კი—: დადედლდეს.—ჩვენ ვარჩიეთ რუსთველური რედაქცია.

15) M, B, O—: სიტყვანი.

16) A, C, D, E, F, G, H, L—:მისისად.

17) აქა-იქ—: შეძღვნა.

18) D, E, F, G, H, L—:ვაზირმან.

19) A—:შეებნდა; C, E, D, F, G, H—:შეუძნდა; L—:შეუსძნდა.

20) M—:ცრემლით

21) A, C, D, F, G, H, L—:ყოველთა უქეს.

22) მთელი სტრიქორი B-ში ახირებულად იკითხება—: ცისკარსა ჰგვანდა შევენებით გიშრის წარბ-წამწამ მჩქეფენი.

23) A—: ანბავი უსუფ-ზილიხანისა; C, D, G, H—:ამბავი უსუფ-ზილიხანისა; L—:ჰამბავი უსუფ-ზილიხანისა; F—:ამბავი უსუფ-ზილიხანისა; M—: ჰამბავი იოსებ-ზილიხანისა.

24) A—:ანბავი; L, M—:ჰამბავი.

25) A—:შემოკრბა წიგნსა ჩემგან თქმულებსა; B—: ამ წიგნის ჩემგან თქმულებსა.

26) D—:ნურც მათ ვატყენთ გულებსა; E—:ნურც მათ დავაკლებთ გულებსა; G, F—:ნურც მათ ვატყენებთ გულებსა; C, L—:ნურც მას ვატყენებთ გულებსა; B, M—:ნურც იმთ ვატყენთ გულებსა.

27) A—:ვერ ნახათ; B, C, D, F, H, M—:ვერ მნახავ(თ).

28) M—:ყოველთა.

29) A —:ანბავსა; F—:ჰანბავსა; M—:ჰამბავსა.

30. მამათ მთავარსა იაკობს ძე ჰყვანდა ათორმეტები,
ორნი ცოლნი ჰყვეს¹ უფროსსა, თვალნი აქვს მრუდად-მჭკრეტები,
უმცროსსა² ერქვა რაქაელ, შვენებით მეტის-მეტები,
ღ მოსე მოგვითხრობს, რომელსა უძლოდა ნათლის სვეტები.
31. რაქაელ უშვა ორი ძე³: იოსებ, ბენიამენი;
იოსებს ვიტყვი, თუ ვაქო, ყველამ დამეცით ამენი⁴;
რა საკვირველი⁵ ძე ნახა, მამას ჰხვდა გულს სიამენი⁶,
ღ ცისკარსა ჰგვანდა, შვენოდა გიშრისა წარბ-წამწამენი⁷.
32. რა ღმერთმან შექმნა სოფელი, ადამს კელითა ბადებდა,
მაშინ წყალობით იაკობს⁸ იოსებს ძედ უქალებდა,
ადამის⁹ მსგავსი¹⁰ ძე მისცა, იმას მინათად¹¹ ადებდა
ღ კაცთა მტერობით ეშმაკი ბოროტად¹² შურსა მზადებდა.
- 33.* რა მოიზარდა ყმა იგი¹³, ბროლ-ლალსა მინა რეოდა¹⁴,
ევას მუცლითა ნაშობსა სიტურფით იგ მორეოდა,
ამისთვის სჯობდა¹⁵ ყოველთა—ბრძანება ღვთისა რეოდა,
ღ მისის შურით და მტერობით ძმად ქკუა გარდაყოდა.
34. რაღას ვაგრძელებ¹⁶—კაცთა ძე მისებრ ნახულა აროდეს.
ძმანი შეითქვენს, არჩევდეს, მისთვის სამტეროდ ჩქაროდეს¹⁷.
—„იგ ურჩევნათ მშობელთა¹⁸, ჩვენთვის ეს ჭირად კმაროდეს!¹⁹“
ღ რა იცის ბერმან მამამან, თუ ღზინი გაემწაროდეს!

1) B, O, M—: ორნი ცოლი ჰყუდა; E—: ორი ცოლი ჰყავს; L—: ორი ცოლი ჰყვეს.

2) M, O—: უფროსსა.

3) A, E, H—: ორნი ძე; B, D, F—: ორნი ძენი.

4) B, M, O—: იოსებს იცნობთ ყოველნი; E—: იოსებს იცნობთ, თუ ვაქო.

5) ასეა მხოლოდ E-ში; სხვანაირად—: რა საკვირველი.

6) A, H—: გულ-სიამენი; M—: გულსა ამენი.

7) ეს სტრიქონი სულ სხვანაირად არის B-ში—: უქეს ყოველთა უკლებად სიტყვისა სიამ-
ფენი; A, H, G, E, F—: ცისკარსა (ჰ)გვანდეს, (ჰ)შვენოდეს.

8) B, O, M—: მაშინ წყალობის თვალთა.

9) D, G—: ამისი მსგავსი.

10) A, E—: ადამის მსგავსი; B—: ადამის მზგავსი; M—: ადამის მსგავსი. დანარჩენ ხელ-
ნაწერებში (C, F, L, O) შენახულია ჩვენი რედაქცია.

11) H—: ამას ინადად.

12) M, O—: ბოროტსა.

13) E—: იგი ყმა; M—: ყმა იგი.

14) B—: ბროლს ვარდი შიგან რეოდა; E—: ბროლ-ვარდსა მინა რეოდა.

15) M—: მსჯობდა.

16) B—: ვაგრძელებთ.

17) A, D, E, G—: ჩქარობდეს.

18) B, C, D, G, F, H—: იგ ურჩევნია მშობელთა; E—: თქვეს, ურჩევნია მშობელთა; L—: იგ
ურჩევნია მამასა.

*) ეს ხანა სრულიად არ არის C ხელნაწერში.

*) ეს ხანა სრულიად არ არის C ხელნაწერში.

35. — „ყოველ დღე წავალთ¹ მკეცთა სვრად²“—ძენი ეტყოდეს³ მამასა,—
აწ თუ გვებრძინებ, იოსებს ჩვენთან წავიტანთ⁴ ამასა,
ველად შექცევა დია⁵ სჯობს⁶ ცუდსა ძილსა და ჭამასა⁷
ღ მათ ნება დართო—არ იცის, თუ ჩავარდების⁷ ნანასა.
36. თან წავიტანეს⁸ სალხინოდ, მიდიან, მინადირობდეს;
გლახ რა იცოდა იოსებ, თუ ძმანი რას უპირობდეს?
მთიებს უგვანდა ყელ-ყური, ლაწვნი ბადახშნად ძვირობდეს⁹,
ღ მათ გაურისხდა უფალი, რა კარგ საქმეზედ გმირობდეს¹⁰!
37. მათ კელი მიჰყვეს, შეიპყრეს, აღვამან თავი დახარა,
ეგზომ უებრო ყმაწვილი ძმათ შეებრალათ¹¹ გლახ არა!
—„რად უფრო უყვარ მამასა, შენ ჩვენზე მეტი რა ხარა?“
ღ იოსებ მათთან მგზავრობა¹² იტირა, ივაგლახარა!
38. ეტყოდა:—„ვის რა შეგცოდე, რისთვის მამაკალით ძმანო და?
—რად არ გეწყალავით უბრალო, გულ-ულმობელნო¹³, ქვანო და?
მართ მაშინ მათგან¹⁴ ნაქმარი ბოროტად საქმედ კმაროდა.
ღ აწ ბერის მამის ტირილნო, დედისა ვაჟ-მოთქმანო და¹⁵!
39. მათ გააშიშვლეს საკვდავად¹⁶, ყელის გამოჭრას¹⁷ ლამოდეს,
განგება იყო მალლისა—უწყალოდ შეეწყალოდეს.
ორმო იპოვეს, ჭას ჰგვანდა¹⁸ შიგ ღგომილ იყო წყალ ოდეს,
ღ მაშიგ¹⁹ ჩააგდეს მნათობი, შუქი ქვე²⁰ დაემალოდეს.

1) A, B—: ჩვენ ყოველთ დღე წავალთ; C, D—: ჩვენ ყოველ დღე წავალთ; E—: ჩვენ ყოველ დღე წავალთ; F, H—: ჩვენ ყოველ დღე წავალთ; G—: ჩვენ ყოველ დღე წავალთ.

2) A—: მკეცთა სვრად; B, M O—: მკეცთანა.

3) A—: ეტყოდენს; B—: ეტყოდა.

4) B—: წავიყვანთ.

5) D—: დიახ.

6) M—: ჰსჯობს.

7) B—: ჩავარდება.

8) B, O—: თან წავიტანა; C—: თან წავიტანეს; H—: თან წავიყვანეს; M—: თან წავიტანა.

9) A—: ლაწვი ბადახშად; B, M—: ლაწვი ბადახშანს (ს)კვირობდეს; C, D, G—: ლაწვი ბადახშანი ძვირობდეს; F—: ლაწვი ბადახშანს; O—: ლაწვი ბადახშანს წვირობდეს.

10) E ხელნაწერში მთელი ეს ხანა „ირობდენ“-რითმაზეა აწყობილი.

11) A—: შეებრალად; C, G—: შეებრალა; D, F—: შეებრალა; E—: ძმა შეებრალეს; I—: ძმას შეებრალა, მათ არა.

12) A, F, G—: იოსებ მათთან მგზავრობდა; D, O—: იოსებს; E—: იოსებ მათის მგზავრობით.

13) D—: გულ-ულმობელნი; L—: გულ-ულმობელი, თქვე ქვანო; M, O—: თქვენ გულ-ულმობელი.

14) C—: მათ მაშინდელი; D, G—: მათ მაშინ მათგანი; L—: საქმე მათი მაშინდელი ბოროტ ნაქმარად კმაროდა.

15) C, D—: ვის მოთქმანო და; E—: ვა მოთქმანო და; F—: ვე მოთქმანო და; G—: ვი მოთქმანო და; L—: დედისა ვაით მოთქმანო; M—: დედისა ვაე თქმანო და; O—: დედისა ვაე თმანო და, ეს ხანა L ხელნაწერში „ანო“ რითმით არის აწყობილი.

16) O, C, M—: საკვდავად.

17) ასეა ბნოლოდ M და O ხელნაწერებში, სხვაგან ვკითხულობთ—: ყელ გამოჭრასა ლამოდეს.

18) „ჰ“ დაცულია A, H, M ხელნაწერებში.

19) D—: მას შიგან; E, G—: მას შიგ; F—: შიგან; L—: მაშიდ

20) აქა-იქ—: ძმისა.

- 40.* უფროსმან ძმამან მის ყმისა¹ პერანგი სისხლით შესვარა, იგ მუნ დაადგეს. ეგ მიკვირს: ძმამან ძმის სისხლი შესვა რა²! მათ მისი ცხენი მიჰყვანდათ, ნეტარ მისთანა შესვა რა³! ღ სხვა მსგავსი⁴ იოსებისა, ვეკობ, დედამან შვეს არა⁵.
41. მათ მწუხარება იჩემეს⁶, ტირილით მივლენ, ზარითა, მამასა თავსა წაადგენენ ამბითა შესაზარითა, პერანგი წინა დაუდგეს, ჰკადრეს სიტყვითა მწარიითა. ღ იტყოდა:—სიბერის ეამსა⁷ გულსა ლახვარი მკართა⁸!
42. — „რა უყავთ⁹ ჩემი იოსებ?“—ეს ოდენ უთხრა¹⁰ ენითა. მათ მოახსენეს:—„წატანა ჩვენ მისი ავად ვქენითა, ლომი აგვიჩინდა¹¹ უსახო, ჩვენ გავექეცით¹² რბენითა¹³. ღ მას¹⁴ მოეწია, შეიპყრა, დაგლიჯა კბილთა კბენითა.“¹⁴
- 43.** „იგ შექამა და წავიდა, პერანგი დაგვრჩა ხეული, ეს ნიშნად წამოვიტანეთ¹⁵ სრულად¹⁶ სისხლშიგან რეული.“ ტირან¹⁷ საწყალნი მშობელნი სისხლისა ცრემლ დათხეული¹⁸, ღ ტირილით თვალნი დაუდგეს, ლაწვნი შეეკმნეს ხეული¹⁹.
44. აწ რაც გადახდა იოსებს, ვარ მის ამბისა მთხრობელი: ღრმასა ორმოში ჩაადგეს²⁰, არ უნდა ბარ-სათხრობელი, ყაფილა მოდის ურიცხვი²¹, ჰგავს, თუ მისვლია მთხრობელი, ღ აწ ნახეთ მახედ წყალობა ღვთისაგან მიუთხრობელი²²!

1) აქა-იქ— ძმისა.
 2) B—: იგი მუნ დაადგეს. ეს მიკვირს: ძმამ ძმა სისხლით შესვარა.
 3) C, D—: შესვანრა.
 4) A, E—: მგზავსი.
 5) B—: ვეკობ დედამან შესვარა.
 6) O—: იჩვენეს.
 7) ზოგ ხელნაწერებში—: სიბერისა დროს; სიბერის დროსა და სხვ.
 8) აქა-იქ— უყავი, უყავ.
 9) B—: უთხარ.
 10) M—: ალგვიჩინდა.
 11) D—: გავიქეცით.
 12) M—: ჰრბენითა.
 13) B—: მათ.
 14) C—: კრეკითა; D, F, G—: კრკენითა.
 15) B, M, O—: წამოვიღვეით.
 16) A, B, F, G—: სულა; E, H—: სრულა.
 17) A, C, D, O—: ტირიან.

18) A, D—: სისხლისა ცრემლი დათხეული; B—: სისხლისა ცრემლთა თხეულად (ხანა აქედ
 ლად¹⁹ რითმით არის ნაწარმოები); M, O—: სისხლის ცრემლითა რეული.
 19) A—: შეეკმნეს; B—: შეეკმნეს; E—: შეეკნათ; F—: შექნეს; O—: ლაწვი შექნეს.
 20) M, O—: ღრმაში ჩაადგეს ორმოში; ალაგ-ალაგ—: ღრმაში ჩაადგეს ორმოსა.
 21) A, C, D, G, H—: ყაფილა მოდის სადგომლად; B—: ყაფილა მოდის ურიცხვი; E—: ყაფლა
 მოვიდა სადგომლად; F—: ყაფილა მოდის სადგომლად; M, O—: ყაფლა მოდის ურიცხვი.
 22) A, E, F—: აწ ნახეთ მახედ ღვთისაგან ბრძანება მიუთხრობელი; C, D—: ღვთისგან მის
 ზედა ბრძანება.

*) I. ხელნაწერში ამოვარდნილია ერთი ფურცელი, სადაც უნდა ყოფილიყო მე-40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48 და 49 ხანები.
 **) () ხელნაწერში სტრიქონები არეულია, იქ არის: 1, 3, 2, 4.

45. ორმოს პირს დადგეს კარაენი¹, წყალსა ეძებდეს მდომელი²,
 ჰა ნახეს, შიგან ჩახედეს, შუქნი³ აქეს შემომდგომელი⁴;
 ქარაენ-ბაშსა აცნობეს:—„ოქვენც ნახეთ ჰაში მჯდომელი“.
 ლ წავიდა ნახა,⁵ გაჰკვირდა⁶—პირი ელვათა მკრთომელი.

2. * აჰა განსაიღვა იოსებისა ვაჟართაგან:***

46. კაცი ჩაუშვეს, საბელი წელთ ება, კელთაც ეჭირა⁷,
 ამოიყვანეს იოსებ, ძლივ სული კბილით ეჭირა,
 ჰკითხეს:—„ვინა ხარ?“—ყოველთა თვალი მახედა ეჭირა⁸,
 ლ მან უთხრა⁹:—„ძმთ მილალატეს, ლხინი ამისთვის მეჭირა“¹⁰.

47. გარ-მოკრბეს დიდნი ვაჭარნი¹¹, მისი ნახვა მათ უღირდათ,
 მას უჭვრეტდეს¹² გაკვირებით, შუქი მისი გულსა სჭირდათ¹³,
 უსასყიდლო მარგალიტი მოინდომეს გასასყიდათ,
 ლ მისრ-ეგვიპტეს წაიყვანეს მათთვის მორკმად, გასამდიდრათ¹⁴.

48.*** მის ქალაქისა მეფესა აზიზი-მისრი¹⁵ ჰრქმეოდა¹⁶,
 მდიდარი, უხვი, მოწყალე, ერთობ მოსამართლეო-და¹⁷,
 მას ცოლი ჰყვანდა—სიტურფით მნათობთ არ მოეთნეოდა¹⁸,
 ლ სახელად ერქვა ზილიხან, მთვარესა სჯობდა¹⁹, მზეო-და²⁰!

1) A, B, F, H, M, O—დადგეს კარები; C, D—დაადგეს.

2) A—წყალსა ეძებდნენ მდომელი; B—ეძებენ წყალი დგომილი; (ეს ხანა „ომილი“ რით-
 მახეა აწყობილი); I—ეძებენ წყლისა მდომელი; M—ეძებენ წყლისა მდომენი; O—ეძებენ წყლისა
 მდომელნი.

3) A, B, C, F, G, H, M, O—შუქი; D—შუქა.

4) C, D, G—შემოდგომილი; M, O—შემამდგომელი.

5) A, C, D, F, G, H—ადგა, რა ნახა; B—მოვიდა, ნახა; I, M, O, N—ადგა, წავიდა.

6) C, F, O—გაკვირდა; D, G—განჰკვირდა.

7) M, O—საბლები, წვერები კელთა ეჭირა; ბევრგან „საბელის“ მაგივრად „საბლები“-ა.

8) B, F, G—მას ზედა; D—მას ზედ; I, H—მახედან.

9) A, C, F, G, H—მან თქვა, თუ; B—მან უთხრა; D—მან თქვა.

10) C, D, F, G, H—ლხინი ამისთვის ეჭირა.

11) A, C, G—გარ-მოკრფდეს დიდ-ვაჭარნი; B—გარე-მოკრფა დიდ-ვაჭარნი; D—გარ-
 მოკრფდეს დიდ-ვაჭარნი; E—გარ-მოკრბეს დიდ-ვაჭარნი; F—გარ-მოკრფდეს დიდნი-ვაჭარნი;
 H—გარ-მოკრფეს დიდ-ვაჭარნი.

12) B—მას უჭვრეტდა, (ხანა „და“ რითმახეა); E, F, M, O—მას უჭვრეტდენ.

13) B—სჭირდა; M—სჭირდათ.

14) A—მართთვის; B—მათთვის მოწმად; E—მათად მორკმა; C—გასასყიდათ.

15) A— აზიზი-მირზა B— აზიზ-მისრი D— აზიზი-მისრი.

16) A, C, D, H, E— რქმეოდა.

17) B— მათ თანვე სიმართლეო-და; M, O— მასთანვე სამართლებო-და.

18) C— ნათელი მოეფინოდა.

19) M— სჯობდა.

20) E— მზეობდა.

* ეს კარი ამ ხანიდან იწყება A, C, D, F, G და H ხელნაწერებში; ერთი ხანის შემდგომ
 იწყება B, M და O ხელნაწერებში, ხოლო მე-47-ის შემდგომ იწყება მხოლოდ F ხელნაწერში.

** ამ კარის სათაურიც სხვადასხვა ნაირად არის შენახული; ჩვენ მოვიყვანთ ზოგიერთს
 მათგანს: A—იოსებისა ვაჭრისაგან რომოდიან ამოყვანა და მისრეთს გაყიდვა; B—გაყიდვა ვა-
 ქართაგან იოსებისა. აწ ნახეთ სიკეთე მისი; C, D, F, G, H თითქმის ერთნაირად გადმოგვცემენ-
 რენი რედაქციის მსგავსად; M, O—გასყიდვა იოსებისა დიდ-ვაჭართაგან, ნახეთ მისი სიკეთე.

***) F და G ხელნაწერებში არ არის შემდეგი ხანები: მე-48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
 57, 58, 59, 60, 61, 62 და 63. ამ ადგილებში ხელნაწერები დაზიანებული არ არის; მე-47 ხანას
 უშუალოდ მოსდევს მე-64-ე.

49. მე ვით ვაქო¹ სიტყვა მცირმან², სპარსთ უქიათ ენა-მრავლად,
ვინ ყოფილა მისი მსგავსი, ან ვის ახსოვს დანასწავლად³
მან ციერნი⁴ დააბნელა⁵, თვით გავიდა⁶ ცაში მავლად⁷,
ღ მან მოუღვის მისთა მჭერეტთა⁸ ცეცხლი ცხელი გულსა ალვად⁹.
50. წარბნი გიშრისა ქამანდსა¹⁰, თვალნი მელნისა მორევედა,
ნარგიზნი შავსა ლახვარსა მიჯნურთა გულსა მორევედა¹¹,
თმა-ტევერი შავსა სუმბულოსა, ტანი ალვასა მორევედა¹²,
ღ ბრწყინვალეებითა ცისკარსა „მე ვჯობ-“ო¹³ დაუშორევედა¹⁴.
51. მის მნათობისა საქებრად ენა კამს შესხმად მალეები,
არღანის¹⁵ ფერსა ლაწვზედა¹⁶ ჯარად დგას გიშრის სარები,
მარგალიტს ჰუარვენ¹⁷ ორნივე იაგუნდს ქვეშე ლალები,
ღ მისთა შუქთაგან მთვარესა პირსა აჩნია ნალები.

3. * სიზმარი ზილიხანისა. **

52. ტახტზედა იწვა იგი მზე საძილოდ მოსვენებითა,
იოსებ ნახა: თავს ადგა სიზმარში მოჩვენებითა,
ნარინჯი კელთა ექირა, ჰგავს ნაკობია ნებითა¹⁸,
ღ ვით ცხადივ,¹⁹ ეუბნებოდა თამამად, არა თნებითა²⁰.

1) C, D—: მე ვით ვთქვა

2) A—: სიტყვა მცირემ; E, M—: სიტყვა მცდარმან; C, D—: სიტყვა მცირმა; O—: სიტყვა მცთარმან.

3) B—: დასასწავლად; D—: დანასწავლად; M—: ენა მცდარად; O—: ენა მცთარად.

4) C, M—: მან ციერი; O—: მან მციერი.

5) C—: დაბნელა.

6) M, O—: თვით გავიდის.

7) B—: მრავლად.

8) B, M, O—: მისსა მჭერეტსა.

9) A, D, H, M, O—: გულსა ალად; B—: ცეცხლი მწველი მუდამ ალვად; C—: მჭერეტთა გულთა ცეცხლი დასაწველად; E—: გულსა ალვად.

10) C—: ქამანდის; E—: ქამანდი.

11) M, O—: მიჯნურთა დაემორევედა.

12) A, C, E—: ალვისა მორევედა; B, M, O—: ალვის ხედ მორევედა.

13) B, O—: მე ვჯობო; M—: მე ვჰსჯობო.

14) D ხელნაწერში ეს ხანა „რევიდა“-რითმით თავდება.

15) A—: ალვანის.

16) C, D, E, H, L—: ლაწვზედან.

17) B, M, O—: ჰუარავს.

18) M, O—: ენითა.

19) A, D—: ვით ცხადათ; E—: ვით ცხადი; C, H, L—: ვით ცხადად.

20) ასეა M და O-ში; სხვაგან—: თნევითა.

* ეს კარი A, C, D, H და L ხელნაწერებში რალად გაუგებრობით მე-51 ხანიდან იწყება.

** სათაური ჩვენ შემოკლებულად მოვიტანეთ; თითქმის ყველა ხელნაწერში ასე იწყება

და ერთეის სხვა რამე, მაგ.: 1) და იოსების ნახვა (A, L); 2) და იოსების ჩვენებაში ნახვა უცხოვრად და საოცრად (M); და სხვ.

53. „ვინ ხარ, სით მოხვალ, რა გინდა?“—ქალი ეტყოდა მძინარე,
„ვით¹ შემოვიშვეს სარანგთა, ან ჩემთვის შუქი ვინარე?
ვერ გამიცნინხარ² სხივთაგან, გნახო, წამოდევ³ წინარე,
ღ ვიცი, მამედვა დღეს იქით საკმილი მოუთმინარე!
54. — „თუ ჩემი ცნობა გწადიან. ხვალ მოდი, მნახე, მზეო-და!
ტყვედ მომიყვანეს, ტყვესაგან⁴ შენ გული დაგეტყვეოდა,
ისწრაფე ჩემსა დახსნასა, ტანად ალვისა ხეო-და.
ღ მიყიდე შენდა⁵ სამონოდ, გამსახურო, გესათნოდა⁶.
55. ნარინჯი მისცა, წავიდა, კელთ შერჩა ეგრე მწოლესა,
მოშორებებისა ლახვარი მისთვის საკვდავად მოლესა.
ქალი შეერთა და აიჭრა, გული⁷ ძგერს⁸ მისსა მგონესა.
ღ არ ვეჭობ,⁹ მათმან მნახევან¹⁰ სხვა ვინმე მოიწონესა!
56. იძახდა:—„მოკვედი¹¹, მიშველეთ!“—ვარდი ზაფრანად ჰფეროდა¹²,
მხლებელნი¹³ უწვენეს გარშემო, ვის როგორ შეეფეროდა¹⁴,
გამდელი ტირს და ეხვევის¹⁵, გულ-ტკბილად მოეფეროდა¹⁶,
ღ — „რა გჭირს, რა მოხდა, მიზრძანე, ჩემო ჰური და ფერო-და¹⁷“.
57. ჰკადრეს¹⁸:—„მზეო, რამ შეგაკრთო, მოგეჩვენა სადაღავნი?
ეგრე ფიცხლად¹⁹ ვით დაგაჩნდა გულსა ცეცხლი სადაღავნი?
გეხვეწებით:²⁰ ჩვენ გვამყოფე თქვენთა ჰირთა სადაღავნი,
ღ შუქთა სხივნი დაგემალნეს, აწ მნათობთა სადაღ ავნი“?

1) A, C, H, L—: სით შემოვიშვეს; D—: შიდ შემოვიშვეს.

2) M—: ვერ გამიცნინხარ; O—: ვერ გამიცნინხარ.

3) A—: წამოდევ; L, B, C—: წამოდექ; E—: წარმოსდგე.

4) გარდა E ხელნაწერისა, ყველგან ვკითხულობთ—: ტყვისაგან.

5) B, M, O—: შენთვის.

6) M, O—: გესათნოვდა.

7) E—: გულსა სძგერს.

8) M—: ჰსძგერს.

9) A, B—: არ ვეჭობ; C—: არ ვგონებ.

10) B, M, O—: მისმან მნახველმან.

11) C, O—: მოკვე; J, H—: მოვჭკვე; L, M—: მოკვედ.

12) A—: ფერობდა; J—: ვარდი ზაფრანის ფეროდა;

13) A—: მგვეალნი; C, D—: მხლებელი უწვეს; H—: მხლებელნი უწვეს; L—: მხლებელი.

უწვენ.

14) C, D—: შეფეროდა; E—: ვის უფრო შეეფეროდა; O—: ვის როგორ შეეფეროდა.

15) C, E—: ტირის და ეხვევა; M, O—: ტირის, ეხვევის.

16) მეორე და მესამე სტრიქონი B ხელნაწერში არეულხა— ჯერ არის მესამე და შემდგომ მას მოსდევს მეორე.

17) A—: ჩემო ური და ფეროდა; B—: ჩემთვის ურიდლად ფეროდა; C—: ჩემო გულსა და ფერო და; D, L—: სიტყვა არ დამიფასო და; E—: ჩემო ჰურიდა ფეროდა.

18) B, M, O—: ჰკითხეს; C, L—: კადრეს; D—: კადრებს.

19) D, M, O—: ეგრე ფიცხლავ; L—: ეგრე ფიცხლათ.

20) A, C, D, E, H—: გეხვეწები.

58. დაგლიჯა ბალი ვარდისა, ზამბახი, იასამანი, სუშბულის¹ ტევრი გაყარა, არ მისცა იასამანი, გამოენასკვა შეფრუშვით² შავნი ვიშრისა ქამანი, ღ მელნისა ტბათა³ სდიოდა⁴ ვარდზედან⁵ ცრემლთა ნამახი.
59. იტყოდა:—„ენახე⁶ სიზმარი, ჩემთვის საკვდავად ჩვენება: ყმა⁷ ენახე პირ-შზე, ტან-სარო, მე მისი შეყრა მენება, მიჯობდა ძილი ლეიძილსა⁸, თუ ბნელად გამეთენება, ღ უცილოდ გავლი⁹ სოფელსა, თუ კიდევ არ მეჩვენება“.
60. ზრ დაუჯერეს მხლებელთა, სთქვეს:—სჭირსო ეშმაკურება¹⁰. მეფე შორს იყო, შესთვალეს ამბისა¹¹ მედასტურება, წიგნი მისწერეს:—„ეს გვიკვირს¹², მზის ნახვა არ გესურება! ღ ავად გყავს, მოდი, თვით ნახე ვარდზედა ცრემლთა სხურება¹³“.
61. მეფე მოვიდა, გაკვირდა¹⁴, მზე ნახა ფერ-მიკილებით¹⁵, საყელო გარდახეული, პერანგი აღარ ღილებით, ეტყოდა¹⁶ ქალსა:—„რა გტკივის. ცრემლი რად მოგდის მილებით“? ღ მან უთხრა:—„ძილში შევშინდი, ამად ვარ კკვა-შეშლილებით.¹⁷“
62. მეფემან იკმნა აქიმნი¹⁸, შესჩივლა საქმე მთვარისა, იმათ იცნობდეს¹⁹ ყოველნი ბოლრატის შესადარისა! ხადუმთ უფროსსა უბრძანა²⁰ გაღება არმის²¹ კარისა: ღ—„თქვენგან ამისი კურნება ჩემთვის სალხინოდ²² კმარისა“.

1) A—: სუნბულის.

2) C—: შეფშვკრით გამოენასკვა; D—: შეფშვკრით გამოენასკვა; E—: გამოენასკვა შეფრუშვით.

3) M—: მელნისა ტბანი; O—: მელნისა ტბაში; L—: მელნით ტბადა.

4) A—: ზდიოდა; M—: ჰსდიოდა.

5) B, M, O—: ბროლზედა.

6) J—: ენახენ.

7) B, D, L—: ყრმა.

8) A, D, H, L, E—: ძილი მიჯობდა; C—: ძილი არ ჯობდა...

9) M, O—: გავალ.

10) M, O—: და(ჰ)წამეს ეშმაკურობა; N—: ჰსთქვეს: ჰსჭირსო ეშმაკურება.

11) A—: ამბავი გვედასტურება; B, M, O, N, P—: ამბავი მედასტურება; L—: ჰამბვის მედასტურობა“ (ხანა „ობა“ რითმანა).

12) E—: ეს მიკვირს.

13) E—: ბკურება.

14) C და D-ში—: გაკვირდა...; L-ში—: განკვირდა; სხვან კი—: ვაკვირდა.

15) ასეა მხოლოდ J-ში ხელნაწერში. სხვან მთელი ხანა „ობით“ რითმითაა შედგენილი.

16) მხოლოდ N-ში ვკითხულობთ—: ეტყოდეს.

17) A, B, C, D, L, N, P—: კკვა შეცვილებით; E—: კკვა შეცვილებით“.

18) აქა-იქ: ექიმნი.

19) A, C, D, H, L, N—: იმათ იცნობდეს; M, O—: იმას იცნობენ.

20) აქა-იქ—: უბრძანეს.

21) P—: ამიერ კარისა.

22) E—: სალხენლად.

იოსებ-ზილიხანიანის ქართული ვერსიები.

83. ნახეს და გამოიკითხეს, მისი ვერ იცნეს სენები,
ფიცხლავ შეატყვეს სურვილი¹, სათქმელად შეკრეს ენები,
თქვეს², თუ: „ეფი სჭირს³, არ არის მეფისა მოსახსენები,
ღ განქარდეს საფრთხე⁴ ეშმაკთა, ღმერთსა ვევედრნეთ⁵ მქენები.“

84. ერთმან მაჯა დაუჭირა, მას⁶ საცდელად სინჯავს⁷ წყნარად,
იგ მეორე არაკს ამბობს⁸ საქმისათვის მოსავგარად,
მიჯნურობა ჩამოავდეს—ქალს⁹ დაეძრა მაჯა ჩქარად,
ღ გაცეცინეს, პირსა კელი მათ მიისწრეს მოსათარად.

65. ქალმანც შეიტყო:— „შემატყვეს, მე რაცა მჭირდა კირები,¹⁰“
შეშინდა:— „ვა, თუ გავმელავნდე¹¹, საქმე მაქვს¹² გასაჭირები.“
ბრძანა:— „გავმთელდი¹³, მეფონა¹⁴ გულს სენი მოსაჭირები“;
ღ აქიმთ მრავალი უბოძა— მისთვის დაგუბონ პირები¹⁵“.

66. ადგა და ტანსა ჩაიცვა, მან გაიმაგრა გულიო,
პირსაც აჩნია და შიგნით გული აქეს დადაგულიო.
ქალაქსა იდგა საკერპო, შიგ კერპი ამართულიო¹⁶,
ღ თქვა¹⁷:— „წავალ, მსხვერპლსა შევსწირავ¹⁸— ძლივ მომიბრუნდა სულიო“.

67. წასასვლელად დაემზადნეს¹⁹, ხალუმთ რაზმი მოდგა კარად,
კუბო მოაქვთ შემკობილი²⁰, მკველნიცა იდგნენ²¹ ჯარად,
ზანგთა²² რაზმი ისარს ისერის, აღმასი კამს გულსა ფარად,
ღ მთვარე მცხრალი გასაფსებლად²³ მივა მზისა შესაყარად²⁴.

1) მხოლოდ E-ში ვკითხულობთ—: ფიცხლავ შეატყვეს ეფი სჭირს; C, D, H, I, H—: ფი-ცხლად.

2) ალაგ-ალავ—: სთქვეს; ჰსთქვეს.

3) E—: ეს საქმე.

4) C, L—: საბრზე; N—: საქმე; D—: საბრზე.

5) B, E—: ღმერთსა ვეაჯნეთ; M, O—: ღმერთს ვევედრებთ; L—: ღმერთსა ვევედროთ.

6) აქა-იქ—: იგ.

7) A, C—: შინჯავს.

8) P—: მოჰყვა.

9) B—: მას.

10) M, O—: სენები.

11) C, M, O, P—: გავმელავნდეს.

12) E—: მიც.

13) E—: გავმართლდი.

14) M, O—: მეფეო.

15) ასე იკითხება მხოლოდ E-ში; B, M, O—: მათ საბოძვარი უბოძა, არ ზოგვით დასაჭი-რები; C, G, H, N—: მათ აღუსრულდათ გულები; A, D, F, L, P—: მათ აღუსრულა გულები.

16) M, O—: ქალაქსა შიგან საკერპო დგას კერპი აღმართულიო.

17) L—: ჰთქვა; M, N—: ჰსთქვა.

18) M, N—: შევსწირავ; O—: შევსწირამ.

19) B, M, O—: დაემზადა.

20) E, M, O—: შეკაზმული.

21) ასეა მხოლოდ E ხელნაწერში; M, O—: ადგა; სხვაგან—: იდგა.

22) N, P—: ზოგთა.

23) A, C, D, F, G, H, L, N, P—: გავსებული.

24) N, G—: შესაყრელად.

68. რა მივიდა, გარდამოკდა მოარული ნორჩი ალვა,
ლოცვა ჰქონდა სამიზეზოდ¹, მით პატიეთა² უნდა მალვა,
გლახათ მისცა უსაზომო, კერბთ ჰმსახურა³, გაეკრძალვა,
ღ იოსებცა მოიყვანეს⁴, მით⁵ ელხინა სევდათ მალვა.

69⁶. მეფემან იკმა ვაჭარნი:— „აქ მამისხენით, წა მარე⁶!“
ფიცხლავე მონა წავიდა, იოსებ ნახა მჯდომარე,
მონა განცვიფრდა, გამტერდა: ცით ჩამოსული რამ არე!
ღ დიდ ვაჭართ ჰკადრა ბრძანება:— „აქ მოდით ჩემსა წინარე⁷!“

4. იოსების მიხვანა მისკათს დიდ-ვაჭარათაგან და მეფისაგან სჳრდჳ⁸.

70. მოვიდეს იგი ვაჭარნი⁹. არ დაიყოვნეს ხანები,
მათთვის⁹ დაცალეს ყოველგან ქარვასლები¹⁰ და ხანები,
ნახეს. გაჰკვირდენ¹¹— იოსებ შთვარულად მონავენები,
ღ მისი განსმა¹² ყოველგან გასყიდვად მონაყვანები¹³.

71. მეფეს აცნობეს:— „ვაჭარნი მოვინმოვიდეს რებული,
ყაფილა ახლავს¹⁴ ურიცხვი, ლართა გამდიდრებული¹⁵,
ყმა ახლავს, ყულსა უძახის, მთვარეა პირ-გავსებული¹⁶,
ღ გაჰკვირდენ, ზედა მოაკრფდეს¹⁷ მოქალაქეთა კრებული“.

1) B, H, F, L, M, O — სამიზეზოდ.

2) E — პატივთა.

3) E — პატივცა.

4) A, C, D, H, G, N — მოიყვანეს.

5) B, M, O, N, P — მით.

6) A — მალე.

7) II ხელნაწერში ეს ხანა (მისი მეორე ნახევარი) არეულია: მეორე სტრიქონის შემდეგ ვკითხულობთ მეოთხეს. ჩვენი მესამე სულ არ არის, ხოლო მეოთხეში ვკითხულობთ— იგი მომყიდეთ, მიიღეთ მის ყმისა ოქრო წინარე.

8) B, M, O — მოვიდა იგი ვაჭარი.

9) აქა-იქ — მისთვის.

10) E — ქარვასლანი.

11) A, B — გაჰკვირდეს; C — განკვირდეს; D — განჰკვირდენ; M — განჰკვირდეს;

O — გაკვირდეს.

12) B — მისი განსმა; M — მისი განსმა.

13) B-ში სტრიქონების ასეთი რიგია: 1, 2, 4, 3.

14) აქა-იქ — ყაფლა ახლავს.

15) E — აკიდებული.

16) M, O — პირად ვავსილი (ორივე ხელნაწერში რომა „ლინი“-ა).

17) B — მოადგა; C — მოაკრფეს; D — მიაკრფდეს; H — მიჰკრფდეს; M, O — მიაკრბეს.

*) ეს ხანა არ არის B, M, O და E ხელნაწერებში.

***) მეოთხე კარის სათაურიც ოდნავი ცვლილებებით არის წარმოდგენილი. მაგ.: 1) A ხელნაწერი ჩვენს სათაურს უმატებს — და შვილად აყვანა; 2) M — იოსების მიყვანა ვაჭროსაგან და ძვირფასად მეფისაგან ჰსყიდვა; 3) O — აქა იოსების მიყვანა და ვაჭართაგან ძვირფასათ სყიდვა.

72. ბრძანა: — „ვინ არის მომგვარეთ აწ თიცხლავ ჩემსა წინარე“.
მოვიდეს, ძღვენი მოართვეს, ტურფა, არ დასაწუნარე.
უბრძანა: — „ვინ ხართ, სით მოხვალთ, ანუ ტყვე იგი ვინ არე?“
ღ მომგვარეთ, ვნახო შევენებით მნათობთა მოუთმინარე“¹.
73. მათ მოახსენეს: — „მეფეო², ვიკადრებთ მიწა³, მტვერები:
ჩვენ შამით⁴ მოვდით, გზაშია არვინ დაგვიხვდა მტერები,
წყალსა ვეძებდით, ჭა დაგვხვდა, თავს არვინ ადგა მცველები,
ღ ჩაეხედეთ — შუქი პირს გვეცა, უცხო რამ ვნახეთ ფერები“.
74. „ამოვიყვანეთ — ყმა დაგვხვდა ღარიბი, ტურფა სახითა,
ვჰკითხეთ: — «ვისგან გჰირს, ვინა⁵ ხარ, ტან-სარო ალვისა ხითა?»
— «ძე ვარო⁶ იაკობისა, ძმათ მომკლეს ამა სახითა».
ღ მოვიყვანთ, ვეჰკობ, გაჰკვირდეთ მის უებროსა⁷ ნახვითა“.
75. გამობრუნდა იგ ვაჰარი, სადგომს მივა — თიცხლად ვლიდა,
ყმას უთხრა: — „მეფე გიკომბს“⁸. მოკაზმა⁹ და ცხენსა სმიდა,
იგ ატირდა, ვარდის ბალსა გიშრის ღარიით¹⁰ მორერწყვიდა,
ღ მჰვრეტთა თვალნი გაურეტდეს, ვინცა ნახა, გაუკვირდა.
76. მეფემ ბრძანა¹¹: — „არ ნახულა ამისებრი¹² კაცთა ჰენი,
იაგუნდი, ბროლ-ლალ-მინა¹³ ვნახე ერთად¹⁴ შენათხენი,
თოვლსა ზედან¹⁵ ყორნის ბოლო, ტანად სარო ალვის ხენი,
ღ ვეჰე, გაშმაგდეს მისი მჰვრეტი, რაზომც იყოს დია ბრძენი“¹⁶.

1) E —: მეფემან ბრძანა: — „ვაჰარნი მომგვარეთ ჩემსა წინარე,
იგი ყმა ვნახო შევენებით, მნათობთა მოუთმინარე“.

და უბრძანა: — „ვინ ხართ, სით მოხვალთ, ანუ ტყვე იგი ვინ არე?“

2) A, C, D, F, H, G, N, P —: ტურფათ.

3) აქა-იქ —: მონა.

4) B —: შიშით.

5) აქა-იქ —: ვისი ხარ.

6) A, N, P —: თქვა — «ძე ვარ».

7) M —: მით უებროთა ნახითა; O —: მით უბრალთა ნახითა.

8) A, C, F, H, G —: მეფე გითხვს.

9) A —: მოკაზმე; C, D, F, H, G, M, O —: მოკაზმე; L —: შეუკაზმა.

10) M, O —: ღაწვით.

11) M —: მეფემ ბრძანა: A —: მეფემა ბრძანა; E —: მეფემან ბრძანა.

12) E —: არ მინახავს ამისებრი.

13) E —: ბროლ-ვარდ-მინა.

14) A, C, D, F, G, H, L, N —: ერთგან.

15) A, C, D, F, H, G, I, N —: სვალთა ზედა.

16) A, C, D, G, L —: რაზომც იყოს მეტად ბრძენი; B, F, H, N —: რაზომ იყოს მეტად ბრძენი; E —: რაზომ იყოს კაცი ბრძენი.

77. ვაჭარი იტყვის:—„გავეყიდო ფასზედა დაუფასები, ყულად რას მარგებს სატყვეოდ¹ პირად მზე, ალვა ნაზები?# შემოკრბა სრულად ქალაქი², მოაქეთ ოქრო და თასები: ლ ყოვლს კაცს უნდოდა“ სასყიდლად, შულლობდენ ბევრ-ათასები.
78. ბებერიც ვინმე მორბოდა, კელთ ჰქონდა ბანბის შულები, —„მეც ვიყიდო იოსებს, მას ვანაცვალო სულები“! ეტყოდეს: —„ჰგევეხარ ზილიხანს³, მალ მისთვის მიეშურები, ლ რასთვის ხელობა? წაგსვლია სიყმისა ქალიშვილები“⁴.
79. „შვილი არა მყავს, ვიყიდი“ —მეფემან ბრძანა —„შვილებად“. გარე გაყარნა⁵ ვაჭარნი, ბრძანა⁶: —„დასცხერით ცილებად, ღმერთან მე მომცა უებრო, არა მყო გარდავლინებად, ლ წადით, გახსენით საჭურჭლე, მოიღეთ“ ოქრო მილებად!“
80. მის გოვარისა⁷ სასყიდლად მოჰქონდათ ოქრო შუმებით⁸. ზილიხანს ესმა, გზავნიდა საამბოდ კაცს ჯაშუმებით, ბრძანა: —„უცილოდ იგია, ვისგან ვარ სულთქმა უშებით, ლ მოლხენა მომხედეს⁹, ეგება¹⁰, მე ვიყო წყულულ-დაშუმებით“.
81. ვაჭრობა შექნეს, მოიღეს მიზანი¹¹ ასაწონელი, მის უფასოსა ფასისა¹² ძნელ იყო შესაწონელი; ცალ-კერძ შეუდგეს დრაჰკანი, ცალ-კერძ იგ მოსაწონელი. ლ აწ გულსა მიხვდა ზილიხანს ლახვარი გასაწონელი.
82. ოქრო მიიწყო ვაჭარმან უსასყიდლოსა ფასისად, მეფე ადგა და იოსებ მუნ მიჰყავს სრა-დარბაზისად¹³, სადა ჯდა მთვარე, გვერდს ახლდა¹⁴ ჯარი ვარსკვლავთა დასისად, ლ აბაშთა, ზანგთა ლაშქარი¹⁵ ტევრად დგას ბევრ-ათასისად.

1) F:— სამონოდ.

2) E:— შემოკრბენ სრულად ქალაქნი.

3) A:— ყოველს კაცს უნდა; C:— ყოველს კაცს უნდათ; D:— ყოველთა კაცს უნდოდა;

F, F:— ყოველს კაცსა უნდა.

4) აქა-იქ:— გავხარ, ჰგავხარ, გეგხარ, ზილიხანს.

5) A:— რაღასა ხელობ—წაგსვლია; C:— რასთვის ხელობ, არ გახლავს; D, F:— რასათვის ხელობ; E:— რასთვის წაგსვლია ხელობა, სიყმისა ქალიშვილები; F, G, L:— რასთვის ხელობ, წაგსვლია; N:— რასთვის ხელობ და წაგსვლია.

6) E:— გარე გახსნა.

7) აქა-იქ:— უთხრა.

8) M:— მიიღეთ.

9) ასეა მხოლოდ M და ()-ში; სხვაგან:— მის გვარისა.

10) E:— მოაქეთ ოქროდა შუმებით.

11) აქა-იქ:— მამხედეს.

12) M O:— ეგების.

13) A, B, C, D, G, L, N:— ნიზანი; F:— ნიზამი; P:— ნიზანი.

14) E:— მის უებროსა ფასებად.

15) A:— მეფე ადგა, იოსებ მიჰყავს და მუნ სარა დარბაზისად; P:— მეფე ადგა და იოსები

მუნ მიჰყავა დარბაზისად; M, O:— და იოსებ მუნ მიჰყავს სადარბაზისად.

16) B, M, O:— ახლავს.

17) ამ სახით არც ერთ ხელნაწერში არ არის; უმეტესობაში კვითხულობთ —: აბაშთა ზანგი ლაშქართა.

83. მეფე ბრძანებდა: — „ღვთისაგან ეს მომენიქა ძეობად“.
 ზილიხანს უთხრა: — „ეს კმარა ჩვენთვის საღბინოდ, ძეობად¹,
 თვით ამისთანა სულ-დგმული არსით არ მოიძეობად,
 ღა არ თუ ნათობდეს² ქვეყანად ზეცადაც³ კმარის მზეობად“⁴.
- 84* ზილიხან სიხარულითა, ვითა უცნობო⁵, რეტობდა,
 სიზმარში მისგან ნახულსა არც აკლდა, არცა მეტობდა,
 სულსა და გულსა ცნობითურთ მისთვის უხვობით⁶ მეტობდა,
 ღ იოსებ სირცხვილისაგან, ვით ია, თავსა მღრეკობდა.
85. მეფე იოსებს ზილიხანს გაუდღებდა, უდებდა,
 მაგრამ მას მზესა მის ყმისა სურვილი ცეცხლსა უდებდა,
 ნახვისა⁷ სიხარულითა თავსა იმედსა უდებდა,
 ღ გული ლახვრითა⁸ დაქრასა შავთა წამწამთა უდებდა.
86. მე ვით ვთქვა⁹ სულთქმა, პატიუი¹⁰ მის პირ-მზე, ალვა რგულისა!
 იტყოდა: — „რა ვქნა, რა ვირგო მისთვის გაწირვად სულისა“¹¹?
 ჩემმა უნებლად¹² გასვლამა თუ მეფე გააგულისა“?
 ღ გულსა ემღურვის: — „რად შემქმენ კელმწიფე¹³ ყულად ყულისა“?

5**. ზილიხანისაგან გამდლის გაგზავნა იოსებთან ***.

87. პირველ ვახსენეთ¹⁴ გამდელი: ქკვა ჰქონდა, მისგან ზრდილობა,
 ბრძენი, ტურთა და უკლები¹⁵, მას აჩნდა¹⁶ გვარიშვილობა,
 ღონე ვერ ჰპოვა მის მეტი, მისი ქმნა განდობილობა:
 ღ —ეგების მიხსნას სიკვდილსა, შემაშროს თვალთა მილობა“!

¹⁾ B, M, O —: ზილიხან ეტყვის; E —: ჩვენთვის კმა იგი საღბინოდ და ძეობად.

²⁾ B —: არ თუ ნათობდა.

³⁾ B, O —: ზეცასაც; E, F, L —: ზეცადაც; M —: ზეცასაც.

⁴⁾ M და O ხელნაწერებში ეს ხანა „ობად“ რითმაზეა აგებული.

⁵⁾ M, O —: უცნობოთ.

⁶⁾ M, O —: საკვდავად.

⁷⁾ B, M, O —: ნახვითა.

⁸⁾ M, O —: ლახვართა.

⁹⁾ M, N —: ვსთქვა; აქა-იქ კიდევ —: ესთქვა.

¹⁰⁾ M, O —: პატიუთა.

¹¹⁾ ასეა მხოლოდ E-ში: სხვაგან —: „რა მერგო მისთვის გაწირვა სულისა; არის კიდევ —: არ მერგო მისთვის გაწირვა სულისა (A, C, D).“

¹²⁾ M, O —: ჩემად უნებლად.

¹³⁾ M, O —: კელმწიფედ; D —: გულსა ემღურვის—რად შექმენ მე ეს კელმწიფის ყულისა?

¹⁴⁾ აქა-იქ —: პირველც ვახსენეთ; პირველ ვახსენეთ.

¹⁵⁾ M, O —: უებრო.

¹⁶⁾ B, M, O —: ჰქონდა.

* ეს ხანა B ხელნაწერში გამოტოვებულია: მე-83-ს უშუალოდ მოსდევს მე-85.

** აქედან მოყოლებული B ხელნაწერი პოემას უკვე აღარ ჰყოფს თავებად.

*** კარის სათაური ერთ-ერთი ტიპურთაგანია; წარმოუდგენთ აქვე ორ სხვა ვარიანტს: ზილიხანსაგან იოსების მიჯნურობა და გამდლის გაგზავნა (E); ზილიხანსაგან იოსებთან გამდლის გაგზავნა და პასუხის შეთვლა (M, O).

88. მარტო იემო საამბობლად¹, ტირის, ცრემლთა² იგუბესა,
ეკონებოდა ძუძუსა, პირი ჩაუღვა უბესა,
ვით მარგალიტი ობოლი, შიგან სადაფთა ბუღესა³;
ღ ეტყოდა: — „რად⁴ არ გეწყალვი — სურვილთა გამაცუღესა“!
89. დიაცი ვაკრთა, რა ნახა ეგრე საბრალოდ მქენელი,
ეტყოდა: — „მზეო, რა მოხდა აწ შენი მოსაწყენელი?
ჩემი სული და სიცოცხლე შენ ხარ, გულისა მღზენელი,
ღ თავი არა მშურს საკვდავად, მიბრძანე — ვიყო მსმენელი“⁵.
90. ქალი ეტყოდა გამზრდელსა⁶: — „უტკბო ხარ ჩემთვის დედისა,
დავკარგე ქკუა, გონება, ენა მით დამეუბედისა,
ვის უთხრა⁷ ჭირი უშენოს, სხვა ვინმეა მეიმედისა?
ღ რადგან მშვეს, რასთვის გამზარდეს“ მე უბედოსა ბედისა“?
91. „ვახსოვს“⁸: სიხმარში ნარინჯი მამცა⁹ ვარდისა კონამა¹⁰?
მუნით ვტირ¹², ბბლი ვარდისა ცრემლისა ღვარმა მონამა,
აქ მოიყვანა ვაჭარმან, ოქროზე მოგვიწონამა,
ღ გული წამართვა უფასოდ ჩემგან ნასყიდმან მონამა“.
92. „მისმან სურვილმან საკმილი მომიღვა, რა ვქნა¹³ დებულმან?
ვაა თუ ვაგაწყროს¹⁴ სიტყვამან, ჩემგან ცულ მიდ-მოდებულმან?
ტყვემან უშვებლად გამობსნად, აწ შენგან იმედებულმან¹⁵,
ღ სხვად¹⁶ ულონომან საქმისა, მის კალთას მოკიდებულმან“.
93. „შენ ვაგვიზრდივარ, არ ვიცი არ დედა, არცა მშობელი,
აწ გამომტაცე სიკვილსა მე სიცოცხლისა მთმობელი.
ნახე¹⁷ იგი ყმა, შენ იყავ ჩემთა პატიეთა მცნობელი¹⁸,
ღ ვარდსა დაზრულსა მოასწარ¹⁹ მზის შუქი დასათბობელი“.

1) ასეა მხოლოდ M და O-ში; A, B, D, F, G, H, N — მიიგმო საამბობლად; C — მოიგ-
მობს, უანბობს; E, L — მიიგმო საბრალოდ; N — სანბობელად.

2) ასე არ არის არც ერთ ხელნაწერში. მაგრამ ჩვენ ასე ვარჩიეთ, რომ დაგვეცვა მომ-
დევნო სტრიქონის რითმა; ხელნაწერებში კვითხულობთ — ცრემლსა იგუბესა.

3) M და O-ში — ბუღდესა.

4) აქა-იქ — რათ.

5) L და P ხელნაწერებში ეს ხანა აწყობილია „უბი“-რითმაზე.

6) აქა-იქ — ვამდელსა.

7) E — უთხრნე.

8) M, O — გამზარდე.

9) E — ვახსოვნს; B, O, P — ვახსოვს.

10) აქა-იქ — მამცა.

11) A, B, P, L — კონამან (მთელი ხანა „ამან“ რითმაზე).

12) აქა-იქ — ვსტირ; M — ვსტირ.

13) M, O — აზად.

14) C — ვაგარისხოს; A — ვაგასწროს; P — ვაგვესოს.

15) M, O — აწ შენგანვე შედებულმან.

16) აქა-იქ — სხვა.

17) E — ნახენ.

18) B — მბობელი; M, O — მშობელი.

19) M, O — მოასწრობს.

94. რა ესმა მისგან გამზრდელსა, ეცა წყენისა ამაღე,
შეატყო, არას არგებდა მას შეგონების წამალე,
უთხრა: — „არა სჯობს დაჩენა¹⁾, აწ მიჯნურობა წამალე,
ღ ფიცხლადვე² მალე შეგყარნე ორნი მნათობნი³, ა, მალე“.
95. „აქანამდის შენი მკვრეტი იხარებდა, არ ახევედა,
რა ვიცოდი შენსა გულსა, თუ სურვილის დანა ხევედა⁴?
რა გაგზარდე, მას უკანით ედემს ალვა არ ახევედა“!
ღ ფიცხლავ ადგა სასაუბროდ, აწ იოსებს დანახევედა.
96. გამოვიდა, მარტო დაჯდა, ხადუმს გზაენის ფიცხლად, მალე,
— „აწ მომგვარე მე იოსებ, სხვათა კაცთა დაუმაღე“.
მივა, ეტყვის: — „შინ⁵ გიკმობენ, მათად ნახვად გაეკრძალე“.
ღ მან თქვა⁶ — : „მათად⁷ სამსახურად თავი რამცა შევიწყალე⁸“!
97. გვერდს⁹ დაისევა, მოხეხია, ვითა ტებილი დედა შეილსა,
გულსა შიგან მიამსგავსა¹⁰ მათ მნათობთა სხვათა¹¹ შეიღსა,
გაეკვირვა იგ დიაცი მთვარის პირზედ შავსა მშვიღსა
ღ ტებილად რასმე ეუბნების მას სიტყვასა დასამშვიღსა.
98. ეტყოდა¹²: — „შვილო იოსებ, სიტყვა მაქვს შენთან¹³ მბობისა,
მან გამოგზავნა, რომელმან¹⁴ ვერ მზეა მისადნობისა,
ცეცხლი სწვავს მუდამ შენისა შენენბა, ასაკობისა,
ღ რამცალა სხვა უკეთესი აწ შენთვის მისგან კმობისა¹⁵“?
99. მან ნარინჯი კელთა მისცა მისგან სიზმრად მინაცემი.
— „მოაშორვე სიშორესა დანა გულსა მინაცემი,
ძე არა ჰყავს მას მნათობსა მეფუესთანა მინაცემი,
ღ წყლულსა შენგან სამთელებლად ფილთა მართებს მინაცემი“¹⁶.

¹⁾ E — : შეტყობა.

²⁾ A, F, G, H — : ფიცხლადო; N, P — : ფიცხლად და მალე; B, M, O — : ვეცადო ადრე შეგვარო.

³⁾ ყველგან ასეა გარდა E-სი. სადაც ვკითხულობთ -- : მიჯნურნი.

⁴⁾ M და O-ში ეს სტრიქონი მესამედ არის მოთავსებული. M — : რა იცოდი, შენსა გულსა თუ სურვილით დანა ხევედა.

⁵⁾ აქა-იქ — : შენ.

⁶⁾ M — : ჰსთქვა.

⁷⁾ აქა-იქ — : მათად.

⁸⁾ B — : იოსებ თქვა: სამსახურად თავი რადმცა შევიწყალე.

⁹⁾ E — : გვერთ.

¹⁰⁾ A — : მიამსგავსა.

¹¹⁾ E — : დასსა.

¹²⁾ M — : იტყოდა.

¹³⁾ აქა-იქ — : შენთვის.

¹⁴⁾ M, O — : რომელი.

¹⁵⁾ E — : რამცალა ვითხრა უმჯობე სხვა შენთვის მე სათნობისა.

¹⁶⁾ B — : შენგან წყლულსა საკურნებლად წამალ გმართებს მისაცემი; C — : წყლულსა შენგან სამთელებლად სხვა რამ მართებს მინაცემი; E — : წყლულთა შენგან საკურნებლად ფილთა გმართებს; M, O — : შენგან წყლულსა სამთელებლად ფილთა გმართებს; P — : ვითა მართებს მინაცემი.

100. „ფიცავ: ღმერთსა შეუქმნიხარ შენ მისთვის¹ და იგი შენდა ვხედავთ², რომე უმკვიდროთ ჩანს, მისი თესლი გარდაშენდა, გიშრის ტევრი, ბროლ-ლალ³-მინა თურე შენთვის მოუშენდა, ჭ ოდეს განახა, მით აქამდის ცრემლთა წვიმა მოუშენდა“.
101. იოსებს ესმა⁴, მოედვა ცეცხლი⁵, სირცხვილთა აღები, თავი დადრიკა⁶ საჭკრეტლად ზე ველარ ახენა⁷ თვალები, უთხთა, თუ⁸:—„მაგას სად ვლირსეარ მე უცხოდ მონაყვანებო? ჭ ვით უყო მასგან ნასყიდმან, ძედ ვჰყვიარ შენაწყნარები!“

6. იოსებისგან ზილიხანის დაუჩიება და ღვთის სიძვარული იოსებისა.*

102. შეუთვალა:—„შენმან შექმან სხინი მზისა დააბუნდა⁹, ბაგემ ძოწი, ღაწემან ვარდი, იაგუნდი გააცულა. სამოთხე და უკვდავება უშმაგოსა ვისმც¹⁰ არ უნდა, ჭ მაგრამ რა ვქნა¹¹—ზეცას ღმერთი, ქვეყნად მეფე ვით¹² მომდურდა¹³!“
103. „ტყვე¹⁴ მიყიდა კელმწიფემან, სხეგან არსად გამაბარა, გახსოვს¹⁵, მზეო, თავი ჩემი, როგორ შეილად მოგაბარა? მე ნომკვლენ და ყოვლი სული შენ დაგმობს და დაგაბარა, ჭ სჯულცი¹⁶ სხვა გაქვს, იგ არა გწამს, ვინცა შექმნა მთა და ბარა¹⁷“.
104. „სხვა მიბრძანე სამსახური—ყული ვარ და ერთი მონა, ვერ უარ-ვყოფ, მას¹⁸ რა უთხრა, ვინც ოქროზედ მომიწონა? აწ დამალეთ ესე სიტყვა, სხემან ნურვინ¹⁹ გაიგონა“.
- ღ მას ეწყინა შეთელილობა, გამზრდელს არად მოეწონა²⁰.

1) E—: მისდა.

2) აქა-იქ—: ხედავ.

3) E—: ვარდ.

4) A—: იოსებს რა ესმა; (სტრიქონში ხედმეტი მარცვლია).

5) D, G —: ცეცხლის.

6) A, D, G, H, N, P—: დადრიკან; E—: დასდრიკა; M, O—: დაჰკიდა.

7) B, M, O—: ზე ველარ ახენა; P—: ზე ვერ ახედნა.

8) B, M, O—: უთხრა: მე მაგას.

9) O—: დააბინდა; P—: დააბნელნა.

10) B, M, O—: ვის.

11) C —: რა ვყო

12) C, D—: მეფეთ ვინ; M, O—: მეფეთ თვით.

13) B ხელნაწერში პირველი სტრიქონი „და“-ზეა დაბოლოებული, სხვა სტრიქონები

კი—: „ეს“-ზე.

14) M, O—: ტყვედ.

15) B, O, P—: გახსოვს; E—: გახსოვნს.

16) C, D, F, G, N—: სული; E—: რჯული.

17) E—: რჯულიც სხვა გვაქვს, იგი არა გწამს.

18) A, B, C, D, F, G, H, L, M, N, P—: ღმერთს; მოტანილი რედაქცია დატულია მხო-

ლოდ E-ში.

19) აქა-იქ —: ნუმცა, ნუცა.

20) M, O—: უწყინა და შეთელილობა.

*) ასეა უმეტეს შემთხვევაში; A, N —: იოსებისგან ზილიხან დაუჩიება და პასუხიც შეთვლა (N) და ნახეთ ღვთის სიყვარული იოსებისა (A).

105. გამზრდელმან¹ უთხრა:—„არ ვიცი მე, ყმაო, ცული ფერობა, კარზედ მოგადგა—გააგდე ბედი და ბედნიერება, რად არ მოკრიფე სურნელი², ყვავილთა მრავალ-ფერობა, **ღ** ვეჭვ, დაინანო შენ ჩემთა სიტყვათა დაუჯერობა“.
106. „სად ღირს-იყავ—მზემან შუქი ეგრე მუქთად³ მოგაყენა? ვერ შეიტყვე, ბედმან შენმან თუ რა საქმეს წაგაყენა, თუ არ შმაგი—ვარდის ბალსა შესვლად⁴ რამან დაგაყენა?“
ღ ეს უთხრა და წამოვიდა, ჯაჯრმან ფიცხლავ ააყენა“.
107. მივიდა და დაღრეჯილი⁵ ნახა იგი პირ-მზე ქალი, რა უამბო შეთვლილობა, იგ ატირდა ბროლ-ფიქალი, გარდმოსთოვა გულ-მდულარე⁶—ნახეთ⁷ ვარდი ფერ-გამქრალი!
ღ გამზრდელმან თქვა:—„შენსა მჭვრეტსა დამწვავს ცეცხლთა მე აქ აღი“.
- 108*. რა გამზრდელმან⁸ იგი ნახა ეგრე საწყლად ანატირი, უთხრა:—„მზეო, შენმან ბრალმან გამიძრავლა გულსა ჭირი, ან შეგყარნე ორნივ ერთად, ან ლახვრითა გავიგმირი⁹, **ღ** ყულია და ჩვენს კელთ არის, რა საქმეა¹⁰ გასაჭირი?“

7. მისრ-ეგვიპტის მეცნიერთა მემკვიდრეობა**

109. აწ ამბავი სხვა დავიწყით¹¹, ენამ რამცა მოიხსენა, კელით ქმნილნი ეგვიპტისა სამლთომ წიგნმან მოგვახსენა: მისრეთს ღმერთი არ იცოდენ, ყველას კერპი დაესვენა, **ღ** ეშმაკთ ზორვა მას ქალაქსა სასიკვდილედ დაესენა.
- 110.*** ეშმაკი ჰყავთ მათ თვის ღმერთად¹², შემოქმედი დაეტევა, ერთს ალაგსა ესე ცოდვა, მიკვირს, როგორ დაეტევა? სულ-გრძელებდა იგ მოწყალე, ცოდვა ზედ¹³ არ მიეტევა, **ღ** მოელოდა მოქცევასა, უნდა თუმცა მიეტევა.

1) აქა-იქ—: გამზდელმა, გამდელმან, გამდელმა.

2) აქა-იქ—: სურნელი, სულნელი.

3) M, O—: მუვთად.

4) აქა-იქ—: შესვლა.

5) აქა-იქ—: ფიცხლად (A, D), ფიცხლა (F).

6) E—: რა მივიდა, დაღრეჯილი.

7) ზოგ ხელნაწერებში ვკითხულობთ—: ენახეთ. ენახენ..

8) B, M, O—: რა გაზრდილი.

9) ასეა მხოლოდ E-ში: სხვაგან—: ლახვარი გავიგმირი; ან—: გავეგმირი.

10) E—: საქმე გვიც.

11) აქა-იქ—: დავიწყით.

12) A—: ეშმაკი მათთვის ღვთად არის.

13) M, O—: რისხვა მახედ.

*) A, C, D, F, G, H, L, N, P ხელნაწერებში ეს ხანა მოთავსებულია შემდეგი კარის დასაწყისში.

**) A—: ამბავი მის ეგვიპტისა; მეცნიერნი იყვენ და კერპობა იგონეს და ზვარაკთა ხოცვა; E—: ამბავი მისრ-ეგვიპტისა; მეცნიერნი იყვენ და მევერობა მოიგონეს; M, O—: ამბავი ეგვიპტისა; მეცნიერნი იყვენ, მაგრამ მევერპეობა ავი ჰქმნეს და სხვ.

****) B ხელნაწერის ვადამწერს გამოჰპარვია მე-110, 111, 112, 113, 114, 115, 116 და 117-ე ხანები.

111. ერთ დღე ჰქონდათ სასწაულად¹ პასექი თუ ან კარობა²,
დიდად ეპყრათ, ვითა სპარსთა, ბაირამი, ნაეროზობა,
პირველ ზორვა ბომონშიგან, მერმე ლხინი, დარბაზობა,
ღ მათთა³ სულთა დასაწვავად მათგან⁴ ცეცხლთა დანაგზობა.
112. ეშმაკთ ეთქვა მათთვის ის დღე, ოდეს⁵ ღმერთმან გარდმოყარა,
ამ სიტყვითა⁶ სულნი მათნი ჯოჯოხეთში ჩაეყარა⁷,
ქვეყანისა ჩვენგან პყრობა⁸ მას დღეს უკან დაემყარა,
ღ არ იყვნენ კარგსა ჰკუაზედ — თავს ვაგლახი დაეყარა⁹.
113. რა გათენდა იგი დილა, სრულ ქალაქი საოცრობდეს,
იძახოდეს მუნ ეტიკნი, ყოელი სული გამორბოდეს,
მათ დროშები გაუშალეს¹⁰. ქოსსა სცემდეს, ბუკი ჰკმობდეს¹¹,
ღ კელთა ჰყვანდათ¹² ზეარაკები, ზოგნი შეილსა დაუკვლიდეს.
114. ზილიხანცა მოვიდოდა, სჯობდა ალვა მოარულსა¹³,
არას ჰგვანდა მიწიერსა, ჰგვანდა ზეცით ჩამოსულსა¹⁴,
ნახვის ფასად¹⁵ დაუფენდეს ფეანდაზად¹⁶ მათსა სულსა,
ღ დაავიწყდათ სალოცავი, ბუთსა სპერეტდეს მოკაზმულსა¹⁷.
115. შეიბლანდეს ნაგებთაგან¹⁸, საქმეველი გუნდრუკობდა¹⁹,
აღუსრულეს მსხვერპლი ბილწი, მლუდელი ყველა²⁰ ცუნდრუკობდა²¹,
მეფე დაჯდა სანადიროდ; სერი უცხოდ სანუკვრობდა.
ღ ბულბული და იაღონი ვარდსა ზედა მუტრიბობდა.

1) E—: სასწაულო.
 2) M, O—: პასექი ვსთქვა ან კარობა.
 3) E—: თვისთა.
 4) M, O—: მართებს.
 5) აქა-იქ—: ოდეს.
 6) E—: ამ საქმითა.
 7) M და O ხელნაწერებში ეს სტრიქონი მესამედაა მოქცეული.
 8) M, O—: ჩვენგით პყრობა.
 9) ეს სტრიქონი მეტად არეულია ხელნაწერებში, მაგ.: A—: რა კარგს ჰკვაზე იყვნენ, თავს ვაგლახიმც დაეყარა; C—: რა კარგს ჰკუას იგი იყვნენ, თავზედ ვაი...; E—: რა კარგს ჰკვაზედ დამ-
 დგარიყვნენ...; M, O—: კარგსა ჰკვასა იგი იყვნეს... და სხვ.
 10) აქა-იქ—: დაუშალეს; გაეშალა.
 11) M, O—: ბუკს ყვიროდეს.
 12) M, O—: შია მხოლოდ ასე; სხვაგან—: ჰქონდათ.
 13) M, O—: ჰგვანდა ზეცით ჩამოსულსა.
 14) M, O—: ჰგვანდა ალვა მოარულსა; G—: შთამოსულსა.
 15) C, D—: ნახეს, ფერკთა; A, F, G, I, N—: ნახეს, ფასად; P—: ნახეს, ფიცხლად.
 16) აქა-იქ—: ფეანდაზად, ფიანდაზად, ფეინდაზად.
 17) M, O—: შეკაზმულსა.
 18) A, F, I, P—: ნაგებთაგან; M—: ნაგებთაგან; O—: ნაგებთაგან.
 19) E—: ბუნდრუკობდა.
 20) M, O—: კვრპთა.
 21) E-ში ხანა იწყება ასე—: აღუსრულეს...; მას მოსდევს—: შეიბლანდეს...

116. ძღვენი უძღვენეს, ვგზომ ტურფა არ მისვლისა კეიარსა,
 ზილიხანცა უკმობრუნდა, მისი მჭერეტი¹ მოისარსა,
 მოჰყვებოდა ჯარი ტურფა, მნათობთ შუა მზე ის არსა²,
 ლ ვით დაუდგამს მჭერეტთა გული წარბ წამწამთა მოისარსა!

8. მეჯლისი და ლხინი მისრეთის კულმფიფისა.

117*. მის ლხინისა მაქებარი ენა დაშვრა, დავარდების,
 მგოსანთა და მოშაითთა³ მღერით კმანი ჩავარდების,
 მოედანსა თამაშობდეს, ბურთი ცაში⁴ ავარდების,
 ლ ბალსა შიგან⁵ ბანოვანნი ვარდსა თანა გავარდების⁶.

118. ჩადრ-კარავთა მორთულობა ან მეჯლისი⁷ ვით იმბობის!
 ვჰფიცავ, რომე სამოთხისა უტურფესად შეიმკობის,
 ჩანგ-სეთაი, უდ-ქამანჩა⁸, ბულნი⁹ ყანუმს¹⁰ შეეკმობის
 ლ ვეჭობ¹¹, რომე იგ არ მოკვდეს, ვინც ამ ლხინსა შეესწრების!

119. დიდებულნი მუნ სრულ იყვეს, გარ არ უნდა მოძებანი,
 ვინ აღრაცხოს მათი ძღვენი¹², ან მეფისა ბოძებანი,
 ვინ ბრძენმა ქმნას ჯამ-ჭურჭელთა, მეძნელების, ფასებანი¹³!
 ლ ზურმუხტისა დოსტაქანსა ჰშვენის წითლად ავსებანი!

120. ერთს კვირამდის არ გათავდა იგი უცხო მეემნობა¹⁴,
 ტაბაკ-სუფრა აულებლად, კარგ უსულად გარეგნობა,
 ბედაურთა ცხენთა დგენა, დილას გასვლა, მოედნობა.
 ლ აწ ვთქვა შინათ არმის ლხინი, გავათავე გარეგნობა.

1) M, O — მყოფი.

2) A — მნათობთ შუაზე ის არსა.

*) ეს ხანა მიკლთენილია წინა კარისათვის შემდეგ ხელნაწერებში: A, C, D, F, G, H, I, N, P.

3) A, M, O — მოშაითთა; C, G, H, L, N — მუშაითთა; D — მუშაითთა; F — მუშაითთა; P — მოშაითთა. (sicl).

4) E — ცამდი.

5) აქა-იქ — შინა.

6) M — დავარდების; O — და ვარდების; აქა-იქ — გავარდების.

7) B, E, F, N, O, P — მეჯლისი; C, D, G, L — მაჯლისი; H — მაჯლისი.

8) A, P — ჩანგ, საათი, უდ, ქამანჩა; B — უნდ; C — ჩანგ-სათი მრავალგვარი; D — სეთაი, უდ-ქამანჩი; F — ჩანგ-სათი, უდ-ქამანჩი; H — ჩან-სათი, უდ-ქამანჩა; L — ჩანგ-სათი და უდ-ქამანჩა; M, O — ჩანგ-სათი, უდ ქამანჩი.

9) L — ბულნი.

10) A, B, L — ყანუმს; E — ყანოს; P — ფანვეს.

11) M, O — დავიფიცავ.

12) E — ლხინი.

13) E — ვინ ბრძენმან ქნას მათ ტურფათა ჯამ-ჭურჭელთა შეფასება.

14) აქა-იქ — მეემნობა.

121. ვერ დააკლდის ზილიხანსა მას ღლე ჯარი ბანოვანთა,
 მიართვიან ძღვენი ტურფა, ვით ვთქვა რიცხვი საჩუქართა!
 მთვარე არის¹ მასპინძელი, მათ მნათობთა არ უართა,
 ლე ვერ შევიდეს გარე-კაცნი, თქვეს² ხაღუმთა:—“გარ უართა“.
122. ბალსა შიგან ლხინად მსხდომთა სუფრა წინა გაეშალა,
 რა მიადგა შუქი მზისა, ვარდი სრულად გაეშალა,
 ყელსა ბროლსა ყორნის ბოლო მრავალ კეცად გაეშალა,
 ლე მე ვით სრულდყო³ ქება მათი—ბრძენთა ჭკუა აეშალა!
123. მათ მნათობთა სიტურფემან დააშვენა ბალი, ბაღია⁴,
 უჯობდა, თუ მათ ყვავილთა მათი ფერი გარდენალა⁵,
 მათზედ შეკობა სრულ ბულბულნი, ვარდს მიჯნური აღარ შერჩა,
 ლე ვინცა იგი ეგრე შექმნა, ოსტატსამცა კელი შერჩა!
124. მან ხათუნნი⁶ წაიტანა⁷ ვეშტ⁸ სასერნოდ წაეყარა,
 ნახა ძეწნად⁹ გარდაიქცა, ალვა მოდრკა, წაეყარა,
 სადაც ვავლო, გასურნელდა. მუშკ-ამბარი წაეყარა,
 ლე მუტრიბთა და მომღერალთა ლხინზედ კელი წაეყარა.
125. სახლი იდგა ბალსა შუა¹⁰, ტურფად რამე ანაგები,
 ოქროს მელნით დაწერილი, ქვეშე სტავრა დანაგები,
 სანოვაგე მრავალ-ფერი, ლალის თეფშზედ დანაგები,
 ლე მისთა მჭვრეტთა გული გახდეს¹¹ ლახვარზედა დანაგები.“
126. იგ ლხინი და მის მზის ქება დაკლებით ვთქვა—ნუ გიკვირდეს,
 დიონოს¹² და სოკრატ¹³, პლატონ ნახონ, სამნივ, ვეჭვ, განცვიფრდეს¹⁴!
 ძოწთა შუა მარგალიტი ტურფად რადმე¹⁵ გამოსჭვირდეს,
 ლე გაურეტდეს მჭვრეტთა თვალნი, სხივთა ნახვა გაუჭირდეს¹⁶.

1) A, C, D, F, G, H, N, P—: მთვარე იტყვის; E—: იყოს; L—: იყვის.

2) E—: თვარ.

3) M—: ვესთქვა; O—: ულთქმა.

4) აქა-იქ—: ბაზნა.

5) აქა-იქ—: ვარდენახია; I.—: გადელნაჩა.

6) არის—: ხაღუმნი, ხათუმნი.

7) აქა-იქ—: აიტანა.

8) E—: გესტ.

9) M, O—: ძოწად; B—: ძეწად; A—: ძოწნად.

10) ეს ნახა E ხელნაწერის გადამწერს გამოჩენია.

11) აქა-იქ—: შინა.

12) M—: გასდის; P—: გარდა.

13) A, H—: დივანოს; P—: დიონოზ.

14) უმეტეს შემთხვევაში—: სოკრატ.

15) E—: პლატონ ვნახო სამნივ განაცვიფრდეს; O, M—: გაკვირდეს; B—: ვეჭვ, განცა-
 კვირდეს.

16) აქა-იქ—: რამე.

17) M, O—: სხივთა ნაცვლად გაუჭირდეს; B—: სხივთა განცდა გაუჭირდეს.

127. მას ჰშვენოდეს სამკაული¹, თვალ-გოგარი² დალაღურად³,
ვეცხლს⁴ უგვანდა ყურის ძირნი⁵, ზედ გიშრის თმა⁶ დალაღურად,
ვინც იახლნეს, ყველა ტურფა, მაგრამ მასთან დალაღურად,
ღ ქალნი ჰკვრენ და მღერით ჟღერენ, იგ არ უტყვად, დალაღურად.
128. დახალვათდეს დარჩეულნი, სხვანი კარში გამოყარენ,
მათ სიცილი უხდებოდათ—ჰვავს თუ, ვარდი გარდმოყარეს.
ზოგნი ჰკვრენ და ზოგნი მუშპრობს, თავს შაბაში გარდაყარეს,
ღ თუ ნახვიდეს⁷ მათთვის ხელნი, თავნი კლდესმცა გარდაყარეს.
129. ერთმან მინმე სამიჯნურო ლექსი ჩანგზედ დაამღერა,
მას შეხედა⁸ მზეთა-მზემან, თვალნი მახედ შეამხერა,
იგ ატირდა, მელნის ტბითა ცრემლს გაუხდა ვარდზე ჩქერა,
ღ მოეგონა მისი ჰირი, გულსა დანა დაეძგერა.
- 130*. სრულ იცოდეს: მას მთვარესა⁹ მიჯნურობა სჭირდა სენად.
უმძიმდათ და ვისმცა ექმნა მეფისათვის მოსახსენად?
უყვარდათ და მისი ჰვრეტა ყველას სწაღდა მოსალხენად¹⁰;
ღ იგი ნასკვი ეშმაკისა მათ ეწადათ გასახსენილად.
131. მოახსენეს:—“რად სტირ, მზეო, ვით ხარ მწარედ დანაკვესად?
ვხედავთ, რომე ცეცხლი რამე¹¹ მოგდებია დანაკვესად.
ჩვენ გვასმია—სურვილი გჭირს გულსა შიგან დანათესად.
ღ აწ გვაქვს სიტყვა თქვენს წინაშე¹², ჩვენს ჰკუაში უკეთესად“.
132. „ჩვენნიმც სული¹³, მზეო, თქვენსა ფერკთა მტვერსა ენაცვალოს,
გვეშინიან, რომ ვთქვათ, შენი სიტკბო რისხვად შეგვეცვალოს,
თუ სურვილსა დაეჭირო, ვა, თუ შენთვის არ გეცალოს!
ღ ბრაღია, რომ შენ გძრახვიდენ, კარგ სახელი გაგეცალოს.“¹⁴

1) აქა-იქ—: სამკლავენი.

2) A,B,H—: თვალ-გუარი; C,D—: თვალნი გვარნი; E—: თვალ-გოგარი; F—: თვალნი ლალი;
G—: თვალნი გუარი; L—: თვალ-იაგუნდი; N—: თვალნი გუარი; P—: თვალნი გვარი.

3) B—: დალაღულად; C,D—: დალაღურად; L—: დაღარულად; M,O—: დაღარულად.

4) ზოგან—: ვეცხლის, ვერცხლსა, ვეცხლსა.

5) M,O—: ყელის ძირი.

6) E—: ზედ გიშერი.

7) M,O—: ვინც ნახვიდა.

8) ზოგან—: მას შეხედნა.

9) M,O—: მნათობსა.

10) M,O—: მოსახსენად,

11) E—: ცხელი.

12) E—: წინაშე; ბევრგან—: თქვენსა წინა.

13) აქა-იქ—: ჩვენნი სულნი.

14) M,O—: რა ბრაღია კარგ-სახელი შენ გძრახვიდენ, გაგეცალოს; B—: რა ბრაღია კარგ-სახელი შენ გარგევედენ, გაგეცალოს.

*) N-ში არ არის მე-130 და 131 ხანები.

133. „შენ შვილი ხარ კელმწიფეთა¹. მერმე მისრეთს ტახტსა მჯდომი, მეფეს სულსა ურჩეენიხარ, დიდება გკირს თუ რა ზომი! რამცა იყოს აწ ნასყიდი მონა შენგან მონანდომი²“
 ლ შეაწუხეს იგი მთვარე, დიაცთ უყვეს სიტყვით ომი.
- 134* — „შენთა შუქთა³ შესადარი, არ ვეკვ, მზეს რომ მოეფინოს, რა ბრალია საზრახავად შენი საქმე გაეფონოს?
 არ ცოცხალ ვართ⁴ მას უკანით, რა ეს სიტყვა მოგვესმინოს,
 ლ შენთვის გკადრებთ, თავმან შენმან, ვეკობთ, რომე არ გეწყინოს“.
135. ქალმან სულთქნა: — „ცრემლი ვნახე სისხლთა რევით, ვითა წყალი“⁵, მათ პასუხი შეუბრუნა ტკბილი რამა, არ გამწყარალი, თქვა: — „ნახულა სხვა მიჯნური, მაგრამ ჩემებრ არ საწყალი,
 ლ იგ რა ნახოთ“⁶, — «მისთვის ხელ-ქმნა» — თქვათ: — «არ არის დასაბრალო»⁷.
136. „კარგი გინდათ⁸, თქვენ ხართ ჩემთვის დედის ალაგს, ზოგნი დები, ბედმან კრულმან საქმე მიყო საყვედურად დასადები, მაგრამ რა ვქნა უბედურმან, მამეკიდა ცეცხლთა დები,
 ლ უფულოსა სიბრძნით ქცევა უხამსია მოსადები“⁹.
137. „მოვიყვანო იგი მოყმე ჩემსა წინა სამსახურად, თქვენცა ნახეთ, ვინ შემიქნა გული ჭირთა¹⁰ დასადგმურად, ბაგე წითლად ვით¹¹ შეკქმნია, ჩემთა სისხლთა არის სმურად¹²,
 ლ ლამის მომკლას, განიყვანოს სოფლისაგან მე უემურად“.
138. ბრძანა: — „უკმეთ, დაპატიუეთ, წადით, უთხართ მალეით ყურსა, მას მნათობთა კელმწიფესა¹³, მაგრამ ახლა მონა-ყულსა, მოვიდეს და მოუღბინოს გულსა მისგან მონაყულსა¹⁴.
 ლ აწ მსახუროს ხელსა, მისგან დაჭირულს და დასპყრულსა“¹⁵.

1) M, O —: კელმწიფისა.

2) მრავალგან —: მოსანდომი.

3) E ხელნაწერში გადამწერს გამოჩენია მე-134, 135, 136 და 137 ხანები.

4) ალაგ-ალაგ —: შენი შუქთა; შენსა შუქთა.

5) უმეტესობაში —: არ ცოცხალვართ.

6) M, O —: იგ არ ნახოთ.

7) M, O —: გითხრა.

8) A —: გულსა სიბრძნით ქცევა უნდა, უხამსია მოსადები; B —: უხარბო მოსადები; C —.

უგენია მოსადები.

9) M, O —: წყლულთა.

10) აქა-იქ —: მათ: ვის.

11) A —: მსურად; ბევრგან —: მსმურად.

12) M, O —: მას მნათობსა კელმწიფესა.

13) L —: ტრფობით ხელსა.

14) A —: დაჭირული, დანაყულსა; M, O —: დაჭირულსა, დასახულსა; აქა-იქ —: დაჭირულად

დანაყულსა.

139. კელთ ეჭირა ტაშტ-წუმწუმა¹, იოსებცა შემოვიდა,
 იგ რა ნახეს მუნა მყოფთა², ყველას ერთობ გაუკვირდა,
 გარ-მორტყმოდა მინა, ვარდი, არღავანსა მოზღუდვიდა,
 ლ სრულ გაშმაგდეს ხათუნები³, მათ ნამუსი წაუვიდა.
140. მორცხვად იდგა თავ-მოდრეკით, წარბი ქუფრად⁴ შეეყარა,
 ლმერთსა სიბრძნე. კელოვნება მისად შექმნად შეეყარა,
 ჰგავს, თუ ყოვლი შევენებანი კელით ვისმე შეეყარა,
 ლ მისსა ემუსა⁵ იგ ღიაცინი დაბნედილი მიეყარა⁶.
- 141.* აიშალა ნადიმობა⁷, ველარ ჭამდეს, ვერცა ჰსმიდეს,
 ავზისაგან ვარდის წყალსა ერთმან-ერთსა გულს ასხმიდეს⁸,
 დანით კელნი დაეკოდნეს⁹—ეგონათ¹⁰, ხილსა სჭრიდეს,
 ლ მისთა მწველთა საქციელსა¹¹ ზილიხანსაც გაუკვირდეს.
142. ფიცხლად აღდა ტახტისაგან, ბანოვანნი მოიკითხა,
 უხაროდა, ნიშნს¹² უგებდა, მათთვის სიტყვა გაუფიციბდა,
 იგ რა ნახეს მოცინარი¹³, ძოწ-სადაფი მოიკითხა¹⁴,
 ლ უთხრა:—„ვექობ, ველარ დამგმობ“¹⁵, —ააყენა, გვერდს დაისხა¹⁶.
- 143.** მათ შერცხვენდათ, საპასუხო¹⁷ სიტყვა რამცა მოეგონა.
 თქვეს:—„ასეთი კორციელი იქმნებისო, ვის ეგონა?“
 თვით ქმნილ იყვნეს საექიმოდ, მისთვის რალამც მოეგონა?
 ლ წამოვიდეს, მათ აჩუქეს¹⁸ საბოძვარი¹⁹,—ვინც აწონა!

1) აჭა-იქ—: წურწუმა.

2) E—: ბანოვანთა.

3) აჭა-იქ—: ხადუმები.

4) M, O—: ქუზად.

5) E—: ემუსა.

6) B—: დაეყარა; M, O—: შეეყარა.

7) B, M—: აეშალა; O—: აეშალა ნადიმობა.

8) A—: შეასხმიდეს.

9) B—: კელით დაეკოდეს; M, O—: დანით ყელსა დაეკოდდეს.

10) E—: ეგონეს; N—: მათ ეგონათ.

11) აჭა-იქ—: მწველსა; B—: მისი წვრთნა და საქციელი; M, O—: მისთა წვრთათა საქციელთა...

12) A, E, L, N—: იშნ; C, D, F, G, M, O—: იშნს.

13) M, O—: მოცინარნი.

14) M, O—: მოიკითხა.

15) A—: დაგთმობ; აჭა-იქ—: დამგმობ.

16) A—: დაისხა.

17) აჭა-იქ—: საპასუხოდ; საპასუხე.

18) M, O—: წამოვიდა, მათ აჩუქა.

19) ასეა B, E, N და P-ში; M, O—: საქონელი; A, C, D, F, G, H, L—: სამძიმარი.

* ეს ხანა D-ში არ არის.

** ყველა ხელნაწერებში—E, M, O-ს გარდა—ეს ხანა მოთავსებულია მეცხრე კარის დასაწყისში.

9. აგვაპი ბაზიჟასი, მისი ხელოვა და მისათს მისვლა.

144. არ დავავდო¹ მათი საქმე, რაც გულს მქონდეს მიდებული, ვარიტორო², რაც ძალ მეღვას, ენა ბრგვნილად³ კიდებული: იამანთა ქვეყანასა იყო კაცი დიდებული, ღ მორკპული და მოვლენილი⁴, ამირ აბდულ⁵ წოდებულჲ.

145. სიმდიდრით, კჳუით და სიბრძნით განთქმული იყო მეტია, თვალ-გოვარი⁶, ოქრო-მყარი უამრავი⁷ მას უყრია, სოფლები და აგარაკი მისი ვისმცა დაუთვლია⁸. ღ ძე არ უფის⁹, ასული ჰყავს, გულსა სევდა შემოჰყრიჲ.

146. ტურფა იყო იგი ქალი, ვითა მთვარე, ალვა ტანად, მისთა მკვერეტთა სული მისცის¹⁰ მასა თანა-წარსატანად, ფერკთ იღვმიდა გიშრის თმათა, სხვა არ უნდა ჩასატანად, ღ უნდა მისდა საქებარად¹¹ ბრძენთა გული მისატანად.

147. ქალს უძახდეს ბაზიყასა, მას სახელად იგი სძეს-და, მამა სჯერა, რამცა ექმნა, არ მისცემდა ღმერთი ძეს-ღა, მას ზრდიდიან¹² თაბარუქად¹³, მნათობთაგან უტურფესდა¹⁴, ღ უნდათ მისი შესაფერი, ეძებდიან ზედ-სიძეს-და¹⁵!

148. ვერ ეშოვნათ მისი ბაბი; რომ ქორწილი მათ გაეგდო, დაესახლა იგი პირ-მზე, მათი მორკმა კელთ ჩაეგდო, იგ უებრო ბროლ-ფიქალი¹⁶ აგრე ცუდად ვერ გაეგდო, ღ მათ სოფელი უპირობდა მისებრივი ხრიკი ეგდო.

1) აქა-იქ—: არ დავავდოთ.

2) ყველგან. გარდა E-სა—: ვარ რიტორი.

3) A—: ბრგვნილად.

4) M, O—: განგებულჲ.

5) B—: ამირებულ; C—: ამირ აბულ.

6) აქა-იქ—: გოარი, გუარი, გვარი.

7) A—: უმარავა; B, M, O, P—: უმარავლესი; C, D, F, G, N—: უმარავი; L—: უძრავები.

8) ასეა მხოლოდ E-ში; სხვაგან —: ჰყავს.

9) ასეა მხოლოდ E-ში; B, M, O—: მისთა მკვერეტსა სული სთხოვის...; სხვაგან—: მისთა

მკვერეტთა საყელღანი სთხოვის თანა წარსატანად.

10) E—: მაქებარად.

11) M—: მას ჰზრდიან; O—: მასა სდიან.

12) A—: თათბირუქად; D, M—: თაბარუქად; L—: თამარუქად; P—: თამაბურად.

13) B—: მნათობთაგან უფრო ზესდა; M, O—: უფროს ძესდა.

14) M, O—: ზეცას ძესდა.

15) B, M, O—: ბროლ-ბალახში.

იოსებ-ზილიხანიანის ქართული ვერსიები.

149. ვერ დაასწრეს; საწუთრომან¹ გაგებული მოუშალა,
გარდიცვალნეს, ნიეთებისა² მოძრაობა მოიშალა,
ქალი ტირს და პირსა იხოეს³, თმა ვიშრისა აეშალა,
ღ ობლად დარჩა მარგალიტი, სადაფს პირი გაეშალა.
- 150*. იგი ქალი პირველადვე ბებიასა ჰყვანდა კელთა,
არვინ დარჩა მისგან მეტი, ახლა უფრო მოიკელთა,
ვით ვთქვა მათი მწუხარება, ან მოდებდა ცეცხლთა ცხელთა,
ღ მათ დამარხეს საყვარელი, სისხლის ცრემლით უბე სველთა⁴.
151. ბევრმან ვინმე მოინდომა იგ მნათობი შესართავად,
დაიწუნა ამაღ, რომე არ ჰფერობდა გვარად, თავად,
ბედი, გული. ტან-საცმელი⁵ მას შეჰქმნოდა სამივ შავად,
ღ უკუღმართის ეტლისაგან მოლამოდა საქმე ავად.
152. იოსების საქმე ამბვად⁶ იამანსაც მისრულიყო,
მისი ეგრე⁷ უებრობა, თუ სიტურფით ვით სრულ იყო⁸,
ვაჭრისაგან მიყვანილი ეგვიპტესაც მისრულიყო,
ღ შორიდაღმე⁹ ბაზიყაცა მისთვის ხელად მისრულიყო.
153. ბაზიყასა არ ასმოდა ზილიხანის მიჯნურობა,
იოსების დაურჩება, იგ უწყალოდ გულ-მაგრობა,
შავარდნისა ვით მართვემან მოინდომოს¹⁰ ნავარდობა,
ღ ბუდიდაღმე¹¹ გაფრენილსა ბადეს მიკვდეს¹² ჩავარდნობა.

10. ბაზიყასაგან მისრეთს წახვლა.

154. თქვა:— „წავიდე მისრ. ეგვიპტეს, წავიტანო განძი ძველი,
ბებიაცა წამომყვების, ჩემი გამზრდელ-გამძიძველი,
გავაკვირნე¹³, ოდეს მნახონ მათად მორკმად მე მიმსვლელი,
ღ ფასი მივსცე სიცოცხლისა, ვიყო სულთა მომსყიდველი“.

1) M, O—: საწუთროსა.

2) M, O—: ნიეთიებანი.

3) ბევრგან—: იგლეჯს.

4) ასე მხოლოდ E-ში; სხვაგან—: უბე, კალთა.

5) E—: სვე; ბედი და ტანსაცმელი.

6) არის—: ამაღ, ამბვად და სხე;

7) B, M, O—: ეგრემ.

8) B, M და O-ში სტროქონები არეულია—ამ სტროქონს იქ მესამე ადგილი უკავია, მის ადგილას კი ამოტანილია ნამდვილი მესამე; E—: თვით სრულ იყო.

9) A, C, D, G—: შორიდამა; B—: შორიდაღმენ; P, L, H, N—: შორიდაღმა.

10) E—: მოინდომა.

11) E—: ბუდიდაღე; D—: ბუდიდაღამე.

12) E—: მიკვდა.

13) B, M, O—: გავაკვიროვო.

* მეათე თავი A, C, D, F, G, H, L, N და P ხელნაწერებში ამ ხანით იწყება; E-ში მე-152-თი, ხოლო M და O-ში—მე-154—ეთი, ჩვენის აზრით უფრო მართებულად ეს ორი უკანასკნელი იქცევა, ვინაიდან ბაზიყას მისრეთს გამგზავრება ფაქტიურად ამ (მე-154) ხანიდან იწყება—(მეათე თავი შეიცავს ბაზიყას მისრეთში გამგზავრების მოთხრობას).

155. მცნობსა ვისმე მიაბარა მამული და სახლ კარები,
მათ დატვირთეს ჯორ-აქლემნი, არ იკარეს აზავრები,
ბედისაგან მომღურაი, სოფლისაგან ნაჯავრები,
ღ იოსების შესაყრელად მისრეთს მივა ნამგზავრები.
156. რა ცნეს, ფიცხლად მოახსენეს მათი მოსვლა ზილიხანსა:
— „ქალი ვინმე შემოვიდა ტურფა რამე, მეტად ხასა,
გაგვაკვირვა¹ თვალად მნათმან², ჩვენ გვეუბნა, გვეპირხასა—
ღ «საქმე მაქვსო ვასაგები»—თქვა—«დავპყოთო ცოტას ხანსა».
157. ვერ შეიტყო, თუ ვინ იყო, ვერცა გული მიატანა.
გამზრდელს უთხრა: „მიეგებე“³, თან ხალხნი წაატანა,
ბრძანა:— „დაზხედეს სრულ ქალაქი“⁴; ყველამ ძღვენი მიუტანა,
ღ რა მივიდა, უსალამა⁵, იგ აუდგა სარო-ტანა.
158. კელს აკოცა მან დიაცმან, შორს დაუჯდა ყოფა-ქცევით.
— „მოგიკითხეს კელმწიფეთა, სამსახურად მოველ თნეით“.
— „ვინ ხარ, ანუ სით მოსულხარ?—თუ გვიბრძანებთ, შტგვემცნეით,
ღ მონახული“ უნახავად მე გამკაღე⁶, გნახე მზე-ვით“.
159. ქალმან მადლი გარდუხადა, თქვა:— „გნახეო ჩემთვის დედად,
ობოლი და უთვისტომო მე გამგკდარვარ⁷ ბედ-უბედად,
საქმე რამე შემომესწრა, გარდმოვიქერ⁸ ცეცხლთა დებად,
ღ ზვალ მიჩენე, მას მნათობსა ყველა ვჰკადრო ენა-ყბედად“.
160. — „გარჯილხარო“: თვალ-გოვარი მას მოართვეს⁹ წინ დადებით,
გაუკვირდა, ოდეს ნახა იგ ვერვისგან ფას-დადებით,
თაყვანი სცა, იგ შეიქმნა ნამეტნავად გულ-დადებით,
ღ გვერდს იახლნეს მას ღამესა, ტკბილად იყვნეს¹⁰, ვით და დებით¹¹.

1) L.— განგვაკვირვა.

2) ასეა მხოლოდ B და P-ში; სხვაგან კი ვკითხულობთ:— სალთა ნათმან.

3) I:— გამდელს უთხრა, მიეგება.

4) აქა-იქ:— დახვდენ სულ ქალაქნი.

5) ასეა E-ში; B, M, O:— მივიდეს და უსალამეს; სხვაგან:— მივიდა და უსალამა.

6) A:— მოახსენეს.

7) I:— ჩვენ გაგვადენ.

8) B, M, O:— ვშობილვარ.

9) M, O:— გამოვიქერ.

10) E:— მოართვა.

11) აქა-იქ:— იყვნენ.

12) ასეა B, E, M და O-ში; სხვაგან:— ვით დედებით.

161. რა ვათენდა, წასვლისათვის¹ ჩადრსა² შიგან წაეხვია,
გლოვით იყო, მთვარეს პირზე შავი რიღე მოეხვია,
ვნახეთ უცხო მოარული, სარო ნაზი³ დაეხვია,
ღ მივა წყულულთა საკურნებლად, მაგრამ უფრო დაეხვია.
162. ზანოვანნი გააგება, მკეველნიცა წინა მდგომნი,
რა შევიდა, მოეხვია, ყელით ყელსა გარდამკდომი,
განათლეს იგი არე, განკმულ იყო ცათა კომი,
ღ ჰვავს, თუ ეტლზედ გარდეწვია, მთვარე ვნახეთ მზესთან მჯდომი.
163. მასპინძლისა საკადრისი, ვეჭვ: სტუმარი შემოჰყრია,
მათი ეგრე შუქ-სინათლე მნათობთ გულსა შემოჰყრია,
ბროლ-ბალახში, გიშრის ტევერი შევნებითა შემოჰყრია,
ღ ტურფა რამე მოდარბაზე, ფერი ვარდსა შემოჰყრია.
164. ჰკითხა:— „მითხარ, ქალო, ვინ ხარ, ჩემსა სრასა შემოსული?
რად გარჯილხარ, ან სადით ხარ⁴, ვისთა გვართა გამოსული?
არ მინახავს სხვა შენებრი შევნებითა ეგრე სრული,
ღ ბაგე ვარდი, მელნის ტბანი გიშრის სრითა შემოსული“.
- 165*. ბაზიყამ თქვა:— „მიკვირს, მზეო, მე რად⁵ მაქებ, საქებური,
შენ ციერთა მონაწილე, მნათთა მნათი მუნებური.
ბრძენნი შეკრბეს, თქვეს: «მნათობი კამსო მისთვის მუნებური»
ღ საწუთროსა ბრუნვისაგან მაქეს სიცოცხლე უნებური“.
166. — „იამანით წამოვსულვარ⁶, მოველ შენთა ფერკთა მტვერად,
სვე-ბელი და ჩარხთა ბრუნვა მე შემქმნია ყველა მტერად,
მშობელნი მყვეს მეტად კარგი⁷, ძე არა ჰყვათ არცა გერად“;
ღ დამეკოცნეს, მარტო დაფრჩი გლახ ლახვართა დასაძგერად“.
167. „არც ღირს ვიყავ, ვერც ველირსე მათგან ჩემზე დანაპირსა,
მათ მიბრძანეს შენი კარგი: «ჩვენს ჟამშია არ გველირსა⁸,
ნუ მიკვდები ვარდი ყვავსა, ნუ აკმევეო ხურმას ვირსა»,
ღ ვტირ მას ჯკან დაღრეჯილი, არ გამიღებს დანა პირსა“.

¹) B, M, O—: წასასვლელად.

²) A, N—: ჩარსა; L—: ჩარდსა; C—: ჩარსავ; I—: ჩადრშავეშიგან; F—: ჩარშავეშიგან.

³) აქა-იქ—: საროს ნაზი, საროს ნაძვი, სარო ნაძვი.

⁴) A, C, D, E, G, H, N—: ან სითა ხარ; B—: ან სიღამ ხარ; L—: ან სით მონველ.

⁵) E—: ბაგე ვარდსა მელნის ტბითა გიშრის სარით შემოსრული.

⁶) E ხელნაწერში ამოვარდნილია ერთი ფურცელი. რომელზედაც მოთავსებული უნდა ყოფილიყო მე-165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173. და 174 ხანები.

⁷) M, O—: სად.

⁸) B, M, O—: იამანით წამოსული.

⁹) M, O—: მშობელი მყვა მეტად დიდი; B—: დიდი.

¹⁰) C—: არცა გვარად; L—: ძე არ დარჩა არა გუარი; M, O—: არცა ბერად(?);

¹¹) M, B, O—: ჩემს ჟამს შიგან არ მელირსა.

168. „მე მიაშბეს—თქვენგან მონა ვისგან რამე მოსყიდულა¹⁾,
იგ ანათობს სამყაროსა, მზესა შუქი დაეგულა,
მისთვის ხელი გამოვჭრილვარ, მისი ნახვა გამეგულა²⁾,
ღ ვით დამეთმო³⁾ ცეცხლთა დება, ანუ ვითმცა დამელულა“⁴⁾
169. „გებეწები: იგ მიჩვენე მისთვის გაჭრად მოარულსა,
სული მოგცე სულთ აქათი, მე შემყარე ტყბილსა სულსა,
წყალობისა წყალი მიეც გულსა დამწვარ-დადაგულსა,
ღ მე გამსახურო სიკვდილამდის⁵⁾, გყავდე მკეკლად, — მიმეც ყულსა“⁶⁾
170. „ეგზომ გიძლენა მე საქურქლე — დაგავიწყო მისრეთული,
თვალ-გოვარი, სამკაული, გაგვიკვირდეს ღართა ქსული,
შენ გაახლო⁷⁾ ჩემი მოოქმა, ოღონდ წამყვეს მე თან სული,
ღ აწ სიკვდილსა მიესწორვივარ⁸⁾ სიცოცხლისა მიმამური“⁹⁾.
171. რა ზილიხამ გაიგონა ბაზიყასგან საუბარი¹⁰⁾,
იგ ატირდა გულ-მდღლარედ, ენახეთ ცრემლთა საგუბარი¹¹⁾,
შეებრალა თავის გამო, გული ჰქონ და ნალმოზარი,
ღ გაუახლდა, მისცა ცეცხლი პირველ მისგან ნაგმოზარი.
172. უბრძანა, თუ: — ჩემი სენი, მიკვირს, სიღამ გარდაგედვა?
შორიღამან¹²⁾ უნახავად ცეცხლი ვითა გარდაგედვა?
მე გიჩვენო იგი მოყმე, ვისთვის თავი გარდაგედვა.
ღ სჯობდა მისი ეშვი¹³⁾ გულსა არ შეგეშვა, გარდაგედვა“.
173. თქვა: — „რაყიფი¹⁴⁾ მყოლებია, მეგონა, თუ, მარტო ვარ-და“!
უაღერსა მან საყვარლად, იგ თავ-მდაბლად დაუეარდა,
— „ჩვენ გავგვკადა მან ბულბულად, მგონი, იგი გავგვივარდდა,
ღ აწ მოვიდეს სამსახურად!“ — იოსებცა შემოვარდა.
174. რა ბაზიყამ გაციცადა¹⁵⁾ იოსების სიტურფენი,
ტანი-სარო, ბროლ-გიშერი, ვით ზუალი, შუქთა მფენი,
დაბნდა, ფიცხლავ გარდაიქცა ზაფრის ფერად¹⁶⁾ ვარდთა მფენი,
ღ გლახ წამალი ვერა ირგო მისთა წყულულთა გასამთელნი.

1) B, M, O —: მე მიაშბეს: აქა თქვენგან ყული რამე მოსყიდულა.

2) B, M, O —: გამეჭულა.

3) C, M, O —: ვით დამერთო.

4) აქა-იქ —: სიკვდილამდე. სიკვდილამდი, სიკვდილამდინ.

5) B, M, O —: შენ გააღწო.

6) C, B, M, O —: მივწურვილვარ.

7) B, M, O —: ნაუბარი,

8) B, M, O —: ნაგუბარი.

9) B, M, O —: შორიღამე; F —: შორიღამენ.

10) L —: ეშვი.

11) A, H, N —: რაყიბი.

12) M, O —: გაიგონა. 13) C —: ზაფრანის ფრად.

175. შეებრალდათ¹ იგი ქალი, რითაც იყო მოაბრუნეს,
ითვისეს და ეპატრონეს იგ არა თუ გაემგუნეს;
იოსებ დვას² მათთვის სანთლად, თავს ფარვანად დაებრუნეს,
ღ ვერ გაუძლეს შუქსა მისსა, სადგომისკენ გააბრუნეს³.

176. ტირს⁴ ბაზიყა, მოთქვამს მწარედ, ცრემლსა სისხლი გარეულა:
— „დღეის იქით სული, ცნობა⁵, ვაჟ, გამე:რა⁶ გარეულა!
ველარ ნათობს⁷ მიწის კორცი, ველარც ვგრე დარეულა,
ღ ნარგიზთაგან გულსა წყლულსა აწ ლახვარი დარეულა.

177*. ზილიხამ თქვა: — „მის ლახვარი უწინ ჩემთვის გაუცია,
იგი არის კორციელი“ — ხედავთ, რომე გაუცია,
დაუძვირა⁸ სხვითა შუქი, მჭერეტთა გული გაუცია,
ღ აწ შენვე თქვი⁹: უშმაგოსა იგი ვისმცა გაუცია?“

178. „სიზმრად ვნახე, არ მენახა, მეფემ შვილად მოიყიდა,
ვერა ვირგე¹¹ მე გლახ ხელმან¹², ცუდად თავი მომიყინდა¹³,
მზე არ მომკვდა, ვარდი ჩემი დაჰქნა¹⁴, დაზრა, დამიყინდა¹⁵.
ღ ესე თქვა და ამოტირდა წყნარად რამე, არ აყვირდა¹⁶.

179. — „უწყის ღმერთმან¹⁴, ვგრე მიყვარ: ან და იყო, ან ასული.
მართლად გითხრობ, ვიცი, გაწყენ: ცუდ მაშვრალად ხარ მოსული,
შუქი მზისა დამიძვირიდა, ვარდი მით ვარ დანასული¹⁷,
ღ მე მომკვდა, შენ ვით მოგცე სულისაგან უფრო სული¹⁸“.

1) აქა-იქ: შეებრალა, შეებრალდა.

2) აქა-იქ: იოსებ თქვეს.

3) M და O-ში ეს ხანა „ვენს“ რითმით არის წარმოებული.

4) აქა-იქ: სტირს, ჰსტირს.

5) M, O: სულ იცნობა.

6) E: გამეკრას.

7) B: ვით ნათობდეს; M, O: ვითამც.

8) B, M, O: ქვეყნიურდ.

9) B, M: დაუძვირდა.

10) M: შენვე ჰსთქვი.

11) M, O: მე რა ვირგე.

12) E: მისთვის ხელმან.

13) E: მომიყინდა.

14) M: დაჰკრა.

15) M, O: წყნარად რამე, არა, არ აყვირდა.

16) B, M, O: ღმერთმან იცის.

17) B, M, O: ვარდი ვით ვარ დანასული.

18) E: სულისაგან უტკბო სული; A, C, D, F, G, H, L, N: სულთაგანცა უფრო სული; P: სულთა მაგანც უფრო სული.

*) ეს ხანა გამოტოვებულია O-ში.

180. რა ბაზიყას სიტყვა ესმა ზილიხასგან უიმედო,
რა შეიტყო მათი საქმე, არა თქვა რა დასაყბედო,
მან დასწყევლა¹ შობის დღენი, თქვა: „რა მიყავ, ჩემო ბედო“
ღ სრულად ცეცხლთა დასაწვავად² რისთვის შემქმენ, შემომქმედო.
181. ესე თქვა და სისხლის ცრემლი³ გიშრის ღარით ჩამოღარა,
საყელონი გარდინიენა, ბროლის ბურთნი ამოყარა,
მთვარე საესე მცხრალად იქცა⁴, სრულ დალიევა, ჩამოყარა,
ღ: „აწ სიკვდილი უამეა, სიცოცხლე ხარ ჩემ აღარა“.
182. დაიხია⁵ პირის სახე, თმა გაყარა დია გიშრად.
დაბნდა, იქმნა ვითა მკედარი⁶, — «არ მოკვდესო» — იქმნეს მშიშრად,
თქვეს: — „საწუთრო“⁷. ტკბილი სული გაგიწირავს, ქალო, ვიშ, რად!
ღ ეხვეოდეს სრულად ჯარი, არ დაადგეს მარტო მქვიშრად⁸.
183. დიდ-ხან იყო⁹, ვითა მკედარი, ძლივ მობრუნდა ქალი სრულად,
შემოიხსნა სამკაული, მას საჭურჭლე მოაქვს სრულად,
წინ დაუდვა ზილიხანსა, ანგარიში უნდა ნულად,
ღ ვითა ჰმართებს¹¹ ხელსა გაჭრა, სოფლით მიეა კარგ უსულად.
184. ტანს ჩაიცვა მსხვილი ჩოხა, თავსა შალი მოიხვია,
ვით ტყემალი, სასიკვდილოდ თავი კალთას გაიხვია,
არ უსმენდა, ვინც რა უთხრა, ერთობ თავი მოიხვია,
ღ მან აიგო¹² ნაბდის ქოხი, შიგან ჩაჯდა, ჩაიხვია.
185. აატირნა მისნი მკვრეტნი, ყოვლთა გული დაუწვა-და,
ბეზიასაც ამ საქმითა გულს ლახვარი დაუწვადა,
მან გაყარა თმა სპეტაკი, გული ცეცხლზე დაუწვა-და¹³,
ღ ქვა თავსა და კელი გულსა, კბილით კორცსა დუწვადა¹⁴.

1) აქა-იქ: დასწყია, დასწყივა, დასწყევა.

2) M, O:— სრულად ცეცხლში დასაწვავი.

3) C, D, G:— ცრემლით, M, O:— ცრემლში.

4) B, M, O:— მცხრალად შეიქმნა.

5) აქა-იქა— ჩემო არა, ჩემო ღარა.

6) ბევრგან:— დაიხია.

7) აქა-იქ:— მკედარივითა.

8) M:— საწუთრო.

9) C, D, L, M, O, P:— ქვიშრად.

10) B, M, O:— იღვა.

11) B, M, O:— ვითა ჰმართებს.

12) აქა-იქ:— მან ააგო.

13) E:— სპეტაკი საკვიმლიან დაუწვადა.

14) დაახლოებით ასეა მხოლოდ L-ში; A, B, D, G, H, M, O:— თქვა თავსა და კბილით კორცსა იჭამს, კარში დაუწვადა; C, E, N:— ქვა თავსა და კბილით კორცსა იჭამს; F:— თავის თავს კბილით კორცს იჭამს, კარში დაუწვადა.

186. მოსთქვამს: — „შვილო, საყვარელო, კარგსა თავსა რა უყავ-და, რად მოგძულდა სინათლენი, რომე მზესა გაუყავ-და, ლაწვთა შენტა უნათლესი¹⁾, მითხარ, ედემს რა უყავ-და!
ღ შენ დაჰკვნები რად-ლა? — ჰკმობენ: «ბულბულს ვაუდი გაუყავ-და».
187. „რად არ მომკალ პირველ-უწინ²⁾, თუ ამ საქმეს მიჩვენებდი? სანთლად მყვანდრ³⁾ შენტა გვართა, ბნელსა გულსა მითენებდი, ტანად⁴⁾ ალვა გამეზარდე, ბავეს ძოწად იშენებდი,
ღ მაცოცხლებდა შენი ჰვრეტა, სულსა ყელში მიყენებდი“.
188. სიბრალული ბაზიყასი სწევს ზილიხანს, ადენს ცრემლსა, რქვა იოსებს: — „მას საჯმელსა შენ მისცემდი კელით-კელსა!“ მოვიდოდის, მიუტანდის, მისთვის მკვდარსა, მისთვის ხელსა,
ღ შემოხედის⁵⁾ რეტად რასმე, გრდიგდების საწელად ყელსა.
189. ეტყოდა: — „უცხოვ⁶⁾, რად მომკალ? ნეტარ შენ ვინ და მე ვინე? შავშია ნარგიზთა⁷⁾ ლახვართა⁸⁾ უწყალოდ დამახვევინე? ვითა ფარვანა სანთელსა, მე შექთა დამაწვევინე,
ღ ეს ეგრეც მიყავ — დამმარხე, სამარე გამათხოვევინე!“

11. სიკვდილი ხელისა ბაზიყასი იოსების გულიხათვის.

190. ველარ გაძლო, მან იცოცხლა ხანი რაჟე დია მცირე, ბებიასა დაუძახა: „მოდი, სული გავეც ვირე, მე მოგიკვდი, ჩემი ბნელქმნა⁹⁾ მნათობთაცა მიუმტკივრე¹⁰⁾,
ღ მიწას მიხეც, მკვეთ ნუ მიმცემ, გული წყლული აქვიტკირე¹¹⁾“.
191. მოკვდა ბაზიყა გარჯილი მიჯნურობისა სენითა, სრულად მისრეთი ტიროდა, თქვეს: — „ცოდვით ავიცენითა“!
შავსა მშობელსა კალთასა უწვა. მოსთქმიდა ენითა,
ღ ზილიხანც მოვა ტირილით, პირსა იცემდა კელითა.

1) B, M, O —: უტურფესი.

2) M, O —: რად მომკალ პირველ უწინა.

3) F —: ჰყვანდი.

4) ასეა მხოლოდ F-ში; სხვაგან —: ტანი ალვა.

5) M, O —: შემოვიდის.

6) აქა-იქ —: უცხო. უცხოდ.

7) აქა-იქ —: ნარგისთა.

8) F —: ლახვარსა.

9) B —: ხელქმნა.

10) E, F, H, M, N, O —: მიუმტკივრე.

11) B —: წყლული განიკურნე; M, O —: აქ ვიტკინე.

192. მოსტქმიდა:— „შვილო, აწ მკვდარი პირველად გნახე მე ხელი,
 ბაგე შეგვიკარ ვარდისა, თვალთა დაგხურე მე კელი,
 უსულოდ გხედავ ცოცხალი, რად არ დამეცა მიხელი?
 ლ ალარა მყევხარ ბედკოულსა, ვისილა ვიყო მკვეხელი?¹
193. „ვის ჰყოლია შენებრ შვილი, დაზრდილი და ან ასული?
 ედემს ალვა არ გაზოდილა, ეგრე ტურფად ამოსული,
 შენ ნათობდი საწუთროსა, ზეცით ჰგვანდი ჩამოსული.
 ლ ვერ შექამოს სხვა მიწამან ეგრე ნახი კარგ-უსული².
194. ესე თქვა და მოეხვია, პირით პირზე დაეკონა³,
 ეტყოდა, თუ:— „რამან შეგქმნა ზაფრის ფერად ვარდის კონა⁴?
 იგ ათრთოლდა, ვით ფურცელი, სულთ ამოსვლად გააკრკოლა⁵,
 ლ მისწრაფა მასთან მანცა, წასვლად ვინმეა დააბრკოლა!
195. რა ზოლიხამ ორიე ნახა ეგრე საწყლად დანაკოცი,
 მკერდსა ზედა კელი იკრა, გამოკვირდა⁶ ბროლის კორცი,
 ზედ გიშრის თია დააყარა, მას ცრემლი სდის მოსაკოცი⁷:
 ლ— „აწ უცილოდ მეცა მოჰკლავს იგ მიჯნურთა ამომკოცი⁸.
196. გაიტანა მან უკლებლად განძი მ სვან მონატანი,
 სასაფლაო აღუშენა. გუმბათი⁹ ქმნა ოქრო მყარნი,
 მას¹⁰ სოფლები მოუყიდა, სულისათვის შესატანი.
 ლ თქვენც გასინჯეთ სოფლის საქმე— მიწას მისცეს საროტანი¹¹!

12. მეორედ გაგიჯნუკება ზილიხანისაგან იოსებისა.

197. აწ ამბავი სხვა დავიწყო, ლექსთა ბოლო შემოკლებების,
 სოფლის ნივთთა შემსქვალული კაცი ბოლოს¹² გ. მწარდების,
 რა აიგოსო გუბე¹³ წყლითა, გზას შეიქმნ და გადვარდების,
 ლ ეშვი თავსა არ დამალავს, ვის დამეტდეს— გაშმაგდების.

1) აქა-იქ—: ალარა მყავს რა ბედკოულსა, ვისილა ვიყო მე ხელი; D—: ალარა მყავს ბედ-
 კოულსა შვილი გაზრდილი ანახული; B, M, ()—: ალარა მყავს რა ბედკოულსა. ვისილა ვიყო
 მკვეხელი.
 2) G—: დაეკოლა.
 3) G—: კოლა.
 4) A, M—: გააკრკოლნა; F—: გაკრკოლა; B, O—: გააკრკონა; G—: გაკრკოლა; G—:
 გაკრკოლნა; L—: გაკრკონა; D—: გაკრკონა.
 5) B, M, O—: გამოუჩნდა.
 6) აქა-იქ—: დანაკოცი.
 7) A, E—: გუმბათი; H, N—: გუმბადი.
 8) ზოგ ადვილას—: მათ, მით, მის.
 9) უმეტეს შემთხვევაში—: საროს ტანი.
 10) აქა-იქ—: ბოლოდ.
 11) I—: გუბი.

198. გაუგრძელდა მიჯნურობა; გლახ ზილიხანს ცრემლი სდიახ,
მან არიფი ვერ იშოვნა, ვის მნათობნი შეჰნატრიან,
წალკოტს სერნობს ნალვლიანი, ფერკთ ქვეშ ვარდსა დაუყრიან,
ღ მარტო იკმო მან გამზრდელი, სხვათა კარში გამოჰყრიან.
199. ეუბნებოდა¹⁾:— „მარგე რა“?— გულ-ამოსკვნითა ტიროდა,
პირი უგვანდა მთვარესა, ცხვირი სოთურად სტვიროდა,
მათ მესისხლეთა ბაგეთა შუა სადაფი სკვიროდა,
ღ ერე უთმინოდ გასვლასა მისსა გამდელი ჰკვიროდა.
200. მას ზილიხან ეხვეწების²⁾:— „დედა ხარ და ჩემი“ დები,
მალ მეწივე, არას მარგებს ცული რამე გულის დები,
უკურნებლად სენს სიკვდილი, ხელი გაჭრას არ ავსცდები:
ღ არას მარგებ შენ გაჰზრდელი“, ვით ბაზიყა, მოგიკვდები“.
201. გამზრდელს რა ესმა ნათქვამი, საგონებელსა ჩავარდა,
ტებილთა³⁾ არჩევდა სიტყვათა მისთვის საქებრად ავარდა:
— „მუშკ-სურნელება“ მთიებსა, შენგან სინათლე დავარდა,
ღ სული არა მშურს, მიბრძანე, მე სამსახურად მზა ვარ-და!“
202. „შენ საწუთრო განანათლე, მზისა შუქი დაიმონე,
ძოლან მიველ, მას რეგვენსა თქვენი საქმე გავაგონე,
არ ინდონა⁴⁾ შენი შეყრა, გაუსინჯე ჰკუა-გონე!
ღ აწ თუ ბრძანებ⁵⁾, ჩემს ჰკუაში სხვა თათბირი მოვაგონე“.
203. „ჩვენ მოკვაზმოთ სრა:სამყოფი⁶⁾, ავაყვაით ვით სამოთხე,
მარტო იკმე⁷⁾— დაჰპატიე იგი ალვა მორჩი⁸⁾, ვით ხე,
ღვინო ვასვაო, მოტყუვდების, იგ გულ-ტკბილად მოიკითხე,
ღ თუ ლომია, მზეს მიკვდების⁹⁾, თუ არ მოგვეყვეს, რად არ ითხე“?

1) აქა-იქ— ეხვეწებოდა; ეს უწყრებოდა.

2) E—: ეხვეწება.

3) აქა-იქ—: ჩემთვის.

4) B, E, M, O—: არას გარგებს შენ გაზრდილი.

5) B, M, O—: ტკბილად.

6) აქა-იქ—: სუნნელება, სულნელება.

7) M, O—: არ მინდაო.

8) M—: აწ თუ ბრძანე, ჩემსა ჰკუაში; O—: აწ თუ მბრძანებ, ჩემსა ჰკუაში.

9) B, M, O—: სადგომი.

10) აქა-იქ—: უკმე.

11) B, M, O—: ნორჩი.

12) A, C, D, G, H, I, N—: მიჰყვების.

204. დაუმაღლა¹ მან მნათობმან, გამდელს უთხრა დიდი ქება:
— სულსა² შენგან დავიმადლებ, თუ მომკვდების ცეცხლთა ვსება³!
მათ დაასკენეს იგ თათბირი, შექმნეს დიდი მომხადება,
ღ სახლი მორთვის უცხოდ რამე, თილისმით⁴ ჰქმნეს, მგონი, გრძნება.
205. მათ აპრელეს კედელ-ყურე, ქვეშ-საფენი⁵ ფარდა ნატეს,
ყველაზიდა⁶ მათ ქალ-ყმათა მსგავსი⁶ რამე გამოხატეს,
ერთგან⁷ მწოლნი, შეხვეულნი, გვანდეს ცოცხალს, დაამეტეს,
ღ ყმას შეადგეს საილათოდ⁸—უნდა თუმცა გაერეტეს.
206. ქალს კაზმიდა იგ დიაცი, აბანოსა აბანებდა,
ცა ჰშვენოდა მას საჯდომლად, სახლი რამეა აბანებდა,
ბულბულს ვარდი რადლა⁹ უნდა—მახედ ვმასა აბანებდა,
ღ დაემონეს მას მნათობნი, რამცა ექმნა, აბანებდა!
207. მას ტურფათა¹⁰ უტურფესსა სამკაულსა მოასხმიდა,
მას გიშრისა ტოილოსა მრავალ-ფერად¹¹ დაუთხზვიდა¹²,
ნახა შუქთა დამეტებით—მზესა შესწრფა¹³, ვედარ სხივდა,
ღ ვით ყვაივილი სამითხისა, იგ ანორჩდა, ამოლივდა.
208. დაჯდა ტურფად შეკაზმული იგ მოძლოდნე ცეცხლთა შრეტად,
გვირგვინი და ტყავ-საყუოი, ტახტზე ჯდომა ჰშვენის მეტად,
მზემ და მიფარემ მისად ნახვად თამაშა ჰქმნეს, მოდგეს ჰერეტად,
ღ არ თუ კაცი უნივთოცა, ვეკვ: ვაშმაგდეს, გაკდეს¹⁴ რეტად.
- 209*. საზნი ქალნი შეიყვანეს¹⁵ შინათ—იყენენ მისანდონი,
მკვრელნი უცხოდ, მოშაითნი¹⁶, მღერენ, ვითა იადონი,
ხადუმთ უთხრეს დაცვა კართა, იგ არვისგან გასარონი,
ღ ყმა მიიკმეს სამსახურად, მივა ვითა მინარბონი¹⁷.

1) აქა-იქ— დაიმაღლა.

2) B— სრულად.

3) M, O— დება.

4) აქა-იქ— ტილისმით.

5) E— ქვეშაგები.

6) A, E— მგზავსი.

7) B, M, O— ერთად.

8) აქა-იქ— საილეუოდ.

9) M, O— აღარ.

10) M, O— ტურფასა.

11) B, E, M, O— კვეცად.

12) აქა-იქ— დაუთხზნიდა.

13) A, C, D, G, N— შესწრაფდა; E— შესწრაფდა; H— შესწრფა; I—; შესწვა; M—.

შესწმა; O— შესწყდა.

14) აქა-იქ— იქმნეს.

15) აქა-იქ— შეიყარეს.

16) ასეა მხოლოდ B, E და P-ში; სხვაგან— მუშაითნი.

17) უმეტეს შემთხვევაში— მინარბონი.

*) ეს ხანა დავიწყებით გადამწერთ M და O ხელნაწერებისა.

210. შეშავალსა ქვე მჯდომისა შუქი მდიდრად¹ შეაგდების,
მათსა ვგრე უცხოდ მორთვის იოსებცა გაკვირდების,
ჯდომა. ლხინი: დაჰპატიეცს,— „არ ვლირსვარ“—ო—ფეკზე დგების,
ღ გვერდს² მოისვა³, ლეინო მისცა, მოსატყუვრად შეადგების.
211. მიმოიხედნა, მალ-იცნა. რომ მათი ხატი სახევედა,
თვალს არიდებდა⁴ საჭკრეტლად, სიცოცხლით ველარ ხახევედა,
ზილიხან ვარდის ბაგითა⁵ ღიმობდა, აღარ ახევედა,
ღ ნარგიზი მისთა მჭკრეტელთა აღმასიც იყოს, დახევედა.
212. მათ ორთავე მაქებარი კამს უმიროს, პითალორა⁶,
სოლომონ, დავით და სამსონ⁷ უნდა ვგრე მოელორა,
დალილას და ვითა ბილყიზს⁸, ცნობა სრულად მიელორა,
ღ ლეინოს მისგან მირთმეულსა სვემდა, ვითომც⁹ მოელორა!
- 213.* ლხინად ისხდეს და მუტრიბნი ლექსსა მღერდენ სამ-ჯნუროს,
ეტყოდა:— „მოკალ ბაზიყა, ცრემლი ზედა დაეპკუროს,
რად არ გეწყალვი, მისებრივ მეცა მიწა მიმებუროს¹⁰?“
ღ ცოტა უკლია მართალსა. გლახ გული გარდაუბრუნოს!
214. ყმამ შეხედნა, ტკბილად რამე ეწყი გულსა აუღოდდეს,
— „შიში მკლავს და მერ¹¹ სირცხვილი, თვარე შენთვის ვით არ მსურდეს?“
თავი დამიც მე უღირსად, ეს გაბედვა ვის არ გკვირდეს¹²?“
ღ ესე თქვა და მოხევია, მათი კოცნა სულად ღირდეს!
215. იაგუნდი მარგალიტსა. ბროლს გიშერი აერია,
მათი ელვა მზისა შუქსა, ხედავთ, რომე აერია?
ვარდსა დაზრულ დაყინულსა მიხვდა დარი, ჰაერია,
ღ ვერვინ სრულყოს ქება მათი, ბრძენთა ჭკუა¹³ აერია!

¹) M, O—: შუქი მზისა.

²) აქა-იქ—: გვერც, გვერდ. გვეროს.

³) აქა-იქ—: მოისო, დაისვა.

⁴) A, B, E, F, L, M, N, O, P—: თავს აღონებდა.

⁵) ასეა მხოლოდ E-ში; სხვაგან—: ბალითა.

⁶) B—: მათ ორთავე მაქებარი ყრმას უმზიროს პირთა ღორა; L—: უმიროს, პით მიელორა.

⁷) უმეტეს შემთხვევაში—: სოლომონ და ვით სამფსონი.

⁸) ასეა B, E, M და O-ში; სხვაგან კი—: ლეილსა და ვით ბაზიყას.

⁹) E, M, O—: ვითამცა.

¹⁰) C, D, G, L—: მიმეყაროს; F—: რად არ გეწყალვი მეც მიწას მიმბარო? (სტრიქონი დედანში დამახინჯებულია); E—: რად არ გეწყალვი? მისვამო მეც მიწა მამებუროსა.

¹¹) ასეა მხოლოდ G, L-ში; სხვაგან—: მე სირცხვილი.

¹²) აქა-იქ—: ვით არ ჰკვირდეს.

¹³) აქა-იქ—: ენა.

*) O ხელნაწერში პოემა აქ წინა ხანით მოულოდნელად წყდება; ფურცლის მეორე გვერდზე იწყება „მიჯნურთ ბადე“.

13. იოსების და ზილიხანის ერთგან შეხრა და მეზისგან შემართა*.

216.* მათ ერთად წოლა გაპირეს¹, შევლენ ხალვათსა კაროვსა,
ორნი მთიებნი მნათობნი² ლხინს აპირებენ არ ავსა,
მის სალოცავსა ზილიხან ფარდასა მოაფარავსა,
ღ ყმა ეტყვის: — გრცხვენის კერპთაგან, რა უთხრა დაუფარავსა³?

217. — „მისგან გეშინის, რომელსა თვალი არ ასხენ, ყურები,
მე მას რა უთხრა⁴ მოხედვით, ვინ შეძრა ოთხივე ყურები?
ვინ ხედავს, ესმის ყოველთა, არ უნდა მოსაყურები?“
ღ მათ ლაპარაკი შეექმნათ მომალლო, არ ჩურჩულები⁵.

218. „თუ გაქვს, მზეო, სიყვარული ჩემი გულსა დანათესი,
დაამტვრიენ უსულონი. იცან ღმერთი უკეთესი!
შენი⁶ ვიყო სიკვდილამდის, სიშორითა არ გაკენესი,
ღ შენ განაგდე ეშმაკთ ზორვა, იგი გწამდეს, მოვა მესი“.

219. იქ⁷ მეფე შევა საწოლსა, აქ ამით ჰქოედათ ცილობა,
ქვეშ-საგებელი⁸ ვერ პოვა, მისის ვარდისა შლილობა,
სძებნის, იკითხავს, გაშმაგდა, მას მიხვდა ქვეა-შეშლილობა,
ღ ზილიხანს მიხვდა დღეს იქით თვალთა ცრემლისა მილობა!

220. ერთმან ვინმე ღვთისა მტერმან მათი საქმე მოაკენა:
«ლხინი აქეთო მათ ხალვათი, იგ ორნივე ერთად სხენა»,
ვით მართებდა შეჭირვება, გულსა მიხვდა დიდი წყენა,
ღ აწ ზილიხანს ლხინის ყამსა გლახ მიხვდება ცრემლთა დენა!

221. მათ აცნობა კარის მკველმან: — „მეფე მოვა“ — შერბის მონა,
ეგრე მწარე მოსასმენი სხვასა ვისმცა გაეგონა?
წყენა, შიში, შეჭირვება მათი ვისმცა აეწონა?
ღ ვერ გაასწრეს, ფეკუდ იღვინენ, სხვა რალამცა მოეგონა?

1) M, B —: ვაბედეს; I —: მათ ერთხელა გააპირეს.

2) ასეა მხოლოდ B, E და M-ში; სხვაგან —: ორნი მნათობნი მთვარენი.

3) G —: რა უთხრა.

4) B, I, M —: ჩურჩულები; B-ში ეს სტრიქონი შესამედ არის მოქცეული. შესამე კი ქვე-

შა ჩამოტანილი.

5) B, M —: შენთან.

6) აქა-იქ —: იგ.

7) ვხვდება —: ქვეშაგებელი, ქვეშ საგებელი.

8) ეს კარი ამ ხანით იწყება A, C, D, F, G, H, M, N და P ხელნაწერებში (ხ უკან)

კარებად არ არის დაყოფილი. ()-გამორიცხულია), ხოლო E და I-ში — მე-219-თი.

*) M ამ კარის სათაურს უმატებს —: და იოსების ორმოში ჰშთაგდება.

222. ზალიხანს ლაწვი-ყაყაჩო თეთრ ვარდად გარდაჰქცეოდა,
 ვაყრისა წყენა მიჯნურთა მეფისა შიშსა მძლიობდა,
 ყმასა პერანგის საყულო ქიდებაშიგან ხეოდა,
 ზ იგ ქალმან ქმარსა მიართვა, თქვა:—„გამიკითხე; მეო-ღა“!

223. „მოიყვანე უცხო თესლი, ჩვენთა სჯულთა¹ განაკიდი,
 «შვილად გყავს»-ო—ეს მიბრძანე, არ მისმინა², რასაც ვსწრთენიდი,
 მთვრალი სითმე შემოიჭრა³, სიტყვით ვერა დავამშვიდი,
 ზ ჩემთან ჯდომა მოინდომა, გავგულისდი, წავეკიდი“.

224. „თავი კელოთა არა ჰქონდა, თურმე ლეინოს გაეხელა,
 იგ ეძებდა დასაწვავად⁴—კერპი⁵ უნდა მოეკვლა,
 საყულონი დავავლიჯე, გამდელიცა მოგვეშველა,
 ზ შუღლი გვექონდა, თქვენც მოგვესწარ⁶, თქვენმა მოსვლამ გავაშველა“.

225. თავს მართლობდა იგი მთვარე, ღონეს რასმე ედებოდა;
 მეფეს ჰქუა აღარ ჰქონდა⁷; ტვინსა ცეცხლი ედებოდა,
 მას შეუპყრა თმა გიშრისა⁸,—ქვე მიწამდი ედებოდა,
 ზ ეტყოდა. თუ:—„გათქმევიანებ, რაცა გულსა გედებოდა“!

226*. სცემს უწყალოდ, ურიდებლად, ვით ინდოს ქალს, დავარდების;
 კელი, მჯილი⁹, ქუსლი, წიხლი¹⁰—ოთხივ დაშვრა, დავარდების,
 პირი ცემით დაულურჯდა¹¹; ვით პირველ ვერ დავარდების¹²,
 ზ თქვა:—„უბრალო არამც¹³ მოგკლა, ლამის ენა ჩავარდების“!

227. გამობრუნდა, იგ დაავდო, ვითა მკვდარი უსულობდა,
 აღვა ნაზი დამტვრეული ველარ ეშყდა, უსულობდა,
 ეხვეოდეს ბანოვანნი¹⁴, ყველა მასთან მისულობდა,
 ზ მას სწამლობდეს, მრავალს რასმე სურნელსაცა¹⁵ უსულობდა¹⁶.

1) აქა-იქ—: რჯულთა, მსჯულთა.
 2) აქა-იქ—: არ ისმინა. არ ისმენდა, არ ისმენდის.
 3) B, M—: შემოვარდა; A—: შემოვიდა.
 4) E—: დასამტვრევლად; B—: დასალეწლად; M—: დასაწვალად (?).
 5) B, E, M—: ღმერთი.
 6) M—: მოხვედით.
 7) ასეა მხოლოდ E-ში; A—: მეფეს ჰქუა აღარ შერჩა; B, C, D, F, G, H, I, M, N, P—:
 მეფეს ჰქუა აღარა აქვს.
 8) E—: თმა გიშერი.
 9) G—: მჯიხვი; D—: მჯიხვით; B, H, N—: მჯიღვი.
 10) M—: ფერკი. ქუსლი.
 11) A, B, H—: ვაულურჯდა; C—: ვაულურჯა.
 12) G—: ვარდება; (ხანა „ვარდება“ რითმაზეა).
 13) F—: ანამც.
 14) E—: ბანოვანნი.
 15) D—: სურნელსაც; E—: სურნელებსა; F, G, L, M—: სურნელსაცა.
 16) A, B, D, G, H, N—: უსუნობდა; C, F, L—: უსუნებდა.

* ამ ხანის მეორე სტრიქონის შემდეგ წყდება პოემა P-ხელნაწერში; გადაძწერს ერთი
 ფურცელი გამოუტოვებია და შემდგომ დაუწყია ახალი ნაწარმოების გადაწერა. (ამ ხანიდან P-
 ხელნაწერი ტექსტის დადგენისათვის აღარ გვაქვს მხედველობაში).

228. მზემან ნახა ეგრე მყოფი, მისთვის გული დაეწო-და,
მთვარემ იცა პირსა ზედა, მუნით ლები დაეტყოდა,
ეთერი და მუშთარ-ზუალ¹ ცრემლთა ღვარსა დაელტო-და²,
ღ მისთა წყულულთა საკურნებლად ასპიროზცა³ მისკენ რბოდა⁴.
229. მეფემან ბრძანა:— „იოსებ შეკარით კელ-ფეკ-მაჯებით,
ვიყიდე, შვილად გავზარდე ეგ ეშმაკი და ქაჯებით“!
იგ თავსა არას მართლობდა, არცა თქვა სიტყვა აჯებით⁵.
ღ თქვა:— „კორცხნი მოსწყდეს უბრალო, სულით არ დაეისაჯებით“⁶?
- 230*. დიაცს ვისმე გამოყვანდა შვილი-წული სამის თვისა,
ყმამან თქვა, თუ: — „ჩენი⁷ საქმე მაგას ჰკითხეთ, მაგან თქვისა“.
ჰკითხეს: — „გვითხარ, თქვი მართალი: ვის აქვს ბრალი საქმის ქნისა“⁸?
ღ თქვა:— „იოსებ უბრალოა⁹, უსამართლოდ დანათქმისა“.
231. გაუგვირდათ, ვისმცა ესმა ჯერ უენო ენიანად,
სასწაულმაც ვერა არგო, ბედი ჰქონდა სენიანად,
იგ ჩაადგეს ორმოშიგან გესლიანსა გველიანად,
ღ ძალი ღვთისა მას მართალსა ჰფარავს მარგედ¹⁰, შველიანად¹¹.
232. გამოიმეტეს იოსებ¹² საკვდავად მათის გუნებით,
იგ ევედრების უფალსა გულითა, არ ორგულებით:
— „ერთხელ კვლავ მიკსენ, უფალო, არა მყავ დაკარგულებით“¹³.
ღ პატყთა განსაცდელისა დათმობა მომეც სრულებით“!
233. პირსა უთრევედა მიწასა—ცრემლთაგან ტალახებულა,
დასცვივდეს კუნდნი, ბორკილნი, კოჭნი აღარა ოებულა,
ზეგარდმო მონაცემობით¹⁴ საზრდელი განაოხებულა¹⁵,
ღ ალვა ჩარგული მიწასა, ზე აღმა აღარ ხებულა.

1) A.— ეთერისა მუშთარ-ზუალ; B.— ეესთერი და ზოალ-მუშთარ; D.— თეთრი დამშთარ ზრულა; F.— ერთი დამშრთა ზუალ-ზოალ; N.— ესთერი.

2) A, C, D, F, G, H.— დაეტყოდა; L.— დაერწყოდა; N.— და ეტყოდა.

3) A, I.— ასფაროსცა; B.— ასპარეხცა; F.— საფიროზცა; H, N.— ასფაროზცა.

4) ასეა B, F, M-ში: A, C, D, F, G, H, L, N.— დაეტყოდა.

5) A, C, D, F, G, H და I. ხელნაწერებში მეორე და მესამე სტრიქონები ერთ-მეორეში არეულია: მესამეს უკავია მეორეს ადგილი. მეორეს კი—მესამესი.

6) აქა-იქ—: ჩემი.

7) C, D, G.— მართალია.

8) აქა-იქ—: მარგად, მაგრადა.

9) C, G, L, N.— შვენიანად; D.— შვენიან; I.— მშვენიარად.

10) A.— გამოიმეტეს გლახ იოსებ; C.— გამოიმეს იოსებ.

11) M, B.— ერთხელ კვლავ მიკსენ, პირველად რომ ვიყავ დაკარგულებით; C.— ერთხელ კვლავ მიკსენ სიკვდილსა, რომ ვიყავ დაკარგულებით; L.— კვლავ მიკსენ ერთხელ, უფალო, არ მიყავ დაკარგულებით.

12) E, B, M.— მონაცემობით.

13) M.— განოხებული; (ხანა „ებული“ რითმაზეა).

*) H ხელნაწერში ამოვარდნილია ორი ფურცელი, სადაც მოთავსებული უნდა ყოფილიყო

234. ეს გაუშვათ, სიტყვა ლექსთა სხვას ამბავზე გარდაცდების,
 ზილიხანსა უსიკვდილოდ მეტი არა გარდაჰსდების,
 იოსების საქმე ესმა, ლამის სული ამოჰკვდების,
 რე იტყოდა, თუ:—„მზისა შუქი ეს მეორედ ქვე დაკდების“.

235. „მე. მოვრჩი და იგი მოვკალ, შემეშინა დიაცურად“—
 — ეღებოდა ცეცხლი ცხელი, გაკდა ცრემლში გასაცურად—
 „სოფელი და ბედი კრული მე აღმიდგეს¹ მეტად შურად,
 რე იგ ზის მიწას² სასიკვდილოდ, მე ვით ვლახო მოარულად“?

236. იგლოვს³ და მოთქვამს კმა-მალლა, ვით იაღონი ყიოდეს,
 იგ ძოწის⁴ ფერნი წყარონი არღავანს გამოსდიოდეს.
 — „ბროლისა მსგავსი კელ-ფეენი. ვაჲ, თუ რკინაში⁵ ვტკიოდეს!
 რე ბნელმან დაგფარა ნათელი, ალვა მიწასა ხიოდეს“⁶!

237. თავ-მოკდილი. მკარ-ამოყრით, ვინცა ნახა, გაუკვირდეს,
 „ცულიაო ჩვენი ჳირვა⁷“—თქვეს,—„ციერთა არის ვირ ეს,
 არისტოტ და პლატონის⁸ მისი შესხმა დააპირეს,
 რე ვერ ისიბრძნეს, ვითა ღირდა, თავნი მათნი გაივირეს“⁹.

238. ორნი ვინმე მოიბირნა¹⁰ ქრთამით ტყვისა სამსახურად,
 თქვა:—„საჰმელსა მიართმევდით, მიხვიდოდით ორმოს ჰირად“—
 რა იტოდა: მას საზრდელი მოუფაო ზეციდ პურად!
 რე მცველმან უგრძნა, შიგ ჩაყარა, უთხრა:—„რად ხართ თქვენ ორგულად“¹¹?

239. ერთი იყო მზარეული¹², იგ მეორე მეღვინობდა,
 ორმო ნახეს განათლებით, ეგონათ, თუ შუქი მზობდა,
 მათ აჰამის, რაცა ჰქონდის, არ თუ პური დაუობდა,
 რე დაესნა სწაღდა¹³ შემოქმედსა¹⁴, იგ ბჰეთა-ბჰე სხვასა ბჰობდა¹⁵.

1) აქა-იქ—: აღმიდგა.

2) M—: მიწად.

3) M—: იგლეჯდა.

4) M—: იგ მიწის.

5) G, C, D—: მიწაში.

6) ხელნაწერებში ეს სიტყვა არეულადა ამოტანილი, მაგ.,—: ზიოდეს (A, G, L, N), ჰხიოდეს (B), სდიოდეს (M).

7) A, D, F, G, N—: ჳირვა; L—: ჳირნი.

8) A—: პტილომეოს; C—: პონტიომეოს; D—: პლემეოს; F—: პტილომესო; G, N—: პტილომეოს; L—: პონტილომეოს.

9) B, M—: გაივირეს; F—: გავირნეს.

10) აქა-იქ—: მოიბირა.

11) F—: ორგვარად.

12) G—: მზარეული.

13) აქა-იქ—: უნდა.

14) აქა-იქ—: დაესნა სწაღდა მის მართლისა.

15) A—: იგ უფალი სხვასა ბჰობდა; C—: იგი ღმერთსა შებრალობდა; D—: იგ ბჰეთა-ბჰე სხვასა ბჰეობდა; L—: იგი მგრძნობი სხვას აბჰობდა; M—: იგ ბრჰეთა ბრჰე სხვასა ბრჰეობდა; N—: იგ მზეთა ბჰე სხვასა ბჰობდა.

240. მათ კაცთა ნახეს სიზმარი, სევდითა შეჭირვებულთა, იგ მოახსენეს იოსებს:— „ავგიკენ ვაგლახებულთა“.
 თქვა ¹:— „ნუ გგონიათ ოცნება, გეშველათ თქვენ ზმანებულთა, ზვალე აგასხმენ უთუოდ საბლითა მაზმანებულთა“.
241. მათ უთხრა მათი საქმენი ², არ ლიქნა ³ მოსაფერები, ერთსა აუქსნა:— „შენ მოგველენ, რა ახვალ, შენი მტერები“, მელვინეს უთხრა:— „ბედი გაქვს შენ ზედა დასამღერები: ზ მეფესთან მოგხვდეს დიდება, ვეჭვ, მეცა გაგესენები“.
- 242.* გათავდა მათზე ყოველი წინასწარ სიტყვა თქმულები, მცველმან აასხნა ⁴ ორნივე საკედავად განწირულები, მზარეულზედან იზმარეს თავის სასხლევად ცულები ⁵, ზ მელვინეს მიხვდა მეფესთან ახლო რამ სამსახურები.
243. ჯდა შეენიერი იოსებ მას ⁶. ბნელსა საპყრობილესა, ვით ბაბილოვანს დანიელ ჯურლუმოსა რასმე მღვიმესა, ის ლომსა მისცეს საჭმელად, ეს გველთა მიუშვირესა, ზ წინასწარისა ⁷ შეტყობით მეფენი გააკვირესა ⁸.

14. ბრძანებითა ღვთისითა მფვისაგან სიზმარის ნახვა და იოსების ოცნება და ამოხვანა.

244. მონისა დაქსნა უნდოდა მას შემოქმედსა ცისასა.
 ჩვენება რამე აზმანა მპყრობელსა მისრეთისასა:
 გამოვლენ შეიდნი ძროხანი ¹⁰ წყლითა მის ნილოსისასა,
 ზ მსუქანნი, ერთობ პოხილნი, ვერავენ ესერის ისარსა.

1) N—: ჰრქუა.
 2) M—: ჰამბავი.
 3) B—: არა ქმნა მოსაფერები; M—: არ ღიმად მისაფერები:
 4) M—: მცველმან რა ნახა.
 5) A, B, M, N—: ლულები.
 6) M—: ზის.
 7) M—: წინ წინასწართა.
 8) აქა-იქ—: მეფეთა გააკვირესა.

9) L—: იოსებ მონისა დაქსნა უნდა მას შემოქმედსა ცისასა.
 10) ასეა მხოლოდ E-ში; სხვანა—: ზროხანი.
 *) I¹ და G ხელნაწერებში არ არის ეს და მომდევნო ხანა; F-ის გადამწერს გადაუწერია მე-242-ის მხოლოდ ერთი სტრიქონი და მეორე სტრიქონის პირველი სიტყვა, შემდეგ კი (ალბად დედანი დაზიანებული იყო) გამოუტოვებია დიდი ფორმატის მთელი ფურცელი—მტყობა და ნამდვილებით არ იცოდა, თუ რამდენი აკლდა ტექსტს.
 G-ის გადამწერს მე-212 ხანის ყველა სტრიქონების პირველი 3—2 სიტყვა გადმოუწერია; შემდეგი ხანის კი-მხოლოდ პირველი სიტყვა— „ჯდა“.
 იოსებ-ზილიხანიანის ქართული ვერსიები.

- 245.* შეიღინი სხვაც ამოჰყვებიან მკლენი არ კორცთა ქონებით, პირველ მოსულთა შესჰამენ მკლენი მსუქანთა ქონებით. გამოელევიდა მეფესა, სრა სულ საესეა მონებით, ღ ვეზირთ უბრძანა:— „ვინც აესნით, ხართ სიბრძნე მოსაწონებით“.
246. სრულად შემოკრბეს, ვინც ბრძენნი იყვნეს მუნ ეგვიპტისანი, მესტროლაბე და მერამლე¹⁾, ქურუმნი ანუ მისანი, უბრძანა:— „კამსო შეტყობა, თქვენ გაქვთ აღვირნი ჰკვისანი“.
- ღ ვერაინ აესნა, ვერა ცნეს მიზეზნი შეტყობისანი.
247. მეფე დაჰმუნდა, მათ შესწრფა²⁾, იგინი დანაღვლიანდეს, გვანდეს ტალახში დაფლულსა, რა ვით არ მიხედეს³⁾, გვიანდეს, ბრძანა, თუ:— „ვირე არ აესნით⁴⁾, მე გული არ დამიამდეს“!
- ღ მეღვინეს ორმოს ამბავი დრო არის აღარ გვიანდეს.
248. თქვა, თუ:— „ვიკადრებთ, მეფეო, სიტყვა რამე გვაქეს მონასა, აწ მე მიბოძეთ⁵⁾ ფარმანი⁶⁾, არ მოველოდე წყრომასა: ენახე რამ საქმე ზეგარდმო შარშან ორმოსა ჯდომასა, ღ ვეჰე, რომე ჩემმან ამბავმან ბრძენთა შეტყობა მონასა“.
249. „ჩვენ ორნი ვინმე ჩაგვეარეს იოსებს თანატყვისადა, ზეცით მოიღის საზრდელი, სხვასა მისელია ვისა-და⁷⁾ სიზმარი ენახეთ, უამბეთ მას აესნად შეტყობისადა“.
- ღ აგვიკდა სრულად ნათქვამი⁸⁾ მის საკვირველის ბრძნისადა“.
250. „გვითხრა: «ხვალ ორთავ აგასხმენ, თქვენ ავლოთ ორმოს პირები», მე მითხრა: «პოვო დიდება, მეფესთან ახლო ირეპი», მას უთხრა: «შენთვის მოლესონ საკვდავად დანის პირები». ღ თუ აესნა გინდათ, მას ჰკითხეთ, იგ არის გამოცდილები“.
251. მეფესა ესმა გაჰკვირდა, თითსა იკბინა კბილითა, თქვა:— „ვით ცოცხალა აქამდის, რად არ შეჰმულა მლილითა? უბრალო თურმე გავსაჯე⁹⁾“ — ცრემლს იწმენდს კალ-მანდილითა, ღ— „ამოიყვანეთ, მომგვარეთ ხვალ აღრე ჩემთან დილითა“.

1) L—: მესტორაბლე და მერამნი.

2) L—: მალე სწადს.

3) აქა-იქ—: რა ვითა მიხედეს.

4) B, M—: ბრძანებდა, ვირემ არ აესნით.

5) M—: ან მე მიბოძე.

6) A, B, D, F, L, N—: ფარვანი.

7) G—: ვის, სადა.

8) G—: შეტყვებისადა.

9) B—: აგვიკდა ფიცხლავ ნათქვამი; M—: ფიცხლავ აგვისან ნათქვამი.

10) აქა-იქ—: გავსარჯე.

* მ-245, 246 და 247 ხანები არ არის F და G ხელნაწერებში; მათ მაგიერ ცარიელი ადგილია დატოვებული.

252. ამოიყვანეს იოსებ, ვით ვარდი ფერმიკილები,
ბაგეთა ფერი წასვლოდა, ვერ ისრევ თეთრად კბილები.
მეფემან პირსა აკოცა, თქვა:— „არ მერჩივნა¹ შვილები,
ღ მეგონა: არის შემცოდე², წყლული ამისთვის გილები“³.
253. თავი მოჰპარსეს იოსებს⁴, ტანს აცმენ შესამოსელსა,
პალატა სამეფოსა დასმენ, არ თურე ბოსელსა,
მისის კვრეტითა ყოველთა უნდათ, აამონ თუ სულსა⁵,
ღ ზილიხანს ვინლა უჩვენებს, სისხლის ცრემლითა მოსულსა^{6,7}.
- 254.* მეფემ უძაბო⁸ სიზმარი, რაც ლამით მოსჩვენებოდა,
რამც იყო საქმე ამისი, მას აკსნა მისგან ნებოდა.
გარ ეხვიენეს და ჰკითხვიდეს, მათგან არ მოსვენებოდა.
ღ იგ ყველას მიხვდა უტომლად⁹, აღარას დაღონდებოდა.
255. თქვა, თუ:— „ჩვენება გინახავს“, არ ცუდი იგი ოცნებით,
ღმერთმან გაუწყა¹⁰, მეფეო, წყალობა მისი ოცნებით,
ხსნა უნდა დაბადებულთა¹¹, ნულარ ვართ ცრემლთა კოცებით,
ღ აწვე არ შეჰკრებთ საზრდელსა,—სიყმილით დაეიკოცებით“.
256. „შვიდნი მოვლენ წელიწადნი იგ მსუქანნი, სავსე სრულად,
ასრე რომე, რაც დათესონ, იგ მოიმკონ ასეულად.
ვერ კმა ეყოს¹² მათ ამბარი, ვერც ორმოს ჰქნან დატეულად,
ღ შვიდნი მკლენი სხვა გინახავს მსუქანზედან მიტეულად“.
257. „იგ მსუქანსა რომ შესკამენ, წელნი მოვლენ მერმე შვიდად,
რისხვა მოვა ცოდვათათვის, ძეთა კაცთა დასაყმიდად,
ვერცა რამე თვით მოიმკონ, ვერც იზოვნონ სხვაგან სყიდვად“¹³.
ღ სრულ სიზმარი¹³ მათ აუქსნა, იგ უამბო ამოდ, მშვიდად.

1) აქა-იქ—: არ მერჩია.
2) A, B, F, G, N—: გულები; D—: წყლული ამისთვის გულები; C—: შემცოდე, ამაღ
არ მივეც გულები.
3) M—: ვილები.
4) M—: თავს მოჰპარსეს, აბანეს.
5) A—: უნდა თუ ამოს ესელსა; B—: მისის კვრეტითა ულურსი უნდა თუ ამოსა ხელსა.
N, D, G, L—: ამოს ესელსა; F—: (გაურკვეველი); M—: ამოსებელსა.
6) გვხვდება—: მოსილსა, მოსეულსა.
7) M—: უბრძანა.
8) M—: უცნობლად.
9) M—: ჰსთქვა—ჩვენება რამ გინახავს.
10) M—: ღმერთი გაუწყრა.
11) E—: აღამიანთა.
12) A, N—: ვერ მოეყოს; M—: ვერ მოიზონ; B—: ვერ მოისწონ; L—: ვერ მოეყოს.
13) E—: იგ სიზმარი.
*) აქედან მოყოლებული G ხელნაწერში დაკარგულია ფურცლები, სადაც უნდა ყოფილიყო მოთავსებული მე-254—283 ხანები, ე. ი. სულ 30.

258. მეფემ უბრძანა: — „აწ გვესმა ჩვენ სიტყვა მოსწავებელი, აწ შენვე გმართებს წამალი, არ ვიყენეთ ვაგლახებული!“
იოსებ ჰყადრა: — „მეფეო, სვემცაა თქვენი ვსებული, ლ თქვენ გამოგზარდოს უფალნან, არა გყოს დაქინებული!“.
259. „მე ამას ვარჩევ, მეფეო: კოშკი ვაშენოთ გებულად დიდი; უზომო, ნებროთის გოდლისა მიმსგავსებულად, შეიდის წლის მომავლობისა ქრთილით ვყოთ ამოგებულად, ლ სიყმილის დროსა² ყოველნი მან გამოგზარდოს კრებულად“.
260. დაუმდლა³ თვით-მპყრობელმან, მოიწონეს სრულად ერთა, გავეზირდა⁴ მისრ-ეგვიპტეს, მეფემ გული გაუერთა, მიაბარეს იგ ქალაქი, მას ჩაუგდეს ყველა კელთა, ლ მან მიიგდო მათი საქმე, მიიკისრა, ისულ-ღმერთა.
261. ზალას ვაგრძელებ სიტყვათა, სჯობს რამე⁵ შემოკლებითა: იგი ქალაქი სიყმილსა მორჩეს უფლისა ნებითა, აივსო სრულად ქალაქი ისრაელთ ბანაკებითა, ლ იაკობ⁷ ძე გასყიდული ნახა, აივსო შევებითა.

15. სიკვდილი მუჟისა და იოსების გაკლმფიჟება და ზილიხანის შერთვა.

262. წესი ჰრის საწუთროსა: საქმეს ბოლო დაექნების, სენი მოვა სასიკვდიინე—მკურნალთაგან რა ექნების? დიდი იყოს, გინა⁸ მკირე, იგი არვის მოეთნების⁹, ლ მეფე სოფლით გარდიცვალა, ტახტზედ ცეცხლი აენთების.
263. კელმწიფე წავა¹⁰, დააგდებს არ ძესა, არცა ქალოსა, მუნ მაშინდელსა სევდასა, კირს ვინმცა დაემალოსა, იაკობც მოკვდა, ტყება არს არარატისა¹¹ კალოსა, ლ კირი დაერთო კირზედა ზილიხან ბროლ-ფიქალოსა.

1) აქა—იქ—: ვაგლახებული.

2) აქა—იქ—: ჟამსა, წელსა.

3) E-ში ეს ხანა „ებული“ რითმაზეა.

4) უმეტეს შემთხვევებში —: დაიმაღლა; E—: დაიმალა (sic!)

5) აქა—იქ—: გავეზირდა..

6) E—: სიტყვათა, ჟამთა.

7) M—: იოსებ; A—: იაკობ თვის ძე.

8) B, M,—: უნდა.

9) E-ში მეორე და მესამე სტრიქონებს ადგილებში ერთი-მეორე შეუცვლიათ.

10) E—: წავალს.

11) A —: იაკობც მოკვდა; დამარხეს, არს არარატის კალოსა; B—: იაკობც მოკვდა ტყე-ბარა; D—: იაკობც მოკვდა ტყება ატადადისა კალოსა; M—: იაკობც მოკვდა მტყებარსა ატადისავე კალოსა.

264. ჰგავს, თუ ცასა დააქცევდა მაშინდელი მოთქმა, ზარი, ზახილი და თავსა ცემა—დღე რამ იყო შესაზარი, ზილიხანცა კუბოს მისდევს თავსა რიდე დაუფარი¹,
ღ ჰგავს, თუ თოვლზე² ყორანი ზის, ბროლსა³ ჩასდის სისხლის ლვარხ.
265. მოსთქვამს, კმა უგავს ბუღბუღსა, რა ქიკვიკედეს ბუღდესა:
—„უღონოთა და ობოლთა და ქვრივთა ნავთ-საყუდელსა,
შენებრ სხვა მეფე ტახტზედან, ვეჭვ, ველარ დაეყუდესა“!
ღ გიშრის თმა, ვარდის წალკოტი დაგლეჯით გააცუდესა.
266. ტახტ-გვირგვინია უმკვიდროდ⁴, უძეობასა ჩიოდა,
თქვა:—„უსაწყლე ვარ მკვდრისაგან, მე უფრო მოვითქმინო-და⁵,
მზე გნახე ვერე გასული.“—იოსებს გული სტკიოდა,
ღ გული დაეწვა სამისოდ, ვარდზედა ცრემლი სდიოდა.
267. იგი მპყრობელი კელმწიფე⁶ სამარესა მიღებულა,
დიდებულთა პირი სისხლით, ტანი შავად მიღებულა,
საჭურჭლისა კარის კლიტე გასაღებლად მიღებულა,
ღ მწუხარებით ამას ჰგვანდა—ყოვლთა ცნობა მიღებულა.
268. მათ დამარხეს, ვით ჰფერობდა⁷, გასცეს ალვა. ფალუდება⁸,
ორმოც უკან ერთმან-ერთსა მათ დაუწყეს⁹ გულის დება,
ერთობით თქვეს:—„მეფე ვძებნოთ, ჩვენ გვეყოფა ცეცხლთა დება,
ღ ვინც ტახტს დავეათ, მზეც მას შეერთოთ¹⁰, მგონი ჰმართებს დამალება¹¹“.
269. ვეზირნი დასხდეს, არჩევდეს, ჰქონდათ ჯანყი¹² და ყრილობა,
ზოგთა ზოგი თქვეს, ზოგთა სხვა, შექნეს ამისი ცილობა,
ერთმან თქვა: —„დავეათ იოსებს, თვით მეფემ უყო შეილობა.
ღ სიტურფით მზეს ჰგავს, აჩნია გვარი, სიბრძნე და ზრდილობა“.
- 270.* დაემოწმნეს:—„მაგის მეტი ამ საქმესა არვინ ღირსა“!
მოვიდეს და თყვანი სცეს, დაბლად მოდრკეს მიწის პირსა,
იგ მადლობდა შემოქმედსა კელ-აპყრობით. ცრემლით ტირსა,
ღ ჯერ ზილიხამ არ იცოდა, ვარ მოეცვა გლოვის ჭირსა.

1) M-ში მეორე სტრიქონი შესამედა მოქცეული, მესამე კი-მეორედ.

2) E—: გავს, თუ ბროლზედ.

3) J—: ვარდსა.

4) აქა-იქ—: უმკვიდრო.

5) A—: მოვითქმევოდა; M—: მოვითმინო-და.

6) B, M—: კმელეთისა; J—: მისრეთისა.

7) E—: ვითა ჰფერობს.

8) M—: ფალუტება.

9) M—: დაუდვეს.

10) M—: მიესცეთ.

11) ასე მხოლოდ A-ში; სხვაგან კი—: დამადლება.

12) არ არის B-ში.

271. — „ბრძანება არის მალლისა თქვენზედა ჩემი მეფობა¹,
თქვენც განგიზრახავთ აწ ჩემი უპირატესად² სუფობა,
აწ მეც მაქვს თქვენთან სათქმელი, სიტყვათა დანამყფობა,
ღ მას თაყვანი ვსცეთ, ვინ კმელზედ შემზადა ცისა სუფობა“.

272. მათ მოაკსენეს:—„მონანი ვართო, მეფე ხარ ფლობითა,
ჩვენ აღვასრულოთ ბრძანება თქვენისა მესათნობითა³,
ვინცა დაგვბადა, სხვა ღმერთი, ვინც იყოს მისანდობითა?
ღ ჩვენ დავთმოთ სჯული⁴, მამული, კერპნი ცეცხლს მივსცეთ ღნობითა“!

273. მათგან ესმა რა იოსებს სიტყვა მისი საწადელი,
დაუმაღლა შემოქმედსა საქმე ესე აწინდელი,
დაწვა კერპნი საკერპოთურთ, იგ უსულო ქვა და ძელი,
ღ სახლსა ღვთისა სალოცავად აღუშენა საძირკველი.

274. მერმე გამოვა⁵ პალატად, სახლი დგას მოკაზმულობით,
მას ზედან დასვეს იგი ყმა⁶, ვით სარო⁷ აღვა რგულობით,
მოვლენ: ულოცვენ შეფრფინვით, უჭკრეტენ სულ-წასულობით,
ღ გულსა ეტყოდეს ყოველნი:—„რადლა დაები სრულობით?“⁸.

275. დაახლავათეს ვეზირთა⁹, გარ-გამოასხეს ერები,
წარდგეს და ჰკადრეს:—„მეფეო, ვიკადრებთ მიწა-მტკერები:
ბნელსა ზის გლოვად¹⁰ მთიები, ბროლ-მინა, ვარდის ფერები,
ღ სჯობს, გვერდსა გიჯდეს ტახტზედა მზე შენი შესაფერები“.

276. „ჩვენ ვერ დავსთმობთ მას მნათობსა ტახტისაგან კიდევანად,
არ ნახულა სხვა მისებრივ სიბრძნით არცა თვალად¹¹, გვარად,
დღეს აქამდის ეს სამეფო¹² მან გააგო შესაგვანად,
ღ რა მას ნახვენ ზეციერი, შუქსა ფარვენ მოსათარად“.

1) B—: ბრძანა: ნება მალლისა; C—: ბრძანება არის თქვენზედა მალლისგან; E—: თქვა:
ბრძანებაა მალლისა; M—: ჰბრძანა: ნება მალლისა.

2) E—: უპირატესად.

3) M—: თქვენითა მოსათნობითა.

4) აქა-იქ—: რჯული.

5) M—: მერმე გავიდა.

6) A, C, D, F, H, L, N—: იგი მზე; E—: დასვეს იოსებ.

7) M—: ვითა სრა.

8) A, D, F, H, L—: რადგან დაებით, სულ ეებით; C—: რადგან დაებით სულობით;
E—: რადგან დაებით სრულებით; N—: რადგან დაებით გულებით.

9) აქა-იქ—: დახალავათდეს იგ ვეზირნი.

10) არის—: გლოვით, მგლოვით.

11) E—: თვალად.

12) E—: სამეფო.

277. იოსებს ესმა, იამა ვეზირთა მონახსენები¹:
— „მაგა სიტყვითა განკურნეთ აწ წყლულთა ჩემთა სენები,
მე მონა ვიყავ მეფისა, მით წყენა არა მენები,
ღ აწ ვით არ მინდეს სამოთხის ბალშია გამოსვენები?“²
278. ხადუმთ უფროსი მოიკმეს, გამდელიც მოაწვივიან,
მათ აბარებდეს ტირილით, თვალთაგან ცრემლი სცვივიან,
მას მოწყალესა მეფესა ტყე და ბალახიც ჩივიან:
ღ — „არ ვლირსვართ, მაგრა მზისათვის აწ უფრო გული გეტკვიან“.
279. „ჩვენ გვმართებდა მას უკანით ყველას თავი დაგვეკოცა,
სულ გვედნოდა სისხლის ცრემლი გაუწყვეტლად, არ გვეკოცა,
ღვთის წინაშე ჩვენ გვეაჯა, თავი ჩვენი დაგვემხო-ცა“³,
ღ ვინც მოურჩა საწუთროსა, ბოლოდ არა დაემხო ცა“⁴?
280. „კარგია ესე სოფელი, თუ კაცს გატანიო ინდობდეს“!
ძე არ დარჩა, ჯუფთი ვპოვეთ“⁵, ამ საქმესა ვერვინ ჰგმობდეს,
აწ შეყრა სჯობს ერთათ მსხდომთა, მზე და მთვარე ვერა გჯობდეს,
ღ რა ბრალია, შენებრ ტურფა ტახტსა ზედა არ ნათობდეს!“⁶
281. იოსებცა შეუთვალა ნორჩი რამე საუბრება:
— „ღმერთი ჰხედავს, დიდად მიმძიმს, მზეო, შენი გამწარება,
ვით ვიკადრო ესე გვარი, ერთობ დიდად მეზარება:
ღ შვიდს წელიწადს შენთვის მომხვდა ორმოშიგან მე მტვერება“⁷.
282. „ვიაჯ, რომე შეისმინოთ⁸ მშიშრეული მოკსენება:
იცანთ ღმერთი უკეთესი, სჯობს კერპთაგან განყენება,
მერმე შეყრა თუ მალირსოთ, ნახოთ ჩემი დამონება,
ღ მე წელ-შერტყმით სამსახური, თქვენ მეფობით მოსვენება“.
283. დაიბარეს⁹ მოციქულთა, წამოვიდეს მინადენით,
შევიდეს და ნახეს მთვარე ცრემლის ღვარით¹⁰ მონადენით,
„ვარდი ბროლსა გარეულა“¹¹ — თქვეს მაშინვე მინადენით,
ღ მზე ღრუბელსა მოებურა¹² ვერ მისებრივ მინადენით.

1) B და M-ში ეს ხანა „ენება“ რითმაზება.

2) M — აწ ვითარ მინდეს ბალისა სამოთხის გამოსვენება.

3) B, M — სოფელი და სოფლის საქმე სიზმარშიგაც არ გვეკოცა.

4) L, M — დავეკოცა.

5) E — კარგი არის ეს სოფელი კაცს გატანით დაინდობდეს.

6) M — ძე არ დაგრჩა, ჯუფთი დაგრჩა; E — ძე არ დაგრჩა, ჯუფთი ჰპოვე.

7) C — მე ტყვეობა; E — მე მტყვეობა; N — მე მტიერება; M — მე მტივენება.

8) აქა-იქ — გვაჯები, რომ მისმინო.

9) M — დააკარეს.

10) E, M — ცრემლთა ღვართა.

11) ასეა მხოლოდ B და M-ში; სხვაგან — ვარდი ბროლსა მორეოდა.

12) აქა-იქ — მოებრყვილა.

284. მეფისა და დიდებულთა შეთვლილობა ჰკადრეს წყნარად,
მას მოედვა გულსა¹ ცეცხლი, ვარდზედ წვიმა-ცრემლი ჩქარად,
შერცხვენდა და შავი რიდე პირს მიუპყრა² მოსაფარად,
ღ გაუჭირდეს მეღუქსესა ქებად ენა მოსაკმარად.
285. შაგე დაძრა საპასუხოდ, კმა სიტყვასა იადონდა,
პირს ნახოკი ესრეთ აჩნდა, ვით³ სარკესა ჟანგი⁴ ჰკროდა,
იტყოდა, თუ:—„ამას წინად სოფლის საქმე რად მომწონდა?
ღ რად ვერ მეცნა იგი მუხთლად, ან სურვილი რისთვის მქონდა?“
286. მან იოსებ არ აკსენა, ვეზირთანა აბარებდეს:
—„გუშინ ვნახე, მეფისათვის საფლავს თხრითა აბარებდეს,
კამსცა ეგრე მიბარება, კაცი სულსა აბარებდეს,
ღ აწ დაზრულა⁵ ვარდი ჩემი; ნუ ჰყოს ღმერთმან-“ აბარებდეს.
287. გამოვიდეს მოციქულნი, ხადუმ თანა გამდებობდა,
თქვეს:—„მზე არის მოღრუბლებით, ბალი ყმისა ვერ მდებობდა.
აწ ეს გაკდა, ვითა ხელი, აქანამდის ის დებობდა,
ღ ვითა ლომი მომშეული, კანჯრისათვის გამგებობდა“.
288. მოვიდეს, ჰკადრეს⁶ უკლებლად ზილიხას შემოთვლილობა,
იოსებს ესმა⁷, დაკმუნდა, არ ჰქონდა ვარდთა შლილობა,
თქვა, თუ:—„რამც უყო ჩემზედა ეგზომ გულ-გამოცვლილობა?
ღ აწ თვით წავიდე ვეაჯო, ვის უც მნათობთა წილობა“.
289. იოსებ გარ დგას, ვეზირნი შევლენ, იქმოდენ ხვეწნასა.
ყელს მოიდებდეს ჩოქითა, კელმანდილ მონაფრეწასა,
მან თქვა:—„არ მინდა სოფელი“—მზე ლამის გარდახვეწასა,
ღ თქვეს, თუ:—„რად დაგვყრი, რისთვის იქ შენ ჩვენსა გარდახვეწასა?“
290. ტირს, ამას იტყვის ზილიხან:—„რამც იყოს ჩემზე ძალები,
მწუხარებისა საკმილი მედების გულსა ალები,
აწ აღარ მინდა საწუთრო, სოფელსა დაგემალები,
ღ მეფისა საფლავს ემსახურო⁸, მინდა, თუ მეცვას შალეები“.

1) აქა-იქ—: გულთა.

2) ასეა მხოლოდ B და M-ში; სხვაგან—: პირს მთვარესა.

3) უმრავლესობაში—: ჰკავს.

4) E—: ჯანგი.

5) უმეტეს შემთხვევებში—: დაძრულა.

6) E—: მოვიდეს. ამბეს; ალაგ-ალაგ—: მოვიდეს ამბავს.

7) ასეა მხოლოდ M-ში; B-ში ეს სტრიქონი სულ არ არის—მის ადგილას შეცთომით ხანის დასაწყისია ჩაწერილი; სხვაგან კი ვკითხულობთ—: იოსებს იცნობთ. დაკმუნდა...

8) E—: ემსახურებ.

9) D—: ლალები.

291. მათ მოაკსენეს:— „ტურფაო, სჯობს მოგვისმინო მონათს, სოფლად შემოხველ, მას უკან მზემ შუქი ველარ მონათა, თქვენი არ ჩვენზედ მეფობა უურსა ვითა გაგაგონოთა? ლ თაენი მოვიკლათ¹ და გულსა ლახვარი გაგაწონოთა?“
292. ტიროდა იგი მნათობი, აღარა უპასუხა რა, გამზრდელი მოვა, ვეზირთა ეტყოდა:— „ჩოქით ნუ ხარა, ეს დაუკრთია² სოფელსა, ჰხედავთ გული აქეს მწუხარა, ლ აწ დააცალეთ, იგლოვოს“ — მათ წელიწადი უხარა³.
293. ზრუნვით იყვის წელიწადმდის, მკედრის საქმესა გააგებდა, ვით ჰფერობდა კელმწიფესა⁴, სამარხოსა ააგებდა, შეუმკობდა სამარესა, ზედ სტავრასა დააგებდა, ლ იგ საზრდელად გლახაკათვის ტაბლას მდიდრად დააგდებდა.
- 294*. ჭირნი წაივდეს გლოვისა, აწ მოვლენ ქორწილობანი, «დრო არის შეყრა მიჯნურთა» — მაღლად იძახდეს ნობანი, ეთერი ანუ მთიები ვერ რომელ მის ოდნობანი, ლ საწვევრად ყოვლთა სულდგმულთა წარავლინიან ცნობანი⁵.
295. მკედართაც ქნან მათი თამაშა, თუ ცნობა⁶ ჰქონდეთ, გონიცა, ჯარი შემოკრფა ტურფათა, დარბაზად ჰმართებს, მგონი ცა, ინდოთ ნასროლი ისარი მჭერეტთა გულებმა მგონ იცა, ლ მათ სიძე-რძალთა⁷ საქებრად ლექსნი კამს მოსაგონიცა.
296. მექორწილეთა მნახავნი ვარსკვლავთა ჯარს აგვანებდეს, თქუეს, თუ:— „სიძე ჰვავს მარხსა, რძლად მუშთარს მოიყვანებდეს“! მათთა შუქთა და ელვათა გარ ნათლად მოიგანებდეს, ლ წყლული დამთელდეს მიჯნურთა, გულსა აღარა დანებდეს.
297. გვირგვინი მოაქეთ⁸ ვეზირთა, ტახტი მოკაზმეს, სრა დია, უკუეყარა ღრუბელი მზეს. შუქი გამოსცხადია, დაბუნდებულან⁹ ციერნი, სინათლე აღარ ბადია, ლ მათთანა არვინ შეყრილან ძე კაცთა დანაბადია.

1) აქა-იქ—: თაენი დავიკლათ, დავიკლნეთ.

2) E—: ეს დაუფრთხია.

3) A, E—: უხანა.

4) აქა-იქ—: კელმწიფეთა.

5) A, C, D, F, G, H, I, N—: ნობანი; B—: წარვლენ მეფისა კობანი; M—: კობანი.

6) E—: ტკუა.

7) აქა-იქ—: სძალთა.

8) M—: მოაქენ; აქა-იქ—: მოაქესთ.

9) აქა-იქ—: დაბინდებულან.

*) ამ ხანიდან E და I-ში ახალი კარია—განმეორება წინანდელის მეორე ნაწილისა—:

„ქორწილი იოსებისა და ზილიხანისა (L) და მისრეთს კელმწიფობა“ (E).

298. ბანოვანთა თქვეს:— „ცუდია მას ზედან ჩვენი ყრილობა, რა მოუკაზმით ზილიხანს: ბაგე, ვარდი და კბილობა? ბოლოსა რად უნდა სითეთრე, ანუ თუ წარბსა ხშირობა? ღ ღმერთს შეუშკია—ტურფამან ყველამ მოკამოს კირობა“¹.
299. ვით ჰფერობს მეფეთ ქორწილსა, ყველა ქნეს მათი წესები, სრა და ფარდაგი ყვაოდა სამოთხის უტურფესები. თქვეს, თუ: „დღე გვაქვსო ყოველთა დღეთაგან უკეთესები“². ღ იყო მღერა და ზემი, არსით ისმოდა კენესები.
300. გამოიყვანეს ზილიხან, ტახტზედ დასმასა ჩქარობდეს, ზედ ვარდი ესხა ნაყოფად, ჰგავს ალვა მოიარობდეს³; მათს შესაფერთა შეყრასა ყოვლი სულდგმული ხარობდეს, ღ გვერდსა⁴ დაუსვეს იოსებ, მეფე დედოფლად კმარობდეს.
301. თავსა დახურეს გვირგვინი, ლოცვენ, აყრიან გოვარსა⁵, დაწვთა ყაყაჩო ჩაცევა მას მზესა შეუბოვარსა, სხვა მათი მსგავსი უფალმან, რადგან არ არის, ნუ არსა. ღ მათ უმღეროდა ბულბული, ვარდის მიჯნური, ბუ—არსა!
302. იყო ლხინი და ნადიმი მის დღისა შესაფერები; ველთა ყვავილით სავსესა ჰგვანდა კეკლუტა⁶ ფერები, იადონისა სტვენასა—მუტრიბთა ამომღერები, ღ ჯამ-ტაბაკ ოქრო თვალისა, ქვე სტავრა მონათენები.
- 303*. მათ შესაფერად შესხმასა მელექსე დაყმუნებულა, არისტოტელი საქებრად აწ მათთვის გამზადებულა, ჰგავს ოტარიდი მისკენ წევს⁷, შეყრასა გასწრაფებულა, ღ იგ მესისხლენი ბაგენი არღავნის ფერად ღებულა.
304. რა ვათავდა ქორწილობა, ჯალაბობა გათხელდების, რა მოკრიფოს კელმან ვარდი, რალას ბნდების, რას ხელდების? სიშორითა გული წყლული ახლო შეყრით გამთელდების, ღ შეიერთნეს შესაფერნი, ცეცხლი დღშრტა, რად⁸ ცხელდების?

¹) C—: ყველამ მას მისცა ხშირობა.

²) E—: მოიბარობდეს.

³) A—: გვერცა; K—: გვერთ.

⁴) აქა-იქ—: გოვარსა, გუარი, გვარსა (F).

⁵) G—: კეკლუტად.

⁶) B—: ჰგავს ოტარიდი აწ მისსა.

⁷) აქა-იქ—: არ.

⁸) ეს უკანასკნელი ხანაა G ხელნაწერში, რადგან შემდეგი ფურცლები ამოვარდნილია.

305. აშენდა იგი ქალაქი, გარიგდა მათის მეფობით,
ჯიმშედს¹ აჯობებს² საზართლით³, ნუშრევანს მოიეფობით,
ტახტი შეამკეს, გვირგვინი სეფის პირია სეფობით,
ღ მგელნი ძოვდიან ცხვართანა, ძალონი⁴ უვლიან მყეფობით.
306. ოთხი ძე მიხვდა უებრო, ოთხი⁵ მნათობნი ასული,
არ ჰგვანდეს მიწის ნაყოფსა, იგ ზეცას იყო ასული,
ყრმანი ლომ-ვეფხთა ნაკვეთსა⁶, ქალნი ქალურად ნასული⁷,
ღ ეს დარჩეს შედგმად სანაცვლოდ⁸, იგ სოფლით გავლენ, გასული.
307. აწ გარდავლა მათ მნათობთა ენასა ვით გათქმევინო?
იგ ზარიფი ბროლი ტანი მიწას ვითა ჩავაწვინო?
მათ ნარგიზთა⁹ მოცინართა მტვერი ვითა გარდვადინო?
ღ იგ ყვავილნი სამოთხისა ვით ჭიან ვყო და ვამლიღნო?
308. მათს საქმესა საღმრთო წიგნი მოკლედ ამბობს—დაბადება,
სპარსთ ვალექსეს ტკბილად რამე, რა ბრალია ჩალაგმება!
რაც მათ ეთქვა, მე ის ვთარგმნე, ხოტბა იყო, თუ ლაყბება,
ღ არას მარგებს საუკუნოს, ვაამე, სული მეგბრალება!
- 309*. გათავდა მათი ამბავი, პირველ სპარსთაგან თქმულია,
ჩვენ უწვრთელისა ნაღვაწი ქართულად გათარგმნულია¹⁰,
ენა დავაშვრე¹¹ და პირი, ვარდი ვყარე და სულია,
ღ ვინცა არ ისმენთ, ნუ იწყენთ¹², ვერა ხართ ცნობა სრულია.
- 310.** შენ მომიტევენ სიტყვანი, უმი, არ ნაყოფიანი,
რომელმან ცვრითა უწვიმე და დარი მიეც მზიანი,
ცოდვასა ზედან სულგრძელობ, შერისხვა იცი გვიანი,
ღ ვაამე, ცუდისა ლაყბითა, თუ სული დავაზიანი?!

1) A, C, D, L—: ჯიმშეთს; F—: შიმშითს.

2) აქა-იქ—: აჯობებს.

3) აქა-იქ—: სიზართლით (B, M).

4) M—: ძალღებრ.

5) M—: ორი.

6) M—: ლეკვებსა.

7) C, D—: ნახული.

8) E—: ესე დარჩებათ შედეგად; M—: ესენი დარჩეს შედეგად.

9) აქა-იქ—: ნარგისთა.

10) C, F, L—: ნათარგმულია.

11) A—: დავაშვრე; E—: დავაშრევე; F—: დავაშვერ.

12) არის—: ნუ გაწყენთ (E); ნუ გვაწყენთ (F).

*) არ არის D-ში.

***) არ არის M-ში.

311. დასაბამ შენ ხარ, უფალო, დასასრულ არსთა დგომამდი,
ჟამ-ჟიანი ქალწულისაგან ჩვენთვის კორც-შესხმად მოლამდი,
წყელმც არს ნაჯაფ, ქაბალა¹⁾, მაქა, მადინა²⁾ მოლამდი,
ღ ვადიდო ერთ-ღეთად სამებით სულისა აღმოქროლამდი.

---

¹⁾ A—: ქაბალა.

²⁾ L—: ზადინა.

სიტყვების ახსნა

და

საქიებლები

სიტყვების ახსნა

ბ.

აბაში I—56-₁, 108-₁, 127-₃.

აბაშელი, აბესინელი.

აბღალი I—302-₄.

სულელი, ახირებული, უკულმართი, უბედო.

აბღეჩით I—481-₃.

გამტერებულად, განცვიფრებულად.

აბჯარი I—614-₁.

საომარი იარაღი: ტანზე ჩასაცმელი ლითონის პერანგი, ჯავშანი, საჭურველი.

ავაზი II—141-₂.

(იხ. ჰავაზი).

აზატი I—673-₄.

სპ. აჰა

თავისუფალი.

ალაფობა I—13-₃.

ნავარდობა, ტაცება, ცარცვა.

ალვა I—5-₂, 180-₁, 185-₄, 197-₄,

223-₃, 228-₂, 274-₄, 284-₁, 292-₁, 308-₃.

II—10-₂, 37-₁, 54-₃, 68-₁, 74-₂,

76-₃, 77-₂, 86-₁, 95-₃, 114-₁,

124-₂, 146-₃, 183-₂, 193-₂, 203-₂.

ა) სამოთხის ხე, ალვის ხე.

ბ) სუნნელი.

ალვად II—49-₄.

ცეცხლად, ალად, მწველად.

ალი, ალის I—128-₁, 189-₄, 528-₁,

562-₃, 578-₄, 593-₂, 712-₂.

არი, არის.

ალი I—37-₄.

ავი სული.

ალმასი II—67-₃.

სპ. اسما ძე. ქვა იგივე მნიშვნელობის.

ამალე (ამალი) II—94-₁.

ზაფრაჟ ბნედა, ელდა.

ამანი I—216-₁, 217-₃.

ვაი, ვიში, მოწოდება დასახმარებლად.

ამარტი I—18-₂, 321-₂, 340-₃.

ბერძნ. ყუითელი ფერის ძე. ქვა, ქარვა.

ამბარი I—115-₃, 213-₂, 232-₄,

384-₂, 433-₂;

II—124-₃.

არ. امبار საკმეველი ნივთიერება, სუნნელი.

ამენი II—31-₂.

დასტური, თანხმობა.

ამთენი I—409-₃.

ამდენი.

ამზრზინებელი I—152-₁, 394-₁.

ალმაშფოთებელი, ამალელებელი, ენების გამომწვევი.

ამირა II—144-₃.

(იხ. მირი).

ანაბრება (ანაბარი) I—42-₁, 158-₁.

უკან მიღება, ჩაბარება; მიბარებულის (ს.—ს.).

ანდამი I—16-₁.

აგებულობა, მოყვანილობა.

ანქირ-მანქირი I—148-₄,
სამუშაოს მძებნელი; დაძქირავებელი და დაძქირავებული.

აოხრება I—36-₄.

ამოკვნესა, ამოხვრა.

არამი (საარმო) I—425-₃;

II—62-₃, 120-₃.

არ. حم ჰარამი, ჰარამხანა; სა-
ჰარამხანო.

არამი I—412-₁.

სპ. حرام ცული, ბოროტება, ზა-
რალი, მავნებელი.

არბაბანი I—231-₂.

სპ. باب ბატონი. მფლობელი; სა-
მფლობელო, სამეფო.

არიფი II—198-₂.

არ. حريف მეგობარი, აგხანავი,
ტოლი.

არზუ I—510-₂.

სპ. ارز ფეტვი.

არმალანი II—28-₁.

სპ. ارمان საჩუქარი, საბოძვარი.

აროსა II—6-₂.

არასოდეს, არასდროს.

არსება II—301-₁.

დაარსება, გაჩენა.

არღვანი II—51-₂, 139-₃, 236-₂,
303-₁.

სპ. ارغاء წითელი ქვა; მუქი წი-
თელი, პურპური.

ასპიროზი I—167-₂;

II—228-₁.

ცთომილი ვენერა.

აუიყი I—315-₁.

არ. اقيع ძვ. ქვა, წითელი მარ-
ჯანი.

აშიყი, მაშიყი I—5-₁, 358-₃, 526-₂.

არ. اشيء სიყვარული; მოსიყვა-
რულე.

აძე I—653-₁.

აძევს.

აწ, აწე I—1-₁, 29-₃, 46-₂, 84-₃.

ახლა.

ახება II—95-₁.

შეწუხება, დამწუხრება, „ახ“-ის
ძახილი.

ახევდა II—95-₃.

ხედ იქცა.

აჯა I—462-₂;

II—20-₃, 229-₃, 279-₃, 282-₁,
288-₄.

(იხ. ჰაჯა).

ბაბი II—148-₁.

სპ. ب მამა; შესაფერისი, ღირ-
სეული.

ბადახჩი (ბადაღჩი, ბალახში)

I—263-₃, 470-₃, 503-₁, 521-₁;

II—36-₃, 163-₃.

სპ. باد ძვ. ქვა, ლალი (იხ.)—
ტუჩების ეპიტეტი.

ბადგირი I—392-₁.

სპ. باد კოშკი, ციხე, საპურო;
ბილე.

ბავლი I—432-₁.

„გამართვისათვის ქორის პირველი
დაქერილი მფრინველი“ (ს.—ს.).

ბაკმიანი I—421-₃.

მკრთალი.

ბანი II—250-₃.

მესამე ხმა (გალობა-სიმღერაში).

ბანი II—206-₂.

სახლის ერდო.

ბანი I—505-₄.

არ. ب შენება; აგებულობა, ნა-
შენი.

ბანბა II—78-₁.

ბამბა.

ბანობა I—362-₄.

უბნობა, ლაპარაკი, საუბრობა.

ბანოვანი II—117-₄, 121-₁, 142-₁,
162-₁, 227-₃, 298-₇.

სპ. ან ქალბატონი, კეთილშობი-
ლი ჩამომავლობის ქალი.

ბებერა I—319-₂.

დედის დიდება.

გაგაწყროს II—92-₂.

წყრომა გამოიწვიოს, გაგაგული-
სოს.

გავაზი I—150-₄.

მონადირე ფრინველი, მიმინო, შა-
ვარდენი.

გამოსავალი I—52-₂, 148-₃.

შემოსავალი, გადასახადი.

გამოქვრა I—115-₄.

გამოქროლვა, გამობერვა.

გამოქვირვა I—331-₂.

გამოხედვა.

განათელი I—548-₄.

განათებული, ნათელი.

განაფალი I—517-₄.

ჩაყრილი, ჩაფლული.

გარდასავალი I—148-₄.

შხიარულება, ქეფი, ცერემონიალი.

გარდასხოვება I—648-₄.

გარდასახლება, სხვაგან მოქცევა ვი-
ნმესი, ექსორია.

გაუცნობება I—38-₁.

ცნობის, გონების დაკარგვა.

გალანამცა I—94-₂.

ღიანაც, მართლაც, იმიტომაც.

გაჩათრული (გაჩადრული) I—288-₂.

ჩადრისებური, ჩადრად ქცეული
(იხ. ჩადრი).

გვალე I—653-₂.

წადი, იარე.

იოსებ-ზილიხანიანის ქართული ვერსიები.

ბერანგი I—543-₁.

პერანგი.

ბექვა I—233-₂.

ქსოვა, მკვირვანდ ქსოვა.

ბოზი I—439-₂.

სომ. *boz* როსკიპი, მრუში.

ბუთი II—114-₄.

სპ. ბ. კერპი, ძეგლი.

ბომონი II—111-₃. (*ბომონი*)

სამსხვერპლე, ხატის ან კერპის და-
სასვენებელი სვეტი.

ბ.

გიშელი (გიშერი) I—17-₂, 308-₂,

330-₃, 366-₂, 445-₁, 446-₂.

II—3-₃, 5-₃, 17-₄, 31-₄, 50-₇

50-₂, 58-₃, 75-₃.

სომ. *gish*—ბნელი, ღამე; შავი
ქარვა, მძივი; (წამწამის ეპიტეტი.)

გლახი I—438-₄.

მოსამსახურე.

გობა I—339-₄.

გობი.

გოვარი (გოჰარი, გუარი) II—80-₁,

127-₁, 145-₂, 160-₁, 170-₂, 301-₁.

სპ. *gav* ძე. ქვა, მარგალიტი.

გომი I—64-₄, 215-₂.

გვამი.

გონი II—291-₁.

გონება.

გორზა I—103-₂.

„მშვილდის მწვერვალი“ (ს.—ს.
ორბ.).

გრაგნილობა I—7-₃.

დახვეულობა.

გუმბაზი (გუმბათი) I—327-₁.

სპ. *gumbaz* გუმბათი, ეკლესიის კუბო-
ლი; აქედან—აკლდამა.

გუმბალი II—196-₂.

(იხ. გუმბაზი).

გუნდრუკი II—115-₁.

საკმეველი, სურნელოვანი ნივთიე-
რება.

დ.

- დაბლეჯა I—258-₃.
- დაკაწვრა, დასახიჩრება.
- დადაგვრა I—518-₃.
- დაწვა, დამღუღვრა, განადგურება.
- დავალდენ II—27-₃.
- დაილაღენ, დაშვრენ.
- დაზმვა I—435-₃.
- დაყოვნება, შეგვიანება, შეჩერება.
- დათვისება I—300-₃.
- გაშორება, განკერძობება.
- დამალება II—268-₄.
- დაჩქარება.
- დანაკრული I—173-₁.
- დაკრულილი, დაწყვეილილი.
- დანასული II—179-₃.
- (იხ. ნასი).
- დანება II—296-₃.
- დანის კვრა, დანის სობა.
- დარბაზი II—82-₂, 111-₃, 163-₄.
- სპ. دارالاولادის კარი, ქიშკარი; ქართულში — საზეიმო ოთახი, სასახლე, პალატი.
- დარგვა I—431-₄.
- დარჩენა, დატოვება.
- დარე I—423-₃.
- მდარე, უარესი.
- დარი I—2-₄.
- დრო.
- დარი I—2-₂, 14-₃.
- მსგავსი, შესადარისი.
- დარმანი I—216-₃.
- სპ. دارا წამალი.
- დასაკნილი I—500-₃.
- დაპყრობილი, შეპყრობილი.

- ეგრეული I—263-₁.
- ასეთი, ეგრეთი, მსგავსი.
- ევი I—454-₁.
- ავი.

- დასაყშიდად II—257-₂.
- დასამშვეად, სიმშლის განსაცდელად.
- დასრული I—72-₄.
- დამთავრებული, დასრულებული.
- დასი I—72-₃, 80-₂, 189-₁.
- გუნდი, პლეადა.
- დასხულავი I—225-₄.
- დასაკრელი, დასაკეპი.
- დაჩათვარინება I—119-₁.
- გაშლა, გაწყობა, დადგმა.
- დახჭობა I—482-₄.
- დახშვა, დაკეტვა, დახურვა.
- დაჯრა I—1-₃. შეჯგუფება, მოქუჩება.
- დედა I—312-₄.
- ლიაცი, დედაკაცი, 'ქალი.
- დევი II—11-₃.
- სპ. ديه ბუმბერაზი, ავი სული, ჩვენებ.—დევი.
- დიბა (ი) (დებავი) I—102-₁, 338-₂, 478-₂.
- არ.—სპ. ديبا—ديبا დე. ნაქსოვი, ოქრო-მკედით ნაქსოვი, ფარჩა; ტანსაცმელი.
- დოლბანდი I—476-₂.
- სპ. دلبانდი თხელი ნაქსოვი, თავსაფარი, მარმაში, წმინდა ნარმა.
- დოსტაქანი I—100-₁; II—119-₃.
- სპ. دستخانه სასმელის კუთრკელი, ფიალა, დიდი სასმისი.
- დრაჰქანი II—80-₂.
- დე. ოქროს ფულის სახელწოდება.
- (ივ. ჯავახიშვილი: „მიზანი“ . . . წიგნი .III-1, ნაკვეთი მესამე, გვ. 14).

ე.

- ეზომი I—93-₄.
- ეგზომი, ამდენი.
- ელვურებ I—151-₄.
- ელვასავით.

ელჩი I—263-₄.
თურქ. *عاجل* მოციქული, დესპანი, გაგზავნილი.

ესავს I—304-₂, 473-₃, 717-₂.
იმედოვნებს, იმედი აქვს.

ესრეული I—458-₁.
ასეთი, ამისთანა, ამის მსგავსი.

ეტიკი II—113-₂.
გზის მაჩვენებელი, გამყოლი; შიკრიკი, მაუწყებელი.

ეტლი I—261-₁;
II—15-₁, 151-₄, 162-₄.

ზოდიაქო, ცთომილი, ხომლი, ბედი, ბედის ვარსკვლავი.

ეფისა II—19-₂.
მიეკრა, მიედღლა.

ეშმა I—34-₁, 35-₂, 573-₃, 651-₁.
ბოროტი სული, მავნე სული (ეშმაკი).

ეშყი I—42-₁;
II—63-₃, 140-₃, 172-₃, 197-₃,
214-₁, 227-₂.
არაბ. *عشق* სიყვარული, სიტუროფე.

3.

ვავი I 511-₃.
ვავა, ვაი, ვიში, ვავლახი.

ვანება (კერპთა) I—655-₂.
თაყვანის-კემა; გაშინაურება, გათვისიერება.

ვანება I—77-₃.
(იხ. მოვანება).

ვება I—343-₃, 440-₂, 691-₁.
ვაება, მწუხარება.

ვეზირი (ვაზირი) I—452-₁, 602-₂,
614-₂, 710-₃;
II—28-₁, 245-₄, 260-₂, 269-₁,
277-₁, 289-₁, 292-₂, 297-₁.

არ. *وزیر* მრჩეველი, მოთათბირე, მინისტრი.

ვიეთნი II—5-₂.
ზოგნი.

ვინე II—189-₁.
ვინ, ვინა.

ვიწყვა I—652-₁.
დავიწყება.

ვლევა I—559-₁.
დალევა, ამოწურვა, ლევა.

ვსება I—506-₃.
დავსება, ჩაქრობა.

ზ.

ზათქი I—101-₁, 121-₃.
ხმაურობა, ზრიალი, ალიაქოთი.

ზამბახი II—58-₁.
არაბ. *زنبق* სუნნელოვანი ყვავილი იგივე მნიშვნელობის.

ზარდი I—477-₂.
სომხ. *զարդ*.
ლამახი, მორთული, მოკაზმული.

ზარი I—230-₃, 689-₁, 691-₃, 692-₃;
II—41-₁.

სპ. *زاری* ყვირილი, ხმაურობა, ყიყინა, მოთქმა.

ზარიფი II—307-₂.
არ. *زریف* ლამახი, კობტა, კეკლუცი.

ზარნაშო I—676-₁.
ბუ.

ზარხოში I—416-₁.
სპ. *زرخوش* თავ-მხიარული, მთვრალი, შექეფებული.

ზაფრანი I—151-₁, 320-₂.
სპ. زعفران სუნელი, ზაფრანი.
ზენა II—8-₁.
ზეცა, განგება, ღმერთი.
ზვარაკი II—113-₃.
სომ. ჯიւարակ—მოზვერი, ხბო;
მსხვერპლი, შესაწირავი.
ზიბი I—476-₂.
(იხ. დიბი).
ზიმილი I—121-₃.
ხმაურობა, ზახება.
ზინდანი I—499-₁, 501-₂, 516-₄,
517-₃, 519-₂, 529-₃.
სპ. تاز ზინდან—ცემა, ტყეპა;
საპყრობილე, ციხე.

ზირზემინი I—392-₁.
სპ. زيرزيمين ქვედა სართული, სარ-
დაფი.
ზოალი I—167-₂.
ცთომილი სატურნი, კრონოსი.
ზონი I—150-₃.
ბევრი, მრავალი.
ზორვა II—109-₄, 111-₃, 218-₄.
კერპ-მსახურება, მსხვერპლის შეწი-
რვა.
ზრობა I—413-₁.
ქეჩობა, ჭნობა.
ზუალი I—174-₂, 228-₃.
(იხ. ზოალი).
ზულფი I—669-₃.
სპ. زلف დალალი.

თ.

თანაზსა I—236-₄.
თან ზის, მასთან ზის.
თანვა I—204-₁.
მონღ. თან ფულის სახელი წონით
1,4219 გრამი. (იხ. ივ. ჯაფახიშვი-
ლი: „ისტორიის მიზანი...“, წ. III¹,
ნაკვ. III).
თარ I—83-₄.
თორემ.
თემი I—135-₂, 297-₃, 623-₃.
მხარე, ქვეყანა.
თვარე I—227-₄, 373-₃, 410-₂.
თორემ.

თილისმა-(ტილისმა) II—204-₃.
არ. تيسمس جادو, გრძნეულება.
თმენა I—20-₁.
მოთმენა, ტანჯვა, მწუხარება.
თნევა II—52-₄.
მოფერება, ფარისევლობა, ტკბი-
ლად მბობა.
თუთი I—385-₄.
სპ. توتو თუთი, თუთიყუში.
თურინჯი I—384-₃.
არ. تينور ლიმონი, ლიმონის ფერი.
თხისური I—659-₂.
წმინდა ნაქსოვი, თიფთიკი.

თ.

იაგუნდი I—277-₃;
II—51-₃, 76-₃, 102-₂, 215-₁.
არ. ياقوت ქვ. ქვა, იაგუნდი.
იაღონი II—115-₄, 209-₂, 236-₁,
285-₁, 302-₃.

ბერ. ягунь მორჩილი ტანის მგა-
ლობელი ფრინველი; ბულბული.
იასამანი I—386-₂;
II—58-₁.
სპ. ياس (ყვავილი) იასამანი.

ივასხნა II—2-₂.
 ისესხა, ივალა.
 ილათი II—205-₁.
 არაბ. *إله* მოხერხება, ღონის ძიე-
 ბა, საშვალეობა.
 ინდო I—60-₃, 78-₃, 218-₃, 250-₂,
 288-₄, 307-₂, 374-₃, 423-₂, 532-₁,

539-₃, 564-₃, 661-₂, 736-₂,
 II—295-₃.
 წამწამი.
 ისარული I—458-₁.
 ისრისებური, ისრის მსგავსი.
 იშვად I—12-₃.
 იშვიათად.

ტ.

კაკაბი I—432-₂.
 სპ. *كبر* მომღერალი ფრინველი,
 კაკაბი.
 კადნიარი (კადნიერი) I—462-₂.
 არ. *كاد* მოურიდებელი, თავხედი,
 უზრდელი.
 კანანახი I—600-₂. (*كاناناج*)
 ბრძანება, დარიგება, კარნახი.
 კანჯარი II—287-₄.
 სპ. *كندر* „გარეული ვირი“ (ს.—ს.
 ორბ.)
 კელაპტარი I—329-₃.
 სანთელი, სანათური,
 კიდევანი I—51-₁, 678-₂.
 ცის კიდური, ჰორიზონტი.

კირჩხიბი I—393-₁.
 ზოდიაქო, კიბო.
 კოდი I—81-₂.
 მარცვლეულობის საზომი ქურქელი
 ზომით 10 ლიტრა.
 კრკოლა I—194-₃.
 თრთოლვა.
 კრფობა I—208-₂, 676-₁.
 შეკრება, შეჯგუფება.
 კუბო II—67-₂, 264-₃.
 არ. *كوب* კიღობანი, ტახტრეფანი.
 კული I—525-₃, 527-₁.
 ორმო.
 კუშთობა I—345-₁.
 წყრომა, მწყრალობა, გაბუტვა.

ლ.

ლალი I—229-₂, 278-₂, 307-₃, 315-₄,
 331-₃, 334-₂ . . . ;
 II—33-₁, 51-₃, 76-₂, 100-₃, 125-₃,
 სპ. *لا* ძვ. ქვა წითელი ფერისა.
 იგივე მნიშვნელობის; წითელი.
 ლალობა I—581-₂.
 სიწითლე, მწველობა.
 ლარი I—52-₄, 69-₂, 240-₂, 242-₁,
 278-₂, 303-₂;
 II—71-₂, 170-₂.
 ძვ. ნიეთი, ნაქსოვი; განძი, სიმდი-
 დრე, ოქრო-ვერცხლი.
 ლამაზმანი I—515-₁.
 ლამაზი, მშვენიერი, შნოიანი.

ლალი (ლალობა) I—157-₂, 461-₂,
 618-₂.
 სპ. *لا* ამაყი, თამამი, გაბედული,
 თავისუფალი; მოფერება, არში-
 ყობა.
 ლაში I—405-₁.
 ქვედა ტუჩი.
 ლები I—141-₄;
 II—51-₄.
 ნაცემი ადგილი, ცემისაგან გალუ-
 რჯებული ადგილი; შემადრწუნებე-
 ლა ამბავი, სამწუხარო ამბავი.

ლივა I—693-₄.

გათათა, დაასრულა, ბოლო მო-
ულო.

მავი I—629-₄.

ავის მქნელი, მოავე.

მალი I—52-₂.

სპ. კს. ქონება, სიმდიდრე; გადა-
სახადი.

მანა(ი) I—17-₂, 18-₃, 515-₃, 521-₃,
571-₁.

ა) წაშწამი. ბ) პალო, სარი.

მანგი I—543-₃.

მარგალიტი; მთვარე (ს.—ს. ორბ.)

მანები I—206-₄.

დამნებებელი, დამთმობი.

მარე II—69-₁.

მალე.

მარები I—7-₁.

მოსიარულე, წამყოლი, გამყოლი.

მარისი II—296-₂.

არ. مرس ცთომილი მარსი.

მარმარი I—427-₂.

ბერძნ. μαρμαρα მარმარილო.

მალრიბი I—421-₂.

არ. مرم დასავლეთი.

მაც I—467-₄.

მადლს.

მახთით I—510-₄.

მახათით.

მბეპელი I—233-₂.

მქსოველი.

მღარე I—502-₄, 287-₁, 603-₄.

შესადარისი, შესაფერისი, მსგავსი.

მეზინდანა I—610-₃.

საპურობილეს უფროსი, ციხის გა-
მე.

მეინა I—385-₄.

(ინდურ-სპარსული) ფრინველი
ყვავის გვარისა.

ლიზლობა I—398-₂.

ლაქუცი, ალერსი (ცბიერი).

ლიმო I—387-₃.

ბერძ. λιμωσι ლიმონი.

მ.

მელიქი I—207-₁, 210-₃, 238-₃.

არ. ملك მეფე, მემამულე; მდიდარი;
უფროსი.

მენამა II—8-₂.

ნამი მეპყრებია, დამენამა.

მერამლე II—246-₂.

არ. مرام რამლ — სამკითხაო ქვიშა;
მერამლე — მკითხავი, ასტროლოგი.

მესობა I—656-₂.

თაყვანის-ცემა; იმედოვნება.

მესი II—218-₄.

არ. مسم მესია, ქრისტე.

მესტროლაბე II—246-₂.

არ. — სპარ. ماستر სტროლაბ — სა-
ვარსკვლავთ-მრიცხველო ინსტრუ-
მენტი; აქედან მესტროლაბე —
ვარსკვლავთ მრიცხველი.

მეკიშპარი I—321-₁.

მოწინააღმდეგე, მეტოქე.

მეჟორულჩე I—221-₁.

წინამძღოლი, ქარავენის წინ მა-
ვალი.

მეჯლისი (მეჯლიში, მაჯლისი)

II—118-₁.

არ.-სპ. مجلس სასხდომო დარბაზი;
სხდომა, კრება, ყრილობა, წვეუ-
ლება, ნადიმი.

მთვარეული I—49-₄.

მთვარისებური, მთვარეს მსგავსი.

მიღება I—107-₂.

მიწყობა, მილაგება.

მიზანი II—81-₁.

არაბ. ميزه nom. instrum.

აია-დან — სასწორი

მინა II—21-₃.

მინდა,

მირეული I—49-₂.
არეული, გონება დაკარგული, გონება მიხდილი.

მირი (ამირი) I—104-₃, 172-₃, 270-₃, 555-₃, 572-₂, 612-₁, 648-¹.
არ. **مير** უფროსი, ბრძანებელი, ოლქის გამგე.

მიკირება I—266-₃, 500-₂, 501-₃.
გაკირვება, შეწუხება, გაკირვება-ში ჩაყარდნა.

მიკრიტანი I—535-₁.
სარკე.

მიჯნური II—9-₁, 19-₃, 20-₄, 28-₃, 29-₁, 50-₂, 64-₃; . . .
296-₄, 301-₄.
არ. **مجا** უსირცხვილო, მასხარა, გიყი; აქედან - სიყვარულით გაგიყებულნი, უზომოთ შეყვარებულნი.

მიჯრა I—188-₃, 276-₄, 711-₁.
მიკვრობა, შეჯგუფება, მიღწევა, მისვლა.

მოაზადისა II—24-₃.
ბადეში მოაქცია, შეიპყრო, დაიქირა.

მოვანება I—101-₂, 143-₁, 206-₃, 282-₂, 331-₃, 381-₂, 407-₃, 538-₄.
შუქის შემოდგომა, ბრწყინვალება, დიადობა.

მოვლენილი —12-₂.
ძლიერი.

მოიეფე I—89-₂.
უხვი, უხვად გამცემი.

მოისარსა II—116-₁.
ისრის მსგავსა.

მოისარსა II—116-₂.
მოისპობა, განადგურდება.

მოლა (მულა) I—601-₁;
II—311-₃.
არაბ. **مولا** ღმერთ-მსახურების შემსრულებელი, მუსლიმანური სასულიერო პირი.

მოლაშება II—311-₂.
განზრახვა, სურვილის დაბადება.

მომიყინდა II—178-₂.
შემირცხვა.

მონაგვანი I—645-₃, 690-₄;
II—70-₃.
მოვანებული (იხ.), გაბრწყინებული, დიადი.

მორჩი I—304-₃.
ნორჩი, ახალ-მოზარდი.

მოსარული I—39-₃.
სარ-შემოვლებული, შემოღობილი.

მოუგვარო I—267-₃.
მოუხერხებელი, შეუძლებელი, მოუგვარებელი.

მოქრუშვა I—39-₁, 162-₁, 220-₁, 340-₃, 521-₂, 522-₂.
მოწყენა, შეწუხება.

მოღმრთენა I—613-₃.
ღმერთობის გამოჩენა.

მოშაითი II—117-₂, 209-₂.
მომღერალი, მომღვინი; მსახიობი.

მოხარე I—120-₁.
მხარობელი, მხარობელი.

მრგელი I—342-₂.
მარგებელი, სასარგებლო.

მუაბა I—326-₃.
საკაცე, კუბო, ტახტრეანი.

მუახლე I—82-₁.
თანხლებელი, მოახლე.

მუთრიბი (იხ. მუტრიბი)

მუნ II—8-₁, 15-₁.
იქ.

მუნადი I—231-₁, 275-₂, 303-₁, 529-₄.
არ. **مونا** მზობელი, დამძახებელი.

მუნაჯიმი I—600-₂.
არ. **مونا**
ვარსკვლავთ-მრიცხველი, ეტლის (ბედის) მცნობი.

მუნებური II—165-₂.
იქაური.
მურასა I—73-₁, 101-₃, 113-₂, 390-₁,
477-₁.
არ. مرسا მოოქვილი, ოქრომკედით
ნაქსოვი.
მურტიბი I—55-₃, 74-₄, 286-₁;
II—115-₄, 124-₄, 213-₁, 302-₃.
არ.-სპ. مارت მომღერალი, მოცე-
კვარი, მოთამაშე; მსახიობი.
მულნი II—118-₃.
არ. مولى მუსიკალური სიმებიანი ია-
რალი ჩონგურის სახისა.
მუშთარი I—167-₂, 393-₃.
არ. مشتر ცთომილი იუბიტერი.
მუშკი I—16-₃, 115-₄, 213-₂, 232-₁;
II—124-₃, 201-₃.
არ. مشك საკმეველი ნივთიერება,
სუნნელი.

მსხიმილი I—14-₃.
გამოხედვა, შეხედულება, იერი,
სხიცი, ელვარება.
მქისი I—161-₁;
II—27-₂.
მოწყენილი, ყურ-ჩამოყრილი; უნა-
ყოფო, უვარგისი, ხორკლიანი.
მცხრალობა I—581-₁.
შენელება, შესუსტება, შემცირება,
შეფერება.
მძვალთა (ენა) I—653-₄.
ენა ძვლად მექცეს, გამიქვავდეს.
მჭახე I—274-₁.
ძლიერი ხმით, მაღალი ხმით.
მწყაზარი I—432-₂.
მეტად კეთილი, გულკეთილი; თე-
თრი, მშვენიერი.
მხნენები I—620-₃.
მოსახნავი, სახნავი.
მჯობილი I—475-₁.
საუკეთესო.

6.

ნაბადი I—310-₁.
დაბადებული, შობილი.
ნაგი I—677-₃.
ნაშენი, აგებული.
ნადიმი I—72-₄, 74-₂, 104-₂, 106-₁,
155-₂, 156-₁, 284-₄, 286-₄;
II—115-₃, 141-₁, 302-₁.
სპ. نادر ლხინი, წვეულება, მეჯ-
ლისი.
ნავროზობა II—111-₂.
სპ. نواز اقبال დღე, ახალწლის
დღესასწაული.
ნათხეზი I—334-₂.
ნაწნავი თმა, დაღალი.
ნაკვები I—36-₂, 257-₃.
დაკაწრული, ნაცემი.
ნალეხი II—51-₄.
ნაწყლულევი, ნაცემი.

ნამორი I—285-₄.
ძელის ნაკვეთი, მორღის ნაჭერი; პო-
ეტური გამოთქმა: ტან-სარო, ლა-
მაზი.
ნანა I—556-₃.
ქალი, დედაკაცი, დედა-ქალი.
ნანა I—112-₄, 259-₂, 320-₃, 455-₃,
529-₂, 504-₃, 511-₃, 516-₃.
ნანვა, სინანული.
ნარინჯი I—384-₃, 476-₁;
II—52-₃, 55-₁, 91-₁, 99-₁.
არ. نارنگى ფორთოხალი, ფორთოხ-
ლის ფერი.
ნასი I—74-₄, 268-₁;
II—5-₄, 29-₃.
არასასიამოვნო, უშნო, გონჯი, ბო-
როტი.

ნასული II—306-₁.

მოკაზმული, მორთული.

ნატრი I—161-₂.

მნატვრელი, მსურველი.

ნალარა I—612-₃, 616-₃.

სპ. نارس მუსიკალური იარაღი:
„ორი ერთი მეორეზე მისარტყმე-
ლი ლითონის თეფში“ (ი. აბუ-
ლაძე—„შაჰ-ნამე“).

ნახლი I—71-₃.

სპ. ناخت ქვ. ქსოვილი, ფარჩა.

ნები I—472-₂, 540-₁.

ხელის გული.

ნირი I—258-₂, 287-₃, 491-₃.

გონება, ცნობა, სულიერი წონას-
წორობა.

ნიქი II—20-₃.

საჩუქარი, საბოძვარი, სიმდიდრე.

ნობა II—294-₂.

(იხ. ნობათი).

ნობათი I—668-₁.

არ. نوب ომის თქარა-თქური, ხმა-
ურობა, ზათქი; სამხედრო მუ-
სიკა.

ნობანობა I—634-₂.

მოულოდნელობა, შეუსაბამობა.

ნუზლი I—546-₃, 554-₂, 584-₃.

არ. نوز მოსაკითხი, ძღვენი.

ნულად II—183-₃.

არად, არაფრად.

მ.

მტარჩიდი II—303-₃.

ცთომილი მერკური ანუ ჰერმესი.

მოქსინო I—431-₂.

ძე. ნაქსოვი, ფარჩა.

პ.

პატიუი, პატიჯი I—5-₃, 18-₄, 135-₃,

142-₄, 217-₃, 718-₄;

II—86-₁, 93-₃, 232-₄.

სომხ. պատիւ ტანჯტა, ქირი, მწუ-
ხარება, სასჯელი.

პირგავსებული (მთვარე)-I—11-₃.

სრული, სავსე.

პირეული I—49-₁.

პირსახე, პირის-არე.

პირი I—172-₁, 270-₁, 417-₂.

პირობა.

რ.

რანგი I—127-₂, 400-₄, 543-₂.

სპ. რან ფერი, საღებავი.

რასი, რასული I—293-₁, 663-₄.

არ. راس

მთლიანი, სრული, სრულ-ქმნილი,
მნიშვნელოვანი, არსებითი.

რაყიფი II—173-₁.

მოქიშპე, მოწინააღმდეგე მეტოქე
(სიყვარულში).

რბოლადი I—192-₂.

გაქცეული, მიმარბენი

რე I—311-₃.

რა.

რება I—15-₂, 181-₁, 218-₂, 284-₁,

309-₁, 331-₁, 478-₂.

სიარული, მოძრაობა.

რეხული I—97-₁;

II—71-₁.

ნასიარულევი, ნამყოფი, ყოფილი
სხვადასხვა ქვეყნებში.

რეტი I—39-₁, 136-₂, 573-₃;
II—75-₁, 84-₁, 188-₄, 205-₃, 208-₄.
შეშლილი. ქკუა მიხილი; ბნედა,
თავზარი.

სა I—524-₂.

სად, სადაც.

სააუგო I—361-₂.

ცუდი, სასირცხვილო.

საბყარი I—492-₁.

დაავადებული, კირით შეპყრობი-
ლი, სნეული.

საგდებელი I—59-₂, 283-₂.

(იხ. ქამანდი).

საგონებელი I—160-₁.

მწუხარე ფიქრი, დარდი, ჯავრი.

სადაფი II—17-₄, 88-₂, 142-₃, 149-₄,
179-₂.

არაბ. **داد** მარგალიტის კეც-ტყავ-
ვი, მარგალიტის ნიჟარა.

სადაღვი II—57-₂.

მწველი.

სადაღვი II—57-₁.

ხალხური გამოთქმით—ემმაკი, ავი
სული, კუდიანი.

სადეზარი I—272-₄.

შენახული, განძეული, სიმდიდრე.

სავარგული I—342-₃.

გამოსადეკი, საჭირო.

სავარდო I—74-₂.

ბალი, ვარდის ბალი.

სათანოდ I—220-₃.

თავისთვის, თანსაახლოდ, თანას-
წორად.

საქიდვარი I—95-₃, 150-₁, 382-₂.

სამკაული, მოსაკაზმი.

რიტორი II—18-₃, 144-₂.

ბერძ. **ῥήτωρ**, ენამქვერი, მქერმე-
ტყველი.

რუბი(ა) I—510-₂.

არ. **رأس** ნაოთხალი (საწყაო).

რუმი, რუმელი I—56-₁, 67-₂.

ბიზანტია, ბიზანტიელი, ბერ.

رُومِي, **رُومِي**.

ს.

სანამი I—217-₁.

დასანამებელი, აქედან—თვალი.

სარავი (სრა) I—95-₃, 152-₂.

სპ. **سرا** სასახლე, მდიდრულად მო-
რთული პალატი.

სარანგი II—53-₂.

სპ. **سرنگ** ბუმბერაზი, ღონიერი;
მოდარაჯე.

სარაჯი I—355-₂.

შადრევანი, ამომქეფარე წყალი.

სარობა I—434-₄.

ტანის მოყვანილობა, სიწერწეტე.

სარქარი I—426-₄, 510-₂.

სპ. **سرخ** საქმის თავი; მეთაური.

სალარი I—435-₁.

ცხენის ნიშნდობლივი თვისება
(შუბლ-თეთრა); პოეტ. გამოთქ. თე-
თრი, მანათობელი.

სასამარი I—559-₃.

დასამარბი, სამარეში ჩასაგდებელი,
მკვლარი.

საფიცხოდ I—238-₃.

სასწრაფოდ, საჩქაროდ.

საღები I—198-₄.

ამოსაღები (ქურქელი).

საშენო I—427-₂.

ასაშენებელი მასალა, აშენებისათ-
ვის საჭირო.

საცდურად I—35-₃.

შესაცდენად.

- სახარო** I—90-₂.
სახარებელი, გასახარისი.
- სევანი** I—11-₂.
ქარავი, სადგომი.
- სენაგი** I—327-₄, 688-₂.
სენაკი.
- სერანი** I—219-₁.
სეირნობა.
- სერი (სეირი)**—115-₃.
სპ. **سر** სელა, გავლა; ცქერა, სანახაობა.
- სეფე** I—28-₁.
სომხ. **սեպուհ**—ცნობილი, კეთილშობილი; სამეფო, საფეოლო.
- სვე, სვიანი** I—93-₁, 209-₁.
ბედი, ბედნიერი.
- სიაღვე (აღობა)** I—331-₄.
ცეცხლობა, სიწითლე.
- სიეფე** I—711-₃.
სიუხვე, უხვად ბოძება.
- სინაზუქე** I—331-₄.
სილამაზე, მოყვანილობა, მოქნილობა.
- სინაქეთე** I—445-₃.
მოყვანილობა, აგებულობა, სისწორე, სინაქეთე.
- სირინო** I—385-₄.
ბერძ. **Σειρήν** ქალ-თევზა, ტბილად მომღერალის სიმბოლო.
- სიეშილი** II—255-₄, 259-₄, 261-₂.
სიმშილი.
- სიჯმი** I—186-₄. ხეზი, საბელი, გრეხილი წვრილი ბაწარი.

- სმენამა** II—8-₃.
შესმამ, დალევამ.
- სოთი** I—199-₂.
„კეთილი ცხვირი“ (ს.—ს. ორბ.).
- სოსანი** I—386-₃, 478-₁.
სპ. **سوسان** ერთგვარი ყვავილია, შრომანი, სუმბული.
- სპა** I—173-₁.
სპ. **سپا** ჯარი, ლაშქარი.
- სპათასალარი (სპასალარი)** I—150-₃.
სპ. **سپاسدار** ლაშქრის უფროსი, მხედრობის მეთაური.
- სრა** I—385-₂, 513-₄;
II—82-₂, 164-₁, * 203-₁, 245-₃, 297-₁, 299-₂.
იხ. სარავი.
- სრბა** II—9-₃.
სრბოლა, სირბილი.
- სტავრა** I—71-₂, 306-₄, 314-₃, 496-₂, 541-₄, 632-₂;
II—125-₂, 293-₃, 302-₄.
ძვ. ნაქსოვი, ქსოვილი.
- სუმბული** I—386-₃;
II—58-₂.
სპ. **سوسن** ნარდიონი, იაკინთო (მცენარე).
- სურმა** I—478-₃, 659-₁.
სპ. **سورما** საღებავი, საფერე (შავი); ანტიმონი.
- სხვლეა** II—243-₂.
ჭრა, მოჭრა.

ტ.

- ტბაკი** II—120-₂, 302-₃.
თურქ. **تپ** ხის საინი, თეფში; დაბალი მაგიდა.
- ტაბლაკი** I—612-₃, 616-₄, 617-₁.
არ. **تابلو** პატარა ნალარა (იხ.).
- ტალი** I—65-₃.
კაუი.

- ტერფი** I—706-₃.
ფეხი, ფეხის ქვედა ნაწილი.
- ტირი, ტირობა** I—4-₃, 417-₄, 686-₃.
ტირილი.
- ტოილო** II—207-₂.
„ცხენის ფეხის მოსაბმელი“ (ს.—ს. ორბ.); აქ: ქალის თმა.

ტოლჩა I—199-₁.

თუნგი, წყლის ამოსაღები ქურ-
ქელი.

ტრელობა I—8-₃.

მოფერება, პირ-მოთნობა.

უბეჭედული I—556-₃.

დაუკეტელი, დაუხურავი.

უდი II—118-₃.

არ. *دع* მუსიკალური იარაღი,
სტვირი, სალამური.

უვალი I—148-₂.

დაუსრულებელი, უბოლო, დაუთა-
ვებელი.

უთიოდ I—83-₄, 269-₂, 279-₃,
455-₃.

უთუოდ.

უუმურად II—137-₄.

უჟამოდ, უდროოდ.

ტრუკვა I—405-₁.

ტუჩის ჩამოშვება, გაბერვა.

ტყოვა I—296-₃.

ტყვევნა.

უ.

უსტარი I—555-₃, 563-₁.

არაბ. *استور* წერილი, წიგნი.

უსტაქარი I—689-₁, 690-₂.

ოსტატი, ხელოსანი.

უშაველი I—184-₂.

უდანაშაულო.

უში I—129-₁, 160-₁, 162-₃, 471-₂,
589-₃.

ვაი-ვაგლახი, ოხვრა; მწუხარება.

უწყალი I—185-₃.

შეუბრალებელი, შეუწყალებელი.

უხ-უშურველი I—12-₁.

უხვი და უშურველი, კეთილი, მბრ-
ძებელი.

ფ.

ფალი I—517-₃.

არაბ. *فالج* გასაკეთებელი, მოსაფი-
ქრებელი; საქმე, საქმიანობა.

ფარვანა I—388-₃;

II—175-₃, 189-₃.

სპ. *فاروان* პეპელა.

ფარმანი (ფირმანი) II—248-₂.

სპ. *فارمان* ბრძანება, ნებართვა, გან-
კარგულება, მანიფესტი.

ფარსავი (ფარსანგი) I—119-₄, 145-₃,

182-₃, 588-₃.

არ.-სპ. *فارسانگ*—*فرسنگ* ეჯი, ერთი დღის
სავალი გზა, სამი მილი (ს.—ს.
ორბ.); ერთი საათის სავალი გზა
ცხენით, 1¹/₃ მილი (A. Bergé).

ფერ-ბაკმიანი I—421-₃.

ფერ-მკრთალი, ფერმიხდილი.

ფერი I—33-₄.

ფერია.

ფეროზი I—277-₃.

იხ. ფირუზი.

ფილთა II—99-₄.

სანადირო თოფი, კაჟის თოფი,
ჩახმახიანი თოფი.

ფირუზი (ფეროზი) I—277-₃.

სპ. *فروز* ძვ. ცისფერი ქვა.

ფიქალი I—73-₃;

II—107-₂, 148-₃, 263-₄.

ხათალი, ნახვეწი.

ფლასი I—268-₂, 293-₄, 541-₂.

სპ. *فلاس* სამგლოვიარო სამოსელი,
ძაძა.

ფონა I—266-₃.

წყლის ქცევა; ფონი; ჩქერი, წან-
წყარით მომდინარე წყალი.

ძ.

ქამანი, ქამანდი I—103-₂, 216-₂, 394-₃;

II—50-₁, 58-₃.

სპ. *خام* შშილდი, საბელი, სასროლი, ბადე; ებიტეტი ქალის წარბისა.

ქამხა I—117-₂.

სპ. *خام* ძვ. ქსოვილი, აბრეშუმეული.

ქარავანი I—95-₃, 206-₃, 207-₁;

II—213-₃.

სპ. *خوار* კრებული მოგზაურობა (მაგ. აქლემების), ქარავანი.

ქარავანბაში II—45-₃.

სპ. *خوار* ქარავენის მეტაური, უფროსი.

ქასი I—74-₂.

სასმელი ქურჭელი, სასმისი.

ქენება I—569-₃;

II—12-₁, 20-₃, 63-₄, 89-₁.

მულარა, ხეყნა.

ქეჯაო I—110-₁, 115-₁, 145-₂, 219-₃, 226-₃.

კუბო, კილობანი, ტახტრევიანი.

ქიშვარი I—12-₁, 288-₃, 289-₂, 348-₁, 678-₃.

სპ. *خيشوار* ქეყვანა, მხარე.

ქოსი I—612-₃, 616-₄, 617-₃;

II—113-₃.

სპ. *خوس* მუსიკალური ინტრომენტო: დაირა, ბარაბანი (ლითონის).

ქსული II—170-₂.

ქსოვილი.

ქულბაქი I—213-₃.

საბაზრო, საეაქრო ფარდული, ბაზარი.

ქურუმი II—246-₂.

მეკერპეთა ღმერთ-მსახურების შემსრულებელი, მოგვი.

ქუფრი II—140-₁.

მუქი, მოწყენილი.

ღ.

ღარიბი I—73-₃, 110-₄, 241-₃;

II—74-₁.

არაბ. *غريب* უცხო, უჩვეულო, ერთად ერთი; აქედან: იშვიათი, ძვირფასი, თვალ-მარგალიტი.

ღრძენი I—372-₁.

უხვი, მრავალფეროვანი, თამამი, ბევრი, საგულისხმო.

ყ.

ყათარი I—108-₁.

არაბ. *قათار* ქარავანი, ჯოგი; ქარავენის ბინა, თავშესაფარი.

ყაფახა I—391-₁.

სპ. *قافس-قفس* გალია.

ყაფილა (ყაფლა) II—44-₃, 71-₂.

არ. *قافل* ამალა, თანმხლებელი.

ყვანება I—77-₁.

მოყვანილობა.

ყირმიზი I—55-₄, 231-₁.

თურქ. *قىرمىز* წითელი, წითური.

ყული I—108-₂, 203-₁, 205-₃, 210-₃, 213-₁, 223-₁, 224-₂, 235-₁, 232-₂, 261-₃, 278-₃, 279-₁, 679-₃;

II—71-₃, 77-₂, 86-₁, 104-₁, 108-₃, 138-₃, 169-₁.

ინდ.-ურდ. *قى* მონა.

ყოლე I—668-₂.

სრულებით, საცხებით, მთლიანად.

შ.

- შახაშ I—447-₃.
- სპ. شاهش—شاهش ვაშა! ჩინებულნი!
საუცხოვრი!
- შავი I—127-₃, 246-₄.
- ამ შემთხვევაში: წამწამი.
- შაირი I—3-₁;
- II—3-₄, 4-₂, 18-₂.
- არაბ. شعر ლექსი.
- შალი I—476-₁.
- სპ. شاه მატყლის ნაქსოვი, შალი;
სარტყელი.
- შამი I—56-₁, 67-₂.
- არაბ. شاه სირია, სირიელი; და-
მასკო.
- შარანდელი I—105-₁.
- შარანდელი.
- შარბათი I—541-₃.
- არ. شربت ტკბილი სასმელი, შარ-
ბათი.
- შახან. შაჰ II—24-₁, 25-₄.
- სპ. شاهش მეფე, მეფეთ-მეფე.
- შეთხვენა II—17-₄, 24-₂.
- შერევა, შეზავება.
- შეთი I—6-₂, 420-₁, 676-₂, 683-₂,
684-₄.

- გიჟი, არეული, ტკუაზე გადამცდა-
რი.
- შიდა I—76-₄.
- არ. شاه შეყვარებული (passiv);
ლამაზი, მომზიბლელი.
- შემაშობელი I—11-₃.
- შემშინებელი, მრჩობელი.
- შენაყრილი I—514-₃.
- შეკრებილობა, ჯარი.
- შესაგვანი I—10-₃, 50-₄, 320-₄,
504-₄.
- შესაფერისი.
- შობა I—305-₃.
- რჩობა (ს.—ს. ორბ.); დაჩავგრა,
შევიწროება.
- შმაგი (გაშმაგებული) I—46-₂, 272-₃,
320-₁, 439-₃, 511-₂, 538-₁,
570-₄, 696-₁;
- II—6-₁, 76-₁, 102-₃, 106-₃, 139-₄,
177-₄, 197-₃, 208-₄.
- გიჟი, შეშლილი, გახელბული.
- შრომა I—266-₂.
- შრომა.
- შული II—78-₁.
- დახვეული ძაფის საზომია.

ჩ.

- ჩარდი I—126-₃, 576-₃;
- II—118-₁, 161-₁.
- სპ. شاه მოსასხამი, პირსაფარი,
კარავის სახურავი.
- ჩათრი I—510-₂.
- სპ. شاه ლასტი; თავსაფარი (მეფის
ჟეფლების სიმბოლო).

- ჩანგი I—126-₃, 132-₃;
- II—118-₃, 129-₁.
- სპ. شاه მოღრეკილი სიმებიანი სა-
კრავი.
- ჩალანი I—132-₃.
- მუსიკალური საკრავი; „მეჩანგეთ
სამღერალი“ (ს.—ს. ორბ.).

ც.

- ცდილი I—462-₁. შემცდარი.
- ცუნდრუკობა II—115-₂.
- მლიქვნელობა, ფარისევლობა; შე-
ცოდება; ბოროტის განზრახვა.

- ცხრობა I—580-₃.
- დამშვიდება, დასუსტება, დაწყნა-
რება.

d.

ძოდან II—202-₂.
 წელან, ამას წინად.
 ძოწი I—80-₃, 444-₃;
 II—3-₃, 17-₄, 102-₁, 126-₃, 142-₂,
 187-₃, 236-₂.

ძვირფ. თვალი, წითელი ლალი,
 მარჯანი.
 ძრომელი I—674-₁.
 მზრომელი, დამქნობი, გამყინავი.

ვ.

წარმეტაველი I—170-₄, 356-₃.
 წინასწარმეტყველი.
 წაკვმა I—245-₂, 365-₄.
 წართმევა, წაღება, მიტაცება.
 წევა, წეული I—456-₁, ₃.
 წვევა, წვეული.
 წვართვა I—557-₃.
 წვრთნა, დარიგება.

წირვა I—648-₂.
 დაგდება, მიტოვება, გაწირვა.
 წუმწუმა I—476-₃, 565-₂;
 II—139-₁.
 ა) ლიტრა, თუნგი.
 ბ) გოგიორდი.

პ.

ქირება II—46-₄.
 ქირად ქცევა.
 ქირვა I—80-₄.
 დაქერა, დაკავება.
 ქირთვი I—575-₃.
 ქირისთვის.

ქიქინი I—330-₁.
 მოთქმა, კივილი, ტირილი.
 ქუარტიალი I—199-₂.
 განათება, ლაპლაპი, ბრწყინვა.

ხ.

ხადუმი I—108-₁, 227-₃;
 II—62-₃, 67-₁, 96-₁, 121-₃, 157-₃,
 209-₃, 278-₂, 287-₁.
 არაბ. خا მოსამსახურე, მოახლე
 ქალი.
 ხათუნი I—221-₁, 269-₁, 300-₃.
 494-₃, 517-₂, 641-₁, 685-₄;
 II—124-₁, 139-₄.
 თურქ. خا ქალბატონი, დარბაისე-
 ლი ქალი, ბანოვანი.
 ხალვა I—5-₄.
 ა) წვა.

ბ) „თავის წინ მარტო“ (ს.—ს.,
 ორბ.).
 ხანა I—231-₂, 516-₂, 519-₄, 556-₂,
 610-₂;
 II—70-₂.
 სპ. خا სახლი.
 ხანი I—262-₂, 455-₂.
 სპ. خا თავადი, მებატონე.
 ხანჯარი I—477-₁.
 სპ. خا ხანჯალი, სატევარი.
 ხარა I—670-₂.
 არაბ.-თურქ. خار აბრეშუმი,
 აბრეშუმეული ნაქსოვი.

ხარაჯა I—13-₂, 59-₃, 508-₁, 671-₃,
736-₄.

არაბ. خراج ხარკი, კონტრიბუცია,
რეპარაცია.

ზასი I—74-₂, 268-₃; 541-₁;

II—156-₂.

არაბ. زاسი წარჩინებული, დიდე-
ბული; კარისკაცი.

ხებულა II—233-₁.

ხელ ქცეულა.

ხელი I—3-₁, 8-₂, 17-₁, 299-₁.

გიეი, შმაგი.

ხვითქი I—589-₃.

ოფლი.

ხვრეტა I—136-₁.

შესმა, შეხვრობვა.

ხონი I—147-₂, 149-₄, 150-₃.

სპ. خاوند („Поднос с лакомст-
вом“—А. М. Гаффаров). ხონჩა,
გობი.

ხონა I—271-₃.

იხ. ხანა.

ხოშიადი—(ხვაშიადი) I—128-₂.

სპ. خوشيد საიღუმლო, გულის ნა-
ღები.

ხოჯა I—221-₁, 222-₃.

სპ. خواجه პატრონი; უფროსი; მა-
სწავლებელი; მუსულ.—მღვდელი.

ხუღბა (ხუთბა-ხოტბა) I—17-₃, 123-₁.

არაბ. خطبه ღვთის სადიდებელი
ლოცვა; აქედან: ქება, შესხმა,
ოდა.

კ.

კიფი I—546-₁.

„მადის შულო“ (ს.—ს. ორბ.).

კუნდი II—232-₂.

ბორკილი.

ჯ.

ჯაბანი I—202-₃.

მოშიშარი, მხდალი.

ჯალაბი—(ჯალაბოზა) I—153-₂, 221-₂,

282-₁, 286-₃, 326-₂, 439-₁, 453-₂,

457-₂, 458-₃, 459-₁, 496-₃;

II—304-₁.

არაბ. جبب ოჯახი, მხლებლები,
ცოლი.

ჯალალი I—664-₃.

არ. جالب დიდება, სახელი, სიდია-
დე, სიმშვენიერე, სილამაზე.

ჯამი II—302-₁.

სპ. جام თასი, ფინჯანი, სასმისი.

ჯანაზა I—217-₃.

არაბ. جنازة ჯოჯოხეთი.

ჯანგი I—127-₃.

ქანგი, ბრჭყალი.

ჯაშუში II—80-₂.

სპ. جاشو მთხრობელი, დამბეზლე-
ბელი, გამცემი, შპიონი.

ჯილაბდარი I—726-₃, 728-₂.

არ.-სპ. جلابدარი აღვირის დამქერი,
ცხენის წინამძღოლი.

ჯირა I—318-₁.

იჯრა, კერძი,

ჯილა I—477-₁.

თავ-სახვევი, თავის მოსართავი სა-
მკაული.

ჯრა, ჯრილოზა I—1-₃, 276-₃, 566-₄,

711-₁.

შეკრება, შექუჩება, შეყრა.

ჯუზა I—44-₁, 478-₁.

არაბ.—სპ. جوز კაბა, შალის სა-
მოსელი, ნაქსოვი მოსასხამი.

ჯუფთი II—280-₂.

სპ. جفت ტოლი, ამხანაგი, თანა-
სწორი, ბედის გამზიარებელი;

ცოლ-ქმარი; სქესობრივად დაკავ-
შირებული წყვილი.

ჰ.

ჰაფაზი-(აუზი) 1—308-₂, 389-₁, 391-₃,
484-₃.

არაბ. **حوض** წყლის ბასეინი, აუზი.

ჰალაბი 1—87-₂.

ჰალაბელი, ალეპოელი (ქალ. ალეპოდან).

ჰალალი 1—22-₄.

არაბ. **حالا** მართალი, უდანაშაულო; ნებადართული.

ჰალყა-(ალყა) 1—222-₂, 223-₁.

არაბ. **قالق** წრე, ბეჭედი, სალტე.

ჰაჯა 1—462-₂;

11—20-₃.

არაბ. **حاج** მოთხოვნილება, საჭიროება, თხოვნა, სურვილი.

ჰილალი 1—22-₁, 664-₁.

სპ. **حالا** მცხრალი, არა სრული;

აქედან: მთვარე.

ჰინდი 1—108-₁.

ინდოელი.

ჰოქმი 1—1-₂.

არაბ. **حکم** ბრძანება, განკარგულება, უფლება, განაჩენი, გარჩევა; ქართულში: ოქმი.

საკუთარ სახელთა და ცნებათა სპიეხელი.

1. პიროვნებანი.

- აბდულ II—144-₄.
აბუჰაიათ I—220-₄, 244-₁, 281-₃,
282-₁, 326-₁, 398-₃, 413-₃, 415-₁,
417-₄, 440-₄, 590-_{2,4}, 666-₁,
667-₂, 674-₁, 677-₁, 685-₁, 694-₃,
699-₂.
აბრამი I—167-₄.
აბუსარ II—26-₂.
აღამი I—153-₄, 161-₄, 234-₂, 452-₃,
721-_{1,4}; II—32-_{1,3}.
ავთანდილ I—312-₃; II—12-₁,
15-₁.
აზიზი I—84-₃, 86-₃, 91-₃, 124-₂,
125-₂, 139-₄, 140-₃, 151-₂, 156-₄,
158-₁, 164-₃, 206-₂, 285-₄, 296-₂,
371-₃, 424-₃, 503-₃, 423-₂, 550-₂,
598-_{1,3}, 610-₃, 627-₁, 630-₂, 635-₂;
II—48-₁.
ამალი I—55-₄.
ამიანი (ამინა) II—22-₂.
არაშანი I—114-₂, 150-₁.
არისტოტელე I—422-₃, 696-₄;
II—237-₃, 303-₂.
ასმათი I—78-₄; II—14-₃.
ახიშანი I—115-₁, 150-₃.
ბაზიყა I—261-₃, 263-₁, 265-₁,
278-₁, 280-₂, 281-₁, 282-₂, 285-₁,
286-₁, 287-_{2,4}, 302-₁, 306-₁, 323-₁,
325-₁, 326-₁, 718-₂; II—147-₁,
152-₄, 153-₁, 165-₁, 171-₁, 174-₁,
176-₁, 180-₁, 188-₁, 191-₁, 200-₄,
213-₂.
ბენიამენი II—31-₁.
ბილყიზი II—212-₃.
ბოღრატი II—62-₂.
დავითი II—212-₂.
დალილა II—212-₃.
დანიელ II—243-₂.
დიმეჟი I—27-₁, 56-₂, 57-₄, 87-₁,
96-_{1,3}, 97-₃, 111-₁, 113-₄, 114-₃,
117-₁, 120-₄, 121-₁, 122-₁, 149-₃.
დიონოსი II—126-₂.
დულარდუხი I—327-₃, 329-₁.
ევა I—153-₄; II—33-₂.
ვისი I—60-₄, 234-₄; II—21-₁,
22-₂, 24-₃, 25-₂, 26-₃, 27-₁.
ჯაალ I—254-₃.
თამარ II—17-₂, 19-₁.
თეიმუხ I—12-₄.
თინათინი I—17-₁; II—12-₃.
იაკობი I—175-₃, 177-₁, 193-₁, 194-₁;
II—30-₁, 32-₂, 74-₃, 261-₄,
263-₃.
ისა I—167-₄.
მანგი I—33-₁, 36-₁, 47-₁, 125-₁,
127-₁, 129-₄, 130-₁, 220-₄,
227-_{2,4}, 229-₁, 243-₃, 244-₁, 281-₃,
684-₁, 685-₁, 690-₁, 694-₁,
700-₂.
მაჯუნნი I—312-₁.
მიქელ-გაბრიელი I—167-₃, 189-₁.
მოაბადი II—22-₁, 23-₃, 24-_{1,4}.
მოსე I—167-₄; II—30-₄.
მუთრიბ I—55-₃.

ნებროთი II—259-₂.
 ნესტან-დარეჯანი I— 17-₂, 588-₄;
 II— 10-₃.
 ნუშრევანი II— 305-₂.
 პითალორი II—212-₁.
 პლატონი I—422-₄; II—126-₂, 237-₃.
 რამინი I— 234-₁; II— 21-₁, 25-₄,
 26-₃, 27-₁.
 რაკაელი II—30-₃, 31-₁.
 როსტევან II— 12-₂.
 როშნევანი I—11-₁, 51-₂, 55-₂, 81-₁,
 90-₁, 294-₂, 296-₂, 697-₂.
 რუსთველი I—1-₁, 2-₁, 8-₁, 17-₁;
 II—17-₁, 18-₁.
 სამსონი II—212-₂.
 სარიდანი II— 10-₁.
 სოკრათი II—126-₂.
 სოლომონი II—212-₂.

ტარია (ტარიელი) I—312-₂; II— 10-₁,
 14-₁, 23-₃.
 უმიროსი II— 212-₁.
 ფარუხი I—197-₁, 207-₁, 210-₃.
 ფარჰადი I—314-₁.
 ფატმანი II— 15-₂.
 ფაფხური II— 26-₁, 27-₁.
 ფეიქარი I—405-₁, 408-₂, 40-₁,
 411-₃, 415-₂, 416-₂, 674-₂, 698-₃,
 701-₁, 704-₁, 710-₃.
 ფეროზი I— 277-₃.
 ფეშანგი I— 304-₂.
 შირინი I— 313-₂.
 წართა I—171-₃, 172-₁, 201-₂.
 ხოსრო I—312-₂.
 ჯიმშედი I— 313-₁;
 II— 22-₂, 305-₂.

2. გეოგრაფიული სახელები, ეროვნებათა, ენების

აბაშეთი, აბაში I— 56-₁, 82-₁,
 108-₁, 127-₃, 297-₂.
 არაბი II— 12-₁.
 არარატი II—263-₃.
 არეზი I— 661-₄.
 ბალხეთი I— 67-₄.
 ბაბილონი II—243-₂.
 ბასრა II— 27-₁.
 ბაღდადი II— 26-₂, 27-₄.
 ეგვიპტე II— 47-₁, 109-₂, 152-₃,
 154-₁, 246-₁, 260-₂.
 ზანგი II— 82-₃.
 იამანეთი (იამანი) I—198-₁, 210-₃;
 II—144-₃, 152-₁, 166-₁.
 ინდოეთი I— 52-₁, 67-₃, 83-₁.
 108-₁, 297-₂; II— 10-₃.
 მადინა II— 311-₃.
 მარავი II— 22-₁.
 მაქა II—311-₃.
 მაჩინელი I— 67-₂.

მიხრი (მისრეთი) I—147-₁, 198-₁,
 201-₁, 211-₁, 255-₂, 261-₃, 264-₁,
 267-₁, 275-₃, 276-₃, 294-₂, 351-₁,
 353-₂, 357-₃, 363-₃, . . . 508-₁,
 512-₂, 527-₄, 553-₁, 646-₁, 678-₁,
 683-₃, 723-₂; II— 47-₃, 48-₁,
 101-₃, 133-₁, 154-₁, 155-₃, 170-₁,
 191-₂, 244-₂, 260-₂.
 მტკვარი I— 661-₁.
 ნილოსი I— 539-₂, 553-₂;
 II— 244-₁.
 რომი I— 67-₄, 297-₂.
 რუმი I— 56-₁, 67-₂.
 რუსი I— 67-₃.
 სამარყანდნი I— 67-₁.
 სახსარი I—175-₄, 176-₁, 177-₂,
 179-₃.
 სპარსელი, სპარსული II— 17-₃,
 20-₁, 29-₄, 49-₁, 111-₂.
 ქანანი I— 176-₁, 210-₄, 223-₄,
 255-₂.

შამი I—56-₁, 67-₂; II—73-₂
ქართული I—495-₁; II—20-₂, 29-₃
ქაჯეთი II—15-₂

ჩინეთი I—53-₁, 67-₃, 68-₂,
84-₁, 338-₂
ჯეონი I—539-₂
პალაბი I—67-₂

3. ცხოველები, ფრინველები, ქვემეცობენი.

აწავირი II—155-₂
აქლემი I—103-₄, 110-₁, 275-₁;
II—155-₂
ბუ II—301-₄
ბულბული I—294-₂, 388-₄, 404-₁;
II—19-₄, 115-₄, 123-₃, 173-₃,
206-₃, 265-₁, 301-₁
გავაზი I—150-₂⁴
გველი I—79-₄, 191-₄, 192-₂,
193-₄, 672-₂; II—231-₃, 243-₃
ვეფხი I—6-₂, 177-₂, 193-₄;
II—11-₂, 16-₁, 306-₃
ვირი I—509-₄, 510-₁, 527-₃, 554-₃;
570-₃, 586-₁, 591-₂; II—167-₃,
237-₄
თუთი I—385-₄
თხა I—190-₂
იაღონი II—115-₄, 209-₂, 236-₁,
285-₁, 302-₂
იხვი I—433-₄
კაკაბი I—432-₂

კანჯარი II—287-₄
ლომი I—6-₃, 127-₄, 177-₂, 178-₂,
193-₄, 403-₁, 550-₁, 559-₁, 640-₁,
645-₁; II—16-₁, 42-₃, 203-₃,
243-₃, 287-₄, 305-₃
მგელი II—287-₄
მეინა I—385-₄
ნინავი I—349-₂
სირინო I—385-₄
ქორი I—150-₂⁴, 176-₃, 432-₂
უორანი I—76-₃, 122-₃, 264-₄
შავარდენი I—150-₂⁴; II—153-₃
ცხენი I—6-₄, 12-₃, 48-₃, 56-₂,
96-₂, 108-₃, 120-₃, 121-₁⁴, 149-₂,
275-₁, 510-₄, 584-₄, 610-₁, 614-₁,
617-₃, 645-₂, 726-₁, 727-₂;
II—40-₃, 75-₂, 120-₃
ძროხა I—509-₁, 611-₁; II—244-₃
ჯორი I—96-₃, 150-₁, 242-₁, 275-₁;
II—155-₂

4. მცენარეულობა, სურნელებანი, ხილი.

ალვა I—5-₂, 15-₂, 63-₄, 180-₁,
185-₃, 197-₄, 223-₃, 226-₂, 228-₂,
245-₃, 274-₄, 331-₁, 338-₃, 596-₃,
614-₄, 617-₃ . . . ; II—10-₂,
37-₁, 50-₃, 54-₃, 68-₁, 74-₂,
76-₃, 77-₂, 86-₁, 95-₃, 114-₁,
124-₂, 193-₂, 203-₂, 226-₂, 233-₄,
236-₄, 273-₂, 300-₂
ამბარი I—115-₄, 213-₂, 433-₂;
II—124-₃
არღვანი II—51-₂, 139-₃, 236-₂,
303-₄

ბზე I—510-₂
ბია I—384-₃
ბროწეული I—387-₄
გუნდრუკი II—115-₁
ვარდი I—16-₁, 17-₂, 41-₁, 46-₃,
50-₂, 58-₁, 61-₄, 79-₃, 89-₃, 95-₄,
130-₃, 131-₁, 146-₃, 151-₃ . . . ;
II—4-₂, 5-₃, 8-₂ . . . 102-₂, 106-₃,
107-₃ . . . 206-₃, 211-₃, 215-₂,
219-₂, 222-₁ . . .
ვაშლი I—384-₃
წამზახი II—58-₁

ზაფრანი I—14-₂, 159-₁, 320-₂;
 II—56-₁, 174-₃;
 თურინჯი I—384-₃;
 ია I—46-₃, 146-₃, 386-₁, 459-₃;
 II—58-₂, 84-₄;
 იასამანი I—386-₂; II—58-₁;
 ლერწამი I—677-₃, 686-₁, 692-₁,
 713-₁;
 ლიმო [ნი] I—387-₂;
 მუშკი I—16-₃, 115-₃, 213-₂, 232-₁;
 II—124-₃, 201-₃;
 ნარგიზი I—19-₃, 162-₁, 664-₃, 679-₄;
 II—50-₂, 176-₁, 189-₂, 211-₃,
 307-₃;

ნარინჯი I—384-₃, 476-₁; II—52-₃,
 55-₁, 91-₁, 99-₁;
 სოსანი I—386-₃, 478-₁;
 სუმბული I—386-₃; II—50-₃, 58-₂;
 სხალი I—384-₃;
 ტყემალი II—184-₂;
 ქრთილი II—259-₃;
 ქუნჯი I—510-₂;
 ყაყაჩო II—221-₁, 301-₁;
 ძეწნა II—124-₂;
 პანდარი I—387-₁, 720-₂;
 ხურმა I—575-₃; II—167-₃;
 ხურმის ხე I—388-₁;

5. ძვირფასი ქვები, ლითონები, ფულები.

აღმასი II—67-₃, 211-₄;
 ამარტი I—18-₂, 321-₂, 334-₂, 340-₂;
 აუიუი I—19-₃, 315-₄;
 ბადახშანი (ბადახში, ბადახში, ბადა-
 ხი) I—263-₂, 470-₂, 503-₁,
 521-₄;
 II—36-₂, 163-₃;
 ბროლი I—17-₂, 18-₂, 73-₄, 78-₂;
 95-₄, . . . 428-₂, 472-₄;
 II—5-₃, 17-₄, 33-₁, 76-₂, 100-₃;
 107-₂, 283-₃, 298-₃, 307-₂;
 გიშერი (გიშელი) I—16-₂, 17-₂;
 18-₃, 41-₁, 59-₃, 79-₃, 103-₂;
 146-₁, . . . 646-₂, 675-₃, 713-₃;
 II—3-₃, 5-₃, 17-₄, 31-₄, 50-₁;
 51-₂, 58-₃, . . . 207-₂, 215-₁;
 225-₃, 265-₄;
 გოფარი II—80-₁, 127-₁, 145-₂, 160-₁;
 170-₂, 301-₁;
 დრაჰკანი II—81-₃;
 ვერცხლი II—127-₂;
 თანგა I—204-₄;
 თეთრი I—104-₃, 145-₂, 147-₂;
 232-₂, 234-₂, 279-₁, 427-₄, 496-₂;
 670-₂, 675-₂, 685-₃;

ზურმუხტი II—119-₄;
 იაგუნდი I—57-₃, 166-₂, 277-₃;
 II—51-₃, 76-₂, 102-₂, 215-₁;
 ლალი I—18-₂, 22-₂, 44-₃, 52-₃;
 57-₃, 62-₃, 73-₂, . . . 596-₃;
 664-₁, 693-₂, . . . ;
 II—33-₁, 51-₃, 76-₂, 100-₃;
 125-₃;
 მარგალიტი I—52-₃, 57-₃, 72-₄;
 82-₂, 95-₂, 149-₄, 150-₁, 229-₃;
 231-₂, 232-₃, . . . ; II—3-₃, 47-₃;
 51-₃, 88-₃, 126-₃, 149-₃, 215-₁;
 მარმარი I—427-₂;
 მალნიტი II—19-₂;
 მინა I—355-₂, 470-₂;
 II—5-₃, 21-₂, 33-₂, 76-₂;
 100-₃, 139-₃, 275-₃;
 ოქრო II—77-₃, 79-₄, 80-₁, 81-₁;
 91-₃, 104-₂, . . . ;
 I—81-₃, 108-₃, 278-₂, 391-₁;
 476-₂, 478-₂, 496-₂;
 რკინა II—236-₄;
 სადაფი II—17-₄, 88-₃, 142-₃, 149-₄;
 199-₃;
 ფოლადი II—19-₂;

ქარვა I— 18-₂, 44-₃, 129-₁, 132-₂,
229-₂, 263-₂, 315-₃, 334-₂ . . .

ძოწი I— 80-₁, 444-₁;
II—3-₃, 17-₄, 102-₂, 126-₃, 142-₃,
236-₂.
ქიქა I—158-₁, 251-₂.

6. სამუსიკო საქრავები და გასართობები.

ბუკი II—113-₃.
ნალარა I—121-₂, 612-₃, 616-₁.
სეთა II—118-₃.
სტვირი I—121-₂, 612-₃.
ტაბლაკი I—612-₃, 616-₃, 617-₁.
ულღი II—118-₃.

ქამანჩა II—118-₃.
ქოსი I—612-₃, 616-₁, 617-₁;
II—113-₃.
ჩანგი I—126-₃, 132-₃;
II—118-₃, 129-₁.
ჩალანი I—132-₃.

7. იბრაღი.

ხანჯარი I—477-₁.

კმალი I—614-₁, 616-₁.

8. სამოსელი, სამკაული, ჟმრვილები.

ატლასი I—117-₂, 475-₁.
დიბი I—102-₁, 338-₂, 478-₂.
დოღბანდი I—476-₂.
ნაბადი I—314-₂.
ოქსინო I—431-₂.
სტავრა I—71-₂, 306-₁, 314-₂, 496-₂,
541-₃, 632-₂;
II—125-₂, 293-₃, 302-₁.

ფარჩა I—74-₁.
ქამხა I—117-₂.
ქულბაქი I—213-₃.
შალი I—288-₂, 476-₁, 488-₃.
ჯუბა I—478-₁.

9. მნათობნი.

ასპიროზი I—167-₂
II—228-4.
ეთერი II—228-₃, 294-₃.
ეტლი II—15-₃, 24-₂, 151-₁.
ზუალი I—167-₂;
II—174-2, 228-₃.
კირჩხიბი I—393-₁.
მარიხი I—167-₂;
II—296-₂.
მე I— 7-₁, 14-₃, 15-₁, 16-₁,
21-₃, 28-₃, 32-₂, 33-₂, 50-₂,

51-₁, 54-₃, 56-₃, 58-₁, 59-₁
6-₂, 72-₂, 76-₂, 77-₁, 78-₁,
84-₂, 92-₂, 93-₂, 101-₃, 119-₂,
121-₃, 139-₂, . . .
II— 10-₃, 12-₁, 13-₂, 14-₂,
15-₂, 16-₁, 19-₁, 21-₃, 22-₄,
23-₁, 26-₁, 48-₄, 52-₁, 54-₁,
57-₁, 59-₂, 60-₃, 61-₁, 67-₄,
237-₁, 239-₂, 266-₃, 268-₁, 269-₄,
275-₁, 278-₁, 280-₃, 281-₁, 283-₄,
287-₃, 291-₂, 301-₂.

მთვარე I—11-₃, 19-₂, 28-₂, 32-₃
40-₂, 49-₄, 76-₂, 85-₃, 101-₂
115-₂, 143-₄, 146-₄, 167-₁, 199-₃
206-₃, 227-₁, . . . ;
II — 15-₃, 16-₁, 25-₁, 48-₄
51-₄, 62-₇, 67-₄, 70-₃, 76-₃, 82-₃

97-₃, 121-₃, 130-₁, 133-₄, 225-₁,
228-₂, 280-₃, 283-₁
მუშთარი I—167-₂, 393-₃
II—228-₃, 296-₂
ოტარიდი II—303-₃

ს ა რ ჩ ე ვ ი .

333რ.

წინასიტყვაობა . . . . .

01—011

პირველი მუხლი.

[შესავალი]	3
1. აქა პირველი დაწყება ისუფ-ზილიხასი	4
2. აქა პირველად სიზმრად ზმანება იოსებისაგან ზილიხასი	5
3. აქა მეფისაგან ქალის სენტა კითხვა და ჰაქიმთაგან მიჯნურობისა წამება	6
4. აქა ქალისაგან პასუხად თავის ამბვის მბობა	7
5. აქა ქალისაგან მეორედ სიზმრად ნახვა მისევე ყმისა	8
6. აქა კელმწიფეთაგან ქალის ჭკვად მოსვლის ტყობა-თხოვნა	10
7. აქა მეფისაგან ქალის კმობა და ბრძანება, ამათგან ვინ გინდაო	11
8. აქა დიმეშყის გაგზავნა აზიზთან და ქალის მიცემის შეთვლა	15
9. აქა დიმეშყის შაბრუნება და აზიზისაგანაც ფეშქაშ-მოციქული	15
10. აქა მეფისაგან ქალის ქორწილი და გაზითვით გაგზავნა	16
11. აქა ზილიხასაგან აზიზის ნახვა და არ იოსებობა და დაბნედა	20
12. აქა იოსების ამბავის დაწყება და სიზმრის ნახვა	25
13. აქა ძმათაგან ლალათით იოსების ორმოში ჩადდება	26
14. აქა ძმებთა განასყიდი და ვაჭართა ნასყიდი იოსებ მისრს გაემართა	30
15. აქა ამასწინ გულშამოყრილი ზილიხა ბალს წასული, დაბრუნებით იოსე- ბის ნახული	31
16. აქა კითხვით იოსებისაგან თავის ქირთ თქმა	36
17. აქა ბაზიყა რქმული ქალი იოსების გაგონებით მიჯნური	38
18. აქა ბაზიყასაგან მოციქული ზილიხასთან და იოსების თხოვნა	38
19. აქა ზილიხასაგან ბაზიყას პასუხი ისმინეთ	39
20. აქა ბაზიყასაგან გამართვა მისრს თავის რჩომით ზილიხასთან	40
21. აქა ბაზიყასაგან ვააბდლევა, საბატონოს დაგდება, საქონლის გარდაგება	43
22. აქა მუხთალის სოფლისაგან გაუხარებლის ბაზიყას სიკვდილი	46
23. აქა იოსებისაგან შეუხედლობით ზილიხას რჯა ისმინეთ	47
24. აქა მანგის შედგომა და იოსების ვერ ცდენა	49
25. აქა თათბირი მანგისა	54
26. აქა იოსების შამოყვანა და საცდენლად მუახლეთ შეყენება	55
27. აქა თათბირი აბუ-ჰაიათისა	58

28. აქა მანგის თათბირად ჯდომა	59
29. აქა ქალისაგან ძრახვის სმენა	62
30. აქა თათბირი მანგისა	63
31. აქა მისრთ ცოლთა თათბირი იოსების შეყრად ზილიხასი	68
32. აქა კელმწიფის სიზმრის ნახვა და სხვათაგან ვერ ახსნა	81
33. აქა იოსების მოციქული ზილიხასთან და წყუულთაგან შეცვლა	86
34. აქა მანგისა და აბუ-ჰაიათის სიკვდილით ქალის გაყრა	93
35. აქა უცნობლოდ იოსებისაგან გასაკითხავად ზილიხას კმობა	97

მეორე მხარია.

[შესავალი]	101
1. ამბავი იოსებისა და ზილიხანისა	106
2. აქა განსყიდვა იოსებისა ვაჭართაგან	110
3. სიზმარი ზილიხანისა	111
4. იოსების მიყვანა მისრეთს დიდ-ვაჭართაგან და მეფისაგან სყიდვა	115
5. ზილიხანისაგან გამდელის გაგზავნა იოსებთან	118
6. იოსებისაგან ზილიხანის დაურჩება და ღვთის სიყვარული იოსებისა	121
7. მისრ-ეგვიპტის მეცნიერთა მეკერპობა	122
8. მეჯლისი და ლხინი მისრეთის კელმწიფისა	124
9. ამბავი ბაზიყასი, მისი ხელობა და მისრეთს მისვლა	129
10. ბაზიყასაგან მისრეთს წასვლა	130
11. სიკვდილი ხელისა ბაზიყასი იოსების გულისათვის	136
12. მეორედ გამიჯნურება ზილიხანისაგან იოსებისა	137
13. იოსების და ზილიხანის ერთგან შეყრა და მეფისაგან შეტყობა	141
14. ბრძანებითა ღვთისითა მეფისაგან სიზმრის ნახვა და იოსების ორმოდან ამოყვანა	145
15. სიკვდილი მეფისა და იოსების გაკელმწიფება და ზილიხანის შერთვა	148
სიტყვების ახსნა	157
საძიებლები	178

შემჩნეული შეცდომების გასწორება

გვ.	ხანა.	სტრ.	დაბეჭდილია.	უნდა იყოს.
19	120	2	აიგერ მოვარ	აიგერ მოვჭ
36	250	1	საწადელ სა	საწადელსა
58			ბბუ-ჰაიათისა.	აბუ-ჰაიათისა.
98	732	3	ცაიქცა	წაიქცა
102	6	1	წყაროსა	წყაროსა
103	13	შენ. 4	გალირსა;“	გალირსა;
106	28	2	სიტყანი	სიტყვანი
108	35	3	ჰამასა“	ჰამასა.“
108	38	2	ქვანო და?	ქვანო და“?
113	61	3	გტკივის.	გტკივის,
114	65	4	პირები. 15 *	პირები 15.
118	83	4	ღა არ	ღ არ
120	97	3	მშვიდსა	მშვიდსა,
123	112	4	არ იყენენ კარგსა	არა იყენენ კარგს
124	116	1	კეიარსა,	კეისარსა,
126	129	1	მინმე	ვინმე
128	142	2	ინშნს	ინშნს
128	142	2		შენ. მე-12-ს მეორე ნაწილი არ უნდა
131	159	2	გამეკდარეარ	გამეკდარეარ
134	179	4	მე მომკვდა,	მე არ მომკვდა,
136	189	2	შავშთა	შავთა
140	213	1	სამ ჯნუროს,	სამიჯნუროს,
144	238	3	ზეცილ	ზეციით
146	251	3	კალ-მანდილითა	კელ-მანდილითა
149	268	შენ. 11.	ასე.	ასეა